

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1944.

Andra kammaren.

Nr 23.

Fredagen den 9 juni.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 2 och den 3 innevarande juni.

§ 2.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Hans excellens herr statsministern **Hansson**, som anförde: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Håstad frågat mig vilka ytterligare åtgärder som regeringen anser behöfliga på den sociala försvarsberedskapens område för att tillförsäkra dels krigsdeltagare och deras familjer, dels den av ett krig direkt drabbade civilbefolkningen samhällets nödiga skydd och hjälp. Interpellanten har därjämte ifrågasatt, huruvida en redogörelse nu skulle kunna lämnas riksdagen för de former, i vilka dessa åtgärder lämpligen skulle beslutas, och den tidrymd, inom vilken de efter ett eventuellt anfall mot Sverige skulle kunna träda i tillämpning.

*Svar på
interpellation.*

I interpellationen omnämnas olika lagstiftningsspörsmål, vilka äro av intresse i detta sammanhang. En redogörelse för det läge, vari dessa befinna sig, skall i det följande lämnas.

Till en början anføres i interpellationen, att den reviderade lagstiftning rörande moratorium åt värnpliktiga, varom förslag framlagts genom proposition nr 151 till årets riksdag, uppenbarligen vore avsedd att gälla allenast under det nuvarande beredskapstillståndet.

Med anledning härav må framhållas, att förslaget, som numera godkänts av riksdagen, utgör tillämpningsförfattning till moratorielagen den 3 maj 1940. Moratorielagen utgör en fullmaktslagstiftning som avser att möjliggöra att moratoriebestämmelser snabbt utfärdas även medan riksdagen icke är samlad. Det är givet att de bestämmelser som upptagits i förenämnda proposition snart skulle kunna visa sig otillräckliga vid krig. De åtgärder som i ett sådant läge böra vidtagas måste emellertid, med hänsyn till den försiktighet som bör iakttagas vid meddelandet av moratorium, anpassas efter de förhållanden som föreligga vid olika tidpunkter. Att på förhand utforma moratoriebestämmelser för olika situationer synes knappast möjligt. De omedelbara åtgärder av moratorienatur som vid krigsfall genast kunna behöva genomföras särskilt för krigsmaktens personal tarva icke några ingående förberedelser.

Vidare yttrar interpellanten, att nuvarande fredsbestämmelser om ersättning åt sårade och invaliderade krigsdeltagare samt stupades efterlevande kunde visa sig mindre tjänliga samt att några stadganden icke funnes om hjälp från samhällets sida åt civila krigsoffer och deras anhöriga.

Ifrågavarande båda spörsmål ha behandlats av sociala försvarsberedskapskommittén i dess den 10 januari 1941 avgivna betänkande med förslag till krigspensionsförordning m. m. Vid den genomgång av förslaget, som verkställdes inom socialdepartementet efter det remissbehandlingen avslutats, be-

Svar på interpellation. (Forts.)

fanns en genomgripande omarbetning och komplettering av detsamma erforderlig. De ytterligare undersökningar, som föranleddes av nämnda omarbetning, gävo till resultat, att slutlig ståndpunkt till sakkunnigförslaget icke kunde tagas innan närmare klarhet vunnits om de åtgärder, som borde vidtagas i syfte att få till stånd s. k. arbetsvård för krigsskadade. Då kommittén icke gått närmare in på sistnämnda fråga, befanns särskild utredning härom nödvändig. I anledning därav tillkallades den 2 oktober 1942 sju sakkunniga för utredning rörande arbetsvård åt krigsskadade.

De sakkunniga ha den 3 maj 1944 avlämnat betänkande, vilket för närvarande är under remissbehandling. Därest vad de sakkunniga förordnat anses kunna i princip godtagas, torde överarbetningen av krigspensionsförordningen, vilken vilat under den tid de sakkunnigas arbete pågätt, kunna återupptagas och slutföras.

Därest ersättningar till krigsskadade skulle på grund av händelseutvecklingen behöva utbetalas innan nu nämnda utredningsarbete slutförts, torde det låta sig göra att utsträcka tillämpningen av förordningen den 18 juni 1927 om ersättning i anledning av kroppsskada, ådragen under militärtjänstgöring, vilken nu icke gäller vid olycksfall eller sjukdom under tjänstgöring i krigstid, jämväl till sådan tid, därvid även de civila krigsskadades ersättningar skulle beräknas enligt nämnda förordning. Denna torde för sådant fall böra undergå vissa modifikationer, vilket emellertid icke torde hindra, att den utsträckta tillämpningen av förordningen träder i kraft redan kort efter ett eventuellt krigsutbrott. I händelse en sådan ordning blir nödvändig få de arbetsvårdande åtgärder, som förordats av förutnämnda sakkunniga, tills vidare undanskjutas.

Den fråga interpellanten härnäst omnämner berör försäkringsskyddet för krigsdeltagare.

Sociala försvarsberedskapskommittén och 1939 års livförsäkringskommitté avgävo den 30 juli 1941 gemensamt betänkande angående vissa bidrag till krigsdeltagare i syfte att hjälpa dessa att vidmakthålla deras eventuella försäkringsskydd. Betänkandet utmynnade i förslag till lag om bidrag till krigsinkallades försäkringspremier m. m. Kommittéerna gävo förslaget en så till vida begränsad räckvidd, att det dels i huvudsak icke avsåg andra försäkringsformer än livförsäkring och dels endast tog sikte på förhållandena under krig. Såsom huvudform för den statliga hjälpen till försäkringstagarna föreslogs ett till visst belopp maximerat bidrag till premiernas gäldande, vilket skulle utbetalas direkt till försäkringsgivaren. Premiebidragsverksamheten skulle enligt förslaget avse kapital- och livränteförsäkringar. Statsverkets kostnad för premiebidragsverksamheten enligt kommittéförslaget har beräknats uppgå till omkring 3,5 miljoner kronor för år för varje 100 000-tal krigsinkallade under förutsättning att deras tjänstgöring sträckte sig över hela året. Sedan ett flertal yttranden avgivits över förslaget, har detsamma överarbetats inom handelsdepartementet, och numera föreligger i tryckt korrektur ett av motivering åtföljt lagförslag, avsett att vid behov remitteras till lagrådet för yttrande och att därefter genom proposition föreläggas riksdagen. Med hänsyn till de ändringar, som under departementsbehandlingen vidtagits i kommittéernas förslag, kan statsverkets kostnad för premiebidragen med den utformning reglerna därom erhållit i departementsförslaget uppskattas till i runt tal 4 miljoner kronor om året för varje 100 000-tal krigsinkallade.

Slutligen har interpellanten berört frågorna om översyn av förordningen om utrymningshjälp samt om rättslig reglering av hjälpverksamheten till förmån för dem, som blivit hemlösa till följd av att deras bostäder genom krigsåtgärd förstörts eller eljest blivit obebodliga, de s. k. utbombade.

För utredning av sistnämnda fråga tillkallades den 22 januari 1943 två

Svar på interpellation. (Forts.)

sakkunniga, de s. k. krigshjälpssakkunniga. Åt de sakkunniga uppdrogs samtidigt att överväga de åtgärder, som kunde vara erforderliga för samordning och förenkling av socialvården under krig. Under utredningsarbetet ha de sakkunniga kommit till den uppfattningen, att utformningen av regler rörande hjälpverksamheten till förmån för utbombade måste i väsentlig mån bli beroende av hur socialvården i övrigt organiserades under krig. De sakkunniga ha därför funnit sig böra först upptaga sistnämnda mera omfattande frågekomplex till behandling samt därvid inordna hjälpverksamheten för de utbombade i sitt sammanhang med socialvården i övrigt. De sakkunnigas principförslag i frågan är för närvarande under tryckning. Avsikten är att, därest remissbehandlingen icke giver anledning till annat ställningstagande, på grundval av förslaget utarbeta författningsföreskrifter i ämnet. Dessa torde komma att innefatta en reglering även av hjälpverksamheten till förmån för evakuerad civilbefolkning, d. v. s. för sådana fall som nu regleras genom förordningen om utrymningshjälp, vilken är avsedd att upphävas.

Skulle vårt land bli indraget i krig innan nu skisserade författningsföreskrifter hunnit träda i kraft, torde man få avstå från tanken att vidtaga åtgärder för den fredsmässiga socialvårdens samordning och förenkling i annan mån än att den planläggning av ändringar eller inskränkningar i verksamheten samt övriga erforderliga åtgärder, som stats- och kommunalmyndigheterna vidtagit jämlikt kungörelsen den 2 april 1943, kunna sättas i verket. I övrigt torde för sådant fall, såsom interpellanten antytt, en höjning böra ske av de i förordningen om utrymningshjälp fastställda understödsbeloppen. Vidare bör tillses, att understöd från samhällets sida lämnas de utbombade. I stort sett torde detta kunna ske genom att förordningen om utrymningshjälp göres helt eller delvis tillämplig å ifrågavarande kategori. Det omedelbara hjälpbehov, som kan göra sig gällande under de utbombades vistelse å luftskyddshärbärgen, torde emellertid kunna tillgodoses utan författningsmässig reglering.

I övrigt synes, såvitt man nu kan bedöma, utöver ett flertal lagar av beredskapsnatur som redan antagits av riksdagen, någon särskild lagstiftning för krigsfall på det av interpellanten berörda området icke vara erforderlig. Jag bortser härvid från sådana fall då behov visat sig föreligga av sakliga ändringar i författningar, vilka äro avsedda för såväl beredskaps- som krigsförhållanden. I detta avseende må omnämnas, att frågan om en allmän översyn av avlöningsbestämmelserna för personal vid försvarsväsendet under beredskaps- och krigstjänstgöring varit föremål för utredning av sakkunniga inom försvarsdepartementet. Av de sakkunniga avgivet förslag i ämnet är för närvarande under remissbehandling.

Härefter yttrade

Herr Håstad: Herr talman! Jag ber att få frambära mitt värdsamma tack till hans excellens herr statsministern. Jag gör detta med desto större uppmärksamhet som hans excellens haft den stora vänligheten att ge mig ett mycket utförligt svar, däri han berört alla de frågor, som jag upptog i min interpellation. Jag är också för min ringa del mycket tillfredsställd med de förslag till sakliga lösningar, som här redogjorts för, och jag är viss om att det innehåll, som detta svar haft, kommer att mottagas med mycket stor uppmärksamhet icke bara hos de många myndigheter, som för närvarande varit ovissa om hur olika sociala frågor skola behandlas i händelse av ett krigsutbrott, utan också hos den stora allmänheten, som icke minst i dessa tider med rätta kan känna ängslan i dessa hänseenden.

Jag ber att få sluta med att säga, att tillfredsställelsen emellertid skulle

Svar på interpellation. (Forts.)

ha varit fullständigt oblandad, om alla hithörande frågor hade hunnit lämna utredningens eller remissbehandlingens stadium. Jag vill emellertid i detta ögonblick icke rikta blicken tillbaka utan endast framåt.

Vidare anfördes ej.

§ 3.

Svar på interpellation. Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr Sundqvist har med kammarens tillstånd till mig ställt följande frågor:

1. Är det statsrådets mening, att vederbörande barnavårdsmyndigheter med nu gällande lagstiftning äga tillräckliga medel för ett effektivt ungdomsskydd?

2. Om så ej är förhållandet, har statsrådet för avsikt att snarast möjligt för riksdagen framlägga sådana förslag till ändringar i hithörande lagstiftning, som kunna tänkas ägnade att vidga och effektivisera barnavårdsnämndernas verksamhet?

Det som närmast givit anledning till denna interpellation synes vara den sedlighetsaffär, som i påskas inträffade vid utbildningslägret för norrmän i Bäckehagen. Då de omständigheter, som här förelägo, voro i hög grad exceptionella, vore det förhastat, att härur draga några generella slutsatser rörande det moraliska tillståndet vare sig hos den svenska eller norska ungdomen. De tre flickor, som kommit i förbindelse med norska pojkar och som insmugglats på lägret, voro alla sedligt förvillade. Två av dem hade i sexuellt avseende redan tidigare visat en höggradig asocialitet, för att inte säga abnormitet. Sålunda hade de tidigt — enligt vad som framgår av polisundersökningarna — haft vidlyftiga sexuella förbindelser med i orten bofasta män. Men man når icke orsakerna till deras sätt att vara genom att lägga endast moraliska synpunkter på deras uppträdande. Då de nu omhändertagits, befanns det nämligen vara anledning att överföra en av dem till skyddshem för psykiskt abnormal, en annan — som för övrigt häktats för stöld — till skyddshem för debila och den tredje till arbetshem för sinnesslöa. Till bristerna i deras psykiska utrustning torde dessutom för förståelse av deras fall läggas den omständigheten, att uppväxtmiljön, åtminstone för två av dem, icke varit den lyckligaste. Två äro födda utom äktenskapet och ha haft fosterhem hos gamla människor. De ha sannolikt icke haft det skydd och den omvårdnad, som ungdom med deras bräckliga psykiska konstitution kräver. Dessa två ha tidigt kommit ut i förvärvslivet; rapporterna ge intryck av att de, ännu icke fullvuxna, blivit rotlösa existenser. Det är icke sannolikt, att deras levnads-sätt under de senare åren kommit till barnavårdsnämndernas kännedom. Icke heller synas deras mentala brister ha observerats.

Genom sin sexuella hämningsfrihet ha de utan tvivel verkat utmanande på ynglingarna i lägret. Å andra sidan ha ynglingarna genom att mottaga besök i barackerna klart överskridit gällande ordningsföreskrifter. Deras uppträdande kan naturligtvis icke försvaras. Särskilt faller ansvaret på den norska nattvakt, som tolererat detta. Han tillhörde dock icke den ordinarie vaktpersonalen, som på grund av kontingentens omedelbart förestående uppbrott från Bäckehagen icke tjänstgjorde. De sexuella problemen i samband med ungdomsförläggningar, de må vara för militär eller för utlänningar, äro alltid svåra att bemästra, men vad som här inträffat är på grund av de tillfälligheter, som spelat in, sannolikt att betrakta som en enstaka företeelse. Någon anmärkning mot förhållandena tidigare i detta läger har icke kunnat

Svar på interpellation. (Forts.)

göras, och sedan dessa trenne flickor omhändertagits, har ingenting anmärkningsvärt beträffande norrmännens livsföring inom lägret förekommit.

Det inträffade har föranlett en utredning rörande eventuella missförhållanden vid övriga utlänningsläger i länet. Utredningen har tagit sikte på förhållandena vid skogshuggare- och hantverkslägren, vid de norska polisutbildningslägren och försvarsstabens interneringsläger. Av utredningen har framgått att inga förhållanden av den art, som inträffat i Bäckehagen, äro kända. Icke heller från andra län ha framkommit anmärkningar av liknande art.

Ett förhållande, som dock alltid skapar problem, är närmandet mellan lägerungdomen och traktens kvinnliga ungdom utom lägret. Detta problem skiljer sig vad beträffar utlänningslägren i stort sett icke från motsvarande problem vid militärförläggningar. Vi ha här att göra med ett fenomen, som kriget har med sig i släptåg i alla länder. Svårigheterna i detta avseende ha icke varit störst vid de norska lägren utan vid de amerikanska, beroende delvis på att de amerikanska soldaternas rikliga penningtillgång möjliggör för dem att i större utsträckning än andra utlännningar deltaga i ortens nöjesliv. Även om denna i och för sig naturliga kontakt mellan ungdomen endast i undantagsfall tar sig uttryck som kunna betecknas som asociala, medför den likvisst problem, som icke kunna nonchaleras.

Det går icke att komma ifrån, att hemmen bära ett starkt ansvar för tillsynen av att ungdomens samvaro icke tar sig uttryck, som kunna innebära sociala och individuella vådor. Det är knappast tänkbart att här lägga ett ökat ansvar på barnavårdsmyndigheterna. De utslag av asocialitet, för vilka bäckehagstilldragelsen är ett beklämmande exempel, torde icke heller med framgång kunna bekämpas endast genom en skärpt övervakning från barnavårdsmyndigheternas sida. Vad som framför allt kräves är förebyggande åtgärder, som sätta in på ett tidigt stadium av barnens liv. Vetenskapliga undersökningar återföra asocialitetsorsakerna framför allt till psykiska brister och miljöbrister. Endast i sällsynta fall har den ungdom, som visar asocialitet, en fullgod psykisk utrustning och en skyddad uppväxtmiljö. Det är dessa förutsättningar för asocialiteten, som måste angripas.

Det bör dock i detta sammanhang understrykas, att även om asocialiteten inom ungdomsleden ökat under senare år, får detta icke leda till föreställningen, att det skulle vara illa ställt med den svenska ungdomen. Det relativa antalet fall av ungdomsbrottslighet av olika slag är dock mycket ringa. För ynglingarnas del uppgår antalet lagförda till 9 per tusen och för flickornas del blir det knappt 2 per tusen. Den stora massan av svensk ungdom är sund, kanske sundare än förr, något som icke minst ungdomsrörelserna, ABF och annan studieverksamhet samt idrottsrörelsen bidragit till.

Ungdomsvårdskommittén, som sedan ett par år utreder hithörande frågor, har tagit fasta på betydelsen av förebyggande åtgärder. Under hand har meddelats att den inom kort kommer att framlägga ett förslag om psykisk barn- och ungdomsvård. Vidare väntas också inom den närmaste tiden från ungdomsvårdskommittén ett förslag om ekonomiskt stöd åt ungdomsorganisationernas instruktörsverksamhet och till utbildning av föreningsfunktionärer. Genom detta väntas ungdomens föreningsliv få en god handräckning och beredas möjlighet att draga till sig allt större skaror av svensk ungdom. Ungdomsvårdskommittén förarbetar likaså förslag om stödåtgärder för ungdom, som flyttar från hemorten till arbete på annan plats, samt ett förslag om åtgärder för en sanering av nöjeslivet. I detta sammanhang inlopa sig också övriga, nödvändiga socialpolitiska åtgärder till främjande av en förbättrad miljö och förbättrad start i livet för det uppväxande släktet.

Då grunderna för asocialiteten i regel visa sig vara sådana att de endast

Svar på interpellation. (Forts.)

genom samfällida ansträngningar från hemmens, skolornas, ungdomsorganisationernas och de socialvårdande myndigheternas sida kunna upphävas eller neutraliseras, vill jag som svar på båda frågorna hänvisa till att hithörande problem äro under utredning av ungdomsvårdskommittén. Frågan om en påbyggd eller eventuell ny lagstiftning bör anstå till dess resultatet av dessa utredningar blivit framlagt.

Härpå anförde

Herr **Sundqvist**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Det är riktigt, att den omedelbara anledningen till interpellationen var den uppmärksammade händelsen vid utbildningslägret i Bäckehagen. Den framstod såsom ett alltför groteskt vittnesbörd om ungdomlig urartning och förkommenhet — uppenbarligen betingad av frånvaron av skydd och omvårdnad — för att icke väcka allvarliga reflexioner. Nu vill jag gärna — i likhet med herr statsrådet — tro, att omständigheterna i detta fall verkligen voro exceptionella. Det var emellertid icke enbart denna händelse som förestavade mina frågor. Det kan inte vara herr statsrådet obekant, att åtskilliga gånger under dessa beredskapsår bevis lämnats för att tillståndet i sedligt avseende å orter med militära — och därmed jämförliga — förläggningar långt ifrån varit så som det borde vara. Det är härvid en omständighet, som givit anledning till alldeles särskilda bekymmer — det förhållandet nämligen, att det i så stor utsträckning varit underåriga — flickor i åldern 15—18 år — som hemfallit åt lösaktigt levnadssätt. Jag har ock flerfaldiga gånger hört representanter för de barna- och ungdomsvårdande myndigheterna betrakta detta förhållande som det allvarligaste av de problem, med vilka vi ha att söka komma till rätta. Att samhället har anledning att ägna en företeelse av denna art den allra största uppmärksamhet är uppenbart.

Nu säger herr statsrådet: »Det går icke att komma ifrån, att hemmen bära ett starkt ansvar för tillsynen av att ungdomens samvaro icke tar sig uttryck, som kunna innebära asociala och individuella vådor.» Jag delar på denna punkt fullkomligt herr statsrådets mening. Det råder ingen tvekan om att det ytterst är på hemmen ansvaret för ungdomens sätt att leva måste läggas. Men vad är att göra, då hemmen antingen försumma sina uppfostringsplikter eller i övrigt äro ur stånd att fylla dem? Detta är ju dess värre icke så sällan fallet. Samhället har också måst inrätta sig efter denna situation. I barnavårds- och ungdomsvårdsnämnderna äger samhället organ också för en så att säga kompletterande uppfostran. Frågan är endast, huruvida dessa organ genom nu gällande lagstiftning kunna anses vara tillräckligt effektiva för att kunna fylla de uppgifter som säregna tidsförhållanden aktualiserat. Det är detta mina frågor till herr statsrådet innebära. Jag har i interpellationen framhållit att — trots det att barnavårdsmyndigheterna principiellt tillerkänts ganska vidsträckta befogenheter — i praktiken verksamheten i allmänhet begränsats till fall, som rådande missförhållanden framkallat. Man griper in, där skada redan skett, medan möjligheterna att i förebyggande syfte vidtaga nödiga åtgärder äro mera begränsade eller i varje fall icke utnyttjade i tillbörlig omfattning. Jag vågar ge uttryck åt den meningen, att skola barnavårdsnämnderna kunna skänka det effektiva ungdomsskydd, som extraordinära och för ungdomen särskilt påfrestande förhållanden påkalla, måste de utrustas med vidgade befogenheter.

Herr statsrådet är på denna punkt — om jag uppfattat honom rätt — ganska tveksam. »Det är knappast tänkbart», säger han, »att här lägga ett ökat ansvar på barnavårdsmyndigheterna. De utslag av asocialitet, för vilka

Svar på interpellation. (Forts.)

bäckehagstilldragelsen är ett beklämmande exempel, torde icke med framgång kunna bekämpas endast genom en skärpt övervakning från barnavårdsmyndigheternas sida.» Det menar icke heller jag. De åtgärder samhället har att vidtaga skola icke vara av enbart negativ natur. Men den kategori ungdom det här gäller behöver få stödet av en fast livsordning, vilken slappheten i hemmen undanhållit densamma. Kunna inte barnavårdsmyndigheterna här rätta vad som brister, fruktar jag att asocialiteten blir bestående och, vad än värre är, tager sig än vådligare uttryck.

Det är med stor tillfredsställelse jag hör, att herr statsrådet till den sittande ungdomsvårdskommitténs resultat knyter stora förhoppningar. Det gör också jag. Det kan dock inte hjälpas, att jag — med den kännedom jag har om situationen inom den svenska ungdomsvärlden — känner mig tveksam om möjligheterna för ungdoms- och bildningsorganisationerna — med all respekt för den verksamhet de bedriva — att bemästra de svårigheter, som här ha berörts. Det förhåller sig dock så att det inflytande dessa organisationer utöva — och troligen komma att utöva — är ganska begränsat. Betydande skikt av ungdomsvärlden och därtill sådana skikt, som i hög grad skulle behöva dess stöd, nås i egentlig mening aldrig av de ideella ungdomsorganisationerna. Detta betyder, att problemet i grunden kommer att kvarstå och samhället har anledning att om och om igen överväga, hur dess egna organ skulle kunna göras tillräckligt effektiva. Att herr statsrådet till sist icke alldeles avvisar tanken på en påbyggd eller eventuellt ny lagstiftning rörande barnavårdsnämnderna noterar jag därför med tillfredsställelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Lundh till mig ställt följande frågor:

1. Vill statsrådet redogöra för hur nu tillämpade system för övervakning och kontroll av ordningen i och invid internerings- och utbildningslägren för flyktingar är utformat, och huruvida detsamma lämnar nödiga befogenheter och möjligheter för vederbörande lokala myndigheter att ingripa, där så är påfordrat?

2. Är statsrådet villig att medverka till att de lokala polismyndigheterna beredas erforderlig befogenhet och möjlighet att övervaka ordningen, därest nu gällande regler i sådant hänseende inte äro tillfyllest?

Då interpellanten främst uppehåller sig vid frågan om övervakningen och kontrollen av polisutbildningslägren vill jag först lämna den i interpellantens första fråga begärda redogörelsen för dess organisation.

Utbildningslägren äro visserligen självständiga i inre administrativt och ekonomiskt hänseende, men detta betyder naturligtvis icke — som interpellanten synes antaga — att de lokala polismyndigheternas befogenheter och ansvar beträffande ordningens upprätthållande i och utom lägren på något sätt inskränkts. Landsfogdar och landsfiskaler ha precis samma befogenheter, då det gäller lägren, som de i övrigt ha inom sina län och sina distrikt.

Då det emellertid från början kunde beräknas, att utbildningslägren skulle komma att öka arbetsbördan för den lokala polisen, vidtogos omfattande organisatoriska åtgärder, som, även om de i första hand avsågo utbildningsverksamheten, också togo sikte på ordningsförhållandena. Det säger sig självt, att dessa tvenne frågor hänga intimt samman. Planläggningen och ledningen av

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

utbildningen ha uppdragits åt en av Kungl. Maj:t särskilt utsedd utbildningschef. Det praktiska utbildningsarbetet bedrivs under inseedande av svensk polispersonal. För sådant ändamål finnas inom varje läger såsom utbildningschefens ombud anställda en eller flera svenska polismän, som stadigvarande bo och vistas i lägren. Utbildningschefens åligganden äro närmare reglerade i en av Kungl. Maj:t utfärdad instruktion, enligt vilken det bl. a. tillkommer honom att i samråd med försvarsstaben och socialstyrelsen fastställa ordningsföreskrifter för lägren ävensom att i samråd med vissa myndigheter utarbeta och till mig för fastställelse inkomma med förslag till särskilda, av utbildningsverksamheten föranledda ordnings- och säkerhetsföreskrifter. Härjämte har Kungl. Maj:t förordnat en särskild inspektör med åliggande att utöva tillsyn över att av Kungl. Maj:t eller chefen för socialdepartementet utfärdade bestämmelser för lägren iakttagas.

I anledning av interpellationen har jag beträffande övervakningen av ordningsförhållandena i lägret infordrat yttrande av bl. a. vederbörande inspektör, som framhåller:

»I de av utbildningschefen utfärdade ordningsföreskrifterna, vilka alltsedan utbildningsverksamhetens tidigaste skede funnits tillgängliga i tryckta häften som utdelas till i utbildningen deltagande personal, meddelas vissa allmänna förhållningsregler angående personalens uppträdande jämte bestämmelser om fastställande av lägerområde, om rätt till permission m. m. Vidare åläggas utbildningschefens ombud i lägren att noggrant övervaka efterlevnaden av gällande lagar och förordningar samt de särskilda ordnings- och säkerhetsföreskrifter, som utfärdats. I anslutning härtill stadgas, att överträdelser av allmänna lagar och förordningar skola anmälas till vederbörande lokala polismyndighet samt försummelser i avseende å iakttagandet av särskilda ordnings- och säkerhetsföreskrifter till utbildningschefen.

Av vad anförts torde framgå, att det genom utfärdade föreskrifter blivit behörigen förjrt för erforderlig kommunikation med de lokala polismyndigheterna i frågor angående upprätthållande av allmän ordning och säkerhet inom och i anslutning till lägren. Emellertid har det härvid icke stannat vid utfärdandet av blott formella föreskrifter, utan till befrämjande av det praktiska syftet att i den allmänna ordningens och säkerhetens intresse befordra samarbetet med de lokala polismyndigheterna ha dessutom de polismän, vilka såsom utbildningschefens ombud utöva inseedet över utbildningsverksamheten, efter framställning hos vederbörande länsstyrelser förordnats till extra polismän inom de polisdistrikt, varest lägren äro förlagda, och i sådan egenskap ställts under förmanskap av polischefen i orten. Härjämte ha ifrågakvarande polismän genom särskild instruktionsföreskrift ålagts att under utövandet av sin tjänst vaka över att allmän ordning och säkerhet äro rådande inom lägerområdet samt att härvid ställa sig till efterrättelse de anvisningar, som i sådant hänseende kunna meddelas av den lokala polismyndigheten. Vidare må framhållas, att de inom lägret tjänstgörande polismännen ytterligare ålagts att verkställa sådana delgivnings- och utredningsuppdrag, som av vederbörande polismyndighet till dem överlämnas. »Såvitt jag varit i tillfälle att bedöma» — det är alltså den av Kungl. Maj:t utsedde inspektörens ord — » har ock under hela den tid utbildningsverksamheten fortgått ett intimt och fruktbarande samarbete ägt rum mellan de i lägren tjänstgörande polismännen och respektive polismyndigheter. Av vad sålunda anförts torde tydligt framgå, att de faktiska förhållandena icke giva något som helst stöd för den i interpellationen uttalade uppfattningen, att de lokala polismyndigheterna skulle sakna möjligheter att utöva erforderligt inflytande beträffande uppsikten över ordningen inom lägren. Dessa intaga icke vare sig i polisadministrativt eller

Svar på interpellation. (Forts.)

annat hänseende någon som helst särställning utan sortera i allt vad som sammanhänger med den allmänna ordningens och säkerhetens upprätthållande under vederbörande polismyndigheter, vilka inom lägren äga utöva samma befogenheter som eljest i deras verksamhet. I den mån missförhållanden i ordningshänseende förekommit äro dessa sålunda ej beroende på att de lokala polismyndigheterna skulle sakna erforderliga befogenheter utan ha i stället sin grund i andra omständigheter.»

Inspektören har vidare för att utröna de lokala polismyndigheternas inställning till de av interpellanten berörda problemen satt sig i förbindelse med landsfogdarna i de län, inom vilka utbildningsläger finnas upprättade. Om vad som härvid framgått yttrar han följande.

»Samtliga berörda landsfogdar ha förklarat, att de icke för närvarande ansåge anledning föreligga att påkalla eller själva vidtaga några åtgärder för ökad vakthållning. Vid de sålunda gjorda förfrågningarna har icke heller, med undantag för förhållandena beträffande lägret i Bäckehagen, framkommit några anmärkningar mot förhållandena inom lägren ur ordningssynpunkt. Det kan i detta sammanhang framhållas, att vederbörande landsfogdar synas ägna hithörande frågor stort intresse ävensom att de i allmänhet tagit till uppgift att för tillgodoseende av ordningsintresset i regel besöka lägren en gång i månaden för att på ort och ställe kunna göra sig underrättade om förhållandena. Samtliga tillfrågade landsfogdar ha i övrigt framhållit, att med hänsyn till den fortlöpande kontakt, som förefunnes mellan de i lägren tjänstgörande polismännen och polischeferna i respektive orter å ena samt mellan dessa senare och landsfogdarna å andra sidan, det vore väl sörjt för att eventuellt uppkommande behov av skärpta eller ändrade åtgärder för den allmänna ordningens övervakande snabbt komme under deras bedömande.»

Vad speciellt det av interpellanten berörda Bäckehagslägret beträffar har för att förhindra ett återuppreparande av tilldragelser av den art, som inträffade där i påskas, dels åtgärder vidtagits för fridlysning och för avstängning av området medelst järntrådsstängsel, dels anställning skett av en svensk nattvakt och en svensk polissyter.

Interpellanten vidrör även interneringslägren för flyktingar. Socialstyrelsens förläggningar i Långmora, Smedsbo och Säter ha emellertid mindre intresse i detta sammanhang, då dessa förläggningar äro strängt slutna och internerernas kontakt med allmänheten är starkt begränsad.

Då det av den lämnade redogörelsen torde ha framgått att det är väl sörjt för de lokala polismyndigheternas möjlighet att kontrollera ordningen i och vid lägren samt att ingripa, då så är av nöden, kan jag på interpellantens sista fråga svara, att jag icke finner det påkallat att för närvarande vidtaga ytterligare åtgärder i detta avseende.

Härefter yttrade

Herr Lundh: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra mitt tack för det interpellationssvar han lämnat. Orsaken till att jag framställde interpellationen var den, att jag på olika vägar mött uttryck för en oro, som gjorde sig gällande särskilt i de kommuner, där dessa utbildningsläger placerats. Denna oro, som uppenbarligen sammanhänger med vissa icke ovanliga missförstånd beträffande dessa lägers organisation och övervakning, skärptes i viss mån av en del pressuttalanden, som gingo i samma riktning. Jag lade särskilt märke till ett pressuttalande i slutet av april i en stockholms-tidning, i vilket landsfiskalen i en kommun, där ett sådant utbildningsläger fanns, lät förstå, att han icke på något sätt på förhand underrättats om att ett läger skulle förläggas till hans kommun. Dessa

Svar på interpellation. (Forts.)
förhållanden gjorde, att jag framställde mina frågor och lade den huvudsakliga vikten just vid det speciella spørsmålet, hur den lokala polismyndigheten står i förhållande till dessa utbildningsläger.

Herr statsrådet har i svaret synnerligen utförligt skildrat förhållandet mellan de lokala polismyndigheterna och utbildningslägren. Jag är honom synnerligen tacksam för den utförlighet, med vilken han gjort detta. Jag är övertygad om att hans uttalanden i dag komma att skingra de missförstånd och den oro, om vilka jag talat. Det är värdefullt att höra, att man ända sedan denna verksamhet började haft ett verkligt samband mellan de lokala polismyndigheterna och de poliser, som finnas inom lägren, och att de lokala polismyndigheterna faktiskt bära ansvaret för ordningen inom och utom lägren i vad gäller den allmänna ordningen. På denna punkt har nog den allmänna uppfattningen hittills varit en annan.

Men det är icke bara de formella åtgärderna som äro av betydelse. Man kan ordna det formellt bra, utan att det reellt är lika bra. Då uppstår frågan, om de lokala polismyndigheterna ha till sitt förfogande de hjälpmedel, som behövas för att de skola kunna effektivt utnyttja sin ställning och svara för ordningen i kommunerna. Det är närmast på denna punkt som allmänheten stått frågande. Även sedan jag framställt interpellationen har det hänt ett och annat, som gått i samma riktning. Jag vill erinra om några uppträden i slutet av maj vid ett läger utanför Strängnäs, där man av tidningsreferaten fick det intrycket att den lokala polismyndigheten haft svårt att klara upp vissa oroligheter, som förekommit. Men på denna punkt har statsrådet faktiskt i sitt svar kommit med en mycket värdefull upplysning, i det han satt sig i förbindelse med samtliga landsfogdar och av dem fått beskedet, att landsfogdarna icke anse anledning föreligga att påkalla eller själva vidtaga åtgärder för ökad vakthållning. Detta uttalande från de ämbetsmän, som ju närmast bära det högsta ansvaret för ordningen inom lägren, finner jag ytterst värdefullt. Man får naturligtvis utgå ifrån att förhållandet är som de sagt och att den oro, som på denna punkt funnits, är överdriven.

Jag ber därför, herr talman, att, samtidigt som jag till statsrådet ytterligare framför mitt tack för den utförliga redogörelsen, till detta tack foga förhoppningen, att utredningen skall ha verksamt bidragit till att skingra de missförstånd, som synbarligen funnits och som ha berörts i interpellationen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5.

Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**, som yttrade: Med kammarens tillstånd har herr Sundström i Vikmanshyttan till chefen för handelsdepartementet framställt frågorna, huruvida han uppmärksammat en den 6 augusti 1942 i Garpenberg inträffad gruvolycka, vid vilken fyra arbetare omkommo genom ras, samt huruvida han är villig medverka till att snabba åtgärder komma till stånd för att avhjälpa bristen på nödiga skyddsföreskrifter i fråga om gruvarbete, så att större trygghet kan beredas gruvarbetarna i fråga om deras liv och hälsa. Med hänsyn till att åtgärder i det av interpellanten åsyftade avseendet torde böra ske på föredragning inom socialdepartementet, synes det närmast tillkomma mig att besvara de framställda frågorna.

Enligt statistiken är gruvindustrien den bransch, inom vilken det största antalet olycksfall i förhållande till arbetarantalet inträffar. Detta är uppen-

Svar på interpellation. (Forts.)

barligen i första hand beroende på själva arbetets natur och på de förhållanden, varunder det måste utföras, men det bör givetvis även föranleda till att särskild uppmärksamhet ägnas frågan om vad som kan göras för att minska olycksfallsrisken. I det av interpellanten berörda fallet har, såsom även av honom nämnts, gjorts gällande att olyckan förorsakats av vårdslöshet från arbetsledningens sida. Denna fråga är för närvarande föremål för prövning av domstolarna i anledning av åtal mot de för olyckan närmast ansvariga, och jag anser mig icke nu närmare kunna ingå härpå. Icke heller kan jag här taga ställning till de i målet åberopade sakkunniga och deras utlåtanden. I fråga om själva olyckan vill jag i övrigt här allenast påpeka att den, såsom interpellanten nämnt, inträffade under arbete, som företogs i direkt syfte att minska risken för ras. Vad interpellanten i första hand riktat uppmärksamheten på är emellertid det förhållandet, att det i vårt land saknas sådana noggranna och detaljerade föreskrifter rörande säkerhets- och skyddsåtgärder vid gruvarbete, som finnas utfärdade i vissa andra länder. Denna omständighet har även av Hedemora tingslags häradsrätt, som i första instans handlagt målet, åberopats såsom en förmildrande omständighet för ett par av de åtalade.

Med anledning av vad som anförts i interpellationen och vad som i nu förvarande avseende förekommit i det nämnda målet har jag infordrat yttrande från kommerskollegium, riksförsäkringsanstalten och statens geotekniska institut rörande behovet av föreskrifter om vad som bör iakttagas till förekommande av rasolyckor vid gruvhål.

Kommerskollegium och riksförsäkringsanstalten ha givit uttryck för den uppfattningen, att ett utfärdande av mera detaljerade säkerhetsföreskrifter än som nu gälla på grund av de lokala förhållandenas skiftande beskaffenhet knappast kan förväntas medföra minskad risk för olycksfall av den art, varom här är fråga. Geotekniska institutet anser däremot, att det genom vetenskaplig forskning rörande orsakerna till och förloppet av gruvras borde kunna bli möjligt att åtminstone i en framtid utarbeta bestämmelser, ägnade att reducera olycksfallsriskerna.

Frågan om säkerhetsföreskrifter till skydd för ras är emellertid endast en detalj av arbetarskyddsproblemen inom gruvindustrien. Jag har sedan länge haft min uppmärksamhet riktad på frågan om ett förbättrat arbetarskydd inom gruvindustrien i dess helhet, och denna fråga är för närvarande föremål för utredning inom 1938 års arbetarskyddskommitté. Vid tillkallandet av denna kommitté anförde jag på tal om behovet av förbättrat arbetarskydd inom gruvindustrien, att frågan om en ytterligare förstärkt ställning åt skyddsombuden borde komma under övervägande, att spörsmålet om biträdande yrkesinspektörer inom gruvdriften borde uppmärksammas samt att överhuvud taget arbetarskyddet inom gruvindustrien borde bli föremål för särskilt ingående beaktande med hänsyn till de stora olycksfallsrisker, som uppenbarligen vore förbundna med detta arbetsområde. I kommitténs uppdrag ingår sålunda frågan om arbetarskyddet inom gruvindustrien i dess helhet, och jag har därför anledning förvänta, att jämväl frågan om åtgärder till skydd mot rasolyckor kommer att ägnas ett noggrant övervägande.

Det må framhållas, att även frågan om organisationen av yrkesinspektionen inom detta arbetsområde är av stor betydelse i detta sammanhang. Enligt arbetarskyddslagen är yrkesinspektionen inom gruvindustrien anförtrord åt bergmästarna, vilka emellertid även ha till uppgift att övervaka gruvdriften ur teknisk och ekonomisk synpunkt. Det har vid skilda tillfällen uttalats farhågor för att effektiviteten av arbetarskyddet skulle menligt påverkas av denna bergmästarnas dubbelställning och ifrågasatts, om det icke ur nämnda synpunkt vore lämpligt att särskilda yrkesinspektörer för gruvindustrien tillsattes. Även

Svar på interpellation. (Forts.)

detta spörsmål är, såsom av det föregående framgår, föremål för arbetarskyddskommitténs överväganden.

Arbetarskyddskommittén, vars arbete till följd av krigsförhållandena legat nere under några år, har meddelat, att den beräknar att kunna slutföra sitt uppdrag före utgången av innevarande år.

Av det anförda framgår, att de av interpellanten berörda frågorna sedan länge äro föremål för uppmärksamhet och att de åtgärder, som kunna finnas erforderliga och ändamålsenliga för ett nedbringande av olycksfallsriskerna inom gruvindustrin, komma att vidtagas så snart det är möjligt.

Härpå anförde:

Herr **Sundström** i Vikmanshyttan: Herr talman! När jag väckte denna min interpellation ställde jag frågorna till statsrådet och chefen för handelsdepartementet. Min tanke var då, att skyddsföreskrifter skulle kunna utfärdas på administrativ väg, via kommerskollegium, detta då som ett provisorium till dess utredningen skulle föreligga från den arbetande arbetarskyddskommittén och därigenom lagföreskrifter föreligga. När nu emellertid statsrådet och chefen för socialdepartementet svarat, ber jag att till honom få framföra mitt tack för svaret.

Av svarets innehåll framgår, som även var att vänta, att statsrådet är varmt intresserad av att på detta farofyllda arbetsområde få fram ytterligare skydds-föreskrifter för att skydda arbetarnas liv och lem.

Beträffande olyckan vid gruvan i Garpenberg, som föranlett min interpellation, har jag i interpellationen påpekat vilka svårigheter, som förelegat för rätten vid handläggningen av detta ärende, just på grund av att det i vår lagstiftning saknas detaljföreskrifter i fråga om skyddsåtgärder på detta område. Sådana finnas nämligen i ett flertal andra länder.

En sak, som därför förvånar, är, att kungl. kommerskollegium och riksförsäkringsanstalten anse att några mera detaljerade skydds-föreskrifter knappast kunna förväntas medföra minskade risker för olycksfall på området i fråga. Skulle denna uppfattning vara riktig, då skulle man väl även kunna anse, att den pågående utredningen av frågan skulle vara ganska meningslös. Denna inställning från ansvariga myndigheters sida anser jag för min del vara ganska anmärkningsvärd. Vad man däremot med tacksamhet kan notera i svaret är att geotekniska institutet, som sysslar med vetenskapliga forskningar på området, är av helt annan mening.

När nu statsrådet i sitt svar meddelar, att arbetarskyddskommittén är i färd med att utreda frågan i hela dess vidd och att man kan förvänta att dess arbete skall vara slutfört innan detta års slut, är jag mycket tacksam därför. Det är en sak, som nog även kommer att hälsas med tillfredsställelse av alla gruvarbetare i landet. Däremot måste man nog beklaga att arbetet därmed, på grund av krigsförhållandena, legat nere några år. Dessa förhållanden med den ökade arbetstakt, som framtvingats, borde väl i stället påkallat skyndsamt vid behandlingen av frågan.

För att nu återgå till själva olyckan, som föranlett denna interpellation, ber jag få påpeka att i hela trakten däromkring och även inom den rätt, som där handlagt detta ärende, nog råder den allmänna meningen, att i dessa fall grov vårdslöshet förelegat från arbetsledningens sida och att de domar, som fälldes, voro väl milda. Huruvida dessa komma att stå sig i högre instans veta vi ej. Orsaken därtill beror dock i hög grad på avsaknaden av skydds-föreskrifter.

En annan sak, som jag även anser mig böra påpeka och som otvetydigt talar för en ändring i fråga om inspektionen över gruvarbetet, har framkommit under

Svar på interpellation. (Forts.)

och även efter rättegången i denna fråga. Jag syftar på möjligheterna att kunna få fram sakkunniga biträden för åklagarmakten. De mäktiga bolagen och bankerna, som dominerar inom vår gruvindustri, ha däremot alla möjligheter i detta avseende.

Jag anser mig böra nämna, att de herrar, som åklagaren lyckades anskaffa för att yttra sig över järnkontorets bergtryckskommittés utlåtande i fråga om denna olycka, efteråt varit utsatta för allehanda trakasserier från bolagens sida. Sådant är upprörande och tvingar fram frågan om sakkunniga, opartiska och oberoende inspektörer även på gruvdriftens område.

Jag får åter tacka herr statsrådet för det positiva innehållet i svaret och uttala förhoppningen om att arbetarskyddskommitténs arbete måtte slutföras fortast möjligt, så att en välbehövlig skyddslag i detta fall måtte kunna åstadkommas.

Herr Hallberg: Herr talman! I likhet med interpellanten vill jag uttala min förvåning över de negativa uttalanden, som kommerskollegium och riks-försäkringsanstalten gjort rörande möjligheterna att effektivisera skyddslagstiftningen på det av interpellanten berörda området. Det är så med den moderna gruvbrytningsmetoden, den s. k. skivbrytningen, att man i regel kan mycket långt i förväg beräkna, när ett gruvras av den art, som inträffat i Garpenberg, kommer att ske. Naturligtvis är det icke möjligt för gruvingenjören att bestämt fastställa dagen eller tidpunkten, när det väntade raset skall komma. Men man vet, att det kommer att inträffa. Det är ej första gången ett ras, sådant det som inträffade vid Garpenberg, förekommit. Vid många andra modernt drivna gruvfält ha sådana ras inträffat, men där ha dylika olyckor förekommit genom att man i tid avstängt det område, där ras beräknats skola komma att inträffa.

Jag har velat säga detta, eftersom jag råkar något så när känna till förhållanden rörande gruvdrift och särskilt det i interpellationen berörda fallet. Jag vill därför understryka vikten av att man får klara bestämmelser, särskilt när det gäller åläggande för vederbörande gruvbolag att avstänga område, där man vet att det kommer att inträffa gruvras med därav föranledd risk för eventuella olyckor. Det bör icke finnas några oöverstigliga svårigheter att utfärda enkla och klara bestämmelser, eventuellt kompletterade med straffrisk, om man ej följer dem. Liksom interpellanten ställer jag mina förhoppningar, när det gäller förbättringar av dessa förhållanden liksom av skyddslagstiftningen i övrigt, till den utredning, som socialministern har hänvisat till.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som anförde: I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Blombäck anført, att från taxeringshåll i Norrbottens län framhållits att de uppgifter, som arbetsgivarna lämnade till taxeringsmyndigheterna angående anställdas inkomster, i många fall skulle vara ofullständiga beträffande såväl inkomsttagarnas namn som mantalsskrivningsort. De åsyftade missförhållandena förelågo såväl beträffande uppgifter från enskilda arbetsgivare som i fråga om de uppgifter, som lämnades av vissa statliga organ. Under åberopande av det anförda har herr Blombäck till mig riktat följande frågor:

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

1) Anser herr statsrådet, att de påtalade missförhållandena äro av sådan storleksordning att stat och kommun gå förlustiga större skatteintäkter?

2) Om så är fallet, ämnar herr statsrådet föreslå eller vidtaga åtgärder för undanröjande av ifrågavarande missförhållanden?

I anledning av interpellationen har jag inhämtat yttranden från överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Stockholms och Norrbottens län, domänstyrelsen, järnvägsstyrelsen, generalpoststyrelsen samt taxeringsnämndsordförandenas riksförbund. Taxeringsnämndsordförandenas riksförbund har vid sitt remissyttrande fogat ett av föreningen Norrbottens läns taxeringsnämndsordförande avgivet yttrande i ärendet.

Överståthållarämbetet samt *länsstyrelserna i Malmöhus, Stockholms och Norrbottens län* ävensom *taxeringsnämndsordförandenas riksförbund* och *föreningen Norrbottens läns taxeringsnämndsordförande* ha vitsordat, att arbetsgivarnas löneuppgifter i många fall varit ofullständiga och att taxeringsmyndigheterna därigenom åsamkats ett betydande merarbete vid uppsorteringen av löneuppgifterna. *Länsstyrelsen i Malmöhus län* har därvid uttalat att — vad nämnda län anginge — missförhållandena i huvudsak voro begränsade till landsbygden och avsåge den vid jordbruket mera tillfälligt anställda personalen; enligt av länsstyrelsen inhämtade upplysningar hade anledningen till att uppgifterna varit ofullständiga ofta varit den, att arbetsägaren vägrat lämna erforderliga uppgifter angående sin person under förklaring att vederbörande eljest icke ville antaga den erbjudna platsen. *Föreningen Norrbottens läns taxeringsnämndsordförande* har för sin del även framhållit, att taxeringsuppgifternas tillförlitlighet varierade högst väsentligt inom olika delar av länet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har uttalat att, såvitt länsstyrelsen kunnat finna, de uppgivna missförhållandena saknade motsvarighet inom Göteborgs och Bohus län. Endast ett mindre antal löneuppgifter brukade, enligt vad länsstyrelsen vidare anför, årligen från taxeringsnämnderna överlämnas till länsstyrelsen av det skälet, att de icke kunnat placeras på rätt plats i deklarationsmaterialet; genom förfrågningar hos arbetsgivarna hade det i de allra flesta fall varit möjligt för länsstyrelsen att placera ifrågavarande uppgifter.

Domänstyrelsen har anförat att styrelsen i ärendet hört överjägmästarna i Övre och Nedre Norrbottens distrikt; av deras yttranden framginge, att de statliga skogsförvaltningarna i länet genomgående förde register över anställda arbetare och att förfrågningar eller klagomål från taxeringsmyndigheterna i anledning av lämnade löneuppgifter ingått endast i förhållandevis mycket ringa omfattning.

Järnvägsstyrelsen har för sin del infortrat yttranden i ärendet från föreståndarna för vissa sektioner vid statens järnvägar, där ett mera betydande antal arbetare funnes anställda. Av dessa yttranden framginge, uttalar styrelsen, att i interpellationen åsyftade missförhållanden icke kunde anses föreligga vid statens järnvägar.

Generalpoststyrelsen har anförat, att vid postverket fördes anställningsregister och att löneuppgifter, som lämnades till taxeringsmyndigheterna, endast i något enstaka undantagsfall återstälts på grund av ofullständiga namnuppgifter eller felaktig adress.

I remissyttrandena uttalas allmänt, att de i interpellationen påtalade missförhållandena *icke* medförde att stat eller kommun ginge förlustiga större skatteintäkter. Endast *länsstyrelsen i Norrbottens län* synes vara av annan uppfattning; länsstyrelsen har nämligen uttalat att de årliga belopp, som på

Svar på interpellation. (Forts.)

grund av anmärkta missförhållanden helt undginge beskattning, ej kunde utan avsevärt arbete, som ej medhunnits på den korta tid som stått till buds, ens tillnärmelsevis riktigt beräknas. Mot detta länsstyrelsens uttalande står emellertid ett uttalande av *föreningen Norrbottens läns taxeringsnämndsordförande*, att föreningen utan tvekan kunde försäkra, att stat och kommun icke genom de påtalade missförhållandena ginge förlustiga större skatteintäkter.

Efter den redogörelse för remissyttrandena, som jag nu lämnat, vill jag för egen del anföra följande. Det synes knappast sannolikt, att stat och kommun gå förlustiga större skatteintäkter i följd av de av interpellanten anmärkta missförhållandena. Å andra sidan lär av den nu verkställda utredningen — som av naturliga skäl varit av begränsad omfattning — framgå att taxeringsmyndigheterna vid sorteringen av löneuppgifterna åsamkas ett betydande merarbete genom att uppgifterna i många fall äro ofullständiga. Därest en bättre ordning härvidlag kunde åstadkommas, vore detta självfallet till gagn för taxeringen, i det att taxeringsnämnderna därigenom skulle beredas mera tid för det egentliga taxeringsarbetet.

Beträffande frågan om de möjligheter, som stå till buds för åstadkommande av bättre förhållanden i nu förevarande hänseende, vill jag till en början erinra om den föregående år i samband med lagstiftningen om erkända skatteförmedlingskassor antagna förordningen om skyldighet för arbetsgivare att anmäla arbetsanställning. Envar arbetsgivare är enligt denna förordning skyldig att å s. k. anställningskort göra anmälan om anställande av arbetstagare, dock ej om anställningen är avsedd att vara högst fyra veckor och ej heller varar längre än nämnda tid. Det är att förmoda att arbetsgivarna — för att kunna fullgöra den sålunda vid straffansvar dem ålagda anmälningskyldigheten — skola se sig nödsakade att bättre än hittills utfråga de arbetssökande om deras namn och adresser m. m. Vidare bör framhållas att det anställningsregister, som upplägges på grundval av de inkomna anmälningarna, är ägnat att underlätta identifieringen av sådana arbetstagare, vilkas namn och adress blivit ofullständigt angivna i de till taxeringsmyndigheterna avlämnade löneuppgifterna.

En ytterligare förbättring kan måhända vinnas genom vissa ändringar av formuläret till löneuppgifter. Enligt det nu gällande formuläret, som fastställdes av Kungl. Maj:t under föregående år, skall arbetsgivaren ange arbetstagarens »bostadsadress» och »mantalsskrivningsort». Länsstyrelsen i Norrbottens län har anmärkt, att uppgifterna skulle kunna lättare tillgodogöras för taxeringsarbetet om i uppgifterna angäves, såvitt anginge stadsplanlagt område, kvartersnamn och tomtnummer, eventuellt stadsägonummer, och, beträffande icke stadsplanlagt område, hemmansnamn och hemmansnummer samt därutöver eventuellt namn å lägenhet. Liknande synpunkter ha framhållits av taxeringsnämndsordförandenas riksförbund. Det sålunda väckta förslaget torde böra upptagas till närmare prövning senare under året i samband med att förslag framlägges för Kungl. Maj:t om sådana ändringar i nu gällande deklarationsformulär, som anses påkallade av den senaste tidens lagstiftning.

Däremot anser jag mig icke för närvarande kunna tillstyrka ett av interpellanten väckt förslag om införande av särskilda legitimationskort, avsedda att användas vid sökandet av arbetsanställning. Jag vill i detta sammanhang framhålla, att frågan om vidtagandet av åtgärder i av interpellanten åsyftat hänseende väsentligen förlorar i betydelse, därest ett system med beskattning vid källan införes.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härefter yttrade

Herr **Blombäck**: Herr talman! Till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ber jag att få framföra ett tack för det snabba och utförliga svaret å min interpellation.

Med tillfredsställelse konstaterar jag herr statsrådets löfte att till närmare prövning upptaga frågan om nytt formulär till löneuppgifter. Däremot beklagar jag, att herr statsrådet icke anser det nödvändigt att för närvarande införa legitimationskort, avsedda att användas vid sökandet av arbetsanställning.

Jag hoppas, att det verkligen förhåller sig så, som framgår av remissyttrandena, nämligen att de årliga belopp, som på grund av anmärkta missförhållanden helt undgå beskattning, icke äro av betydande storleksordning. Där-om är det emellertid svårt att uttala sig alltför bestämt, då det icke torde finnas någon statistik eller utredning, som belyser ifrågavarande förhållanden. Alldeles oavsett skatteförluster i och för sig måste det framstå såsom ett beklagligt irritationsmoment, om vissa skattskyldiga i anledning av påtalade förhållanden undgå införsel i avlöning eller kontroll beträffande självdeklarationens riktighet med eventuellt för låg beskattning som följd.

I detta sammanhang ber jag få referera till vad länsstyrelsen i Malmöhus län uttalar beträffande ofullständiga löneuppgifter. Länsstyrelsen påpekar, att arbetstagare vägrat lämna erforderliga upplysningar angående sin personal under förklaring, att vederbörande eljest icke ville antaga den erbjudna platsen.

De statliga institutionerna anföra, att de endast i ringa omfattning fått mottaga klagomål, därför att de av dem lämnade löneuppgifterna skulle varit ofullständiga. Denna åsikt torde delvis bero på att vederbörande taxeringsmyndighet ansett det komme att bli resultatlöst att återsända samtliga ofullständiga löneuppgifter till respektive avlämnare. Dessa ha själva oftast icke tillgång till andra data om den anställde än som redan meddelats taxeringsmyndigheterna.

Då herr statsrådet icke kan utlova någon förbättring i berört hänseende, komma taxeringsmyndigheterna även i framtiden att åsamkas ett betydande merarbete vid sorteringen av löneuppgifterna, när dessa säkerligen komma att bliva ofullständiga på samma sätt som hittills.

Under hänvisning till anmälningsplikten i anledning av lagen om erkända skatteförmedlingskassor förutsätter herr statsrådet, att arbetsgivarna skola se sig nödsakade att bättre än hittills utfråga de arbetssökande om deras namn och adresser m. m. Såsom tidigare nämnts har länsstyrelsen i Malmöhus län påpekat, att vissa arbetstagare vägrat lämna uppgifter om sin person. Det torde ävenledes vara bekant, att arbetssökande lämnat medvetet oriktiga uppgifter. I vetskap om detta står en arbetsgivare i en bekymmersam ställning, därest han på ett oklanderligt sätt vill fullgöra den honom vid straffansvar ålagda anmälningsplikten. Skall han i förstnämnda fall vägra anställa den arbetssökande? Skall han i sistnämnda fall, samt för övrigt beträffande den arbetssökandes samtliga upplysningar om sin person, förhöra sig på dennes hemort om hans signalement m. m.?

Då ett legitimationskort med föreslaget syftemål icke obetydligt skulle underlätta många taxeringsmyndigheters liksom arbetsgivares arbete, kan man förmoda, att dessa själva komma att avkräva legitimation av den arbetssökande. Solidariteten fordrar att såväl arbetsgivare som anställda underlätta identifieringen.

Den i interpellationen åsyftade legitimationshandlingen behöver icke vara

Svar på interpellation. (Forts.)

så omständlig. Postverket utfärdar mot låg avgift ett identitetskort, som borde vara tillräckligt detaljerat för legitimering under förhandenvarande omständigheter. Såsom ett provisorium skulle man kanske t. o. m. kunna acceptera personkortet.

Herr statsrådet framhåller, att frågan om vidtagande av åtgärder i av interpellanten anvisad riktning väsentligen förlorar i betydelse, därest ett system med beskattning vid källan införes. Detta uttalande tillåter jag mig tolka så, att herr statsrådet icke heller själv anser de nuvarande förhållandena helt tillfredsställande. Av herr statsrådets interpellationssvar i onsdags i första kammaren framgår, att förslaget om skatt vid källan inte kan väntas bli genomfört före år 1947. Jag skulle därför ha varit fullt belåten, om herr statsrådet kunnat ge löfte om vidtagande av åtgärder för underlättande av arbets sökandes legitimation intill dess det nya skattesystemet blir gällande.

Med dessa ord ber jag ännu en gång, herr talman, att få tacka för svaret, som, ehuru jag icke till alla delar är nöjd med detsamma, varit av intresse genom sitt klarläggande av berörda missförhållanden.

Vidare anfördes ej.

§ 7.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, erhöll på begäran ordet och yttrade: Med andra kammarens tillstånd har herr von Seth till mig framställt följande frågor. *Svar på interpellation.*

1. Är det icke herr statsrådets mening, att skatteavdrag för gåva, avsedd för internationellt hjälparbete, skall medgivas vid varje transaktion som uppfyller de i kungl. propositionen nr 355/1943 angivna förutsättningarna, oavsett till vilket land gåvan är riktad?

2. Därest så ej är förhållandet, vill herr statsrådet redogöra för de principer som vid sidan av propositionens föreskrifter tillämpats vid handläggningen av ansökningar om skatteavdrag i berörda hänseende?

I den av interpellanten omnämnda propositionen nr 355 till 1943 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att skattskyldig — som under beskattningsår, för vilket taxering verkställes år 1944 eller år 1945, lämnat penninggåva å minst 1 000 kronor till internationellt hjälparbete till lindrande av nöd bland civilbefolkningen i krigshärjade länder — finge vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhets-skatt samt till krigskonjunkturskatt eller till syfte likartad skatt, utöver eljest medgivna avdrag, åtnjuta avdrag med belopp motsvarande vad den skattskyldige under beskattningsåret utgivit såsom sådan gåva. I sitt betänkande (nr 54) i anledning av propositionen hemställde bevillningsutskottet om bifall till propositionen, vilken hemställan bifölls av båda kamrarna.

Ifrågavarande proposition föranleddes närmast av önskemålet att stimulera den under år 1943 igångsatta insamlingen bland industriföretag m. fl. till förmån för Norge. Det hade nämligen visat sig att, om icke skattelättnader medgaves, man svårigen kunde påräkna en tillfredsställande anslutning till denna mycket behjärtansvärda insamling. Jag vill i detta sammanhang erinra om det goda resultat, som den i slutet av år 1939 igångsatta hjälpaktionen till förmån för Finland lämnade. Av olika skäl ansågs det emellertid lämpligt att det bemyndigande för Kungl. Maj:t, om vilket i propositionen hemställdes, erhöles en mera generell avfattning. Med hänsyn bland annat till de betänkligheter, som inom bevillningsutskottet och i kamrarna uttalades gentemot den föreslagna

Svar på interpellation. (Forts.)

skattebefrielsen, har Kungl. Maj:t emellertid ansett sig böra iakttaga stor försiktighet vid användningen av den utav riksdagen lämnade fullmakten. Kungl. Maj:t har alltså *icke* ansett skattebefrielse böra medgivas i fråga om varje gåva, som uppfyllde de i fullmakten angivna formella förutsättningarna.

Vad härefter angår frågan om de principer, som tillämpats vid begagnandet av fullmakten, vill jag till en början nämna, att skattebefrielse icke ansetts böra medgivas i sådana fall där gåvan lämnats *före* den dag, då riksdagens skrivelse i ämnet är dagtecknad, eller den 6 november 1943. Undantag från denna regel har gjorts endast beträffande gåvor till den förut omnämnda insamlingen inom näringslivet till förmån för Norge, den s. k. Norge-insamlingen »Norvegia». Detta undantag har ansetts böra göras med hänsyn till att insamlingen på ett tidigt stadium erhållit underhandsbesked om att förslag om skattebefrielse skulle framläggas för riksdagen och jämväl använt sig av detta underhandsbesked vid samlingsarbetet.

Skattebefrielse har ej heller meddelats i sådana fall, där gåvorna lämnats för hjälparbete av olika slag *inom* Sverige.

Har gåva till internationellt hjälparbete utanför Sverige kommit till stånd efter det riksdagens ifrågavarande bemyndigande lämnades eller har efter nämnda tidpunkt utfästelse om sådan gåva gjorts, har ansökan om skattebefrielse utan undantag bifallits, där gåvan uppgått till minst 1 000 kronor och angivits vara avsedd såsom bidrag till hjälparbetet i Norge.

Även i sådana fall där gåva lämnats till organisation, som bedriver hjälparbete såväl i Norge som i annat skandinaviskt land, har skattebefrielse medgivits, därest gåvogivaren icke uppställt särskilda villkor i fråga om medlens användning.

Vad härefter angår gåvor till förmån för hjälparbetet i Finland, har skattebefrielse icke medgivits med mindre gåvan uppgått till minst 10 000 kronor. Denna begränsning har föranlett att ett tiotal ansökningar, avseende gåvor till Finland, blivit avslagna.

Någon ansökan om rätt till skattebefrielse för gåva till hjälparbetet inom Danmark har hittills icke varit föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Slutligen må nämnas, att i ett mindre antal fall ansökningar om rätt till skattebefrielse gjorts beträffande gåvor, avsedda för hjälparbete i andra länder än våra nordiska grannländer. Dessa ansökningar ha lämnats utan bifall.

Härpå anförde:

Herr von Seth: Herr talman, mina herrar! Till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet anhåller jag få framföra mitt tack för svaret på denna interpellation.

Interpellationen har föranletts av att det skapats en ganska stor oklarhet genom riksdagsbeslutet i denna fråga. I propositionens kläm begärdes att riksdagen måtte »bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva, att skattskyldig — som under beskattningsår, för vilket taxering verkställes år 1944 eller år 1945, lämnat penninggåva å minst 1 000 kronor till internationellt hjälparbete till lindrande av nöd bland civilbefolkningen i krigshärjade länder — må vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt samt till krigskonjunkturskatt eller till syfte likartad skatt, utöver eljest medgivna avdrag, ånjuta avdrag med belopp motsvarande vad den skattskyldige under beskattningsåret utgivit såsom sådan gåva.» Bevillningsutskottet tillstyrkte propositionen, och riksdagens beslut blev också i enlighet med propositionens kläm. Allmänheten har därför fått det intrycket att för gåva, som lämnas till av Kungl. Maj:t erkänd organisation under de villkor, som äro angivna i propositionen, skulle

Svar på interpellation. (Forts.)

efter ansökan hos Kungl. Maj:t beviljas skattefrihet, därest gåvan uppginge till ett belopp av minst 1 000 kronor. I propositionen står visserligen på ett mycket undångömt ställe följande passus: »att det i promemorian upptagna förslaget, att ifrågavarande skatteavdrag skola göras beroende av Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall, finner jag lämpligt. Genom det föreslagna förfarandet vinnas nämligen möjligheter att kontrollera dels i vilken omfattning skattefria gåvor förekomma, dels ock att dessa gåvor lämnas till länder, där de anses mest behövlige.» Alltså, enligt denna passus i den kungl. propositionen har givetvis Kungl. Maj:t möjlighet och även rätt att, därest gåvor lämnas till länder, som anses ha mindre behov av dem, föreskriva att gåvorna icke skola bliva skattefria. Det har emellertid hos allmänheten väckt, jag skulle vilja säga, bekymmer över att de, som till Finland lämna gåvor understigande 10 000 kronor, icke av Kungl. Maj:t beviljas skattefrihet för dessa gåvor.

Jag skulle, herr talman, i detta sammanhang vilja hänvisa till vad statsministern yttrade i första kammaren i debatten om denna proposition. Jag skall ingalunda undansticka, att han där talade om att det då behövdes mycket stor hjälp till Norge. Han avslutade emellertid sitt anförande med följande: »Vad jag tycker skulle vara betänkligast är, om genom riksdagens ständpunktstagande skapades den föreställningen, att den statliga hjälpen skall bli den väsentliga, kanske den enda, och att statsmakterna sakna intresse för att uppmuntra den enskilda hjälpverksamheten.» Dessa ord yttrades alltså av statsministern vid debatten i första kammaren, och allmänheten måste givetvis härav få den bestämda uppfattningen, att statsmakterna med alla till buds stående medel vilja uppmuntra den enskilda hjälpverksamheten och framför allt hjälparbetet till de nordiska länderna.

Enligt statsrådet Wigforss' svar medgiver Kungl. Maj:t nu skattefrihet för gåvor till Norge, som uppgå till minst 1 000 kronor, under det att skattefriheten för gåvor till Finland är begränsad till gåvor på minst 10 000 kronor. Jag skall inte här ingå på, huruvida begränsningen är lämplig eller olämplig överhuvud taget. Men jag kan ej underlåta göra den reflexionen, att en dylik begränsning av skattefriheten för en gåva i viss mån är odemokratisk. Det har också riksdagen påpekat. Men i den mån gränsen sättes högt blir den ännu mera odemokratisk. En person, som kanske befinner sig i relativt små omständigheter, men känner sitt hjärta svälla över av medkänsla och därför känner sig manad att giva hjälp till Finland, tar kanske för detta ändamål av sina sparade slantar 2 000 kronor, men erhåller då icke skattefrihet för denna gåva. Det innebär ett gåvostopp detta, som man tycker att Kungl. Maj:t vid denna tidpunkt borde kunna rucka på.

När Kungl. Maj:t lade fram propositionen nr 355 år 1943 var, som också yttrades i statsministerns svar i oktober 1943 — jag vill också understryka det — hjälpbehovet i Norge mycket stort. Nu har hjälpen till Norge nästan överträffat förväntningarna. Finland befinner sig alltså i en svår kris, och det är naturligtvis oerhört svårt att bedöma vilket av våra nordiska broderländer, som är mest i behov av hjälp på det ena eller andra området. Jag skulle därför till herr statsrådet vilja framföra en fråga huruvida tidpunkten ej nu vore lämplig att likställa dessa länder i detta avseende, när nu riksdagen beslutat lämna skattebefrielse för gåvor under åren 1943—1944 och det nu återstår så kort tid av år 1944. Det hjälparbete, som är igångsatt för lindrande av nöden åt våra broderfolk, är förvisso storartat. Men det skorrar något litet, att det skall dirigeras mot visst håll. Men, herr statsrådet Wigforss, låt denna skattefrihet gälla lika för gåvor till våra broderfolk. Min uppfattning är att dessa mer än väl behöva denna hjälp i alla dess olika former.

Svar på interpellation. (Forts.)

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag vill bara tillägga att jag mycket väl förstår vilka svårigheter som möta, då det gäller att så att säga göra någon skillnad beträffande dessa gåvor, men det hänger samman med tillkomsten av själpa propositionen.

Säkerligen veta både interpellanten och kammaren mycket bra, att frågan om skattebefrielse överhuvud taget varit en av de stora tvistefrågorna och att man både ifrån finansdepartementets och minst lika mycket ifrån bevillningsutskottets och riksdagens sida varit ytterligt obenägen att gå med på sådan skattebefrielse, på grund av skäl som jag inte här skall gå in på. Det var med allra största tveksamhet som jag, på grund av uppmaning från dem som började med insamlingen till Norge, beslöt mig för att i regeringen föredraga frågan och hemställa, huruvida det inte skulle kunna vara möjligt att framlägga en proposition som kunde underlätta denna insamling. Hade det inte varit fråga om insamlingen till Norge, hade vid det tillfället icke någon proposition blivit framlagd. Jag är ganska säker på att om det hade sagts öppet till bevillningsutskottet och till riksdagen, att nu vilja vi ge skattebefrielse för gåvor till vilket land som helst, så hade bevillningsutskottet gått på avslag. Hela motiveringen i bevillningsutskottets betänkande är faktiskt en motivering för avslag, fastän man slutligen, tydligen på grund av hänsyn till det särskilda fallet och till Norvegiainsamlingen, gav sitt bifall.

Det hade i det läget åtminstone för mig varit naturligtast att säga, att icke några andra gåvor än sådana som höra till Norgeinsamlingen skulle få skattebefrielse; det var också på det sättet vi till en början tillämpade bestämmelserna.

Det hade för övrigt inte lämnats några mycket stora gåvor till annat håll. Den enda stora gåva åt annat håll som senare gjordes var en gåva på 50 000 kr. till Finland. Det var en svaghet kanske att inte hålla linjen strikt, men efter detta gjorde vi den uppmjukningen, att gåvor av betydande storlek skulle medgivas skattefrihet. Man förutsatte — det vill jag tillägga här — att om gåvorna rörde sig omkring 1 000 och kanske även 2 000 kr., borde väl den som anser sig kunna ge en sådan gåva också kunna göra det utan att få skattebefrielse. Jag vill erinra om att den mångdubbelt större insamlingen till Finland 1939 gjordes utan någon skattebefrielse.

Jag har härmed endast velat erkänna att det är ytterligt svårt att göra en sådan här fördelning, men på grund av propositionens tillkomst och frågans hela behandling i riksdagen har jag ansett det vara nödvändigt att icke bokstavligen följa propositionen och säga att varje gåva till ett främmande land skulle bli skattefri.

Herr von Seth: Herr talman! Det är fullt riktigt att alla dessa betänkligheter förefunnos när riksdagen fattade sitt beslut. Det är också precis som herr statsrådet säger, att både i riksdagen och i de kretsar, där man hade reda på detta besluts fattande, kände man till denna Norvegiainsamling. Men det gäller här, som jag sade i mitt första anförande, den del av allmänheten som vill lämna bidrag till båda länderna.

Min övertygelse är att känslan av att hjälp behöver lämnas nu är synnerligen stark även hos människor i ganska blygsamma ekonomiska förhållanden. Jag hemställer därför ännu en gång till herr statsrådet, huruvida icke tidpunkten nu är inne att för den tid som är kvar i detta avseende likställa Finland med Norge.

Herr Lundell: Herr talman! När finansministern säger att det skulle ha varit en klar och allmän åskådning inom bevillningsutskottet, att när denna

Svar på interpellation. (Forts.)

skattefrihet beviljades för vissa gåvor, detta endast skulle gälla gåvor åt ett bestämt håll, fastän det inte utsades i propositionen, vill jag åtminstone för min egen del förklara, att jag ansåg detta icke vara fallet. Jag deltog i ärendets behandling i utskottet, och jag ansåg det ytterligt stötande att man där under hand lät påskina, att när nu denna skattefrihet beviljades, så var avsikten — trots att det som sagt inte står uttalat i propositionen — att den skulle gälla endast för gåvor åt ett visst håll. Hur det var med mina kamrater i det fallet inom utskottet kan jag inte säga.

Jag vill tillägga att vi också stöttes av denna tusenkronorsgräns. Åtskilliga av oss ansågo att det var skäligen odemokratiskt att sätta en sådan gräns och ge större inkomsttagare skattefrihet för gåvobeloppet men inte mindre inkomsttagare. Såvitt jag minns rätt uppträdde jag också i kammardebatten och framhöll det olämpliga i en sådan gränssättning.

Det olämpliga blir nu åtminstone efter min uppfattning ännu olämpligare, om man för gåvor åt annat håll än Norge, nämligen till Finland, flyttar upp denna gräns från 1 000 kr. till 10 000 kr. Jag kan inte finna annat än att ett sådant förfarande från vår sida *ser mycket illa ut*.

Gåvor böra vara avsedda att lindra nöden. Om det nu företrädesvis är fråga om våra grannländer bör gåvan vara avsedd att lindra nöden i vilket väderstreck den än förekommer.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Det är intet tvivel underkastat att när detta ärende avgjordes av riksdagen tveksamheten var mycket starkt utbredd, inte blott i bevillningsutskottet utan också i riksdagens kamrar. Det kan man också förstå därutav att vi på våren samma år som denna fråga avgjordes på hösten hade upphävt den skattebefrielse för alla gåvor till Sverige, till svenska försvarsändamål och dylikt, som hade beviljats under de senaste tre—fyra åren.

När bevillningsutskottet tillstyrkte den kungl. propositionen skedde detta på grund av att man kände till de utfästelser som den svenska industrien hade gjort i detta avseende och att ett avslag på propositionen vid det tillfället skulle ha kunnat skapa en mängd missförstånd, vartill ju ingen ville medverka. Men jag tror inte man behöver vara tveksam på den punkten att om det hade gällt en allmän skattebefrielse, som man nu tycks vilja förmå finansministern att gå med på, skulle såväl bevillningsutskottet som — jag är övertygad därom — kamrarna ha vägrat sin medverkan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 8.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fröken Andersson till mig riktat följande frågor:

1) Anser herr statsrådet, att förefintlig lagstiftning på detta område erbjuder tillräckligt skydd för minderåriga mot sedlighetsförbrytelser?

2) Om så icke är fallet, är herr statsrådet beredd att snarast medverka till de ändringar i dessa avseenden, som av omständigheterna kunna anses påkallade?

Den svenska strafflagen innehåller åtskilliga bestämmelser till skydd för barn och ungdom mot sexuella förgripelser. Bestämmelserna återfinnas i 18 kap. strafflagen.

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

I fråga om straffbarheten för otukt med minderåriga har man att skilja mellan de fall, då någon förgriper sig mot en minderårig av motsatt kön, och de fall, då det är fråga om angrepp mot barn av samma kön, d. v. s. homosexuella angrepp.

I det förra hänseendet stadgas i 18 kap. 7 § strafflagen ett normalstraff av straffarbete från och med fyra till och med åtta år för otukt med kvinna som ej fyllt tolv år. Äro omständigheterna synnerligen mildrande, kan straffet nedsättas till straffarbete i två år. Å andra sidan är straffminimum, då kvinnan fått svår kroppsskada av gärningen eller hon ljutit döden därav, straffarbete i åtta år; straffskalan är nämligen för detta fall straffarbete från och med åtta till och med tio år eller på livstid. — För otukt med kvinna, som fyllt tolv men ej femton år, är enligt 18 kap. 8 § strafflagen straffet straffarbete från och med sex månader till och med fyra år eller fängelse i minst sex månader.

De sålunda gällande straffskalorna för otukt med minderåriga tillkommo genom lagändring år 1937. Denna lagändring innebar ifråga om otukt med kvinna under tolv år ingen annan förändring i förhållande till tidigare gällande rätt än att man införde möjligheten att vid synnerligen mildrande omständigheter nedsätta straffet till straffarbete i två år. Tidigare var straffarbete i fyra år absolut straffminimum i detta hänseende. För otukt med kvinna, som fyllt tolv men ej femton år, innebar lagändringen en skärpning i förhållande till vad tidigare gällde. Straffmaximum höjdes sålunda från straffarbete i två år till straffarbete i fyra år, och straffminimum höjdes från fängelse i en månad till fängelse i sex månader.

En utvidgning av straffbarheten för sexuella angrepp mot minderåriga genomfördes år 1942 i samband med den då antagna lagstiftningen om försök till brott. Straffbestämmelser för försök till brott mot 18 kap. 7 eller 8 § strafflagen funnos icke tidigare men infördes nämnda år. Straffet för sådant försök skall enligt de allmänna försöksreglerna sättas under vad som bort följa å fullbordad gärning; straffmaximum ligger sålunda mycket nära straffmaximum för det fullbordade brottet. I fråga om minimum medföra de allmänna reglerna om straff för försök att straffet för försök till otukt med kvinna under tolv år icke får sättas lägre än straffarbete i två månader. I fråga om försök till otukt med kvinna mellan tolv och femton år är domstolen däremot icke bunden av någon gräns nedåt.

Vad härefter beträffar angrepp av homosexuell art mot minderåriga vill jag erinra om att vid innevarande riksdag genomförts en ändrad lagstiftning om homosexualitetens straffrättsliga behandling överhuvud. Enligt hittills gällande lydelse av 18 kap. 10 § strafflagen har straffet för homosexuell otukt varit — och är intill den 1 juli i år, då den nya lagstiftningen träder i kraft — straffarbete i högst två år, oavsett under vilka omständigheter otukten skett. Genom den nya lagstiftningen på området har, samtidigt med att det straffbara området inskränkts i fråga om homosexuell otukt mellan vuxna personer, straffbarheten skärpts för sådan otukt med minderåriga. För homosexuell otukt med barn under femton år stadgas i den nya lydelsen av 18 kap. 10 § strafflagen straffarbete i högst fyra år eller fängelse. Därjämte innehåller den nya bestämmelsen stadgande om straff för försök till sådan otukt, vilket tidigare saknades.

Av betydelse för frågan om möjligheterna att med strafflagens hjälp kunna ingripa mot sedlighetsförbrytare är vidare stadgandet i 18 kap. 13 § strafflagen. Enligt detta lagrum straffas med böter eller fängelse den som genom någon sin gärning sårar tukt och sedlighet så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer. Straffmaximum är alltså fängelse i två år.

Svar på interpellation. (Forts.)

Detta stadgande har kommit till användning icke minst då det varit fråga om homosexuella övergrepp mot pojkar, när domstolen av en eller annan orsak icke ansett fullbordad otukt ha förelegat. I detta hänseende kommer måhända lagrummet att tillämpas mindre ofta, sedan man nu fått straff för försök till homosexuell otukt. 18 kap. 13 § strafflagen tillämpas emellertid jämväl vid andra sexuella förgripelser, som icke falla under begreppet fullbordad otukt, exempelvis exhibitionism. Det i lagrummet uppställda kravet att fara för andras förförelse skall ha förelegat för att straffbarhet skall inträda har givits en vidsträckt tolkning. Enligt stadgad rättspraxis är det tillräckligt att sådan fara förelegat för en enda person, och det kräves alltså inte, som lagrummets formulering möjligen skulle kunna anses ge vid handen, att flera åsett det otuktiga beteendet. Att fara för förförelse så gott som undantagslöst anses föreligga när det är fråga om angrepp mot barn torde vara självfallet.

I anledning av interpellationen har jag från statistiska centralbyrån införskaffat uppgift angående antalet personer, som under tioårsperioden 1933—1942 tilltalats och sakfällts för brott mot 18 kap. 7, 8, 10 eller 13 §. (Siffrorna för år 1943 äro ännu icke tillgängliga.) Av uppgifterna framgår, att antalet åtal för otukt med kvinna under tolv år varierat år från år utan att man kan tala om någon bestämd tendens till vare sig stegring eller tillbakagång. Högsta siffran, 42 åtal, uppvisar år 1936 och den närmast högsta, 41, år 1941. Lägsta siffror uppvisa åren 1933 och 1935 med vardera 20 åtal, de närmast lägsta åren 1942 och 1940 med resp. 26 och 27 åtal. Vad angår åtalen för otukt med kvinna mellan tolv och femton år, vilka till antalet äro betydligt flera än åtalen för otukt med kvinna under tolv år, ligga däremot siffrorna för åren 1941 och 1942 genomsnittligt sett högre än tidigare år, även om det något enstaka tidigare år förekommit än högre siffror. I fråga om brott mot 18 kap. 10 och 13 §§ är det påtagligt att en ökning inträtt under de senaste åren särskilt beträffande 18 kap. 13 §.

Från kriminalpolisen i Stockholm, Göteborg och Malmö har jag särskilt begärt uttalanden rörande utvecklingen på här förevarande område under de senaste åren. Därvid har från kriminalpolisen i Stockholm uppgivits, att antalet inkomna anmälningar för sedlighets- och otuktsbrott under åren 1943 och 1944 visat en markant stegring jämfört med tidigare år. Medan antalet anmälningar under åren 1939—1942 utgjort respektive 201, 224, 163 och 182, sprang siffran för 1943 upp till 330, och intill den 20 maj i år ha 122 anmälningar gjorts. Från kriminalpolisen har upplysts att man inte kan bestämt angiva hur stor andel av dessa anmälningar, som utgöres av brott mot minderåriga, men att sådana brott av allt att döma utgöra större delen. Motsvarande uppgifter från Göteborg visa enahanda utveckling. Även uppgifterna från Malmö peka på en tendens till stegring av antalet otuktsbrott mot minderåriga, även om denna tendens icke är lika utpräglad som för Stockholms och Göteborgs vidkommande.

Den gjorda undersökningen synes dessvärre giva vid handen att åtminstone beträffande Stockholm och Göteborg förhållandena på detta område under de senaste åren undergått en försämring. Om orsakerna härtill torde det vara svårt att uttala någon bestämd mening. Uppenbarligen ligger emellertid den största svårigheten att komma till rätta med sådana individer som begå sedlighetsbrott mot minderåriga däri att förbrytelserna så lätt undandraga sig upptäckt. Vittnen till händelsen finnas mera sällan att tillgå, och barnens egna berättelser om vad som förekommit lämna oftast ingen ledning för vem förbrytaren kan vara. I dessa hänseenden lär lagstiftaren icke kunna göra mycket för att åstadkomma en bättring, utan det måste ankomma på polismyndigheterna och allmänheten själv att söka göra detta. Måhända borde man

Svar på interpellation. (Forts.)

söka att genom upplysningsverksamhet bland föräldrar och andra barnafostrare inskräpa vikten av att barnen icke lämnas under sådana omständigheter, att de löpa fara att bli utsatta för sedlighetsförgräpelse.

Samhällets möjligheter att ingripa mot en sedlighetsförbrytare, som blivit upptäckt, synas däremot ganska effektiva. De gällande straffskalorna måste anses vara förhållandevis stränga, och någon skärpning av dem lär icke kunna anses erforderlig. Det kan invändas, att sedlighetsförbrytare ofta äro abnorma till sin läggning och därför bliva straffrifyklarade för sina brott. Regelmässigt leder emellertid straffrifyklaringen till intagning på sinnessjukhus för vård, och den straffrifyklarade får icke utskrivas från sjukhuset utan att sinnessjuknämnden lämnat sitt medgivande till utskrivningen. I sinnessjuknämnden äro jämväl lekman- och domarelement representerade. Utskrivningen sker dessutom så gott som alltid till en början på försök med åläggande för den utskrivne att iakttaga särskilda föreskrifter vid äventyr att han återintages på sjukhuset. Jag vill dessutom nämna att frågan om tillräknelighetsbestämmelserna och värden av straffrifyklarade för närvarande är föremål för öfvervägande inom justitiedepartementet, därvid givetvis också hänsyn tages till de särskilda säkerhetssynpunkter, som kunna göra sig gällande i fråga om straffrifyklarade farliga förbrytare.

För psykiskt abnorma sedlighetsförbrytare som icke äro otillräkneliga har samhället vidare till sitt förfogande en mycket effektiv reaktionsform, nämligen förvaring i vårdanstalt för förminskat tillräkneliga förbrytare. Den gällande lagstiftningen härom, som är från år 1927, tillkom icke minst med tanke på farliga sedlighetsförbrytare. Då domstolen med stöd av denna lagstiftning förordnar att förvaring skall träda i stället för det straff domstolen utdömt innebär detta att den dömde omhändertages för i princip obegränsad tid. Han får nämligen icke utskrivas från förvaringsanstalten så länge han är att anse som vådlig för annans säkerhet till person eller egendom. En förutsättning för att förvaring skall få tillgripas är att den dömde prövas vid brottets begående ha varit av sinnesbeskaffenhet som avses i 5 kap. 6 § strafflagen, d. v. s. han skall vara s. k. förminskat tillräknelig. Denna förutsättning är givetvis ej sällsynt när det gäller sedlighetsförbrytare, hos vilka grunden till brottet ofta är att söka i en abnormitet av ett eller annat slag, även om denna abnormitet icke är så höggradig att vederbörande kan anses helt otillräknelig.

I detta sammanhang vill jag erinra om den innevarande år genomförda lagstiftningen om kastrering. Enligt denna kan kastrering äga rum av den som med skäl kan antagas komma att på grund av sin könsdrift begå brott som innebär allvarlig fara eller skada för annan. Kommer kastrering till stånd kan man anse risken för återfall i sedlighetsbrott från den kastrerades sida utsluten. Det kan givetvis då bliva obehöfligt att tillgripa förvaring av honom, liksom en redan förvarad, som låter kastrera sig, bör kunna bliva utskriven från anstalten tidigare än eljest. Kastrering får dock icke verkställas mot vederbörandes vilja. För de skäl som i detta hänseende varit bestämmande vid lagstiftningens tillkomst torde jag icke nu behöva redogöra.

Möjligheten att ådöma förvaring är för närvarande begränsad till sådana fall då den tilltalade dömes till straffarbete i minst två år eller att han tidigare undergått straffarbete och nu dömes till straffarbete eller, i fråga om sedlighetsbrott, till straffarbete eller fängelse. Detta krav på viss svårhet hos brottet eller viss föregående brottslighet utgör uppenbarligen ibland ett hinder för att tillgripa förvaring mot sedlighetsförbrytare. Detta hinder kommer emellertid att undanröjas då den år 1937 genomförda ändrade lagstiftningen på detta område trätt i kraft. Enligt 1937 års lag äro möjligheterna att tillgripa förvaring väsentligt vidgade. Kraven på viss sinnesbeskaffenhet

Svar på interpellation. (Forts.)

hos brottslingen och på vådlighet kvarstå, men därutöver kräves endast att det aktuella brottet enligt lag kan medföra straffarbete eller, i fråga om sedlighetsbrott, straffarbete eller fängelse. 1937 års lag ger härigenom möjlighet att tillgripa förvaring mot envar vådlig sedlighetsförbrytare.

Ikraftträdandet av 1937 års lagstiftning om förvaring och internering är beroende av att lämpliga anstalter finnas att tillgå för det ökade förvaringsklientel som man efter lagens ikraftträdande måste räkna med. Då anstaltsfrågorna på grund av rådande förhållanden ännu icke kunnat lösas har lagen icke kunnat sättas i kraft. Att den nya lagstiftningen snarast får träda i kraft är emellertid önskvärt ur åtskilliga synpunkter, icke minst med tanke på de vidgade möjligheter den nya lagen ger för ingripande mot farliga sedlighetsförbrytare. En lösning av anstaltsfrågan är dock en nödvändig förutsättning för ikraftträdandet. Anstaltsfrågan sammanhänger i sin tur i viss mån med frågan om en reform av tillräknelighetsreglerna. Inom justitiedepartementet pågår såsom nämnt för närvarande utredning i detta hänseende på grundval av det betänkande, som strafflagberedningen avgivit rörande tillräknelighetsbestämmelserna, sinnesundersökning i brottmål m. m. Möjligheterna att sätta 1937 års lag i kraft komma därvid att ägnas särskild uppmärksamhet. I nuvarande stund är jag emellertid icke beredd att göra något uttalande när förslag i ämnet kan framläggas för riksdagen.

Härefter yttrade:

Fröken Andersson: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få uttala mitt tack för det både klarläggande och utförliga svar, som här har avgivits. Därav framgår med all önskvärd tydlighet, att herr statsrådet ser på detta problem på det allvarliga sätt, som är motiverat av dess art. Det ger också vid handen, att man i olika hänseenden försökt att via höjning av straffsatser och andra åtgärder få till stånd en förbättring.

Det är uppenbart, att det kan råda olika uppfattningar om de medel, som skola tillgripas för att råda bot på de omtalade förhållandena — jag kommer tillbaka till det problemet. Det är tacknämligt, att man i detta sammanhang skärpt straffet för själva försöket till förförelse — då fara föreligger för andras förförelse, som det heter. Jag understryker vad statsrådet därvidlag betonat, nämligen att när det gäller barn denna fara regelmässigt förekommer. Trots dessa åtgärder ha emellertid, såsom framgick av interpellationssvaret, dessa sedlighets- och otuktsbrott ökats väsentligt. Siffran från Stockholm i det fallet är t. ex. ganska skrämmande. Den utvisar en ökning från 201 fall år 1939 till 330 fall år 1943. Av dessa fall — det är icke angivet i statistiken, men med all sannolikhet är det så — utgör flertalet brott sådana som begåtts mot minderåriga.

Nu säger herr statsrådet emellertid, att lagstiftaren icke kan göra mycket för en förbättring. Jag är icke alldeles säker på den saken, men jag vill samtidigt betona, att jag naturligtvis i hög grad lägger lekmannasynpunkter på frågan. Vad som kan göras, framhålles det i svaret, om jag minns rätt, är emellertid att myndigheterna kunna öka bevakningen och skarpa vakthållningen överhuvud taget inom de områden, där faran för sådana brott är särskilt aktuell. Vad däremot angår rekommendationen, att föräldrarna böra upplysas om vikten av att se till sina barn, så att de icke utsätts för risk, så tror jag med förlov sagt, att icke så mycket är att vinna på den vägen. Det är givetvis klart, att man skall försöka alla vägar och alltså även denna, men det är nog i realiteten ytterligt svårt för föräldrarna att genomgående skydda sina barn, hur de än försöka. Särskilt gäller detta naturligtvis de

Svar på interpellation. (Forts.)

fattigare kategorierna, som icke ständigt kunna ha en barnsköterska i barnens kölvatten utan där barnen få reda sig själva i rätt stor utsträckning.

Det är alltså riktigt, att samhällets möjligheter att ingripa kanske under de senare decennierna ökats och att också dessa möjligheter utnyttjats, men jag menar, att det allra viktigaste härvidlag är, att dylika brott i möjligaste mån förebyggas, och i alla händelser att de personer, som en gång blivit fast för dessa brott, behandlas på ett sådant sätt, att en upprepning icke blir aktuell. Jag är helt ense med herr statsrådet om att det nog icke lönar sig så mycket med straffskärpningar. Det är ju så, rent praktiskt sett, att när man hör talas om dessa upprörande och upprepade brott, man blir upprörd och tycker, att inga straff äro höga nog för vederbörande. Vid närmare eftertanke kommer man emellertid rätt snart underfund med att detta är en förklarlig men icke dess mindre felaktig inställning till det hela. Det är nämligen i regel så, att ifrågavarande abnorma individer ofta icke äro mottagliga för straff. Detta leder icke till bättring, och faran för återfall är sålunda mycket överhängande. Samma risk är det naturligtvis med dem som straffröfklarats och internerats för längre eller kortare tid. Det framgick av svaret, att vederbörande interneras för viss tid, och att sedan utskrivning sker på försök. Jag vet, att så är förhållandet, och jag vet också, att man ordnar med övervakning. Men jag vill icke underlåta att understryka, att denna övervakning självfallet icke kan bli effektiv, åtminstone icke så effektiv som önskvärt vore. Just när det gäller brott av ifrågavarande slag är faran mera överhängande, eftersom driften finns kvar och alltså förutsättningarna för brottets återupprepande äro ständigt aktuella. När det gäller de förminskat tillräckneliga finns beträffande dem en möjlighet till intagning på vårdanstalt för, som det heter, »i princip obegränsad tid». Därvidlag får man nog lägga huvudvikten vid orden »i princip», ty det händer ju dock, att vederbörande utskrivs efter kortare eller längre tid. Jag vill inom parentes anmärka, att en sådan utskrivning naturligtvis är alldeles riktig. Men det bör ges möjligheter att hindra vederbörande att upprepa brottet. Möjligheten till förvaring gäller emellertid för närvarande endast i fråga om dem som begått svårare brott.

Nu talades det om 1937 års lag, som icke kunnat sättas i kraft av bl. a. — eller kanske enbart — det skälet, att vi icke ha tillräckligt många anstalter för att lagen skall kunna fungera. Jag måste säga, att jag tycker, att denna sak är av så allvarlig beskaffenhet och av så brådskande natur, att anskaffandet av tillräckligt antal anstalter bör gå före en massa åtgärder, som vidtagas i olika sammanhang och som kosta, om icke svindlande så dock mycket stora summor. I det hänseendet vill jag helt understryka vad som nyss här framhölls om önskvärheten att snart vidtaga åtgärder, så att denna lag kan träda i kraft. Huruvida den blir effektiv eller ej får framtiden utvisa.

Jag nämnde nyss önskvärheten av att brotten icke upprepas. Man kommer i det sammanhanget in på frågan om kastrering. Det är ju så, att om några veckor en lag just om kastrering träder i kraft i vårt land. Denna lag går emellertid ut på ett frivilligt medgivande från vederbörandes sida, nota bene om vederbörande är rättskapabel. Jag skulle vilja ställa den frågan — och ställa den ganska allvarligt — om det icke hade varit motiverat, att lagen blivit tvångsbetonad. Jag förstår, att man också därvidlag vill gå varligt fram. Det är riktigt, men jag vill också betona vikten av att man intensivt följer verkningarna av lagen. Jag förstår icke riktigt, varför man behövt vara så försiktig i vårt land. Man har ju dock erfarenhet i denna fråga från t. ex. Danmark, där man har haft en tvångskastreringslag ända sedan 1935. Studerar man de undersökningar, som ha gjorts av bland andra professorn i rättsmedi-

Svar på interpellation. (Forts.)

cin Knud Sand, kommer man fram till att alla målningar rörande de otrevliga verkningarna av kastrering äro fullkomligt missvisande. Under åren 1939—1941 företogos i Danmark cirka 300 ingrepp av detta slag. Tiden kanske inte är tillräckligt lång, men man har där konstaterat, att några ogynnsamma mentala verkningar icke ha kunnat förmärkas, åtminstone inga väsentliga sådana. Däremot har man nått utomordentligt goda sociala resultat. Jag kan t. ex. nämna, att av dem som kastrerats och på den grund sluppit straff ha inte mindre än cirka 60 procent helt klarat sig själva, och vidare ha 15 procent behövt taga samhällets understöd i anspråk endast partiellt. Det är ytterligare intressant att se, att i inte ett enda fall har man behövt tillgripa tvång, utan vederbörande har fått välja mellan ingrepp och fortsatt straff, och vederbörande har valt ingrepp.

Nu vill jag helt vara med på den sida som säger, att det är osympatiskt med tvång, men jag menar att man här får väga olika värden emot varandra. Dels får man se det ur offrets synpunkt och dels ur brottslingens och samhällets synpunkt. Det sägs i strafflagsberedningens promemoria i detta sammanhang, att den allmänna opinionen i vårt land skulle taga avstånd från en tvångskastrering. Jag undrar, om den uppfattningen är riktig. Jag tror snarare, att om man inte med den allmänna opinionen menar enbart juristerna, så är nog den allmänna opinionen ganska gärna med på sådana där ingripanden, särskilt när det gäller förbrytelser mot minderåriga.

Ser man det ur brottslingens synpunkt tycker jag, att också den sidan talar för sådana här ingrepp, gärna av tvångsmässig karaktär, därför att det, som jag nyss nämnde, kan leda till att vederbörande blir en samhällsnyttig medborgare i stället för att år efter år ligga samhället till last och taga upp plats på en anstalt. Hur valhänt — om jag så får uttrycka det — man går fram på detta område skulle man kunna bestyrka med hela rader av exempel. Jag skall här, utöver det exempel, som jag nämnt i min interpellation, bara anföra ett sådant fall. Det var en man, som på 1920-talet vid 25 års ålder blev fast för ett sådant här brott. Han dömes då till fyra år och två månaders straffarbete. Han släpptes efter den tiden ut och var ute några år. Så blev han fast för samma brott igen och dömdes till 5 år och 6 månaders straffarbete. Då blev han emellertid undersökt och blev rubricerad under 5:6, d. v. s. förminskat tillräknelig. Så kom han så småningom ut också därifrån 1942. Hösten 1943 blev han återigen fast för samma brott. Undersökning skedde, och han blev då rubricerad under 5:5, d. v. s. sinnessjuk. För övrigt är denne man i alla hänseenden fullt social och skulle alltså kunna klara sig ute i livet, bara sådana ingrepp företoges, att han inte utsattes för frestelse att ånyo begå sådana här brott.

Jag vill slutligen bara peka på en fråga, som herr statsrådet har berört i propositionen rörande kastrering. Det gäller frågan om vilka indikationer, som böra föreligga för ingripanden av dessa slag. Där tycker jag att herr statsrådet kanske tar det hela litet för snävt, men jag förstår å andra sidan juristens försiktighet på den punkten. Herr statsrådet säger: »Det synes sålunda icke böra komma i fråga att tillåta kastrering enbart på den grund, att vederbörande kan befaras begå sedlighetsbrott, även om detta är mycket ringa.» Det är detta sista ord »ringa», som jag vill ställa mig litet tveksam till. Vad som är ringa eller stora brott i detta sammanhang kan man som regel inte avgöra bara genom yttre undersökningar, därför att där ha vi alla de psykiska faktorerna som spela in.

Jag skall inte, herr talman, gå vidare in på detta i och för sig ganska stora problem, utan jag nöjer mig med att uttala den förhoppningen, att herr justitieministern även i fortsättningen kommer att taga itu med de här frågorna

Svar på interpellation. (Forts.)

på det allvarliga sätt, som svaret på min interpellation ger vid handen. Jag ber ännu en gång att få tacka för svaret.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist**: Herr talman! Jag vill bara i anledning av vad fröken Andersson nämnde i fråga om kastreteringslagen framhålla, att anledningen till att vi nu, då det för första gången framlades en lag om kastrering, inte tillgrepo tvångskastrering, är densamma som föranledde statsmakterna, då vi började med lagstiftning angående sterilisering, att gå försiktigt fram.

Detta är åtgärder, som tidigare inte ha varit reglerade i vår lagstiftning, och man har velat pröva sig fram och se verkningarna av det. Man började försiktigt med sterilisering och gick sedan längre. Vi ha börjat försiktigt nu med kastrering, och det är mycket möjligt, att vi om några år kunna gå längre.

Vad jag ville upplysa om var att i de tillämpningsföreskrifter, som utfärdats till den nya kastreteringslagen, ha läkarna ålagts att noga följa de fall, som underkastas kastretering, så att vi skola få ett objektivt material för att här i vårt land bedöma verkningarna av kastretering. Kommer det då att visa sig, att det icke blir några otrevliga biverkningar för den enskilde individen, kommer det att bli lättare att gå vidare på den vägen, som vi redan slagit in på.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Svar på interpellation.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Andersson**, erhöi på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Kammarens ledamot herr Carlsson i Bakeröd har till mig riktat en fråga, huruvida jag i fortsättningen vill medverka till, att telefonkablar och dylika ledningar läggas i befintlig eller planerad väg och endast i undantagsfall dragas över andra områden.

I det fall, som föranlett interpellationen — nedläggning av en telefonkabel mellan Göteborg och Styrösö — har kabeln framdragits genom mark, som enligt förslag till byggnadsplan avses att framdeles nyttjas för villabebyggelse. Kabeln har därvid placerats så, att den icke lägger hinder i vägen för de blivande tomternas bebyggelse, utan förlägges i mark, som huvudsakligen kommer att utgöra trädgård.

De motiv, som interpellanten angivit för sin fråga, kunna sammanfattas så, att förläggning i tomtmark medför olägenheter för markägarna därigenom, att kabeln tid efter annan måste grävas upp vid reparationer och omläggningar och att markägare vid arbeten på sin tomt nödgas iakttaga försiktighet för att icke skada kabeln, samt att till följd av dessa olägenheter markvärderna minskas. Interpellanten gör gällande, att förläggning i vägmark blir billigare på längre sikt, emedan telegrafverket i andra fall måste ersätta markägarna för olägenheterna, och han hävdar den uppfattningen, att förläggning av telefonkablar i annan mark än vägmark bör undvikas.

Jag vill framhålla, att telegrafverket tidigare tillämpat systemet med förläggning av kablarna i vägmark men på senare år i stor utsträckning frångått detta system och övergått till förläggning i annan mark. De avgörande skälen härtill ha varit, att man därigenom kunnat spara betydande belopp både genom lägre anläggningskostnader och genom minskade risker för driftsstörningar och flyttningskostnader.

Under 1920-talet nedlades rikskablar till omkring 860 km längd, vilka placerades företrädesvis i vägar. Erfarenheterna blevo emellertid nedslående. Stora kostnader uppkommo för kabelomläggningar i samband med vägar-

Svar på interpellation. (Forts.)

beten, hinder uppstodo för vägtrafiken, och återkommande driftsstörningar inträdde för telegraf- och telefontrafiken. Såsom ett exempel kan nämnas, att det enbart å sträckan Stockholm—Norrköping under en 10-årsperiod varit nödvändigt att på grund av vägarbeten utföra kabelflyttningar för en kostnad av över 400 000 kronor, under det att hela kabelns anläggningskostnad uppgick till cirka 800 000 kronor.

Genom förläggning av kablarna i annan mark än vägmark vinner man i regel, att kabeln kan göras kortare och erhålla klenare dimensioner, att behovet av framtida omläggningar i samband med vägomläggningar till större delen bortfaller och att driftssäkerheten blir större. Dessutom tillmötesgår man militära önskemål, enligt vilka kablarna ej böra förläggas i eller nära invid vägarna, där de löpa risk att skadas vid anfall från luften.

Sedan år 1930 ha över 5 000 km telefonkablar nedlagts enligt det nya systemet. Man har därigenom kunnat göra stora besparingar. Det har visat sig, att kabellängderna kunnat förkortas med 10—25 %, vilket har stor betydelse, då enbart kostnaden för själva kablarna uppgår till i genomsnitt 30 000 kronor per km. Totalkostnaderna bli vid kablarnas förläggning i terräng cirka 30 % lägre än vid placering i eller invid väg, trots att i förra fallet tillkomma utgifter för inträngsättningar, för tillfartsvägar till arbetsplatserna m. m. De besparingar, som sålunda hittills möjliggjorts genom övergång till förläggning av kablarna i terräng, röra sig om flera tiotal miljoner kronor.

Såsom interpellanten framhållit, medför kabelframdragning genom enskild mark vissa olägenheter dels vid själva anläggningen, dels vid eventuella reparationer, då kabeln måste grävas fram. Dessa olägenheter äro dock i allmänhet skäligen ringa. Kablarna nedgrävas i regel till ca 70 cm djup och lägga inga hinder i vägen vare sig för ett normalt brukande av jorden i åker och trädgård eller för framdragande av vatten- och avloppsledningar, vilka ju måste läggas på frostfritt djup och alltså dragas helt under kablarna. Risken för grävningsarbeten i samband med kabelreparationer är ej heller särdeles stor. Statistiken utvisar, att fel på moderna telefonkablar förekomma i genomsnitt 1 gång per 200 km kabel och år.

Det har också visat sig, att expropriationsförfarande hittills mycket sällan behövt tillgripas. Telegrafstyrelsen har varje år kunnat träffa frivilliga uppgörelser med åtskilliga hundratal markägare; på 10 år har antalet expropriationsmål uppgått till endast 15. I de fall under de senaste 10 åren, då expropriationsnämnd fastställt ersättningar för inträng å enskildas mark, ha dessa ersättningar varierat mellan 1,2 och 71,2 öre per meter kabel och alltså utgjort en obetydlighet i jämförelse med kabelkostnaderna i övrigt.

I det av interpellanten åberopade fallet, kabeln mellan Göteborg och Styrös, hade telegrafstyrelsen undersökt kostnaderna för kabelns framdragande enligt 3 olika alternativ. Ett av dessa avsåg förläggning utmed befintlig väg och beräknades draga en kostnad, som med 40 000 kronor översteg kostnaden för övriga alternativ. Det andra avsåg kabelns placering inom området för en tilltänkt ny huvudväg. Denna vägs sträckning kunde dock ej anses definitivt bestämd, och alternativet skulle därför medföra risk för framtida kabelflyttningar. Det tredje alternativet, som kommit till utförande, innebar kabelns placering i mark, som nu utgör åker och framdeles avses bli tomtmark.

Interpellanten uppgiver att, om kabeln förlagts enligt det förstnämnda alternativet, uppgörelse med markägarna skulle ha kunnat träffas i godo. Enligt vad telegrafstyrelsen meddelat, är denna uppgift ej riktig. Under ärendets förberedande handläggning visade det sig, att telegrafstyrelsen icke i fråga om

Svar på interpellation. (Forts.)

något av alternativen kunde träffa överenskommelse med samtliga markägare och arrendatorer rörande markdispositionen.

Självfallet böra de ekonomiska synpunkterna väga tungt, då det gäller att avgöra frågor om telefonkablaras lämpliga placering. Stor omsorg bör därför nedläggas på utredning av tänkbara alternativ, och vid kostnadsberäkningarna bör hänsyn tagas ej blott till arbetskostnader utan även till de ersättningar för markdispositionen, som kunna bliva nödvändiga. Uppkommande olägenheter för markägarna böra givetvis också beaktas. Med hänsyn till vad erfarenheten visat kan jag dock icke dela interpellantens uppfattning om att kablarna i allmänhet böra framdragas i befintlig eller planerad väg.

Härpå anförde

Herr **Carlsson** i Bakeröd: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få frambära mitt tack för det svar på min interpellation, som herr statsrådet här har lämnat.

Av svaret framgår emellertid, att herr statsrådet icke kan dela min uppfattning då det gäller placering av ifrågavarande kablar, nämligen att dessa i största möjliga utsträckning böra läggas i vägar, gator och allmänna platser.

I den mån statsrådet åberopar militära önskemål, enligt vilka kablar icke böra läggas i eller invid väg, där de löpa risk att skadas vid anfall från luften, vill jag icke på minsta sätt förringa värdet av detta argument. Men det förefaller av interpellationssvaret, som om detta skäl icke varit avgörande, ty det heter där på följande sätt: »De avgörande skälen ha varit, att man kunnat spara betydande belopp både genom lägre anläggningskostnader och genom minskade risker för driftsstörningar och flyttningskostnader». Jag förstår mycket väl, att det är billigare för telegrafverket, om man får gräva ned sina kablar i åkerjord eller trädgårdar än om man skall lägga kablarna i eller invid befintlig eller planerad väg, men den besparing, som telegrafverket här gör, går, så vitt jag förstår, ut över den enskilde markägaren, som genom detta intrång förorsakas en hel del olägenheter och, åtminstone då det gäller tomtmark, får vidkännas förluster i form av ett sänkt tomtvärde. Den besparing, som telegrafverket här gör, får med andra ord den enskilde tomtägaren till avsevärd del betala, och detta anser jag icke vara riktigt.

I det av mig anförda exemplet rör det sig om sammanlagt 66 tomter med en areal av mellan 1 000 och 1 200 kvadratmeter per tomt. Det är väl alldeles klart, att en tomt, över vilken telegrafverket i viss utsträckning har dispositionsrätten, icke har samma värde som en annan tomt, där detta intrång icke skett. Det är ju redan genom expropriationen klarlagt, att markägaren icke bör utföra planteringar på områden, där kabeln går fram, varje tomtspekulant måste ju underrättas om att planteringar icke böra utföras annat än på betryggande avstånd från kabeln. Han får vidare vara synnerligen försiktig, då han drager fram vatten- och avloppsledningar, och vid dränering noga aktgiva på kabelns belägenhet. Dessutom får han icke vidtaga några åtgärder på tomt, som kunna medföra skada på kabeln. I praktiken kommer säkerligen detta att innebära att dessa tomter förbli osålda, ända tills inga andra tomter inom området finnas att få. Skulle detta bli fallet, är säkerligen icke den ersättning för intrång, som telegrafverket brukar betala, vilken ersättning enligt interpellationssvaret varierar mellan 1,2 och 71,2 öre per meter kabel, överdrivet generös.

Telegrafstyrelsen gör gällande, att om man valt något av de andra alternativen skulle detta medfört en kostnadsökning av över 40 000 kronor för den ifrågavarande anläggningen. Enligt markägarnas uppgifter skulle merkostna-

Svar på interpellation. (Forts.)

den ha bestått i att man, om alternativ 3 hade valts, måst spränga ett cirka 50 löpmeter långt och 70 cm djupt dike, och denna kostnadsökning hade således blivit ganska obetydlig.

I fråga om alternativ 2, vilket innebar att kabeln i stor utsträckning skulle placeras i en planerad genomfartsväg, som enligt planen skall ha dubbla körbanor, mellan vilka skall finnas ett fritt område, väl lämpat för nedläggning av en dylik kabel, invänder telegrafstyrelsen, att »denna vägs sträckning ej kan anses vara definitivt bestämd, varför risk för framtida kabelflyttningar kunde tänkas föreligga». Detta är i och för sig riktigt, men dessa planer ha dock under mer än tre år legat till grund för av vederbörande myndigheter beviljade avstyckningar, varför de torde få anses ha samma värde som om de blivit fastställda. Jag betvivlar inte, att telegrafstyrelsen i de flesta fall träffar frivillig överenskommelse med markägarna. Men jag har en känsla utav att detta i många fall beror på, att markägarna sakna kännedom om gällande bestämmelser, då det gäller hithörande frågor. Man lever nog i den föreställningen, att telegrafverket har rätt att gå fram med sina ledningar var det behagar, och den omständigheten att Kungl. Maj:ts tillstånd erfordras bli markägarna väl mycket sällan upplysta om.

I en tidningsnotis såg jag härom dagen, att stadskollegiet tillstyrkt ett förslag »till revidering av stadsplane- och expropriationslagstiftningen». I detta föreslås bland annat, att kostnaden för sakkunnigutredningen skall drabba sakägaren för att, som det hette i notisen, en hämsko skulle läggas på benägenheten att framställa alltför orimliga krav. Jag misstänker, att om en ändring av bestämmelserna i denna riktning skulle ske, komma markägarnas möjligheter att hävda sin rätt att ytterligare reduceras.

Det är emellertid med tacksamhet jag konstaterar, att herr statsrådet i slutet av sitt svar framhåller, att också olägenheterna för markägarna nu böra beaktas. Jag har aldrig betvivlat herr statsrådets goda vilja i detta avseende, och jag vågar tolka detta uttalande som ett löfte om att markägarnas intressen i fortsättningen komma att beaktas i samma utsträckning som telegrafverkets kostnads kalkyler.

Vidare yttrades ej.

§ 10.

Föredrogs och remitterades till bankoutskottet den på kammarens bord ligande motionen nr 549 av herr *Hall*.

§ 11.

Föredrogs, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 176—180, första lagutskottets utlåtanden och memorial nr 46—52 samt andra lagutskottets memorial och utlåtanden nr 52—56.

§ 12.

Föredrogs vart efter annat:

konstitutionsutskottets memorial, nr 28, med förslag till ändrad lydelse av § 33 mom. 5, § 45 mom. 2 och § 80 riksdagsordningen; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1944/45 till Marinen: Understöd åt föreningar m. m. jämte i ämnet väckt motion; och

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iståndsättande av vissa kasernetablissemang i Stockholm m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda memorial och utlåtanden hemställt.

§ 13.

*Anslag till
utbyggande av
karolinska
sjukhuset.*

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 171, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset jämte i ämnet väckta motioner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Lundh**: Herr talman! I samband med det ärende som här föreligger till kammarens behandling har statsutskottet upptagit en av mig och ett antal kamrater här i kammaren väckt motion, nr 259, i vilken vi ha yrkat, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t skulle snarast för riksdagen framlägga förslag om uppförande av en reumatologisk sjukhusavdelning vid akademiska sjukhuset i Uppsala. Statsutskottet har förklarat, att då frågan för närvarande är föremål för uppmärksamhet från Kungl. Maj:ts sida anser icke utskottet erfoderligt att riksdagen skulle skriva till Kungl. Maj:t.

Jag vill trots detta, herr talman, tillåta mig att med några få ord belysa vikten av det ärende det här är fråga om. Av den i ärendet väckta motionen och de handlingar som bifogats densamma framgår, att sjukhusförhållandena när det gäller de reumatiskt sjuka äro otillfredsställande ordnade i vårt land. Detta gäller icke bara sjukhusförhållandena utan också undervisningen och forskningen på detta område. Det finns för närvarande ungefär 270 000 personer i vårt land, som äro angripna av reumatiska sjukdomar. Av dessa äro cirka 140 000 angripna av ledgångsreumatism, och av denna stora mängd får flertalet ingen som helst sjukhusvård. Det är endast en mindre del av dessa sjuka, som är omhändertagen på de sjukhus som ha hand om sådana sjuka. Det är alldeles uppenbart, att det här icke bara är fråga om deras individuella lidanden, utan det måste, när det gäller ett så stort antal människor, också vara en fråga av stor nationalekonomisk betydelse. Det gäller dock $\frac{1}{4}$ miljon människor eller något mera, som blivit mer eller mindre invalider av dessa reumatiska sjukdomar.

Frågan om sjukhusvården på detta område har under sista decenniet varit föremål för upprepade utredningar, som nästan alla ha utmynnadt i positiva förslag, utan att vi för den skull kommit stort längre. Redan 1934 framlades det första förslaget i ärendet, och sedan har det gjorts upprepade utredningar, den sista av 1941 års reumatikersakkunniga, som föreslagit utbyggande av de reumatologiska klinikerna vid karolinska sjukhuset i Stockholm och akademiska sjukhuset i Uppsala. Trots detta har Kungl. Maj:t icke ansett sig kunna framlägga förslag i ärendet.

Vid förra årets riksdag berördes detta spörsmål i en proposition, och riksdagen godtog då Kungl. Maj:ts motivering, enligt vilken det krävdes ytterligare ett års utredning, innan saken kunde upptagas. Detta är har gått, men fortfarande har saken icke kunnat göras till föremål för proposition.

Orsaken är enligt vad statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet upplyste i en interpellationsdebatt i första kammaren den 10 maj, att man icke är enig bland de sakkunniga om det bästa sättet för reumatikervårdens ordnande i landet. Man är visserligen enig om att det behövs undervisningskliniker i Stockholm och Uppsala, och att det behövs flera vårdkliniker, men man är icke ense om efter vilka metoder forskningen skall bedrivas och hur den skall utrustas. Framför allt gäller detta det förslag, som framlagts av sak-

Anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset. (Forts.)

kunniga, att man skulle i Uppsala inrätta ett klimatologiskt forskningsinstitut, där man skulle med nya metoder söka bekämpa denna svåra folksjukdom. När läget är sådant, kan en lekman på området icke komma med något yrkande.

Jag kan emellertid icke underlåta att i detta sammanhang uttrycka den förhoppningen, att det skall bli departementschefen möjligt att till nästa år verkligen förebrija den utredning, som här är erforderlig, och försöka få fram ett någorlunda enigt uttalande från sakkunskapens sida. Det sades av statsrådet i första kammaren, att det förslag, som nu föreligger, under den närmaste tiden skall utsändas på remiss till flertalet sakkunniga, medicinska sakkunniga liksom byggnads-sakkunniga. Det är då angeläget, att denna remisstid göres så kort, att vi verkligen kunna få fram ett positivt förslag snarast möjligt, och att man, när detta förslag utformas, icke låter till den grad binda sig av rationaliseringssträvandena på detta område att man skär ner det hela så att det kanske inom kort tid blir otillfredsställande. Jag vågar uttala den åsikten, att på ett för folkhälsan så viktigt område som detta kan det finnas anledning att kanske något släppa efter på rationaliseringskraven och försöka få fram någonting som för framtiden kan vara värdefullt, någonting som verkligen kan bli ett led i kampen mot den folksjukdom, som de reumatiska sjukdomarna för närvarande äro.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till detta och anhåller att bara få ge uttryck för den bestämda förhoppningen, att det skall bli herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet möjligt att inom en mycket snar framtid för riksdagen framlägga det förslag, som här erfordras, om de reumatologiska klinikerna i både Stockholm och Uppsala skola kunna komma till stånd, varigenom vi skulle kunna få bättre undervisningsmöjligheter för läkarna på detta område och i samband därmed de bättre forskningsmöjligheter som krävas. Jag ber med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Jag begärde icke ordet i anledning av vad den föregående talaren anförde, då han ju själv framlade de skäl, som gjort det omöjligt för Kungl. Maj:t och utskottet att gå med på hans förslag. Han har ju själv också den uppfattningen, att detta i föreliggande läge är omöjligt.

Jag begärde närmast ordet, herr talman, på grund av en detalj i detta utskottsutlåtande. Det gäller att utskottet har på förslag i en motion i visst avseende avvikit från Kungl. Maj:ts proposition. Det gäller måtten på korridorer och sjuksalar. Utskottet har gått ifrån Kungl. Maj:ts förslag, som ju är fotat på ett förslag av en kommittémajoritet i första hand och därefter av den civila byggnadsutredningen. Jag måste ju säga, att jag icke helt kan underkänna de skäl som här ha avgivits för utskottets förslag, men jag har antecknat en blank reservation för att reagera mot att man på det sätt som här skett utan vidare skall frångå ett förslag, som är byggt på en utredning i första hand och sedan yttrande ifrån civila byggnadsutredningen och i sista hand ett förslag av Kungl. Maj:t. Vi ha ju här i vårt land länge uppfört byggnader, där vi ha haft s. k. döda utrymmen och onödigt breda korridorer och kanske också för stort tilltagna utrymmen i andra avseenden. Det är på grund av detta som den civila byggnadsutredningen har kommit till, och den har, det vill jag passa på tillfället att säga, trots att den ifrån många håll så starkt kritiserats, gjort mycken nytta. Det har sparats många miljoner kronor i byggnadskostnader på grund av dess arbete. Därför bör man icke i onödan underkänna ett förslag, som vilar på dess prövning.

Anslag till utbyggande av karolinska sjukhuset. (Forts.)

Utskottet har skrivit i stycket överst på sidan 19 följande: »I motionerna har framhållits, att en dylik utvidgning enligt av byggnadsstyrelsen verkställda beräkningar torde komma att medföra en kostnadsökning av allenast 10 000 kronor.» Om jag kunde vara alldeles övertygad om att den ändring som utskottet här på motionärernas förslag gått in för endast medför denna kostnadsökning, skulle jag icke hesitera så mycket på den punkten. Då jag emellertid icke är övertygad om att kostnadsökningen begränsas därtill och icke kan komma ifrån att det blir större kostnadsökning, ber jag, herr talman, att med denna korta motivering få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i den delen.

Herr Holmdahl: Herr talman! När jag till min förvåning hörde, att den föregående ärade talaren här gjorde ett yrkande, som han icke ställt i statsutskottet, tvingas jag med några ord motivera utskottets ståndpunktstagande på denna punkt. Jag kan göra det mycket kort.

Det är fråga om vissa mått på korridorer och salar i en del av den klinikbyggnad, som det här gäller. På denna punkt har utskottsmajoriteten frångått den kungl. propositionens förslag, som huvudsakligen stöddes av civila byggnadsutredningen. Utskottet har gjort detta därför att samtliga sakkunniga myndigheter ha gått in för de något större måtten, nämligen 2,4 meter då det gäller korridorbredden, och 6 meter då det gäller salarnas djup. När utskottet på detta sätt anslutit sig till den ståndpunkt, som direktionen för karolinska sjukhuset, lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet och medicinalstyrelsen ha gått in för, har utskottet, för så vitt jag kunnat följa diskussionen både på avdelningen och i statsutskottets plenum, gjort detta därför att utskottet anser, att det icke kan vara någon klok politik att dimensionera korridorer och sjuksalar på våra offentliga sjukvårdsinrättningar på sådant sätt, att det försvårar det dagliga arbetets utförande på dessa inrättningar. Vi ha också ansett, att när det som här gäller en miljonbyggnad, är det knappast god ekonomi att pruta på utrymmen för korridorer och salar, då man därigenom försvårar arbetet och endast åstadkommer en besparing på omkring 10 000 kronor, ett obetydligt belopp jämfört med den totala kostnaden. Jag har tidigare, herr talman, då det gällt skolbyggnader, haft anledning att framföra liknande synpunkter, och det har glatt mig mycket att se, att statsutskottets överväldigande flertal, alla ledamöter utom en, här intagit samma ståndpunkt i fråga om en sjukhusbyggnad. Den besparing, som skulle åstadkommas, är obetydlig, men olägenheterna skulle komma att göra sig gällande i årtionden.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till statsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herr *Törnkvist*.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Som jag sade i mitt förra anförande, skulle jag icke reagerat så starkt om jag varit övertygad om att det icke gällt större belopp än 10 000 kronor. Jag känner mig ganska säker på att merkostnaden kommer att betydligt överstiga detta belopp.

Med hänsyn till att det torde vara svårt för talmannen att framställa proposition på mitt yrkande, som blott gäller motiveringen, ber jag emellertid att få återkalla samma yrkande.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 172, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till nybyggnad för karolinska mediko-kirurgiska institutet;

nr 173, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 174, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om medgivande att godkänna avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Krångede aktiebolag om överlåtelse av vattenrätt i Ångermanälven.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 15.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 175, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om omorganisation av dövstumskolväsendet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om omorganisation av dövstumskolväsendet m. m.

Sedan den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen föredragits, yttrade:

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Jag har i förevarande fråga icke kunnat biträda den ståndpunkt, som vunnit majoritet i utskottet. Här är det fråga om att skicka ut till gemensam votering en hel proposition, som huvudsakligen avser en organisationsfråga. Grundlagens mening är den, att i alla andra frågor än anslagsfrågor måste, om den ena kammaren avslår utskottets förslag, den andra kammaren böja sig, d. v. s. frågan förfaller. Det gäller här en omorganisation av dövstumskolväsendet. Kamrarna ha beträffande Lunds dövstumskoldistrikt, inom vilket jag är bosatt, fattat samstämmiga beslut, men beträffande övriga tre dövstumskoldistrikt ha kamrarna stannat i olika beslut. I ett sådant läge hade det riktiga varit, att statsutskottet dels sagt ifrån, att skiljaktigheterna beträffande organisationsfrågan varit så stora, att en sammanjämkning icke kunde åstadkommas, dels föreslagit, att erforderliga medel skulle anvisas för upprätthållande av de fyra dövstumskolornas verksamhet.

Jag tror, att det skulle komma att leda till farliga konsekvenser, om man knäsatte den principen, att gemensam votering skall äga rum i en organisationsfråga bara därför att därmed tillfälligtvis sammankopplats en relativt betydelselös anslagsfråga. Om denna princip genomfördes, skulle följden kunna bli den, att en helt ny organisation skulle kunna komma tillstånd genom gemensam votering. Man har åberopat sig på att praxis under de sista femton—tjugu åren skulle utvecklats i denna riktning. Häremot vågar jag invända, att man icke av hänsyn till praxis skall underlåta att granska omständigheterna i det speciella fallet under hänsynstagande till grundlagens föreskrifter. Utskottets tolkning av praxis synes mig litet äventyrlig. Jag skall emellertid icke uppehålla kammarens tid med att ytterligare utveckla mina synpunkter, då första kammaren redan godkänt voteringsförslaget. Om andra kammaren beslöte återremiss till statsutskottet, skulle det bara komplicera saken. Personligen anser jag emellertid, att man, därest man velat upprätthålla respekten för grundlagen, hade bort anlita en sådan procedur. Kammaren torde emellertid icke vara hågad för saken, och därför skall jag, herr talman, nöja mig med denna rent personliga deklaration i frågan. Herr talman, jag har intet yrkande.

Häruti instämde herr *Mäler*.

I anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om omorganisation av dövtumskolväsendet m. m. (Forts.)

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Då herr Törnkvist icke framställt något yrkande, har jag ingen anledning att yttra mig mera ingående i denna fråga. Herr Törnkvist tillät sig säga, att det förslag, som här föreligger, skulle vara äventyrligt och stå i strid mot grundlagen. Jag tror icke det förhåller sig på det sättet. Som herr Törnkvist antydde, ha kamrarna i ett mycket stort antal fall i liknade situationer skridit till gemensam votering. Vi ha inom statsutskottets andra avdelning förgäves sökt åvägbringa en sammanjämkning. Första kammaren har biträtt utskottets förslag, medan andra kammaren bifallit reservationen. Skillnaden mellan kamrarnas ståndpunkt är såväl slutsummorna som grunderna för organisationen. Det förhåller sig emellertid icke så som herr Törnkvist ville göra gällande, att man genom en gemensam votering skulle kunna åvägbringa en helt ny organisation. Jag tror icke det skulle innebära något äventyrligt, om andra kammaren fattade beslut i överensstämmelse med vad första kammaren beslutat och alltså godkände memorialet om gemensam votering.

Herr Törnkvist: Herr talman! Som jag ser saken ligger det äventyrliga just i att man med en i och för sig fristående organisationsfråga sammankopplar en fråga, som bör avgöras genom gemensam votering. Om utskottet intagit den ståndpunkt, som jag för min del rekommenderat, skulle utskottet helt enkelt konstaterat, att kamrarna i organisationsfrågan stannat i skiljaktiga beslut, som icke läto sig sammanjämkas, samt begärt att riksdagen för nästa budgetår skulle bevilja de medel, som erfordrades för de fyra dövtumskoldistrikten. Så enkel hade saken varit.

Herr Holmdahl: Herr talman! Med anledning av herr Törnkvists ställningstagande till denna fråga vill jag bara i allra största korthet meddela, att jag liksom flera andra personer, som deltagit i statsutskottets handläggning av detta ärende, hyser den uppfattningen, att denna fråga är av sådan natur, att den icke i första hand borde bliva föremål för gemensam votering. Man hade bort försöka en sammanjämkning.

Jag kan åberopa två skäl. Här föreligger en organisationsfråga, som har mycket litet sammanhang med frågan om beviljande av anslag till dövtumskolväsendet för nästa budgetår. Kammaren torde erinra sig, att Kungl. Maj:ts förslag till omorganisation icke skulle träda i kraft förrän under budgetåret 1944/45. Med andra ord: frågan om beviljande av anslag till dövtumskolväsendet stod i mycket löst samband med organisationsfrågan. Enligt grundlagens bokstav liksom enligt dess andemening bör i sådant fall sammanjämkning av de olika besluten ske.

Ett annat skäl mot gemensam votering är följande. Första kammaren har biträtt Kungl. Maj:ts förslag angående omorganisationen, men andra kammaren har icke biträtt något annat förslag till omorganisation utan för sin del fattat beslut om uppskov till nästa års riksdag, vilket förutsätter, att Kungl. Maj:t till nästa års riksdag skulle framlägga ett nytt förslag till omorganisation. Om man bedömer kamrarnas beslut materiellt och sakligt, finner man, att någon principiell motsättning mellan kamrarnas beslut icke föreligger. Under sådana förhållanden ansågo vi, som företrädde den meningen, att man borde försöka åstadkomma en sammanjämkning, att det låge nära till hands, att såväl första kammaren som andra kammaren frånträdde sitt beslut beträffande organisationen och endast fattade beslut i anslagsfrågan, så att man finge taga upp organisationsfrågan till förnyad omprövning vid nästa års riksdag.

Med anledning av herr Törnkvists anförande har jag velat framhålla, att

*I anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om omorganisation av
dövstumskolväsendet m. m. (Forts.)*

frågan i statsutskottet blivit ganska allsidigt belyst, och att man i statsutskottet åtminstone följt grundlagens bud så till vida, att man gjort allvarliga försök att åstadkomma en sammanjämkning. Då detta icke lyckats, ha jag och mina meningsfränder icke velat vålla tidsutdräkt vid frågans behandling i kamrarna genom att reservera oss mot detta memorial.

Herr Törnkvist: Herr talman! Jag vill bara göra den erinran, att om kamrarna fattat så skiljaktiga beslut, att en sammanjämkning icke är möjlig att åstadkomma, så bör detta i och för sig icke leda till förslag om gemensam votering.

Vidare anfördes ej. Den i memorialet föreslagna voteringspropositionen godkändes.

§ 16.

Föredrogs bankoutskottets memorial, nr 58, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hembiträdeslag, dels ock i ämnet väckta motioner. *Förslag till hembiträdeslag.*

Genom en den 10 mars 1944 dagtecknad proposition, nr 217, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll, föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till hembiträdeslag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft åtskilliga i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att det genom propositionen framlagda förslaget icke kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagt förslag till hembiträdeslag; samt

B. att motionerna I: 313, II: 495—II: 497 och II: 504, i den mån de icke beaktats genom vad utskottet under A. hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

6, 9, 10 och 13 §§ hembiträdeslagen skulle enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag hava följande lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag:)

(Utskottets förslag:)

6 §.

Ingår i hembiträdes löneförmåner bostad hos arbetsgivaren, äger hembiträdet, ändå att annorlunda avtalats, rätt till bostadsutrymme av beskaffenhet som sägs i hälsovårdsstadgan. Hembiträdet äger därstädes under fritid mottaga tillfälliga besök, i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj. Vid avtalets upphörande äger hembiträdet nyttja bostadsutrymmet till klockan 8 dagen efter sista arbetsdagen.

*Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)**(Kungl. Maj:ts förslag:)**(Utskottets förslag:)*

Har hembiträde fått eget rum sig tillförsäkrat, må det ej tagas i anspråk för arbetsgivarens eller hans familjs räkning.

9 §.

Den ordinarie arbetstiden skall, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast klockan 19. *Dock må i fråga om arbete i jordbrukshushåll sådan överenskommelse träffas, genom vilken den ordinarie arbetstiden för månaderna april—september utsträcker intill klockan 20.*

Vad i denna paragraf stadgas gäller ej i fråga om hembiträde, som utslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn.

Den ordinarie arbetstiden skall, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast klockan 19. Vad sålunda stadgats gäller dock ej i fråga om hembiträde, som utslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn.

10 §.

Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:

- a) antingen var tredje söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär eller efter klockan 13 varannan sådan dag;
- b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;
- c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag.

13 §.

Såsom gottgörelse för arbete å övertid är arbetsgivare pliktig att å ordinarie arbetstid bereda hembiträdet den ledighet, som kan anses skälig med hänsyn till arten av det å övertid utförda arbetet. Ledigheten må icke förläggas till tid före klockan 9 och må ej heller varje gång utgå under kortare tid än två timmar. Äro arbetsgivaren och hembiträdet därom ense, må ledigheten utbytas mot särskild övertidsersättning. Sådan ersättning skall ock utgå, där hembiträdet vid anställningens upphörande ännu icke kommit i åtnjutande av hembiträdet såsom gottgörelse för övertidsarbete tillkommande ledighet.

För arbete å övertid äger hembiträde erhålla gottgörelse. Denna skall utgå i penningar eller ock, där arbetet innefattar allenast vaktjänst eller är föranlett av omständigheter som i 12 § andra stycket sägs, i form av ledighet å ordinarie arbetstid. Ändå att arbetet å övertid är av sådan art att gottgörelsen skall utgå i form av penningar, må den, där arbetsgivaren och hembiträdet äro därom ense, utbytas mot ledighet.

Ledighet såsom gottgörelse för arbete å övertid skall motsvara vad som kan anses skäligt med hänsyn till arten av det å övertid utförda arbetet. Ledigheten må icke förläggas till tid före klockan 9 och må ej heller varje gång utgå under kortare tid än två timmar. Där hembiträdet vid anställningens upphörande ännu icke kommit i åtnjutande av hembiträdet såsom gottgörelse för övertidsarbete tillkommande ledighet, skall i stället utgå övertidsersättning.

Avtal, varigenom hembiträde helt eller delvis undandragits förmån enligt deuna paragraf, vare utan verkan.

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

Reservationer hade avgivits

- 1) av herr *Hage*, utan angivet yrkande;
- 2) av herr *Carl Eric Ericsson*, utan angivet yrkande;
- 3) av herr *Olovson* i Västerås, fru *Nordgren*, herr *Cruse* och fru *Johansson*, vilka förordat,
 - beträffande 6 § första stycket i utskottets förslag till hembiträdeslag, att 6 § första stycket skulle erhålla följande lydelse:
 - »Ingår i hembiträdes löneförmåner bostad hos arbetsgivaren, äger hembiträdet, ändå att annorlunda avtalats, rätt till bostadsutrymme av beskaffenhet som sägs i hälsovårdsstadgan. Hembiträdet äger därstädes under fritid mottaga tillfälliga besök. Vid avtalets upphörande äger hembiträdet nyttja bostadsutrymmet till klockan 8 dagen efter sista arbetsdagen;»
 - beträffande 9 § i utskottets förslag till hembiträdeslag, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:
 - »Den ordinarie arbetstiden skall, ändå att annorlunda avtalats, sluta senast klockan 19. Vad sålunda stadgats gäller dock ej i fråga om hembiträde, som uteslutande har till uppgift att sköta barn;»
 - beträffande 10 § i utskottets förslag till hembiträdeslag, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:
 - »Hembiträde äger, ändå att annat avtalats, åtnjuta fridagar i minst följande omfattning:
 - a) varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär;
 - b) en bestämd vardag varje vecka efter klockan 14;
 - c) den 1 maj efter klockan 13, såframt fridag ej jämlikt stadgandet under a) åtnjutes nämnda dag;»
 - 4) av herrar *Mannerskantz* och *Carl Eric Ericsson* samt fröken *Andersson*, vilka beträffande 13 § i utskottets förslag till hembiträdeslag yrkat, att paragrafen måtte erhålla den i propositionen föreslagna lydelsen.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Fröken *Hesselgren* som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 50 föreslås,

att detsamma må företagas till avgörande punktvis samt punkten A. på det sätt, att det däri tillstyrkta lagförslaget föredrages paragrafvis och, i den mån så erfordras, styckevis med slutbestämmelse, ingress och rubrik sist, varefter och sedan lagförslaget blivit i sin helhet genomgånget utskottets hemställan i punkten A. föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet, samt

att lagtext ej må behöva uppläsa i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Detta förslag bifölls.

Punkten A.

Utskottets förslag till hembiträdeslag.

1 § föredrogs; och anförde därvid:

Fru *Nordgren*: Herr talman! Jag skall först be att få uttala min tillfredsställelse med att här ifrågavarande lagstiftning äntligen kommer till stånd. Jag tror mig kunna säga, att denna tillfredsställelse delas icke bara av hela

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

den stora kåren av förvärvsarbetande kvinnor i husligt arbete utan även av det stora flertalet husmödrar, som önska bättre ordnade förhållanden på detta för hemmen och familjerna så betydelsefulla område.

Det hade varit önskvärt, att detta lagförslag lagts fram tidigare. Jag förstår emellertid dröjsmålet. Det beror naturligtvis på krigets mellankomst. Det kan också bero på att det här är fråga om ett alldeles nytt område och tillika ett — det erkänner jag villigt — mycket ömtåligt område. Nu har emellertid utvecklingen gått förbi lagen, och på många håll har man kommit fram till längre gående förmåner för hembiträdena än denna lag ger. Det är bristen på hembiträden som har medfört detta. Man kan ju under sådana förhållanden tycka, att det är onödigt att lägga fram något lagförslag. Man kan ju helt enkelt säga, att dessa förmåner kunna hembiträdena själva tillkämpa sig på ett kanske smidigare sätt än denna lag bjuder. Departementschefen har emellertid i propositionen framhållit, att man har inga garantier för att dessa förbättringar komma att bestå, om det exempelvis skulle uppstå arbetslöshet, som skulle skapa större tillgång på arbetskraft på det husliga området. Dessutom, tillägger han, torde knappast arbetstidsförhållandena inom yrket vara genomgående tillfredsställande. Detta resonemang är riktigt.

Stödet av en lagstiftning torde vara ägnat att skapa större trygghet icke bara för hembiträdeskåren utan även för husmödrarna genom att i denna lag upptagits avtalsbestämmelser och bestämmelser om uppsägningstid. Nu brister det, som alla veta, mycket härvidlag. Man håller icke alltid sina löften. Ett hembiträde, som tagit anställning, uteblir ofta utan vidare, eller lämnar den utan uppsägning, liksom naturligtvis i vissa fall även avskedande utan uppsägningstid och liknande kan förekomma.

Av mycket stort värde är också, att hembiträdenas bostadsförhållanden i viss mån regleras i lagen genom att det utsäges, att hembiträdet, om i hennes löneförmåner ingår bostad hos arbetsgivaren, har rätt till bostadsutrymme av beskaffenhet, som sägs i hälsovårdsstadgan, ävensom att i de fall hembiträdet fått sig eget rum tillförsäkrat, detta ej må tagas i anspråk för arbetsgivarens eller hans familjs räkning. Den undersökning angående hembiträdenas bostadsförhållanden, som socialstyrelsen i samarbete med hembiträdesutredningen på sin tid gjorde, gav vid handen, att dessa i mycket stor utsträckning voro undermåliga. I en del fall saknades uppvärmningsmöjligheter, och särskilt i storstäder voro s. k. sovalkover ofta hembiträdenas sovplats. Hembiträdets rum — där hon hade eget sådant — togs ofta i anspråk av familjen för sådana ändamål som strykning, sömnad och lagning, lekplats för barnen etc.

En betydelsefull detalj i lagen är också den vård hembiträdet tillförsäkrats vid sjukdom. Och det skydd lagen i olika avseenden ger de minderåriga hembiträdena är säkerligen ägnat att skapa en bättre rekrytering till yrket. Det sätt varpå en del mindre ansvarsställande husmödrar tidigare utnyttjat dessa unga hembiträden, både när det gällt deras avlöning och ianspråkstagande av deras arbetskraft, har kommit många unga flickor att vända hembiträdesyrket ryggen och söka sig till andra arbetsområden.

Framsta orsaken härtill har dock varit den obestämda arbetstiden — eller skall jag kanske säga fritiden. Framför allt gäller det obestämdheten i fråga om tiden för arbetets slut för dagen. Hembiträdet har icke — som andra arbetstagare — kunnat bestämma någonting för kvällen, besökandet av en föreläsning, bevisandet av ett föredrag eller dylikt, då hon aldrig med bestämdhet vetat, huruvida hon skulle bli ledig vid den tid dessa skulle äga rum. Inte heller kunde hon planera en bortresa någon söndag, då hon inte heller vetat hur det skulle bli med fritiden då. Detta sistnämnda har ändrats, invänder man. Ja, förhållandena ha framtvingat detta, men någon fastställd rättighet

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

är det icke. En laglig bestämmelse om tiden för arbetets slut för dagen lik- som fixerandet av bestämd helgdagsledighet ger större trygghet härvidlag.

Det föreliggande lagförslaget bygger i allt väsentligt på det år 1939 av hembiträdesutredningen framlagda förslaget. Detta har ju sedermera varit föremål för överarbetning av befolkningsutredningen. Men det må ursäktas mig om jag anser att sistnämnda utredning försett lagförslaget med vissa skönhetsfläckar.

Ett par av dessa har andra lagutskottets majoritet opererat bort — och jag hoppas riksdagen skall följa utskottet härvidlag — till båtnad för alla parter. Detta gäller främst vederlaget för övertidsarbete. Här föreslår utskottet, att för verkligt arbete å övertid penningersättning i första hand bör utgå och ledighet i andra hand, om överenskommelse härom träffas mellan parterna. Utskottet framhåller, att penningersättning är den vanliga formen för övertidskom- pensation inom andra yrken, och finner övervägande skäl tala för att denna form skall i första hand tillämpas även för hembiträden.

Beträffande vakttjänst däremot, såsom tillsyn av barn, passning av telefon eller dörrklocka och dylikt — som oftast icke innebär arbete i vanlig mening utan väsentligen en skyldighet för hembiträdet att vara till hands — anser utskottet skyldighet icke böra föreligga för arbetsgivaren att ersätta denna med pengar. Här är gottgörelse med ledighet å ordinarie arbetstid lämplig, och arbetsgivaren bör ha rätt att välja. Denna anordning måste också betraktas såsom rättvis ur alla synpunkter. För verkligt arbete, såsom matlagning, disk, servering vid bjudningar till sent på natten etc., bör väl hembiträdet erhålla extra betalt för övertid likaväl som andra arbetare. Vakttjänst däremot, som icke innebär egentligt arbete utan endast bundenhet, kan lämpligen ersättas med extra ledighet. Vid vakttjänst är det icke hembitrådets arbetskraft, som tages i anspråk.

De som reserverat sig mot denna paragraf i utskottets förslag ha framställt vissa invändningar mot en sådan anordning. De ha ansett extra ledighet vara den lämpligaste ersättningen även för verkligt övertidsarbete. Många hushåll, där husmodern behöver hjälp av hembiträde på grund av att familjen är stor eller på grund av att hon själv har arbete utom hemmet, ha icke en ekonomi, som tål vid en ekonomisk belastning utöver hembitrådets ordinarie arbetslön, säga reservanterna. Ja, men enligt lagförslaget föreligger ju icke någon som helst skyldighet för hembiträdet att arbeta på övertid annat än vid inträffade sjukdomsfall i familjen eller beträffande jordbrukshushåll vid sjukdomsfall bland djuren. Om hembiträdet vägrar att som kompensation mottaga extra ledighet, kan ju husmodern icke tvinga hembiträdet att arbeta på övertid. Husmodern kanske på detta sätt kommer i sämre ställning än om överenskommelse kunnat träffas om skälig ersättning för verkligt arbete. Jag tror också, att införandet av bestämmelser om övertidsersättning kommer att framtvinga en rationalisering av hushållsarbetet. Som vi alla veta ha hemmen på den punkten stannat efter i utvecklingen. Medan man på alla andra områden försökt att rationalisera arbetet har man i viss mån bibehållit de gamla vanorna i hushållsarbetet. I många hem går arbetet så att säga på en höft. Det normala hemarbetet måste organiseras så, att det kan avslutas vid bestämd tid. Man har vidare gjort invändning mot att tiden för arbetets slut fixeras till klockan 19. Det måste väl ändå erkännas, att klockan 19 är en ganska sen timme, om man jämför med den tid, då arbetet brukar avslutas på kontor och i fabriker. Där slutar ju arbetet i regel klockan 17.

Om husmodern har arbete utom hemmet, kan det naturligtvis uppstå vissa svårigheter. Om hon själv har övertidsarbete, kan hon icke komma hem i rätt tid. Detta kan ju icke bestridas, men om hon själv har övertidsarbete, så får

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

hon i regel övertidsersättning och har då möjlighet att ersätta hembiträdet för dennas övertidsarbete. Husmodern och hembiträdet ha ju dessutom alltid möjlighet att komma överens om att kompensation för övertidsarbete skall lämnas i form av extra ledighet. Jag tycker för övrigt att de, som har ekonomiska möjligheter att anordna större bjudningar, som pågå till sent på natten, också böra kunna lämna hembiträdet skälig ersättning för hennes övertidsarbete. Detta är för övrigt i stor utsträckning praxis redan nu.

Som skäl mot förslaget om att övertidsarbete skall ersättas i pengar hänvisa reservanterna även till den ändring i fråga om tidpunkten för arbetets avslutande under sommarhalvåret, som utskottet föreslår beträffande hembiträden i jordbrukarhushåll. Här är det emellertid att observera, att jordbrukets speciella representanter i utskottet biträtt det, i motion av undertecknad med flera, framlagda förslaget om borttagandet av särbestämmelsen i fråga ur lagen. Detta länder dem till heder. Krav härpå hade ju också under remissbehandlingen framförts utav bland andra R. L. F. och Svenska landsbygdens kvinnoförbund. Jag finner det för övrigt anmärkningsvärt, att detta krav icke framförts av landsbygdens kvinnors representant, fröken Karin Collin, vid ärendets behandling inom befolkningsutredningen. Jag har nämligen icke kunnat finna, att fröken Collin reserverat sig på denna punkt. Kanske denna undantagsbestämmelse i så fall icke tagits med i propositionen. Jordbrukets arbetsgivare äro genom sina avtal med lantarbetarna och bestämmelserna i lantarbetstidslagen vana vid att verkligt arbete å övertid skall betalas. Jag tror därför, att högerreservanterna inte behöva ömma så mycket för jordbrukshushållen Jordbrukarnas speciella representanter inom utskottet ha inte heller reserverat sig på denna punkt.

Jag har jämte tre andra kammarledamöter reserverat mig på tre punkter. Den ena reservationen gäller 6 § i den del den handlar om hembiträdets rätt att under fritid mottaga tillfälliga besök. Reservationen avser det förbehåll i paragrafen, som göres, då däri stadgas, att sådana besök endast må äga rum »i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj». Jag vill i förbigående påpeka att uttrycket »tillfälliga besök» låter mycket illa i mina öron. Genom att använda detta uttryckssätt liksom deklarerar man hela hembiträdeskåren. När man i dagligt tal talar om sådana kvinnor, som mottaga tillfälliga besök, inlägger man däri i allmänhet en fulare betydelse än den, som här avsetts. Jag tror därför att det hade varit lyckligare, om man i lagtexten helt utelämnat ordet »tillfälliga» och i stället nöjt sig med att endast stadga rätt att mottaga besök under fritid. Bestämmelsen i 6 §, med dess föreslagna lydelse, är enligt min och mina medreservanters mening ägnad att skapa tvister mellan parterna, då begreppet »märklig olägenhet» torde vara svårt att närmare definiera. Vad den ena parten anser vara en märklig olägenhet kanske den andra tycker vara fullt naturligt. Tolkningen av bestämmelsen måste därför i hög grad bli beroende på omdömesgillheten hos och förståelsen mellan husmor och hembiträde. Departementschefen har nämnt köket som mottagningsrum för tillfälliga besökande hos hembiträdet såsom ett exempel på sådan märklig olägenhet, då arbetsgivaren därigenom kunde hindras att utföra vissa sysslor i köket. Inom utskottet har angivits ännu ett fall, då mottagande av besök skulle vara till märklig olägenhet, nämligen då hembiträdet har sig anvisat barnkammaren som bostad. Det kan naturligtvis inte bestridas, att det kan uppstå olägenheter för arbetsgivaren i sådana fall, då hembiträdets bostad utgöres av köket eller barnkammaren. Det är emellertid inte endast för sådana fall, som bestämmelsen skall gälla. Utskottet säger härom på sid. 16 i förevarande utlåtande: »Detta stadgande är avsett att bliva tillämpligt såväl

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

då hembiträdet fått sig tillförsäkrat eget rum som då hon anvisats annat bostadsutrymme.»

Hembiträdet skulle alltså, enligt denna särbestämmelse i lagen, inte ha rätt att under sin fritid ens å det egna rummet mottaga tillfälliga besök, om arbetsgivaren eller dennes familj fann det olägligt. Det skulle med andra ord bero på arbetsgivarens eller dennes familjs godtycke, om hembiträdet överhuvud taget skulle få mottaga besök under sin fritid. Är detta ändå inte orimligt? Att arbetsgivaren som ett naturligt krav har rätt att fordra, att ordning och skick iakttages av den besökande, är en självklar sak, som icke behöver särskilt angivas i lag. När detta ärende behandlades i första kammaren, var det inte utan att det kom att vila ett visst löje över debatten, när där drogs upp frågan, huruvida vederbörande hembiträden skulle ha rätt att ta emot besök av sina fästmän, med eller utan citationstecken kring det ordet. Jag anser det vara ytterst olämpligt att behandla hembiträdeskåren annorlunda än andra yrkeskvinnor och ställa hembiträdena under en särskild övervakning och kontroll. Sådant kan icke befrämja möjligheten att få flera utöware av detta yrke. Tvärtom kommer ett sådant behandlingsätt att medföra, att de unga flickorna och kvinnorna i ännu större utsträckning än nu söka sig över till andra arbetsområden. Särbestämmelser av det slag, som här föreslås, medverka ingalunda till att hembiträdeskåren får det sociala anseende, som är en nödvändig förutsättning för att vi överhuvud taget skola kunna få en kunnig och ansvarsmedveten yrkesgrupp som hjälp i hemmen.

Utskottet säger sig, å s. 18 i utlåtandet, ha övervägt möjligheten att »helt slopa bestämmelsen om besöksrätt i paragrafens första stycke och omformulera andra stycket, så att därav framginge, att hembiträde skulle äga mottaga besök på eget rum». Utskottet har emellertid funnit detta innebära »en opåkallad inskränkning i de rättigheter som tillerkänts hembiträdena i Kungl. Maj:ts förslag».

För min del tror jag, att hembiträdena själva hade föredragit en dylik ordning framför en bestämmelse, som ställer dem i en särställning gentemot andra yrkeskategorier. När vi behandlade denna fråga i hembiträdesutredningen, hade vi ingående överläggningar både med representanter för yngre och äldre husmödrar samt för hembiträdena. Alla enade sig då om att det vore bättre att husmor och hembiträde själva kunde göra upp dylika förhållanden utan någon föreskrift i lag. Av den anledningen föreslog inte hembiträdesutredningen någon bestämmelse om hur det skulle förfaras, när hembiträdena skulle mottaga besök.

På en ännu viktigare punkt ha jag och mina medreservanter yrkat ändring, nämligen beträffande 9 § i vad det gäller undantag från eljest meddelade bestämmelser för sådana hembiträden, som uteslutande eller huvudsakligen ha till uppgift att sköta barn. Här ha vi yrkat sådan ändring av de föreslagna bestämmelserna, att undantaget endast skall gälla hembiträde, som uteslutande har till uppgift att sköta barn, och att orden »eller huvudsakligen» skola utgå ur paragrafen.

Sådan som bestämmelsen om undantag från vad som stadgas i nämnda paragraf är avfattad i förslaget — d. v. s. att undantag skall stipuleras för sådana hembiträden, som skola utföra vanligt hemanarbete och samtidigt sköta barn — synes den oss ur flera synpunkter vara olämplig. Å ena sidan kan denna bestämmelse leda till ett kringgående av lagen. Det torde nämligen vara för enat med stora svårigheter att avgöra hur bestämmelsen skall tolkas. Vad är exempelvis huvuduppgiften för ett ensamt hembiträde i en familj med minderåriga barn — särskilt om husmodern är borta på förvärvsarbete om dagarna — att sköta barnen eller att utföra de övriga sysslorna i hemmet? Det blir

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

mycket besvärligt att draga gränsen härvidlag. Å andra sidan — vilket är det värsta — kan en dylik undantagsbestämmelse lätt komma att medföra svåra konsekvenser för familjer med små barn genom att hembiträdena undvika att taga plats i sådana familjer eller åtaga sig skötseln av barn, då de därigenom riskera att gå miste om en förmån, som andra hembiträden lagenligt äro tillförsäkrade. Därtill kommer, att det här är fråga om en förmån, som hembiträdena sätta mycket stort värde på. Jag förstår visserligen, att förslaget om denna undantagsbestämmelse tillkommit av omtanke om familjer med minderåriga barn. Jag är emellertid övertygad om att bestämmelsen skulle komma att verka i rakt motsatt riktning mot den, som man avsett.

I den av mig och mina medmotionärer avgivna motionen ha vi yrkat, att undantaget i fråga borde gälla endast beträffande *examinerad* barnsköterska. Detta emedan sådana barnsköterskor oftast inta en helt annan ställning i familjen än hembiträdet och på grund av att deras arbetsavtal i regel äro baserade på bestämmelser, uppgjorda av vederbörande organisation. Gentemot detta förslag har anförts, att begreppet *examinerad* barnsköterska vore svårt att definiera, då det inte finns några bestämda regler för barnsköterskeutbildningen. Dessutom har det hävdats, att det finns en stor del familjer, som icke ha ekonomiska möjligheter att hålla sig med särskilt utbildad barnsköterska. Dessa skäl anse vi reservanter vara bärande och yrka därför endast sådan ändring i paragrafens lydelse, att undantag från bestämmelserna skall gälla hembiträde, som utslutande har till uppgift att sköta barn, d. v. s. barnsköterska med eller utan särskild utbildning härför. Det har från olika håll anförts att detta skulle innebära att en barnsköterska endast skulle få handha skötseln i egentlig och inskränkt mening av barnen. Den som känner till, vilka arbetsuppgifter som påvåla barnsköterskor härutöver — tvätt och sömnad för barnens räkning inom familjen m. m. — vet att en barnsköterskas uppgift icke är enbart att se till barnen.

Även beträffande 10 § yrka vi reservanter en ändring, i det vi föreslå, att under punkten a) i paragrafen skall stadgas, att varannan söndag eller annan allmän helgdag av kyrklig karaktär skall vara fridag. Motiveringen härför är, att på sina håll praxis utbildat sig i sådan riktning — särskilt i städerna — och vi anse att denna praxis bör lagfästas. Detta har också förordats i en del yttranden över lagförslaget, bl. a. av landsorganisationen, Svenska lantarbetareförbundet och Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund. Gentemot detta har departementschefen anförts, att sedvänjan att bereda hembiträdena helledighet varannan söndag ännu inte trängt så igenom, att tiden kan anses vara inne att lagfästa densamma. Lagutskottet har biträtt denna departementschefens uppfattning. Jag vill visst inte bestrida riktigheten av densamma. Men jag anser det rimligt, att hembiträdena ha varannan helgdag helledig och husmodern varannan, med de möjligheter som angivas i 11 §, att fridag efter överenskommelse mellan parterna för särskilt fall kan utbytas mot annan. Jag tror också, att utvecklingen kommer att gå i denna riktning.

Till sist vill jag uttrycka en förhoppning om att förslag till hembiträdesutbildning så snart som möjligt kommer att föreläggas riksdagen. Hembiträdesutredningen hade framlagt förslag till utbildningen *före* förslag om fritidslagstiftning. Utredningen ansåg nämligen, att utbildning och kunnighet i yrket voro absoluta förutsättningar för ordnade arbetsvillkor och ordentlig betalning för arbetet. Men inte minst för att yrkets sociala anseende skulle höjas, ansåg utredningen att yrkesutbildningen måste ordnas. Ett höjande av yrkets sociala anseende är en mycket viktig förutsättning för ökad rekrytering till hembiträdesyrket och för att det skall bli tillgång på duglig

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

och kunnig arbetskraft på detta område. Därigenom skulle också förhindras att rekryteringen, som nu ofta sker, blir av flickor, som icke anse sig passa till något annat, eller av flickor, som alls icke äro förtjänta av att bära titeln hembiträde, utan i stället draga ner yrkets anseende.

Stockholms hembiträdesskola arbetar sedan några år tillbaka efter de riktlinjer hembiträdesutredningen föreslagit och vilka voro uppgjorda under medverkan av våra främsta experter på den husliga undervisningens område. Det vore önskvärt att denna undervisning utan tidsutdräkt utbyggdes så, att den komme att omfatta hela landet. Jag anser även, att hembiträden, lika väl som de, som välja studievägen, böra få möjlighet att erhålla stipendier för att i härför lämpliga anstalter åtnjuta utbildning för sitt yrke.

Herr talman! Jag kommer att vid beslutets fattande vid §§ 6, 9 och 10 yrka bifall till de av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationerna.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag kommer att här i det väsentliga upprepa vad jag anförde vid detta ärendes föredragning i första kammaren.

Jag tror för min del, att utvecklingen på detta område går i den riktningen, att en mycket stor del av sådana familjer, som tidigare varit vana att ha hembiträden anställda, kommer att i framtiden få mycket svårt att skaffa sig sådana. Jag tror således inte alls, att det är fråga om någon tillfällig kris, som gör, att vi för närvarande ha en utpräglad brist på detta område. Jag tror nämligen, att denna brist kommer att bestå, ja, till och med att förstärkas. I viss mån är detta beroende på befolkningsutvecklingen men också av andra skäl, vilka jag här inte skall beröra. Jag är därför ganska övertygad om att det inte kommer att dröja så många år, förrän de flesta av medelklassens familjer måste ordna frågan om arbetet i sina hem på ett annat sätt än genom helanställda hembiträden. Jag tror att man kommer att utveckla den s. k. hemhjälsorganisationen, som kan göra det möjligt för en kvinna att ensam under loppet av en dag sköta två hem. Utvecklingen kommer att obönhörligen gå i en sådan riktning. I den mån hembiträden ansetts nödvändiga i sådana familjer, där båda makarna delta i förvärvsarbete, tror jag att man måste utveckla institutionerna med barnkrubbor och lekskolor. Givetvis måste detta ske på ett sådant sätt, att mödrarna kunna hysa förtröstan, att barnen i dessa institutioner få ordentlig vård och fostran. I vissa fall kan den uppfostran, som barnen få i sådana institutioner, säkerligen vara bättre än den de få i hemmen. Med utgångspunkt från denna min inställning till den framtida utvecklingen på detta område menar jag således, att den lagstiftning, som det här är fråga om, icke i och för sig kommer att rädda någon större hembiträdeskår åt landet.

Jag vill i detta sammanhang något beröra de erfarenheter man hittills vunnit på detta område i England. Jag kommer visserligen icke ihåg, huruvida det ligger något lagförslag i ämnet på underhusets bord, men jag kan icke underlåta att erinra om att man i England uppenbarligen är betänkt på att göra lekskolorna obligatoriska för alla barn. Ett av huvudskälen härför är bland annat, att det utrönts att det ur pedagogisk synpunkt är förmånligt för barnen med dylika lekskolor. Det har nämligen visat sig, att vid närmare undersökning av förhållandena s. k. lekskolebarn varit bättre utvecklade och haft lättare att sedermera följa undervisningen i de vanliga skolorna än sådana barn som endast uppfostrats i hemmen. Detta beror på omständigheter,

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

som jag självfallet inte här skall närmare utveckla. Dylika synpunkter göra det sannolikt, att hela samhällsutvecklingen i dessa avseenden är på glid mot ett tillstånd, som i hög grad blir annorlunda än det vi för närvarande ha och tidigare haft.

En lag av förevarande slag skulle egentligen helt beslutas och stiftas av endast kvinnor. I själva verket ha nämligen vi män — i varje fall gäller detta mig — alldeles för liten personlig erfarenhet av hur förhållandet mellan hembiträden och husmödrar utvecklar sig. Vi män se ju våra hembiträden praktiskt taget endast vid måltiderna. Någon enstaka gång, om vi ha en fridag, som tillbringas i hemmet, kunna vi få en något större erfarenhet på området. Någon verklig kunskap och erfarenhet om det husliga arbetet samt hur det skall utföras och organiseras ha vi emellertid icke. Därför borde vi rätteligen helt överlämna denna lagstiftning till kvinnorna, som på ett annat sätt än vi män behärska detta område.

Jag skall inte här i onödan förlänga debatten. Jag vill endast ytterligare framhålla, att jag i första kammaren förklarat, att jag accepterade utskottets förslag. De ändringar, som utskottets förslag innebära i förhållande till propositionen, äro nämligen inte av den betydelse, att jag som departementschef har någon anledning att motsätta mig dem. På grund av den brist på sakkunskap, som jag vet med mig att jag har på detta område, ansåg jag som departementschef det vara säkrast att praktiskt taget på alla punkter följa befolkningsutredningens förslag, just emedan det helt och hållet var en kvinnokommitté, som inom befolkningsutredningen avgivit förslag i ämnet. Jag fick i första kammaren höra den förebråelsen mot mig, att jag utan strid uppgivit regeringsförslaget. Detta gällde närmast den punkt, där det är fråga om vilket som bör vara den primära ersättningen för övertid, komensation i fritid eller kontant erkänsla. Jag besvarade dessa förebråelser i första kammaren, och jag svarar i denna kammare på förhand för att söka undvika begära ordet för replik på den punkten. Jag vill då liksom i första kammaren framhålla, att jag för min del inte kan förstå, att detta är en så viktig sak, att det överhuvud taget finns anledning att strida därom. I varje fall känner inte jag något behov av att strida för huruvida den ena eller andra ersättningsformen bör komma i fråga. Liksom jag gjorde i första kammaren kan jag därtill meddela, att jag ingenting har att invända mot den ändring i 10 §, som föreslås av reservanterna för att tillförsäkra hembiträdena en i jämförelse med vad som föreslagits i propositionen något utökad fritid. Även på denna punkt har jag vid avgivandet av propositionen på grund av nyss angivna förhållanden ansett mig böra följa vad remissmyndigheter och de majoriteter, som funnits på området, uttalat. Om lagen emellertid skall förbättra hembiträdenas ställning, är det mycket tveksamt, huruvida det är klokt att ha bestämmelser, som i alltför ringa grad tillgodose fritidsbehovet. Jag kan inte här åberopa de förhållanden, som råda i min egen familj, där vi icke ha några minderåriga barn. Ett hembitråde i min familj har emellertid betydligt mera fritid än vad som föreslås i de förslag, som innefattas i reservationen till detta utlåtande. Vid avfattandet av propositionen har jag likväl icke ansett mig böra åberopa min egen obetydliga erfarenhet på området, utan jag har — som jag flera gånger antytt — i stort sett följt befolkningsutredningens förslag.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anfört kan jag utan vidare rekommendera även andra kammaren att antaga utskottets förslag.

Fröken **Andersson**: Herr talman! Det är ju rätt intressant och märkligt att konstatera statsrådets ödmjukhet inför ifrågasatta ändringar i av honom

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

avgivna propositioner både beträffande restauranglagen och denna lag. Jag tycker att den inställning, som nyss framskyttades i hans anförande, då han hänvisade till sin brist på sakkunskap i denna fråga, är rätt egendomlig. Även om det visserligen är husmödrarna, som närmast ha hand om hembiträdena, så har jag ändock hört mig berättas och själv funnit, att åtskilliga män ha ganska god uppfattning om vilka de verkliga problemen äro på detta område. Om det nu är så, att statsrådet rättat sig efter uppfattningar i kvinnokretsar, förvånar det mig, att han att döma av hans inställning till denna fråga endast tycks räkna hembiträden som kvinnor. Enligt min uppfattning har han nämligen på väsentliga punkter inte tillgodosett husmödrarnas berättigade intressen. Som alla veta, ha många varit ganska tveksamma överhuvud mot en lagstiftning av förevarande art. Det är väl få lagförslag, som vållat så mycken diskussion och tveksamhet som detta. Även om jag i likhet med motionärerna i frågan och även vissa av reservanterna varit mycket tveksam inför lagen som sådan, har jag dock icke velat reservera mig mot en lagstiftning överhuvud. Jag har därför endast reserverat mig på en punkt. Lagen är ju för övrigt avsedd att gälla endast under tre år framåt. Man får således under denna tid tillfälle att få en viss erfarenhet rörande verkningarna av lagen.

De framtida utsikter på detta område, som statsrådet i sitt anförande nyss skisserade upp, anser jag vara allt annat än ljusa. Om hans uppfattning är riktig, skulle således barnen sättas i barnkrubbor hela dagarna, och sedan skulle familjerna få klara sig bäst de kunde. Om det nu är så, att hela hembiträdeskåren är på avskrivning, förstår jag inte, varför man med sådan frenesi försöker att lagstifta för dessa allt mer och mer obefintliga hembiträden. Under sådana förhållanden hade man ju kunnat låta det hela gå som hittills och försöka reda upp problemen under hand. Detta särskilt som hembiträdesorganisationen börjar bli allt starkare och starkare, vilket i och för sig är ett enbart glädjande tecken.

Jag skall endast helt flyktigt tangera de invändningar, som bland andra fru Nordgren kommit med. Det gäller först 6 §, som rör hembiträdes rätt att disponera sitt rum. Jag kan inte på något sätt förstå fru Nordgrens känslighet inför uttrycket »tillfälliga besök». Om ett hembiträde har ett rum, där hon mottager tillfälliga besök och inte har inneboende ständigt hos sig, kan det väl inte på något sätt anses vara förolämpande att tala om rent tillfälliga besök. Det har i detta sammanhang hävdats, att hembiträdeskåren inte bör behandlas på annat sätt än andra kårer. Det är alldeles riktigt att så inte skall ske, men detta blir inte heller fallet med det tillägg till paragrafen, som i vår motion föreslås. Om jag till exempel hyr ett möblerat rum — som bl. a. en massa studenter bruka göra — måste jag ta hänsyn till den familj, inom vars väggar jag bor. Detsamma bör ju vara förhållandet med hembiträdena. Det är såvitt jag kan finna ingen förolämpning alls mot hembiträdena, att man när man reglerar alla andra förhållanden — vilket kanske delvis kan vara onödigt — även reglerar denna sida av saken. Vi ha i vår motion föreslagit, att till § 6 i lagen i enlighet med ett från socialstyrelsen emanerande förslag skulle göras ett tillägg av följande lydelse: »Dock äger hembiträdet icke hysa gäster i rummet efter klockan 23, därest arbetsgivaren motsätter sig detta.» Hembiträdena ha då full frihet att mottaga besök men skulle genom en sådan bestämmelse även få en viss garanti att de skola få ha gäster även efter klockan 23, om inte arbetsgivaren motsätter sig detta. Jag tycker, mina damer och herrar, att ett sådant krav inte kan anses vara på något sätt ohemult.

Paragraferna 7, 14 och 15 innehålla bestämmelser om parternas rättigheter och skyldigheter vid hembiträdets sjukdom. Jag är fullt på det klara med att

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

denna fråga är mycket ömtålig och även att den som vill missförstå mig mycket väl kan göra det — det bryr jag mig dock icke om. Jag tycker i alla fall att det kan sägas ut, att detta är en sak som husmödrarna ställt sig mycket tveksamma till. Jag skall fatta mig kort och inskränka mig till att påpeka, att om hembiträdet anställts på viss tid, kan resultatet bli, att husmodern eller annan arbetsgivare har skyldighet att vårda hembiträdet i icke mindre än 28 dagar och under denna tid ge vederbörande personlig tillsyn. Nu skall jag för undvikande av missförstånd säga, att det är alldeles självklart, att man skall så gott man kan ta hand om ett hembiträde, som insjuknat. Detta sker också i realiteten. Jag har mig inte bekant ett enda fall, där man kört ut ett sjukt hembiträde. Men därifrån till att man med tvingande kraft skall införa en lagbestämmelse, att ett hembiträde skall vårdas i 28 dagar på arbetsgivarens bekostnad, är steget enligt min mening ganska långt. Det kan därigenom bli omöjligt för arbetsgivaren att skaffa ett annat hembiträde under tiden. Hembitrådets rum är upptaget, och det är inte många familjer som ha så stora våningar, att de kunna upplåta ännu ett rum. Jag tror inte att det i praktiken hade varit så farligt att låta de nämnda paragraferna bli av dispositiv karaktär. Fredrika Bremer-förbundet har ju rekommenderat herr statsrådet att förfara på detta sätt, och denna sammanslutning består ju såvitt jag förstår av enbart kvinnor, till vilkas mening i denna fråga man enligt herr statsrådets yttrande ju skulle ta hänsyn.

Den i § 9 föreslagna s. k. 7-stängningen har ju vållat rätt mycken tvekan. Vi ha därför i vår motion föreslagit, att arbetet i allmänhet skall sluta klockan 19, men att arbetstiden skall kunna utsträckas till 19.30 under förutsättning att vederbörande finge motsvarande ledighet å annan tid. Denna utväg har rekommenderats av såväl socialstyrelsen som riksförsäkringsanstalten.

Jag skall vidare säga några ord om det i en reservation framförda yrkandet att taga bort orden »eller huvudsakligen» i § 9, andra stycket. Reservanterna göra gällande, att om dessa ord få stå kvar, komma svårigheter att uppstå för familjer med småbarn att skaffa hembiträden. Jag vill gentemot detta säga, att dessa familjer väl inte heller äro så värst mycket hjälpta med att få ett hembiträde, som ger sig i väg från sitt arbete klockan 7. Jag tror att man för att vara rättvis mot båda parterna borde behålla uttrycket »eller huvudsakligen». Eljest och i andra sammanhang talar man mer eller mindre patetiskt om att barnfamiljer skola hjälpas, men nu kommer man här med ett förslag som går i motsatt riktning.

I samma reservation yrkas, att hembiträdena skola ha ledigt varannan helgdag. Som motivering härför anföres, att det på vissa håll är kutym, att hembiträdena skola erhålla sådan ledighet. Det är mycket möjligt att så är fallet, men det kan ifrågasättas om det är möjligt och lämpligt att på alla håll ha det ordnat på det sättet. På den punkten hade herr statsrådet inte heller någon invändning att göra.

Jag måste i detta sammanhang ännu en gång fästa uppmärksamheten på det något underliga i att herr statsrådet, sedan han framlagt en proposition, som enligt vad jag föreställer mig från början är ordentligt genomtänkt, inte har någonting att invända mot att utskottet på väsentliga punkter gör undantag från vad i propositionen föreslagits.

Jag skall sedan övergå till att säga några ord om högerreservationen, som går ut på ett accepterande av Kungl. Maj:ts förslag när det gäller ersättningsfrågan. Denna lag är till sin karaktär i första hand — om jag har fattat den rätt — en fritidslag. Då bör väl huvudsynpunkten vara, att därest ett hembiträde tages i anspråk för övertidsarbete under viss tid, skall hon ha ersättning i form av fritid under andra tider av dagen. Jag förstår nu inte

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

riktigt, vanför det där 7-slaget plötsligt blivit så heligt. Jag minns huru vi på den tid, jag själv stod och arbetade från 7 på morgonen till 7 på kvällen, drömde om att kunna få ledigt några av de ljusa timmarna på förmiddagen. Jag kan inte anse, att det skulle medföra så förfärligt stora svårigheter för hembiträdena att någon gång få arbeta litet längre på kvällen — om så skulle bli nödvändigt nota bene — och sedan i gengäld få ledighet på andra tider. Det är ju dock så i många familjer, att arbetet väsentligen förlägges till eftermiddagen, vilket kan bero på en hel massa skäl, vilka jag inte här skall gå in på för att inte uppta tiden därmed. Det är i alla fall på det sättet. Även inom andra yrken och arbetsområden är det nog så, att de anställda få rätta sig efter arbetets karaktär.

Jag tyckte att fru Nordgren i alltför hög grad försökte nonchalera den invändningen, att det vore orätt mot de familjer, som ha det ganska knappt ekonomiskt, att låta ersättning i pengar vara den primära ersättningsformen. Jag tycker att man inte skall nonchalera den saken, emedan en sådan bestämmelse skulle medföra svårigheter för massor av medelklassfamiljer, främst sådana som ha småbarn. Andra familjer kunna mycket väl reda sig ändå. Om mannen kommer litet sent hem, stöter det åtminstone inte mitt sinne — men det beror väl på att jag inte är husmor i vedertagen bemärkelse — om man låter disken stå kvar till dagen därpå. Jag vet att många hesitera mycket kraftigt inför någonting sådant. Jag vill emellertid särskilt stryka under den stora betydelse vår reservation har, ty sedan utskottet ur propositionen tagit bort bestämmelsen om att arbetstiden vissa månader skulle kunna utsträckas till kl. 8 inom jordbrukshushållen, måste en bestämmelse om övertidsersättning i form av pengar bli en relativt starkare belastning för jordbrukarfamiljer än för familjer i städerna, som enligt vad jag föreställer mig icke på samma sätt äro hänvisade till att anlita hembiträde för övertidsarbete utan kunna ordna saken på annat sätt.

Fru Nordgren säger, att vi i vårt resonemang bortsett från att hembiträdena inte äro tvingade att arbeta på övertid överhuvud taget och att de alltså i det avseendet kunna göra hur de vilja. Jag måste säga, att detta är en inställning som i och för sig är ganska underlig. Ty med hänsyn till den nära relationen mellan husmoder och hembiträde får man väl ändå inte utgå ifrån att ett hembiträde, om inte bestämmelser av olika slag falla henne på läppen, skulle »trassas» och vägra att arbeta över. Om det ligger någon sanning i det påstående, som alltid framföres, att hembiträdena ha så förfärligt lång arbetstid, måste det primära vara icke ersättning i form av pengar utan i form av ledighet på annan tid. Jag kan inte på något sätt begripa, att saken kan ligga annorlunda till. Som motivering för sin uppfattning drager man en parallell med andra arbetsområden och säger, att ersättningen för övertid i vanliga fall utgår i form av pengar och att den är högre än under vanlig arbetstid. Ja, det är visserligen sant, men inom dessa arbetsområden har man en bestämd arbetstid — åtta timmar eller vad det nu kan vara fråga om — och därest arbetarna arbeta utöver denna tid få de ersättning, vilket även är riktigt. Denna lag är emellertid ingen arbetstidslag utan en fritidslag, och då måste väl fritidssynpunkten stå i centrum. Enligt min mening är det inte bara olämpligt utan även direkt principvidrigt, om man går fram på andra linjer.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag begärde ordet, emedan jag ansåg mig tvungen att ge en replik till fröken Andersson. Fröken Andersson förklarade, att när jag talade om att det borde

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

vara kvinnor, som skulle avgöra denna fråga, tycktes jag endast ha tagit hänsyn till hembiträdena men inte till husmödrarna. Nu anmärkte fröken Andersson själv i sitt anförande, att hon inte är husmor, och det skulle därför intressera mig att veta, vilka husmödrar som ha bemyndigat fröken Andersson att speciellt föra deras talan.

De som känna detta lagförslags förhistoria veta, att husmödrarna haft väsentligt större inflytande på utformningen av detsamma än hembiträdena. Frågan behandlades först av hembiträdesutredningen, och där funnos representanter såväl för husmodersföreningarnas riksförbund som för hembiträdesorganisationen, som var företrädd av sin ordförande. Hembiträdesutredningens förslag lades emellertid åt sidan efter krigsutbrottet. Sedan tog befolkningsutredningens kvinnoorganisation upp ärendet, och i denna kvinnodelegation fanns överhuvud taget intet hembiträde men däremot fem husmödrar, däribland en speciell representant för husmodersföreningarnas riksförbund. Jag kan i detta sammanhang nämna, att hembiträdesutredningens och befolkningsutredningens förslag skilja sig ytterst obetydligt från varandra — det är hembiträdesföreningens förslag, som i själva verket ligger till grund för hela detta lagförslag.

Jag måste alltså säga, att det litet insinuanta påpekande, som fröken Andersson gjorde, är i ovanligt hög grad obefogat. Det är klart att denna kvinnodelegation även har förhandlat med representanter för hembiträdena, men det är i alla fall den, som svarat för utformningen av det lagförslag det här gäller. Jag har endast velat lämna dessa upplysningar. Jag tror sålunda att jag varit minst lika angelägen som fröken Andersson att låta husmödrarnas stämma göra sig hörd.

Fröken Andersson erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag ber så mycket om ursäkt för att jag inte är husmor i den bemärkelse, som herr statsrådet syntes avse. Man kan nämligen vara husmor utan att vara gift.

Herr statsrådet frågade mig, vilka husmödrar som bemyndigat mig att föra deras talan. Jag har inte haft den uppfattningen, att riksdagsmän behöva något bemyndigande på något sätt för att föra vissa grupper talan. Jag har gjort på samma sätt som andra riksdagsmän i andra sammanhang, tagit reda på huru förhållandena ungefär ligga till på det område, som man skall tala om och ta ställning till.

Inom parentes kan jag säga, att vi diskuterat denna fråga mycket inom den organisation jag företräder, nämligen högerkvinnornas, och denna organisation representerar över 30 000 kvinnor i Sverige. Det är inte så få och litet flera än de sex, varav ingen förresten tillhör högerorganisationen, som sitta i denna delegation.

Jag medger att jag var insnuant — det vill jag inte förneka ett ögonblick — men jag var det därför att när den här saken diskuteras är det ständigt bara hembiträdenas synpunkter som föras fram, och man hör icke ett ljud om alla de svårigheter som uppstå för husmödrarna.

Vidare anförde:

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag tror att fröken Andersson totalt misstager sig. Det förhåller sig naturligtvis på det sättet, att i den mån husmödrarna varit intresserade av att man skall kunna få hembiträden, ha deras synpunkter i allra högsta grad varit företrädda. Hade de inte varit så ivriga att få en lagstiftning till stånd av ungefär

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

det föreliggande lagförslaget innehåll, så är det inte alldeles säkert, att någon proposition överhuvud taget hade blivit framlagd. Jag tror knappast att hembiträdena, åtminstone i nuvarande läge, behöva någon hembiträdeslag.

Fru Nordgren: Herr talman! Herr statsrådet har redan i viss mån förekommit mig, när det gällde att replikera fröken Andersson beträffande hennes uttalande om hur de olika parterna varit representerade i de utredningar, som haft denna fråga om hand. I den första utredningen representerades husmodersförbundet av en äldre och mycket kunnig husmoder, numera avlidna professorskan Anna Bergstrand, som stod i ständig kontakt med olika kategorier husmodrar. När hon dog efterträddes hon av advokaten Mix Ancker-Braathen, som var väl insatt i hithörande frågor och som inte bara var husmor själv utan även hade barn att sörja för och följaktligen mycket väl kände till förhållandena på detta område.

Däremot får jag säga, att man, enligt min mening, inom befolkningsutredningen snarare nonchalerat hembiträdena, ty de ha inte varit representerade alls vid befolkningsutredningens översyn av detta lagförslag. Visserligen ha representanter för hembiträdena vid något tillfälle varit tillkallade, men enligt upplysningar, som jag fått från tvenne fullt vederhäftiga hembiträden, har det icke tagits någon hänsyn till vad dessa anfört.

Herr statsrådet sade vidare, att han icke hyste några förhoppningar om att denna lag skulle skapa ändrade förhållanden på det husliga arbetets område och förklarade att hembiträdena, enligt hans mening, alltmera voro stadda på avskrivning samt att lekskolor och barnkrubbor i framtiden skulle komma att ta hand om barnen. Jag måste instämma i fröken Anderssons yttrande, att det vore ytterst beklagligt, om utvecklingen skulle gå i den riktning, som herr statsrådet skisserade. Jag vill visst inte förneka, att det exempelvis är synnerligen värdefullt för barnen i förskoleåldrarna att under några timmar på dagen bevista lekskolor, där de under sakkunnig ledning få vara tillsammans med andra barn. Jag betvivlar emellertid, att det vore till någon fördel, om vi skulle komma dithän, att vi från födelsen skulle nödgas placera våra barn i barnkrubbor. Det kan icke vara till gagn att helt överlämna dem i andra händer, vore det i aldrig så skickliga sådana. Härigenom komme inte endast kontakten med hemmen att minskas, utan även samhörighetskänslan mellan föräldrar och barn. Dessutom få barnen på detta sätt icke den trygghetskänsla som jag anser att varje barn har rätt att kräva under sin uppväxttid. Jag medger, att barnkrubborna äro en nödvändig institution, men jag betraktar dem som en nödfallsutväg; de måste finnas för att hjälpa alla de mödrar, som av ekonomiska eller andra skäl äro tvungna att själva arbeta utom hemmet. Om vi skulle gå en sådan utveckling till mötes, som herr statsrådet antydde, beklagar jag faktiskt de svenska barnen. De skulle komma att bli fattigare på det sättet, och samhället komme icke att vinna på en sådan anordning. Det komme dessutom att bli en mycket dyr form av barnavård.

Jag skall härefter övergå till att säga några ord till fröken Andersson. Jag tror inte man med fog kan säga, att man vid utformandet av denna lag endast beaktat hembiträdenas intressen. Det synes ha varit den allmänna uppfattningen bland husmödrarna, att det på grund av lösligheten i avtalen och svårigheten att få hembiträden var absolut nödvändigt att något gjordes, som skulle kunna bringa hembiträdesfrågan i ett bättre läge. Jag tror inte heller det kan bestridas, att lagförslaget syftar till att åstadkomma bättre ordnade förhållanden härvidlag.

Fröken Andersson frågade om 7-slaget på något sätt är ett heligt klockslag. Nej, det är det givetvis inte. Men det är väl inte ägnat att förvåna, att

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

de unga kvinnorna söka sig till områden, där de få sluta sin arbetsdag kl. 5 på dagen och där de sön- och helgdagar äro fullt lediga, om de som hembiträden inte ens ha någon bestämd tidpunkt för arbetets slut för dagen. Därtill kommer att de kanske i många fall få bättre betalt — i många fall sämre, det vill jag inte bestrida. Det i propositionen framlagda förslaget att arbetet skall sluta vid 7-slaget är ingen nyhet. Det är ett gammalt krav. En starkt bidragande orsak till att de unga kvinnorna flytt hembiträdesyrket har nämligen varit, att de aldrig kunnat veta, när arbetet var slut för dagen. Detta är väl ändå något som de flesta människor, på vilket arbetsområde de än äro sysselsatta, önska ha klarhet om. Även de, som arbeta i skift med olika arbetstider, veta dock, att arbetet är slut vid en viss tidpunkt. Men om detta ha hembiträdena ingenting vetat.

Fröken Andersson sade sig icke kunna förstå, att uttrycket tillfälliga besök skulle vara något kränkande. Nej, det är ju möjligt. Men varför tala om tillfälliga besök och inte kort och gott om besök under fritiden? Jag vill icke på något sätt försvara, ifall ett hembitråde tar emot besök på nätterna eller har någon inhysing, även om hon har eget rum. Det anser jag emellertid vara en sak, som husmödrarna själva få söka komma till rätta med i de fall det verkligen skulle förekomma. Jag tror icke, att någon husmor kan vara tillfreds med ett dylikt förhållande, och då får hon väl i all rimlighets namn se till att hon blir kvitt ett sådant hembitråde, som det icke kan vara lämpligt att ha, allra minst i en familj med barn.

Fröken Andersson tyckte vidare, att vi hade berett svårigheter för barnfamiljerna i stället för att hjälpa dem. Jag vet inte på vad sätt svårigheterna bli större genom denna lag ty med eller utan lag har ju hembiträdet inte, i annan mån än hon själv är villig därtill, skyldighet att stanna kvar på kvällen för att passa barn. I den mån hembiträdet vill göra detta, och det träffas avtal härom, är det naturligt, att så sker, men ett sådant avtal kan ju träffas även enligt denna lag.

Jag hörde härom dagen på en radiodebatt mellan några unga kvinnor, som en tid efter att de hade slutat sina studier hade kommit tillsammans för att tala om de yrken de valt. En av dessa hade valt hembiträdesyrket, och de andra frågade henne hur hon hade velat välja ett sådant yrke, som var så besvärligt. Hon svarade, att det var icke alls fallet, utan hon trivdes väl med sitt arbete. Hon hade anställning hos en lärarinna, alltså en yrkeskvinna, och de hade kommit överens om att hembiträdet skulle vara hemma två kvällar i veckan för att passa barnen, men i stället skulle hon bli fri klocken $\frac{1}{2}$ 7 övriga dagar, då husmodern stannade hemma. Det finns ingenting i lagen, som hindrar en sådan överenskommelse. När hembiträdesutredningen på sin tid diskuterade frågan om den s. k. vakttjänsten, tog man största möjliga hänsyn till barnfamiljerna och ville lämna möjligheter till att ordna denna fråga på bästa sätt parterna emellan.

Jag vill emellertid än en gång understryka, att det icke finns någon som helst skyldighet för ett hembitråde att arbeta på övertid annat än i vissa i lagförslaget angivna fall. Det kan fröken Andersson läsa i 12 § sista stycket, där det står: »Hembitråde är skyldigt utföra arbete å övertid, som föranledes av omständigheter som i andra stycket sägs», d. v. s. på grund av sjukdomsfall inom familjen eller bland djuren. Och i fortsättningen heter det: »I fråga om hembiträdes skyldighet i övrigt att utföra arbete å övertid gäller vad därom kan anses vara med arbetsgivaren överenskommet.» Vad lagstiftningen har sagt är följaktligen, att det ytterst beror på en överenskommelse mellan parterna i fall övertidsarbete skall ske i andra än angivna fall.

För min del har jag den bestämda uppfattningen, att om vi få en ordnad

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

hembiträdesutbildning, om man icke sätter hembiträdet i en särställning utan erkänner, att hembiträdesyrket är ett socialt nödvändigt och betydelsefullt yrke, vars utövare utföra ett nyttigt och samhällsgagnande arbete, så skola vi kunna lösa hembiträdesfrågan. Jag tror också, att husmödrar och hembiträden såsom människor böra kunna komma överens om hur man på ett tillfredsställande sätt skall lösa hemmens uppgifter. Jag tror emellertid icke, att man skall överskatta betydelsen av hembiträdeslagen såsom tvång lika litet som jag tror att man skall överskatta de förmåner, som den ger hembiträdena. Fröken Andersson måste nog ge mig rätt uti, att med den brist, som för närvarande råder på hembiträden, kunna hembiträdena nu skaffa sig mycket längre gående förmåner än vad lagen ger.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag kan icke behöva gå in på många detaljer, eftersom fru Nordgren, som ju från början är skaparen av lagen har redogjort för utskottets ställningstagande till förslaget. Jag behöver därför icke gå närmare in på anledningen till att utskottet på två punkter har ändrat Kungl. Maj:ts förslag. Dessa ändringar ha ju också godtagits av departementschefen och även av första kammaren. Ett enda ord skulle jag emellertid vilja säga om en av våra ändringar, nämligen utskottets strykande av Kungl. Maj:ts förslag att arbetstiden under viss del av året i lant-hushåll skall utsträckas till klockan 20.

För min del måste jag säga, att jag nog från början liksom flera inom utskottet var ganska starkt inställd på att följa Kungl. Maj:ts förslag. Från bondehåll gjordes det emellertid en direkt gensaga mot att man skulle ha en annan bestämmelse i fråga om lantarbete än som gällde för arbete under andra förhållanden. Efter ett sådant betygande av att man även i lant-hushållen skulle kunna klara sig med arbetstid till klockan 19 och att man hellre ville ha det så för att få det lika över hela linjen, ansåg sig utskottet också böra gå in för en sådan ändring. Jag tror också det skall visa sig, att detta har varit riktigt tänkt. Vi veta ju, att när det gällde lantarbetstidslagen var man mycket ivrig att ge lantarbetarna samma arbetstid som industriarbetarna, i den mån det var möjligt att ordna det så, för att man icke genom en längre arbetstid skulle komma att ytterligare öka flykten från landsbygden. Något av detta resonemang ligger också under den nu föreslagna ändringen.

Utskottet har sålunda godtagit Kungl. Maj:ts förslag över hela linjen med undantag för de två paragrafer, som fru Nordgren redan har talat om. Anledningen till att jag det oaktat här måste säga ett par ord är, att fru Nordgren här talat för och står för en reservation, som innehåller förslag, som utskottet i sin helhet icke har kunnat gå med på. Jag skall därför endast med några få ord söka förklara varför utskottsmajoriteten i det fallet har hållit på Kungl. Maj:ts förslag.

I 6 §, som handlar om hembiträdets bostad, finns i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag ett uttryck, som reservanterna ha vänt sig emot, nämligen »i den mån märklig olägenhet därigenom ej kan anses uppkomma för arbetsgivaren eller dennes familj». Utskottet har för sin del icke kunnat förstå, att det skulle kunna ligga något förolämpande i detta uttryck. Fru Nordgren talade om att uttrycket »tillfälliga» också skulle kunna uppfattas som en förolämpning, men reservanterna ha ju själva godtagit, att detta ord skulle få stå kvar. Utskottet menar för sin del, att den anförda satsen endast är ett sådant allmänt uttryck, som införts för att det icke under vissa förhållanden skall bli fråga om trakasserier från den ena eller andra partens sida. Jag tror

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

emellertid att det är en smaksak. Det har icke så stor betydelse vare sig man tar det ena eller det andra. Första kammaren har i det fallet följt Kungl. Maj:ts förslag och jag tror icke att det på något sätt skulle kunna skada, om även andra kammaren tar Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan är det också frågan om söndagsledigheten. Jag måste säga, att vi i utskottet ställde oss ganska tvekande. Det låter nog så fascinerande, att man skall dela jämnt mellan husmodern och hembiträdet, så att de få varannan söndag ledig. Jag måste emellertid böja mig, liksom majoriteten i utskottet, för det faktum, att detta ännu icke fullständigt arbetat sig fram. Det är icke sedvänja över hela landet med ledighet varannan söndag hela dagen, men däremot med ledighet varannan söndag från klockan 10 eller 11 eller 2. Det är mycket vanligt. Vi ha därför menat, att det vore klokare, att innan man i lag fastställer detta med varannan söndag helledig, man till en början skall hålla sig till vad Kungl. Maj:t föreslagit, d. v. s. antingen var tredje söndag helledig eller varannan söndag ledig från klockan 1. Nu är detta ett minimiförslag. Det är ingenting, som säger att detta är allt vad ett hembiträde kan få, utan det säges bara att under detta får man icke gå, när det gäller hembiträdets ledighet. Då bör man helst, som beträffande många andra lagar som äro provisoriska, gå fram en smula försiktigt och icke med detsamma lagfästa det mera långtgående kravet. Detta är en av orsakerna till utskottets ståndpunktstagande. Personligen har jag ingenting emot, såsom det nu sker i ganska stor utsträckning, varannan söndag ledig — och eventuellt varje söndag om det går.

Det är också en tredje punkt som reservanterna vända sig emot, nämligen bestämmelsen i 9 § om »hembiträde, som uteslutande eller huvudsakligen har till uppgift att sköta barn». Jag tror, att utskottet och reservanterna mena precis samma sak. Det är blott en formuleringsfråga. Vi ha i 1 § använt uttrycket »huvudsakligen». När vi föreslå vilka som skola komma under lagen, säga vi, att det är sådana som »huvudsakligen» utföra husligt arbete. Nu tala vi om dem som »uteslutande eller huvudsakligen ha till uppgift att sköta barn». Jag vet, att fru Nordgren har en annan åsikt, och att fru Sjöström i första kammaren också har en annan åsikt. Utskottet har däremot tänkt sig, att man genom att uttrycka det på det sättet skulle vända sig emot den uppfattningen, att den som sköter barn absolut icke skulle ha något annat att göra än att direkt sköta barnen. Det blir ju en del tvätt, städning av barnkammare och annat, som kan sägas höra till barnskötseln, som andra anse, att det icke kan inräknas därunder. För att bryta udden av ett sådant tvisteämne har man godtagit uttrycket »huvudsakligen».

I dessa tre punkter har såvitt jag vet första kammaren följt utskottet. Jag tror verkligen icke, att det har någon så stor betydelse, om man använder den eller den formuleringen. Jag understryker, att det här gäller en provisorisk lag. Man kan redan nästa år taga upp och ändra den, om så är. Framför allt måste man emellertid vara beredd på att efter tre år taga upp lagen till revision, och man har då gjort en del erfarenheter som gå i den ena eller andra riktningen. Huvudsaken är från min synpunkt sett att få fram en lag på detta område. Jag tror nämligen att det är av mycket stor betydelse. Jag måste säga, att jag nog ger herr statsrådet rätt, när han säger, att detta yrke är ställt mer eller mindre på avskrivning. Jag tror, att det blivande hembiträdet blir icke det vanliga hembiträdet utan det blir en person som har sin egen bostad och som går vissa timmar och hjälper till i familjerna samt får betalt per timme. Men vi måste alltid försöka att ha kvar en kår som den nuvarande hembiträdeskåren, och det är av utomordentlig betydelse, att kåren känner sig vara skyddad av samhället på samma sätt

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

som andra kårer, och att den har den rätt till en viss arbetstid som man på andra arbetsområden anser vara naturligt. Därför hoppas jag, herr talman, att denna lag blir ograverad antagen, och jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

2—5 §§.

Godkändes.

6 § första stycket föredrogs. Därvid anförde:

Fru **Nordgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna paragraf avgivna reservationen.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 6 § första stycket dels ock på godkännande av den lydelse av nämnda stadgande, som föreslagits i den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Nordgren begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 6 § första stycket i andra lagutskottets förevarande förslag till hembiträdeslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt nämnda stadgande i den lydelse, som föreslagits i den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning, och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren godkänt 6 § första stycket i den lydelse, som föreslagits i den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen.

6 § andra stycket samt 7 och 8 §§.

Godkändes.

Efter föredragning av 9 § anförde:

Fru **Nordgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna paragraf fogade reservationen.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 9 § dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen; och godkände kammaren den i nämnda reservation föreslagna lydelsen av 9 §.

Förslag till hembiträdeslag. (Forts.)

10 § föredrogs; och anförde därvid:

Fru **Nordgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna paragraf fogade reservationen.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 10 § i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av 10 § i den lydelse, som föreslagits i den av herr Olovson i Västerås m. fl. avgivna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

11 och 12 §§.

Godkändes.

Sedan 13 § föredragits, yttrade:

Fröken **Andersson**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid denna paragraf fogade reservationen.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av 13 § i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fröken Andersson begärde emellertid votering i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 13 § i andra lagutskottets förevarande förslag till hembiträdeslag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt 13 § i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt den av utskottet föreslagna lydelsen av 13 §.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslaget fattade beslut.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 18.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av väckta motioner angående viss ändring av gällande villkor för erhållande av understöd från erkänd arbetslöshetskassa.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 19.

Föredrogs andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande, nr 10, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om tillhandahållande för en större allmänhet av billig bad- och w. c.-attiralj samt diskbänksinredning.

Utskottets hemställan bifölls; och skulle, jämlikt § 63 riksdagsordningen, detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 20.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 332, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om medgivande att godkänna avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Krångede aktiebolag om överlåtelse av vattenrätt i Ångermanälven;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrade bestämmelser om ersättning för flyttningskostnad åt befattningshavare i statens tjänst, jämte i ämnet väckt motion; och

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet och manskapsavlöningsreglementet m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 357, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för åstadkommande av ekonomiskt bärkraftiga jordbruk;

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statens meteorologisk-hydrografiska anstalt m. m.;

nr 359, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av landsbygdens elektrifiering; och

nr 360, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktnedsättning å järnväg för träkol från Norrbotten till mellansvenska bruk.

§ 21.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.13 em.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 10 juni.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Herr statsrådet *Bergquist* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 286, angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av kostnad för bårackbyggnad vid landsstatshuset i Luleå.

Denna proposition bordlades.

§ 2.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om aktiebolag m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 22 december 1943 dagtecknad proposition, nr 5, vilken hänvisats till första särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om aktiebolag;
- 2) lag angående införande av nya lagen om aktiebolag;
- 3) lag om ändring i konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225);
- 4) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs;
- 5) lag angående ändrad lydelse av 18 och 19 §§ lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser; och
- 6) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehafat fyra i anledning av propositionen väckta motioner:

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 100 § 2 mom. och 101 § 2 mom. lagen om aktiebolag hava följande lydelse:

100 §.

2 mom. Utan hinder av vad ovan i 1 mom. är stadgat må anläggningstillgångar, vilka måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande det belopp, vartill de äro uppförda i närmast föregående balansräkning, upptagas till högst detta värde, såframt det belopp varmed uppskrivning sker användes till

- a) erforderlig avskrivning på värdet av andra anläggningstillgångar eller
- b) sådan ökning av aktiekapitalet varom stadgas i 64 §.

101 §.

2 mom. Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; dock

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

må, där sådan redovisning finnes kunna lända till förfång för bolaget, Konungen eller den myndighet Konungen bestämmer tillåta att aktier redovisas i gemensamma poster efter vad i 1 mom. A II 7 a) och b) samt III 2 sägs, utan angivande av bolagens namn samt aktiernas antal och värden.

I en särskild skriftlig uppgift till balansräkningen skall upplysning meddelas om antalet bolaget tillhöriga aktier i varje bolag med angivande av dess namn samt aktiernas bokförda värde, där sådan upplysning ej meddelas i balansräkningen, så ock om varje dotterbolags innehav av aktier i annat koncernbolag. Till den särskilda uppgiften eller, där sådan uppgift ej avgives, till balansräkningen skall, om så ske kan, fogas senaste balansräkningen för dessa bolag.

Med aktier skola likställas andra andelsrättigheter.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra i Kungl. Maj:ts förslag vidtagas — måtte för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

- 1) lag om aktiebolag;
- 2) lag angående införande av nya lagen om aktiebolag;
- 3) lag om ändring i konkurslagen den 13 maj 1921 (nr 225);
- 4) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 13 maj 1921 (nr 227) om ackordsförhandling utan konkurs;
- 5) lag angående ändrad lydelse av 18 och 19 §§ lagen den 18 juni 1937 (nr 521) om aktiebolags pensions- och andra personalstiftelser; och
- 6) lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag;

B) att motionerna I: 92, 264 och 265 samt II: 125, i den mån de icke kunde anses besvarade genom utskottets hemställan under A) härövan, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottets förslag skulle 64 § 1 mom., 71 §, 100 § 2 mom. och 101 § 2 mom. i nedan angivna delar hava följande lydelse:

64 §.

1 mom. Finnas i bolag, enligt den för nästföregående räkenskapsår fastställda balansräkningen och bolagsstämmans beslut i anledning av bolagets vinst enligt balansräkningen, besparade vinstmedel, som ej avsatts till reservfond eller skuldregleringsfond, må aktiekapitalet ökas genom överföring av sådana vinstmedel eller av belopp varmed uppskrivning sker enligt 100 § 2 mom. Medel, som avsatts till reservfond, må ock användas till ökning av aktiekapitalet, i den mån fonden ej därigenom nedgår under tjugu procent av det ökade aktiekapitalet eller under det högre belopp som kan vara föreskrivet i bolagsordningen.

I avseende å — — — ny aktie.

71 §.

Av aktiebolags — — — avsatta medel. Om användande av medel, som avsatts till reservfond, för ökning samt i visst fall vid nedsättning av aktiekapitalet stadgas i 64 § 1 mom. och 65 § tredje stycket.

100 §.

2 mom. Utan hinder — — — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — — stadgas i 64 §.

I fråga om fast egendom må dock ej i något fall uppskrivning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

101 §.

2 mom. Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; dock må där det ur allmän och enskild synpunkt finnes påkallat, Konungen tilllåta att aktier redovisas i gemensamma poster efter vad i 1 mom. A II 7 a) och b) samt III 2 sägs, utan angivande av bolagens namn samt aktiernas antal och värden.

I en — — — lika med Kungl. Maj:ts förslag — — — andra andelsrättigheter.

Reservationer hade avgivits:

A) Beträffande utskottets utlåtande i dess helhet:

av herr *Linder*;

av herr *Olson* i Göteborg;

B) Beträffande särskilda stadganden i förslaget till lag om aktiebolag:

1:o) vid 9 §:

av herrar *Karl Johan Olsson* och *Kilbom*, vilka ansett, att utskottets motivering till 9 § bort hava annan, i reservationen angiven lydelse;

2:o) vid 64 § 1 mom.:

av herrar *Linder*, *Björnsson*, *Karl Johan Olsson*, *Olsson* i Mellerud, *Kilbom*, *Hermansson*, *Rosander*, och *Molander*, vilka hemställt, att 64 § 1 mom. måtte erhålla följande lydelse:

64 §.

1 mom. Finnas i bolag, enligt den för nästföregående räkenskapsår fastställda balansräkningen och bolagsstämman beslut i anledning av bolagets vinst enligt balansräkningen, besparade vinstmedel, som ej avsatts till reservfond eller skuldregleringsfond, må aktiekapitalet ökas genom överföring av sådana vinstmedel.

I avseende å — — — ny aktie.

3:o) vid 71 §:

av herrar *Linder*, *Björnsson*, *Karl Johan Olsson*, *Olsson* i Mellerud, *Kilbom*, *Hermansson*, *Rosander* och *Molander*, vilka hemställt, att förevarande paragraf måtte erhålla följande lydelse:

71 §.

Av aktiebolags — — — avsatta medel. Om användande av medel, som avsatts till reservfond, i visst fall vid nedsättning av aktiekapitalet stadgas i 65 § tredje stycket.

4:o) vid 100 § 2 mom.:

av herrar *Velander*, *Ekströmer*, *Olson* i Göteborg och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka hemställt, att riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition oförändrad i vad den avsåg 100 § 2 mom.;

av herrar *Linder*, *Björnsson*, *Karl Johan Olsson*, *Olsson* i Mellerud, *Kilbom*, *Hermansson*, *Rosander* och *Molander*, vilka hemställt, att 100 § 2 mom. måtte erhålla följande lydelse:

100 §.

2 mom. Utan hinder av vad ovan i 1 mom. är stadgat må anläggningstillgångar, vilka måste anses äga ett bestående värde väsentligt överstigande det belopp, vartill de äro uppförda i närmast föregående balansräkning, upp-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

tagas till högst detta värde, såframt det belopp varmed uppskrivning sker användes till erforderlig avskrivning på värdet av andra anläggningstillgångar.

I fråga om — — — (lika med utskottets förslag) — — — fastställda taxeringsvärdet.

5:o) vid 101 § 2 mom.:

av herrar *Undén, Linder, Björnsson, Karl Johan Olsson, Strand, Olsson i Mellerud, Kilbom, Hermansson, Rosander* och *Molander*, vilka dels ansett att viss del av utskottets motivering bort hava annan, i reservationen angiven lydelse; dels ock yrkat, att 101 § 2 mom. måtte erhålla följande lydelse:

101 §.

2 mom. Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; och skall, om så kan ske, till balansräkningen fogas senaste balansräkningen för sistnämnda bolag.

I en särskild skriftlig uppgift till balansräkningen skall upplysning meddelas om varje dotterbolags innehav av aktier i annat koncernbolag.

Med aktier skola likställas andra andelsrättigheter;

av herrar *Velander, Siljeström, Ekströmer, Olson* i Göteborg och *Lundberg* i Hälsingborg, vilka dels ansett, att viss del av utskottets motivering bort hava annan, i reservationen angiven lydelse; dels ock yrkat, att, med bifall till vad i denna del i motionen I:265 hemställts, första stycket i 101 § 2 mom. måtte erhålla följande lydelse:

101 §.

2 mom. Aktier i andra bolag skola i balansräkningen särskilt för varje bolag, med angivande av dettas namn, upptagas till antal och värden; dock må, där det med hänsyn till bolagets bästa finnes vara påkallat, aktier till ett sammanlagt värde som icke överstiger en fjärdedel av bolagets behållna förmögenhet enligt balansräkningen redovisas efter vad i 1 mom. A II 7 a) och b) samt III 2 sägs i gemensamma poster, utan angivande av bolagens namn samt aktiernas antal och värden.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Lindqvist**, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av första särskilda utskottets utlåtande nr 1 föreslås,

att detsamma må företagas till avgörande punktvís samt punkten A) på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig, det med 1) betecknade, i den mån så erfordras, paragraf-, moment- och styckevis med ingress och rubrik sist, varefter och sedan alla lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A) föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta utlåtandet i dess helhet,

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kamrars ledamot begäres,

att, därest kamrarna fatta från utskottets förslag avvikande beslut, utskottet må äga att för riksdagen föreslå härav påkallade jämkningar,

att i avseende å nummerbeteckning av paragrafer och moment utskottet må äga vidtagna de ändringar, som kunna påkallas av kamrarnas beslut, samt

att, för den händelse utskottets förslag kommer att helt eller delvis åter-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
remitteras, utskottet lämnas öppen rätt att vid ärendets förnyade behandling i avseende å de delar, som blivit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jämkningar, som kunna föränledas av ifrågasatta ändringar i återförvisade delar.

Detta förslag bifölles.

Punkten A).

Utskottets förslag till lag om aktiebolag.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Då andra kammaren nu går att behandla det omfattande lagkomplex, som innefattas i förslaget till ny aktiebolagslag, tillåter jag mig att öppna debatten med några mer allmänna synpunkter.

En lagstiftning av den innebörd som den föreliggande har, såsom var och en förstår, mycket stor betydelse för hela vårt ekonomiska liv. Det är naturligtvis inte så, att de regler, som ges i fråga om aktiebolagens stiftande och deras verksamhet, i och för sig skulle inverka direkt på den materiella utvecklingen i vårt land, men inte desto mindre har lagstiftningen mycket stor betydelse med hänsyn till att den reglerar betydelsefulla grenar av det ekonomiska livet, anger i vilken form den viktiga bolagsverksamheten får bedrivas och försöker skapa hinder mot missbruk av den verksamhet som det här gäller.

Våra aktiebolagslagar ha under senare tider inte haft så särskilt lång livslängd. Före den nu gällande lagen hade vi en aktiebolagslag av år 1895 och den levde inte mer än 15 år. 1910 fingo vi en ny lagstiftning, nämligen den som alltjämt är gällande men som väl nu står inför sin avveckling. Den nu gällande aktiebolagslagen har emellertid under den tid, som den varit i kraft, varit föremål för ändringar gång efter annan.

Redan då den nuvarande lagen inte nått högre ålder än 20 år, ansåg man tiden vara inne för att företaga en allmän översyn över vår aktiebolagslagstiftning. Det var huvudsakligen två skäl, som gjorde att man på detta relativt tidiga stadium ansåg sig böra taga upp denna fråga. Under de år, som 1910 års lag varit i kraft, hade det visat sig att de bestämmelser, som införts där för att hindra missbruk av aktiebolagsformen, inte voro effektiva. Det hade gång efter annan kunnat konstateras, att aktiebolagslagen var behäftad med ganska allvarliga olägenheter och att den inte gav den garanti för sundhet i näringslivet, som man hade hoppats då lagstiftningen genomfördes.

Det andra skälet till att man tog upp aktiebolagslagen till översyn var den ekonomiska utveckling, som hade ägt rum under dess giltighetstid. Såsom var och en vet, har under de sista årtiondena det ekonomiska livet i vårt land undergått genomgripande förändringar. Det har tillkommit nya former för ekonomisk verksamhet, som man inte kände till eller i varje fall inte hade någon praktisk erfarenhet av vid genomförandet av 1910 års lagstiftning. Jag behöver bara erinra om hela koncernväsendet, som ju vuxit fram under sista årtiondena och som nu intar en mycket betydelsefull plats i vårt ekonomiska liv. Aktiebolaget har också under den tid, som gått, fått en alltmer dominerande betydelse i vårt samhällsliv. Det är ju inte längre enbart ett instrument för privat ekonomisk verksamhet, utan det är också i viss mening en form för samhällsverksamhet, och det har mer och mer gått upp, inte bara för den allmänna opinionen utan även för lagstiftaren att man vid behandlingen av en lagstiftning sådan som denna måste taga största möjliga hänsyn till sociala och politiska utvecklingsfaktorer. Aktiebolagen behärska ju, ehuru man

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

därvidlag fört en restriktiv politik, en stor del av våra naturtillgångar, och de behärska stora delar av vårt näringsliv, vilket gör att en stor del av vårt lands invånare äro för sin utkomst och existens beroende av hur deras verksamhet bedrivs.

Det var emellertid inte bara i vårt land, som vid denna tid frågan om en revision av aktiebolagslagstiftningen togs upp, utan i praktiskt taget alla europeiska länder hade man funnit det nödvändigt att göra en översyn av gällande lagstiftning, och vårt land kommer nu bland de sista i raden bland dem, som genomföra en moderniserad lagstiftning på detta område.

Då lagstiftningsarbetet sålunda för mer än tio år sedan igångsattes, var det ur statsmakternas synpunkt angeläget att det inte bara skulle bli vad man kallar ett juristarbete, utan att det från begynnelsen skulle bedrivas under nära samverkan mellan framstående jurister och representanter för näringslivet. Så har också varit fallet under hela den tid, som detta arbete bedrivits. Juristerna ha haft kontakt med näringslivets män i alla de frågor, som här äro av betydelse, och förslaget har framkommit såsom ett resultat av dessa överläggningar.

Det förslag, som lagberedningen på sin tid framlade, kan också sägas ha fått ett i stort sett mycket gott mottagande. I vad gäller de materiella bestämmelser, som finnas intagna i det nya förslaget, har förslaget egentligen inte rönt gensaga från något håll, utan man har godtagit de allmänna principer, som varit vägledande för lagberedningen. Givetvis har man haft delade meningar i åtskilliga detaljfrågor, men detta har ju inte alltför stor betydelse. Den kritik, som riktats mot lagberedningens förslag, har i huvudsak avsett den formella sidan av frågan. Man har ansett det framlagda lagförslaget vara för tungt och svårgenomträngligt och lagtexten inte alltid kännetecknad av den klarhet och tydlighet, som skulle vara önskvärt. Jag har också under debatten i första kammaren erkänt, att lagförslaget nog utmärkes av en viss tyngd och att det inte alltid är så lätt att tränga igenom dess olika bestämmelser. Det föreliggande förslaget till ny aktiebolagslag omfattar ju inte mindre än 228 paragrafer och det är i många fall fråga om ganska stora och vidlyftiga sådana.

Det är att beklaga, att lagstiftningen inte kunnat göras något enklare än vad som här skett, men anledningen till att den fått denna vidlyftiga utformning är att man har byggt på de principer, på vilka 1910 års lagstiftning bygger, nämligen att aktiebolagslagen inte bara skall innehålla materiella bestämmelser av civilrättslig natur angående de frågor, som ha särskild betydelse för aktiebolagsformen, utan att däri även skall intagas vissa administrativa bestämmelser, som närmast röra formerna för bildandet, grunderna för registrering o. s. v. För dessa senare skulle man naturligtvis kunna tänka sig ha en särskild författning, men förslaget har nu, som sagt, byggts på de gamla principerna.

Inom justitiedepartementet har man dock gjort ett försök att i någon mån minska tyngden i lagförslaget. Man har tagit bort en del detaljföreskrifter och sökt sammanföra vissa bestämmelser. Det har emellertid från sina håll riktats kritik mot den överarbetning, som sålunda skett inom justitiedepartementet. Man har sagt att den just inte bidragit till att skapa bättre förhållanden eller att den möjligen gjort det för juristerna men inte för lekmännen. Enligt min mening har emellertid den överarbetning, som skett, nog gjort lagtexten mer lättillgänglig än den var tidigare.

Jag är alltså fullt medveten om att man i formellt hänseende kan hysa vissa bekymmer med hänsyn till svårigheterna att tränga in i det här föreliggande lagkomplexet, men jag tror dock, att det för dem, som ha anledning att syssla

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

med dessa frågor, inte skall vara så särskilt svårt att få klarhet om vad lagen innehåller och vad det nya är.

När det gäller de materiella bestämmelserna, har första särskilda utskottet vid sin behandling av lagförslaget i stort sett kunnat ansluta sig till Kungl. Maj:ts förslag. De nyheter, som äro intagna i det kungl. förslaget, ha alltså i de flesta fallen vunnit enhälligt gillande av första särskilda utskottet. Den noggranna och ingående prövning, som första särskilda utskottet ägnat denna fråga, utgör därmed en ytterligare borgen för att de bestämmelser, som i lagen upptagits, äro av det innehåll att de komma att bliva till gagn för vårt fortsatta ekonomiska liv.

Det är egentligen bara på två punkter, som det föreligger delade meningar i fråga om utformningen av de materiella reglerna. Den ena punkten gäller vad som kallas emission av gratisaktier. Där ha utskottets majoritet och åtskilliga reservanter delade meningar om, under vilka förutsättningar sådan emission skall få äga rum. Den andra punkt, där det står strid, är frågan om huruvida ett aktiebolag under alla omständigheter skall vara skyldigt att i sina räkenskaper, som offentliggöras, redovisa innehav av aktier i andra bolag. Där har utskottsmajoriteten funnit sig inte helt kunna godtaga Kungl. Maj:ts förslag utan framlagt ett eget förslag. Vidare föreligga två starka reservationer, den ena innebärande ett yrkande om avslag på Kungl. Maj:ts förslag, den andra en återgång till lagberedningens förslag.

Jag skall inte på detta stadium av debatten ingå på dessa två frågor, som väl bli de huvudsakliga stridsämnen under diskussionen här i kammaren, utan jag får väl tillfälle att framlägga min uppfattning sedan reservanterna anfört sina synpunkter.

Jag vill alltså med vad jag här sagt endast uttala den förhoppningen, att andra kammaren liksom första kammaren skall visa en positiv inställning till det föreliggande lagförslaget och godtaga detsamma.

Herr Lundberg i Hälsingborg: Herr talman! Att en revidering av vår nuvarande aktiebolagslag visat sig behöfelig, har på olika sätt och i olika sammanhang omvitnats, nu senast av justitieministern i det anförande, han nyss hållit.

De som fingo i uppdrag att utarbeta förslag till en ny lag ha helt naturligt icke kunnat undgå att ta intryck av den ändring som inträtt under det senaste årtiondet i fråga om det allmännas inställning till det enskilda näringslivet. Ett aktiebolag anses numera icke vara bara ett instrument för privatekonomisk vinning utan betraktas också — med rätta — som en viktig faktor i hela näringslivets och folkförsörjningens tjänst. Ju flera anställda ett bolag har, desto större betydelse har företaget ur sociala synpunkter. Mot bakgrund av denna uppfattning skall man se de olika bestämmelser, som föreslagits i den nya lagen. De mest betydelsefulla ändringar som föreslås äro de som gå ut på ett stärkande av bolagens ekonomiska bärkraft till gagn för icke blott aktieägarna och eventuella borgenärer utan även för de anställda — arbetare och tjänstemän. Ett bolags ekonomiska styrka är nämligen grundvalen för de anställdas trygghet. Till sådana nya åtgärder kunna räknas bestämmelsen om obligatorisk avsättning till reservfond, tills densamma nått en höjd av 20 % av aktiekapitalet, emot 10 % i nuvarande lag. Än viktigare synes mig vara den nya bestämmelsen, som ålägger ett bolag att göra avsättning av årsvinsten antingen till reservfond eller till en särskild skuldregleringsfond, ifall bolagets skuldsättning är sådan, att det bundna kapitalet — summan av aktiekapital, reservfond och skuldregleringsfond — understiger summan av främmande skulder, med justering för vissa inteckningsskulder. Denna nya bestäm-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

melse är av genomgripande natur och kommer att påverka många företags vinstdispositioner. Det är att märka, att införandet av denna bestämmelse om avsättning till skuldregleringsfond logiskt sammanhänger med vissa andra bestämmelser, såsom en nytillkommen rätt att överföra medel från reservfond till aktiekapital samt rätt till uppskrivning under vissa förhållanden av anläggningstillgångar. Till dessa sammanhängande frågor får jag anledning återkomma.

I ett annat avseende innehåller förslaget långtgående krav och det är i fråga om redovisning. Den nuvarande aktiebolagslagen har saknat mera utförliga bestämmelser härutinnan, och man får nog medge, att många bolag varit väl knapphändiga med upplysningar i sina förvaltningsberättelser. De klara direktiv som nu ges synas därför vara väl motiverade.

För många av kammarens ledamöter, vilka ej haft anledning syssla med den nuvarande aktiebolagslagen och kanske ej heller ha tillfälle att närmare tränga in i det föreliggande lagförslaget, kan det vara svårt att bilda sig en uppfattning om hur vittomfattande de föreslagna ändringarna i den nya lagen äro. Den som i likhet med mig under en lång följd av år haft att göra med tillämpningen av den nuvarande aktiebolagslagen i det praktiska livet samt vidare haft förmånen att i första särskilda utskottet grundligt genomgå det föreliggande lagförslaget kan betyga, att de nya bestämmelserna utgöra ett mycket stort steg framåt på aktiebolagslagstiftningens område — just i den samhällsanda, som jag i början av mitt anförande omnämnde. Det kan nog hända, att en eller annan företagare kommer att känna sig betänksam eller känna viss olust över de i många avseenden långt gående inskränkningarna i tidigare åtnjuten handlingsfrihet. Jag tror dock, att alla som studera denna nya lag skola finna, att den just söker ge uttryck för de sunda och riktiga principer, som varje ansvarskännande företagsledare gärna vill göra till sina.

Utskottet har vid sin behandling av lagförslaget också anslutit sig i allt väsentligt till Kungl. Maj:ts proposition. På en del punkter förefinnas dock meningsskiljaktigheter, vilka tagit form av reservationer. De flesta av dessa gälla detaljfrågor. Det är emellertid en, som är av mera principiell betydelse och som behöver debatteras ingående. Det är den reservation som herr Linder m. fl. knutit till 64 § 1 mom.

Reservanterna vilja ej godkänna bolagens rätt att överföra medel från reservfond till aktiekapital. Man motiverar detta med att någon sådan rätt icke förefinnes i den nuvarande aktiebolagslagen och säger vidare, att några bärande skäl icke anförts för att någon ändring härutinnan bör göras. Man säger, att ett av skälen för att den nuvarande lagen icke medger en sådan överföring från reservfond till aktiekapital torde vara, att kravet på utdelning kan tänkas öka genom att aktiekapitalet på detta sätt förstoras. Jag förmodar, att reservanterna tagit intryck av en not, som förekommer i den av Skarstedt utgivna upplagan av nu gällande aktiebolagslag. Där citeras ett yttrande om lagen om bankrörelse: »Att grundfonden (= aktiekapitalet) ej må ökas med reservfonden kan synas egendomligt, då medel, som överföras till grundfonden, äro mera fastlästa än om de överföras till reservfonden; ty reservfonden (men icke grundfonden) må, utan att några särskilda åtgärder till skyddande av bolagsborgenärerna behöva vidtagas, nedsättas för betäckande av förluster. Skälet torde hava varit det, att om medel, avsatta till reservfond, överföras till grundfonden, och aktieägarna i samband härmed erhålla gratisaktier, ökas kravet på utdelning; aktieägarna sträva efter att få samma utdelning på de nya aktierna som på de gamla, något som, därest denna strävan vinner framgång, kan sätta bolagets soliditet i fara.» Jag vågar dra i tvivelsmål, att denna för-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

modan är riktig, och uttalandet är enligt mitt förmenande icke tillämpligt på aktiebolagen. När den nu gällande aktiebolagslagen kom till år 1910, utgick man tydligen ifrån att bestämmelsen om obligatorisk avsättning till reservfonden skulle resultera i att reservfonden uppbringades till denna höjd och icke mera. Något spörsmål beträffande överförande av medel från reservfonden till aktiekapitalet var därför icke aktuellt. Emellertid visar det sig, att en del bolag — i synnerhet av äldre datum — gingo längre i avsättning till reservfonden än vad lagen föreskrev. För egen del tror jag, att vad som bidrog här till var framförallt det tidigare tillämpade beskattningssystemet för aktiebolag med progressiv beskattning, varvid summan av aktiekapital och reservfond hade sin stora betydelse vid skattens uträknande. Sedan den progressiva beskattningen bortfallit, ha nog också icke nödvändiga avsättningar till reservfonden i allmänhet upphört.

Att det nya lagförslaget nu kommer med ett förslag om rätt för bolagen att överföra medel från reservfonden till aktiekapitalet, fattar jag såsom en önskan att komplettera den nu gällande lagstiftningen med ett naturligt tillägg. Lagberedningen säger härom: »Några betänkligheter av hänsyn till bolagets borgenärer eller från allmän synpunkt mot överföring av medel från reservfonden till aktiekapitalet synas icke föreligga, då en sådan överföring ej medför, att det skydd som tillkommer dessa medel enligt aktiebolagslagstiftningen minskas, utan att skyddet ökas därigenom att efter överföringen medlen icke kunna tillgripas för täckande av förlust annorledes än efter beslut om nedläggning av aktiekapitalet...». Det är ju så, att inga medel äro så väl förankrade i bolaget som de, vilka äro förda till aktiekapitalet. Nästbäst ur säkerhetssynpunkt är att ha dem i reservfonden. Osäkrast, d. v. s. lättast åtkomliga för utdelning till aktieägarna, äro de i form av dispositionsfond eller disponibla medel, vad än de nu må kallas.

Det är vidare att märka, att om ett bolags ställning är sådan, att avsättning till skuldregleringsfond eller reservfond föreskrives, så blir följden, om reservanternas yrkande skulle vinna bifall, att ingen avsättning till reservfonden kommer att äga rum utan endast till skuldregleringsfonden, varifrån medel åter kunna disponeras fritt. Ja, man kan utgå ifrån att, om rätten att överföra medel från reservfonden till aktiekapitalet ej skulle medgivas, följden blir, att bolagen aldrig låta reservfonden stiga högre än som lagen föreskriver såsom obligatoriskt minimum. Detta kan icke främja bolagens konsolidering, vilket ju är ett av de viktigaste syftena med den nya lagen.

Reservanterna ha på denna punkt tagit upp en annan fråga, som emellertid icke direkt har med § 64 att göra. Det gäller den ifrågasatta rätten att under vissa betryggande former uppskriva anläggningstillgångar och använda beloppet som framräknas till att öka aktiekapitalet. Det är en fråga, som närmast berör 100 § 2 mom. Man säger, att någon sådan rätt icke finnes i nu gällande lag, och gör gällande, att det icke finnes något behov av någon ändring härutinnan. Man glömmer då helt den nya bestämmelsen rörande skyldighet att under vissa förhållanden avsätta medel till s. k. skuldregleringsfond. Med ett enkelt exempel vill jag söka belysa sammanhanget. Tvenne företag, A och B, arbeta under likartade förhållanden med lika stort aktiekapital och med lika stor vinst. I fallet A har man konsekvent använt sin vinst till att göra direkta avskrivningar på det bokförda värdet av anläggningstillgångarna och nedbringat bokvärdet måhända väsentligt under nu gällande dagsvärde. Det andra företaget B har icke gjort direkta nedskrivningar på anläggningarna utan i stället uppbyggt fonder, kanske i form av en relativt stor reservfond. Dessa båda bolag äro finansiellt likställda, men bolaget A kan bli nödsakat att avsätta medel å skuldregleringsfond på grund av att summan av dess aktiekapital

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

och reservfond understiger bolagets främmande skulder, under det att bolaget B kan uppvisa, att aktiekapitalet plus reservfonden överstiger samma skulder som bolaget A har. Det måste därför framstå såsom en logisk nödvändighet, att denna möjlighet för bolaget A att justera värdet av sina anläggningstillgångar förefinnes. Det finnes många äldre bolag, som eljest skulle bliva synnerligen orättvist behandlade. För övrigt har just från reservanternas sida i utskottet framhållits såsom ett önskemål, att bolagens balansräkningar så nära som möjligt böra återge det verkliga värdet å anläggningarna, varför bara ur denna synpunkt rätten till uppskrivning av vissa anläggningstillgångar bör vara direkt motiverad.

Som totalomdöme om denna reservation vill jag säga, att jag för min del anser, att ett bifall till densamma bryter sönder den stomme omkring vilken det väsentligaste i den nya lagen är uppbyggt, och jag hoppas därför, att kammarerna vill följa Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, vartill ju utskottets majoritet anslutit sig.

Själv har jag tillåtit mig att jämte några andra reservera mig på tvenne punkter. Det ena gäller just uppskrivningen av anläggningstillgångar. I § 100 mom. 2 har nämligen utskottets majoritet velat införa en ytterligare säkerhetsföreskrift utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit. Man säger, att när det gäller uppskrivning av anläggningstillgångar så må i fråga om fast egendom, vara taxeringsvärde finnes åsatt, uppskrivning ej i något fall ske över detta värde. Jag skulle inte ha någonting emot, om man kunde finna en generell spärregel, som vore tillämplig på alla slag av anläggningstillgångar. Nu är det ju så, att som anläggningstillgångar räknas inte bara jordbruks- och skogsfastigheter, fabriksfastigheter med tillhörande anläggningar utan även maskiner och inventarier, ja även aktier, som äro avsedda att stadigvarande innehas. Jag förmenar, att det är oriktigt att införa en spärregel, som gäller endast för en del och en mycket begränsad del av dessa anläggningstillgångar. Jag vill sålunda erinra om att vissa anläggningar, såsom hamnanläggningar, kanaler, flottleder m. m. ej kunna åsättas taxeringsvärden. Vidare sakna fartyg sådant värde, och detsamma gäller i stor utsträckning maskiner och inventarier. Det ligger därför nära till hands att befara, att om anläggningens värden skola behöva uppskrivas, det blir en benägenhet att uppskriva sådana värden, som sakna taxeringsvärden, vilket kan ge en nog så felaktig bild av ett bolags tillgångar. Jag kan vidare hänvisa till att taxeringsvärdena, särskilt när det gäller fabriksanläggningar, äro synnerligen föränderliga, varför de icke kunna anses alltid ge ett riktigt uttryck för verkliga värdet. Då jag är av den uppfattningen, att denna spärregel, som utskottsmajoriteten föreslagit, är till sin utformning olämplig, vill jag klart och tydligt säga ifrån att jag icke delar utskottsmajoritetens uppfattning i denna punkt, och jag kommer därför senare att yrka bifall till den reservation som är fogad till denna punkt av herr Velander m. fl.

Jag har vidare tillsammans med några andra av utskottets ledamöter reserverat mig emot utskottets förslag i 101 § 2 mom. Det gäller bolags redovisning av sitt innehav av främmande aktier. Jag vill erinra om att lagberedningen föreslog, att ett bolag skulle ha rätt till s. k. klumpredovisning av sitt innehav av främmande aktier till ett sammanlagt belopp av 25 % av det egna kapitalet. Det är ju på sätt och vis den enklaste och naturligaste lösningen av frågan. Emellertid ville Kungl. Maj:t icke följa denna linje utan upptog i propositionen ett förslag till dispensförfarande, som i och för sig nog kan anses godtagbart. Utskottsmajoriteten har emellertid icke velat åtnöja sig med detta förslag utan vidtagit högst väsentliga inskränkningar i Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt. Jag har, herr talman, i det läge vari frågan kommit

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

genom att första kammaren redan godkänt Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, ingen anledning att yrka bifall till den av herr Velander med flera vid denna punkt avgivna reservationen, utan jag skall tillåta mig att på denna punkt yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Häruti instämde herr *Birke*.

Herr *Olsson* i Mellerud: Herr talman! Den ekonomiska utvecklingen har under de senaste decennierna gått framåt med stormsteg, och det är ingen tillfällighet, att den gamla aktiebolagslagen blivit urväxt och omodern samt urständssatt att på ett tillfredsställande sätt fylla de genom händelsernas gång allt betydelsefullare uppgifterna som en samhällelig regulator på det ekonomiska området. Aktiebolagen ha blivit den allt överskuggande företagsformen för verksamhet inom vad som brukar kallas näringslivets område, och den samlade erfarenheten — inte minst under de genomgångna ekonomiska kriserna — ha givit åtskilliga tips, var svagheterna i de gamla lagreglerna äro att söka.

Den starkare betoning av de samhällliga och sociala synpunkterna, som frammanats av senare tiders politiska utveckling, har likaledes tillfört området i fråga åtskilliga nya problem, som kräva beaktande.

Arbetet med det nya lagförslaget har som synes pågått under en lång följd av år, och resultatet härav föreligger nu i form av en kungl. proposition, som har blivit i vederbörlig ordning utskottsbehandlad. Förslaget har obestridliga, sakliga förtjänster och innebär i stort sett en anpassning till den utveckling, som skett på området i fråga. Jag erinrar om de nya lagbestämmelserna vid aktiebolags bildande, om minoritetsskyddet, skapandet av skuldregleringsfonden, bestämmelserna i revisionskapitlet, den förbättrade förvaltningen och den ökade kontrollen över förvaltningen, redovisningsskyldigheten och den större publiciteten. Allt detta är ägnat att bättre än tidigare icke blott tillvarata aktieägarnas intressen utan också tillgodose de anställdas såväl som samhällets icke mindre berättigade synpunkter.

I fråga om lagtextens utformning har det emellertid gjorts vissa icke oväsentliga invändningar, och man får kanske säga, att även med erkännande av svårigheterna att i en lagtext fånga vår tids ekonomiska skeende så måste man dock medgiva, att den Linderska kritiken mot lagens utformning, även om den i vissa avseenden kanske skjuter över målet, dock har åtskilligt av berättigande. En lekman känner sig nästan liksom ha kommit in i en labyrint, där det fordras en mycket hållbar ledtråd för att man skall komma ordentligt ut igen. Det är icke oriktigt, när det sagts, att lagtexten är svåröverskådlig och i åtskilliga fall mångtydig. Allt detta innebär givetvis, att det för en lekman blir ett lagverk som det är ytterst svårt att behärska.

Vi ha till utskottets utlåtande knutit ett par reservationer, som jag ber att få säga några ord om. Den första reservationen är undertecknad av herr Linder med flera och berör §§ 64 och 100 samt i vissa avseenden även § 71. Nu gällande aktiebolagslag stadgar, att aktiebolag för ökning av sitt aktiekapital genom emission av gratisaktier har rätt att använda »endast sådana besparade vinstmedel, som ej avsatts till reservfond». I det nu föreliggande lagförslaget ha de utvidgningarna gjorts, att dels kan reservfonden få tagas i anspråk, i den mån den överstiger 20 % av det ökade aktiekapitalet, och dels får man för samma ändamål använda belopp varmed anläggningstillgångarna uppskrivits. Jag kan inte finna annat, än att dessa utvidgningar äro ägnade att inge oro.

Om jag först får yttra ett par ord om reservfondens användning, skulle jag vilja säga, att reservfondens ianspråktagande för emission av gratisaktier verkar på mig närmast stötande. Nu gör man här visserligen den invändningen, som herr Lundberg gjort: — men herre gud, bolagen avhända sig inte sin egen-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

dom; den finns ju kvar i bolagets händer som aktiekapital, och detta innebär minst lika stor säkerhet, som om den låge i reservfonden. Givetvis ligger det närgonting i denna invändning. Men å andra sidan är det ändå inte att skjuta ett, låt vara litet, hål under vattenlinjen i bolagsskeppet? Säkerhetsbestämmelserna i den nya lagen avse tydligen att verka som något slags tätningsmedel i den uppkomna läckan, och jag förmodar, att man väl i allmänhet lyckats att undvika, att det inträffar en katastrof, men jag vill i alla fall fråga: är metoden att rekommendera? Det inställer sig därvid åtskilliga problem, som man nödgas besvara. Ett mindre sådant är det, som uppkommer i fråga om delbevisen. Det är ju så, att en aktie är odelbar. Om det sker en gratisemission av låt mig säga en halv aktie eller en fjärdedels aktie, så innebär det, att vederbörande, som tager mot densamma, måste skaffa tillskott för att få en hel aktie. Härvid inträffar det naturligtvis mycket lätt, att den ekonomiskt svagare aktieägaren i ett sådant läge blir tvingad att realisera sitt delbevis och sälja det till en som har större köpstyrka.

Men detta är ju bara ett relativt litet problem. Andra och mycket stora olägenheter uppkomma genom utdelning av gratisaktier. Ingen torde kunna förhindra, att krav på ökad utdelning ifrån företagen komma att framhållas i sådana fall. Gratisemissionerna under de gångna åren ha som regel givit till resultat, att utdelningen så småningom pressats upp så att den uppnått samma storlek i förhållande till det nya aktiekapitalet, som utdelningen tidigare utgjort i förhållande till det gamla kapitalet. En sådan utveckling är icke önskvärd. Ur företagens egen synpunkt synes det med de erfarenheter vi haft ifråga om utdelning av gratisaktier för många företag under gången tid inneburit, att företagen för framtiden fått dragas med en väsentligt större utdelning, än de annars skulle fått göra. Man förstår, att det åtminstone när några år gått och aktierna kanske kommit i andra händer, är ganska lätt för en aktieägare att påvisa, att utdelningen, om den då skulle satts ned till att motsvara en rimlig procent av det gamla aktiekapitalet, skulle te sig låg. Psykologiskt ligger det så till, att det är lätt att pressa upp utdelningen på det samlade aktiekapitalet, sedan en gratisemission ägt rum.

Vidare får man nog säga, att om ett aktiebolag har sådana stora utnyttjade tillgångar, att bolaget ser sig i stånd att företaga gratisemissioner, så måste det väl innebära, att man har hållit ett prisläge på tillverkningsprodukter, som med hänsyn till konsumtionen icke varit försvarbart. Även ur denna synpunkt synes det mig vara anledning att hysa betänkligheter i fråga om vad som här föreslås.

Nu vet jag visserligen, att man genom en del bestämmelser i det nya lagförslaget anses ha säkrat sig mot ett mera »oegentligt» utnyttjande av gratisemissioner, men det synes mig, som om de föreslagna bestämmelserna icke skulle vara så betryggande som önskligt vore. Vad sedan beträffar uppskrivning av anläggningstillgångarna är detta en sak som man enligt min mening icke bör ge sig in på, innan man grundligt synat vad det kan vara fråga om. Jag medger, att det i vissa fall kan finnas anledning till en sådan uppskrivning, men så är ingalunda alltid fallet. Det är riskabelt att företaga en dylik uppskrivning för att få möjlighet att öka aktiekapitalet genom gratisemissioner. Jag vill erinra om att redan vid den nuvarande lagens tillkomst restes det krav på möjlighet till uppskrivning av anläggningstillgångar, men dessa krav bekämpades på det bestämdaste av tillskyndarna av den nuvarande aktiebolagslagen. Herr Lindmans justitieminister, som ingalunda var känd som någon rabulist, avvisade, då lagen år 1910 diskuterades, med bestämdhet kraven på uppskrivning av anläggningstillgångarna. Han sade: »Enligt sunda och allmänt erkända principer, erkända över hela värl-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

den, får uppskrivning endast ske av intjänad vinst. Anläggningstillgångar äro ofta fastigheter, icke sällan skog på rot.» Han sade vidare: »Vem garanterar, att skogen vid realisationstillfället har det värde, som man vid uppskrivningstillfället har åsatt densamma? Det kan tänkas», fortsätter han, »att bolaget måhända får låna pengar till utdelning.» Nu skall jag ju villigt tillfoga, att tillkomsten av skuldregleringsfonden samt bestämmelserna i §§ 72 och 100 i viss mån förändrat utgångsläget, men å andra sidan kräver ju också hänsynen till allmänna intressen numera avsevärt större uppmärksamhet än tidigare. Det synes mig sålunda finnas grundad anledning för att ansluta sig till den reservation, som vi på denna punkt ha avgivit.

Jag kommer härefter till den reservation, som av herr Undén med flera är avgiven vid 101 § 2 mom. Detta moment gäller närmast graden av publicitet och offentlighet vid redovisningen i de balansräkningar, som skola avgivas. Propositionen har här medgivit rätt till s. k. klumpredovisning, där en specificering, som det heter i propositionen, »finnes kunna lända bolaget till förfång». Jag frågar: vad är det som icke kan anses lända ett bolag till förfång? Är det icke en ganska vidsträckt bestämmelse, som såvitt jag förstår är ägnad att framkalla klumpredovisningar i fall, där man ingalunda avsett, att sådana skulle få förekomma. Propositionen vill överlämna avgörandet, huruvida klumpredovisning under vissa omständigheter får användas till »Kungl. Maj:t eller det organ, som Kungl. Maj:t förordnar». Det skulle väl närmast bliva kommerskollegium. Utskottets majoritet har föreslagit åtskilliga begränsningar. Utskottet begränsar rätten till klumpredovisning till sådana fall, »där det ur allmän och enskild synpunkt synes påkallat». Enligt utskottets förslag skulle det icke bliva kommerskollegium utan endast Konungen, som finge avgöra huruvida klumpredovisning ur de angivna synpunkterna vore påkallad. Trots att vi på denna punkt reserverat oss för att i samtliga fall redovisningarna skola innehålla specificerade uppgifter, så måste jag medgiva, att utskottsförslaget innebär en mycket avsevärd förbättring av propositionen.

Efter det beslut, som på denna punkt, låt mig säga överraskande, fattats av första kammaren, vars majoritet biföll propositionen, så föreställer jag mig, att läget nu i verkligheten blivit sådant, att andra kammaren måste acceptera reservationen, om man överhuvud taget vill ha en begränsning, som är så pass långtgående som den utskottet föreslagit. Vi reser vanter ha på denna punkt anfört några synpunkter, som jag i all korthet skall angiva. Vi ha anfört, att den offentlighetsprincip, som går liksom en röd tråd genom hela det väldiga lagkomplexet, logiskt kräver, att man vidhåller densamma även på ifrågasvarande punkt. Mot denna offentlighetsprincip får icke brytas utan tvingande skäl. Beträffande redovisningen av ett bolags innehav av svenska aktier, så kan jag icke tänka mig, att det kan finnas något så starkt skäl, att man på denna punkt behöver pruta på offentlighetsprincipen. Jag medger däremot, att det anförts vissa skäl för en prutning, när det har gällt innehav av utländska aktier. Jag var själv inom utskottet intresserad av att söka få till stånd en sådan formulering av lagtexten, att undantag skulle göras för innehav av aktier i utländska bolag. Efter ett mycket mödosamt arbete kommo emellertid reser vanterna till det resultatet, att det icke var möjligt att formulera lagtexten så att det av oss åsyftade resultatet kunde uppnås, och jag nödgades därför på denna punkt ansluta mig till reservationen, som förordar ovillkorlig skyldighet för bolagen att specificera sina innehav av utländska aktier. Jag har utan någon större samvetsnöd kunnat intaga denna ståndpunkt framför allt därför att det icke är sannolikt att kändedomen om ett sådant aktieinnehav kan undanhållas den eller dem, som äro intresserade

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

av saken. Det har också från motståndarsidan medgivits, att så är fallet. Det enda man invänder är, att man skulle kunna tänka sig att det, om klumpredovisning tillåtes, till någon tid skulle kunna lyckas att hemlighålla ett svenskt bolags aktieinnehav i ett utländskt företag. Med de möjligheter till kunskapande, som man numera har, när man vill nå ett viktigt syfte, tror jag dock icke det finns någon som helst utsikt att bevara en sådan hemlighet. Därmed är enligt min mening sakskalet för att bibehålla klumpredovisningen ur världen.

Jag vill vidare erinra om att den nuvarande lagen icke innehåller någon bestämmelse om rätt till klumpredovisning i angivna fall. Nu har det visserligen sagts, att man i en del fall rent av satt sig över lagen och »klumpredovisat». Jag tror, att det trots lagens förbud mot klumpredovisning i verkligheten har rätt upp sig, och jag är tämligen övertygad om att det kommer att reda upp sig även i fortsättningen.

Mot utskottets och, med minst lika mycket fog, mot propositionens formulering kan man göra den invändningen, att om man överlämnar åt Kungl. Maj:t att i sista hand träffa avgörandet, så liksom skjuter man fram Kungl. Maj:t i skottgluggen. Kungl. Maj:t kommer att stå i »brännpunkten» under striden mellan enskilda ekonomiska intressen. Man kan ifrågasätta, om man icke därmed riskerar att skada andra primära svenska statsintressen. Vi ha enligt min mening med all rätt gjort gällande, att det är osannolikt, att icke den dimbildning, som man velat försöka skapa genom klumpredovisning, icke skulle kunna genomskådas av för saken intresserade. Även på denna punkt torde man med ganska lugnt samvete kunna rösta för bifall till den reservation, som är avgiven av herr Undén med flera.

Jag förbehåller mig att senare yrka bifall till de olika reservationerna vid föredragning av respektive paragrafer. Jag tror, att de skäl, som vi reserveranter anfört, äro sådana, att man ur objektiva synpunkter måste taga skälighänsyn till dem.

Herr Lindqvist: Herr talman! Det är minst sagt beklagligt, att intresset för en så stor och viktig lag som denna skall vara så litet, att man, när man skall tala om det föreliggande lagförslaget får tala inför så gott som tomma bänkar. Vad jag nu här kommer att säga riktar sig sålunda mindre till kammarens ledamöter än till protokollet. Jag vill emellertid framhålla, att om intresset är litet här i andra kammaren, så har intresset i det utskott, som behandlat denna proposition, varit så mycket större. I utskottet har arbetet med lagförslagets granskning pågått fr. o. m. den 10 februari och till dess vi nu för någon vecka sedan fattade ett definitivt beslut.

Några talare ha redan uppträtt och pläderat för reservationerna. Det lär därför vara på sin plats, att någon av oss, som stå för utskottets förslag, nämner några ord till försvar för den motivering, vi anfört för vårt ställningstagande.

Vad jag nu kommer att säga, herr talman, blir väl i vissa stycken ett upppeppande av vad som redan sagts, men sådant går ju icke att undvika, då man på förhand nedskrivit det viktigaste av vad man ämnar yttra.

Jag vill då först framhålla, att i betraktande av den omfattning lagen har, den omfattar icke mindre än 228 paragrafer, så äro meningsskiljaktigheterna icke så stora, som de kunna synas vid en första blick på utskottets utlåtande. Skiljaktigheterna mellan utskottets förslag och propositionen äro icke heller så många och stora, som man skulle kunna tro, när man ser, att ett stort antal paragrafer enligt utskottets förslag skulle erhålla ändrad lydelse. Jag vill härvid särskilt anmärka, att som väl kammarledamöterna säkerligen torde märkt,

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
exempelvis enbart strykande av ordet tilläggsaktie i 9 § medfört följdändringar i flera andra paragrafer.

Justitieministern har tillkännagivit, att han icke anser de av utskottet föreslagna ändringarna vara av sådan innebörd, att han vill motsätta sig dem. Jag vill redan nu betona, att ehuru justitieministern helst skulle sett, att 101 § hade fått den lydelse, som han föreslagit, framgår av det uttalande, han hade här-om, att om riksdagen skulle bifalla utskottets förslag till lydelse av 101 §, så kommer icke detta att föranleda justitieministern att hos Kungl. Maj:t avstyrka lagens antagande.

Herr Linder yrkar i sin reservation avslag på hela lagförslaget. Övriga reservationer gälla, som redan nämnts, 64 och 101 §§. Vid 101 § föreligga två reservationer, den ena av herr Undén jämte nio medreservanter, den andra av samtliga högermän, som suttit med vid ärendets behandling i utskottet. Jag vet icke, om herr Linders reservation om avslag på utskottets förslag har några anhängare i denna kammare. Jag skulle knappast tro det, men även om hans reservation här skulle sakna anhängare, vill jag likväl säga några ord om densamma.

Jag vill ge herr Linder rätt, när han säger, att det för menige man är svårt att komma tillrätta med alla de många paragraferna. Men så är det väl med alla lagar, som omspänna ett så stort område som aktiebolagslagen. Men herr Linder är ju icke ensam om sin anmärkning mot lagen sådan den är uppställd och skriven. Under remissen av lagberedningens förslag var det många som gjorde om icke samma anmärkning som herr Linder så dock anmärkning åt det hållet. Så var det exempelvis med lagrådet. Detta säger på ett ställe, att »i formellt hänseende har mot förslaget riktats den anmärkningen, att det är synnerligen vidlyftigt och detaljrikt». »Men», säger lagrådet, »anmärkta förhållanden ha till stor del sin förklaring däri, att till reglering upptagits frågor av invecklad beskaffenhet och att förslaget — i huvudsaklig överensstämmelse med det i gällande lag tillämpade systemet — jämväl innehåller stadganden av väsentligen administrativ natur. Men även med hortsående från den härav föranledda vidlyftigheten synes fog icke kunna fränkännas den framställda anmärkningen.»

Lagrådet föreslog därför, i syfte att göra lagen mera överskådlig och lättläst, omgruppering av vissa bestämmelser samt uteslutande av åtskilliga detaljer och vissa redaktionella jämkningar. Sedan lagrådets yttrande kommit till Kungl. Maj:t och propositionen skulle skrivas, tog justitieministern hänsyn till vad lagrådet i dessa punkter föreslagit.

Herr Linder finner förslaget likväl, sådant som det framlagts i propositionen, lida av sådana brister att, som han säger, han måste yrka avslag på detsamma. Men om ett avslagsyrkande här skulle bifallas, skulle ju ett mer än tioårigt arbete, utfört av våra bästa jurister i samråd med representanter för stora näringsorganisationer, privata såväl som kooperativa, läggas på hyllan eller kastas under bordet. Ett sådant yrkande om rent avslag är djärvt. Jag tror också, att icke någon i denna kammare vill göra det yrkandet. Och kanske, det vill jag säga, det icke heller är så allvarligt menat ens av herr Linder. Ty när man ser på reservationerna i utskottets utlåtande, finner man ju, att herr Linder kan vara med om att godtaga lagförslaget, om han får igenom de ändringar i vissa paragrafer, för vilka han reserverat sig.

Som jag förut sagt talar jag närmast för protokollet. Men ändå vill jag i anledning av herr Linders reservation fortsätta med att säga några ord. Det synes mig att den Linderska reservationen lider av vissa inre motsägelser. I den avdelning av reservationen, som betecknas med A. 1), har herr Linder påtalat förslagets formella brister; dess skilda paragrafer innehålla enligt hans

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

mening alldeles för många hänvisningar till andra paragrafer i förslaget. Det är icke herr Linder ensam om att anse. Senast i dag, när jag satt och spisade frukost, var det en kamrat som i det fallet gjorde samma erinran som herr Linder här gjort. Men å andra sidan har herr Linder kritiserat lagrådets omarbetning av lagberedningens förslag. Jag ber kammaren bemärka, att det är lagrådets yttrande och den med stöd därav utarbetade lagtexten, som legat till grund för propositionen, såsom jag förut yttrat. Då lagrådets bearbetning till stor del gått ut på att göra förslaget mera tillgängligt och överskådligt, har jag svårt att förstå, att detsamma ur de synpunkter herr Linder åberopat kan innefatta försämringar i förhållande till lagberedningens förslag. Jag kan heller icke inse, att herr Linders förslag att ersätta den i vissa fall förekommande hänvisningen till allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased med, såsom orden falla, »mera klara, mera koncisa uttryck» skulle innebära möjlighet till mera kortfattade regler. Ty om jag icke fullkomligt misstager mig, skulle, om man ginge herr Linders väg, förhållandet bli motsatt till det som herr Linder ifrågasätter och vill ha.

När man i lagen infört termen »allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased», har det motiverats med att här är det ett gränsområde, där uppfattningen är stadd i ständig utveckling allt eftersom man i praxis och i den företagsekonomiska forskningen kommer till nya resultat.

Det är därför, såvitt jag förstår, till uppenbar fördel, att lagen icke nu anknyter till vissa givna begreppsbestämningar utan fortlöpande anknyter till en sund uppfattning om vad som är god sed inom vederbörande område.

Herr Linder har också i sin reservation påtalat de många hänvisningarna till olika lagparagrafer. Ja, det är tydligt, att dessa hänvisningar äro många; de äro påfallande vid läsning av lagparagraf efter lagparagraf. Men hur skulle det ha sett ut, om man hade haft en hel del av dessa paragrafer ersatta med ännu fylligare lagtext för att slippa dessa hänvisningar? Då hade väl lagen svällt ut och blivit ännu större än vad den nu blir. Detta med de många hänvisningarna är ju icke något nytt. Det förekommer väl i nästan alla lagar, och i den aktiebolagslag, som nu gäller, är det närapå likadant som i det föreliggande förslaget. Vidare vill jag säga, att vi få väl trösta oss med att den, som för ett visst konkret fall söker ledning av lagen — och för flertalet är det väl så att när de börja söka i lagen är det för att få vetskap om något konkret fall — får det kanske icke så svårt som man eljest tycker. Det är väl så redan med nu gällande lag, att de personer, som icke äro jurister och vilja bilda ett bolag, vilja gärna taga hjälp av någon jurist. Även om de äro gamla bolagsmän äro de icke tillräckligt säkra, utan de hänvända sig till en jurist.

Nu har det vid ett tillfälle sagts om denna lag, att den är så stor och svårfattlig, att det hjälper icke ens att vara jurist, utan skall man riktigt kunna förstå den måste man vara både jurist och gammal bolagsman. Det ligger någon överdrift i detta. Men tydligt är, att är man både jurist och gammal aktiebolagsman går det lättare än om en lekman skall söka ensamt tränga in i densamma.

Jag har, herr talman, trots att ingen talat för herr Linders reservation, likväl ansett mig böra med några ord svara på densamma, då det icke skulle vara riktigt att låta den stå fullständigt oemotsagd.

Jag skall härefter säga några ord om en reservation, som dock icke slutar med något yrkande. Det är herr Olsons i Göteborg reservation. Herr Olson har reserverat sig utan något yrkande under förmenande, att lagen ej i tillbörlig grad tar hänsyn till de speciella förhållanden, som föreligga i familjebolag och andra bolag med blott ett fåtal aktieägare. Herr Olson anser, att

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

man i fråga om dylika bolag bort kunna eftergiva kravet på tremansstyrelse och två revisorer liksom också — det måste man kanske betrakta som anmärkningsvärt — de speciella revisorsjäven. Från utskottets sida må här till erinras, att lagen, såsom flerstädes både i motiven och utskottets utlåtande framhållits, strävar efter att tillvarataga icke blott bolagets och dess aktieägares intressen utan även borgenärernas och annan tredje mans intressen. Det faller då i ögonen, att den omständigheten, att aktierna ägas av ett fåtal personer, naturligtvis ej kan bli avgörande för frågan om avkall skall göras på nu antydda krav. Ja, man kanske kan gå så långt som till att påstå, att just i enmansbolaget är det av särskild vikt att ingenting eftersättes som kan befrämja kontrollen. Denna bolagsform är för övrigt med all rätt erkänd av den nya lagstiftningen. Det är en av de stora förändringarna, att en ensam man skall få vara bolagets ägare. Visserligen skall det vara flera, när det stiftas, men sedan är det ingenting som hindrar, att det blir en ensam ägare. Jag har svårt att tro, att bolag av den storleksordning det här gäller skulle i något större antal fall driva en verksamhet av sådan beskaffenhet, att inga tredjemansintressen skulle vara engagerade. Vad själva förvaltningen angår menar jag också, att det av enahanda grunder är lämpligt att den omhänderhaves av en kollegial styrelse.

Herr Olson har inom utskottet förfäktat den mening han angivit i sin reservation. Jag vill för min personliga del säga, att det var icke utan att när herr Olson först började framlägga sin uppfattning jag tyckte, att det var något i vad han hade att säga. Men vid närmare övervägande kom även jag till den uppfattningen, att den riktiga principen här var att icke släppa efter för de fåtalsbolag, som det här var fråga om. Nu är herr Olson, såvitt jag förstår, rädd för att det blir en alltför stark tvångströja, som man sätter på dessa bolag med ett fåtal delägare. Men jag hoppas tvärtom, att denna tvångströja icke skall bli för stark utan att de skola ha möjlighet att finna sig i de bestämmelser, som lagen här ger.

Efter att ha sagt detta, herr talman, skall jag säga några ord om 64 §. Beträffande denna ha herrar Linder, Björnsson m. fl. avgivit en reservation, som om den bifalles medför ändringar även under andra paragrafer. Herr Linder vänder sig mot bestämmelsen i 64 § 1 mom. att ökning av aktiekapitalet skall kunna äga rum med användande av reservfundsmedel och med hjälp av uppskrivning av anläggningstillgångs värde. Om denna reservation har herr Lundberg i Hälsingborg yttrat sig. Jag har ingen anledning att göra invändningar mot vad herr Lundberg här anförde, så länge hans motivering gick ut på ett bifall till utskottets förslag, när det gällde 64 §. För att icke för mycket upprepa vad som här sagts skall jag nöja mig med att säga, att för utskottet har det stått klart, att fullt sakliga och starka skäl tala för att utvidga möjligheterna till kapitalökning utan att nyteckning behöver förekomma. De farhågor, som reservanterna här hysa, anse vi för vår del vara fullkomligt oberättigade.

Detsamma torde man kunna säga om den del av reservationen, som gäller uppskrivning av värdena och vad som hänger tillsammans därmed. De av kammarens ledamöter, som varit intresserade av att läsa utskottets utlåtande, ha där funnit, att utskottet här har en mycket lång och utförlig motivering för sitt ståndpunktstagande. Vi ha här på s. 57 en lång redogörelse över vårt ställningstagande till 64 § och de följande paragrafer, som beröra samma sak. Jag skall därför nöja mig, herr talman, med att endast angiva några av de skäl, som utskottet har anfört. Det heter: »Vad som enligt utskottets mening särskilt talar för möjligheten till uppskrivning av anläggningstillgångs värde och beloppets användning på antytt sätt är att denna möjlighet innebär åvägabringandet av likställighet mellan bolag, som konsoliderat sig genom en långt driven

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

överföring av vinstmedel till reservfonden, och bolag, vilka genom nedskrivning av anläggningstillgångars bokförda värde skapat betydande dolda reserver. En sådan likställighet synes med nödvändighet påkallad med hänsyn till förslaget bestämmelser om avsättning till skuldregleringsfond. Anledning synes nämligen saknas att ställa den senare kategorien av bolag i en sämre ställning än den förra när fråga uppkommer om skyldighet att göra avsättningar till skuldregleringsfonden. Detta skulle emellertid bliva fallet, om ej de dolda reserverna i anläggningstillgångar finge användas till en ökning av aktiekapitalet. Såsom ytterligare skäl för ett medgivande av uppskrivningsmedels användande till kapitalökning vill utskottet framhålla, att det synes oegentligt att ett bolag, med anläggningskostnader bokförda till betydande undervärden, vilket med tillämpning av vanliga balansvärderingsregler skulle förete en likvidationsmässig ställning, skulle vara hänvisat till att genom upprättande av likvidationsbalansräkning påvisa tillvaron av erforderligt aktiekapital och icke skulle äga undgå denna olägenhet genom uppskrivning. Några farhågor för ett obehörigt utnyttjande av den föreslagna rätten till uppskrivning synas ej heller kunna hysas med hänsyn till den skyldighet som föreligger dels för bolaget att redovisa uppskrivningen i förvaltningsberättelsen och dels för revisorerna att i revisionsberättelsen uttryckligen uttala sig om verkställd uppskrivning.»

Jag ber herrarna och damerna att särskilt bemärka detta sista om skyldigheten att redovisa för revisorerna för att revisorerna skola taga ställning till saken. En dylik fråga blir sålunda icke framlagd för bolagsstämman utan att den fullt och helt kommer att klargöras.

Härutöver skulle det naturligtvis vara en del att anföra, men eftersom herr Lundberg här motiverat utskottets ståndpunkt skall jag, åtminstone för tillfället, nöja mig med detta. Envar som hörde herr Olssons i Mellerud präktiga anförande kunde nog ej undgå att märka, att skälen, som han hade att anföra för reservationen vid 64 §, icke voro synnerligen starka. Även herr Olsson medgav, att nog kunde det finnas något skäl åtminstone för utskottets förslag.

Jag skall så yttra några ord även om den andra huvudreservationen, som är avgiven av herr Undén m. fl. och som gäller § 101, mom. 2, rörande den s. k. klumpredovisningen av aktier, vilken även den föregående talaren berörde. Om detta moment i lagförslaget har det rätt och råder fortfarande olika meningar. Vi kunna säga att vi härvidlag ha fyra olika förslag att ta ställning till. Först är det då lagberedningens förslag, vilket högerns representanter i utskottet yrkat bifall till. Detta förslag innebär i korthet att där det med hänsyn till bolagets bästa finnes vara påkallat, skulle aktier till ett sammanlagt värde, som inte fick överstiga en fjärdedel av bolagets förmögenhet enligt balansräkningen, få klumpredovisas. Specifikation av denna fjärdedel skulle sålunda inte behöva förekomma.

Departementschefen har för sin del inte kunnat godta detta lagberedningens förslag utan har avgivit ett annat, som är framlagt i propositionen. Departementschefen har mycket utförligt motiverat sitt förslag, som jag inte nu behöver gå in på. Utskottet har inte kunnat tillstyrka ens detta förslag, även om man skulle kunna tycka att det är ett kompromissförslag. Utskottsmajoriteten, som har ansett att någonting positivt skulle göras här, har inte kunnat godta propositionen utan har kommit med ett förslag, som man likaledes kan säga blivit ett kompromissförslag. Jag skall tillåta mig anföra vad utskottet här säger:

»Utskottet vill emellertid för sin del förorda en ytterligare precisering av förutsättningarna för att klumpredovisning skall få äga rum. I förslaget uppställes såsom villkor härför, att en obetingad specificering finnes kunna län-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

da till förfång för bolaget. Utskottet håller emellertid före, att för medgivande av en så betydande avvikelse från en eljest eftersträvad och önskvärd bålansklarhet ett hänsynstagande allenast till vederbörande bolags egna intressen icke kan anses utgöra tillräcklig grund. Det synes därutöver böra krävas, att genom en fullständig specificering även ett allmänt intresse trädes för nära. Såsom ett allmänt intresse, som härutinnan bör komma i betraktande, torde kunna anföras sysselsättningsförhållandena samt ekonomiska intressen av mera allmän betydelse. Den dispensmöjlighet, som förslaget öppnar, synes med hänsyn till prövningens natur icke böra delegeras å underordnad myndighet.»

När detta förslag kom fram till utskottet trodde både jag och helt säkert flera med mig, att det var ett förslag varom utskottet skulle kunna enas, men det gick inte. Herr Undén och hans medreservanter ha vänt sig emot utskotts-förslaget och vilja ha fullständig specificering, liksom enligt nu gällande lag. Huvudargumentet mot utskottets förslag är, som det säges i den Undénska reservationen, att det är »föga tilltalande att i en ny aktiebolagslag frångå den offentlighetsprincip beträffande bolags aktieinnehav, som kommit till uttryck i den nu gällande regeln om specificerad redovisning av främmande aktier». Denna offentlighetsprincip är i vad angår delägarskap i svenska företag, säga reservanterna, »betingad av såväl enskilda som allmänna intressen». När det gäller aktieinnehav i utländskt bolag medge reservanterna, att kännedom om ett sådant bolags beroende av ett svenskt moderföretag »kan obehörigen utnyttjas i konkurrenssyfte mot företagens produkter på den utländska marknaden». Detta är således om inte ett fullt erkännande så åtminstone ett halvt erkännande av att det kan finnas skäl för en klumpredovisning.

Min personliga uppfattning var den att det var någonting som man borde lyssna till, då man här talade om önskvärdheten av offentlighet. Man yttrade att det inte var rätt att dölja dessa poster. Man stod i början litet tvekande i utskottet och man resonerade kamrater emellan om hur man skulle göra. Vi voro nog alla överens om att det låg någonting i den tanke som framförts av reservanterna. Men å andra sidan märkte vi väl att här kunde det gälla svenskt näringslivs intresse och svenska arbetares sysselsättning. Det var viktiga saker och det gällde att inte förhastna sig. Många av oss voro inte hemma på detta område, och därför kom tanken upp att vi skulle — vilket inte alls är ovanligt i ett utskott — spörja dem som voro särskilt hemma på området. Vi hemställde då till representanter för näringslivet, både privat och kooperativt, att komma till oss och uttala sin uppfattning. Även om dessa herrar inte hade fullt samma uppfattning, kan det inte vara oriktigt om jag säger att vi samtliga voro av den åsikten att det hade kunnat finnas fog för en klumpredovisning på ett eller annat sätt.

Det har sagts och det säges även nu att det inte går att hemlighålla, om man har aktier här eller där, och det är riktigt. Det går inte, säga näringslivets representanter, att hemlighålla detta för någon längre tid, men även om så är fallet är det dock av stort värde att det går att hemlighålla åtminstone en kortare tid, och det är därför som man har velat ha en dylik bestämmelse.

Under utskottsbehandlingen har det framgått att såvitt känt är inte något land har så stränga redovisningsregler, som här ifrågasatts från reservanternas sida. Och då kan man ju ställa den frågan, och den har också ställts i dag: Varför skola svenska företagare placeras i ofördelaktig ställning i förhållande till utländska företagare? Jag har sett frågan så, när jag tagit ställning till den, och det är väl så med alla som vilja göra något positivt här, att man inte anser att det är, jag höll på att säga ett kapitalistintresse en-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

bart att här verkligen göres något. Det är inte bara ett företagarintresse, utan det är i hög grad ett arbetarintresse, ett samhällsintresse att det blir möjlighet att här ordna på det sätt utskottet föreslagit. Med de garantier som utskottet föreslagit i denna paragraf och detta moment tror jag det är väl sörjt för att man inte går längre än som här är till gagn för oss alla.

Det har sagts — herr Olsson i Mellerud har varit inne på den saken — att de nu gällande bestämmelserna inte efterlevas. Jag kan naturligtvis inte säga, om detta är riktigt eller inte, och inom utskottet har det inte varit möjligt att kontrollera uppgiften. Men det har inte heller av någon bestritts att den of-fentlighet härvidlag, som den nuvarande lagen skulle kunna ge, inte finnes, utan man kringgår tydligen bestämmelserna. Då är det ju bra mycket bättre att ha en lag — det är det enda riktiga för övrigt — som blir efterlevd än att ha en lag på papperet, som inte är till någon nytta.

Nu har första kammaren, som fattat beslut om lagen, godtagit utskotts-förslaget i dess helhet med undantag för § 101, mom. 2, där första kammaren bifallit Kungl. Maj:ts förslag enligt justitieministerns formulering. Vi som inte vilja ha Kungl. Maj:ts förslag utan utskottets ha nu att överväga, hur vi i dag skola göra för att vi till sist skola få igenom utskotts-förslaget. Och då, såvitt jag kan se, det inte finns någon annan möjlighet att vinna detta syfte än genom att andra kammaren bifaller herr Undéns reservation beträffande denna paragraf, kan jag naturligtvis inte ha något att invända emot detta.

När det gäller 64 § skulle det, som jag ser det — jag är ju varken jurist eller bolagsman — vara illa, om andra kammaren skulle biträda den reserva-tion, som där är avgiven. Det förslag som utskottet på den punkten framlagt omfattar i allt väsentligt Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har gjort en liten skärpning i fråga om värderingen av anläggningstillgångar, då vi skrivit att de inte få överstiga taxeringsvärdet, en ytterligare skärpning som emellertid gör att 64 § blir ännu lättare att godta än enligt reservationen.

Jag skall, herr talman, inte nu ställa något särskilt yrkande, då det är tyd-ligt att vid föredragningen av de olika paragraferna särskilda yrkanden kom-ma att framställas. Vad jag vill är således att få utskottets förslag genomfört sådant som det föreligger — men det är många gånger så, att det ena man vill och det andra man kan. Jag tycker i alla fall det ligger så till att det skulle finnas möjlighet att i dag få utskotts-förslaget bifallet, och det tror jag vi få om andra kammaren följer medkammaren i fråga om 64 § men däremot herr Undéns reservation beträffande § 101, mom. 2.

Herr Olson i Göteborg: Herr talman! Här har nu från flera håll omvittnats den stora betydelse bolagsväsendet har för vårt produktiva liv och även den särskilda ställning det numera intar i förhållande till det allmänna och olika sociala intressen. På den senare punkten, förhållandet till det allmänna, har herr Lundberg vittnat om hur företagarverksamheten ställer sig och om hur man numera är besjälad av viljan till samhörighet med samhället, vilket är utmärkande för modernt företagsväsende. Jag har dock i detta avseende för avsikt att ange några synpunkter, som enligt min uppfattning kunna vidga detta begrepp, vilket kanske har givits en något begränsad omfattning.

Det är inte för mycket sagt att det industriella framstegsarbetet och därmed det materiella underlaget för den betydande stegring av folkvälståndet som ägt rum till övervägande del är en frukt av genom aktiebolag exploaterad före-tagsamhet och uppfinningsrikedom. Aktiebolagsformen har visat sig vara lika lämplig när det gäller för en småföretagare att skrapa ihop några tusen kronor till startkapital som när det gäller ett företag av sådana mått, att det överskridit enskilda personers ekonomiska förmåga. Att aktiebolaget så gärna

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

väljes som form för ekonomiskt samarbete beror, som vi alla veta, på den begränsade ekonomiska ansvarighet som följer med delägarskap i aktiebolag.

Här skulle jag gärna vilja klara ett begrepp, som har visat sig i någon mån missuppfattat. Jag tror nämligen inte att denna önskan att frita sig från den ekonomiska ansvarigheten gäller själva idégivaren och företagaren. Jag tror att han som regel är så övertygad om sina idéers bärighet, att han inom gränsen för sin ekonomiska förmåga inte vill undandra sig detta ansvar. Betydelsen av den begränsade ansvarigheten är efter vad jag kan förstå störst när det gäller att intressera sparare och andra att insätta kapital i företag. Det rör sig här om folk som anmodas att ekonomiskt delta i ett företag utan att ha förutsättningar att äga detaljerad kännedom om företaget i fråga. Det är klart, att det vore omöjligt att åstadkomma sådant engagemang, om tecknaren, utöver risken av de pengar som han sätter in, i ogynnsamt fall dessutom skulle kunna utsättas för att förlora tillgångar i en utsträckning, som han aldeles inte kan överblicka. Ansvarsbegränsningen är således, kan man säga, en förutsättning för att sparmedel överhuvud taget skola engageras i företagsamhet, som i och för sig är riskfylld. Det är alltså inte att beteckna, som på sina håll skett, såsom en särskilt anmärkningsvärd fördel, som tillkommer aktiebolagsväsendet som sådant. Det är lika litet en fördel i detta avseende som en långgivare skulle kalla det för en fördel om han, sedan han engagerat sig med lån till en behövande, skulle befrias från anspråket att lämna honom ett lån till, när pengarna tagit slut.

Det är anledning påpeka detta förhållande, då ibland den uppfattningen förekommer, att den begränsade ansvarigheten är en sådan fördel för bolagsmännen att det vore ett skäl till att klämma åt aktiebolagen på annat sätt. Att detta är en betänkelig uppfattning, liksom varje strävan att snöra in eller beskära aktiebolagens fria funktion, av någon inneboende avoghet eller andra känslöbetonade orsaker, behöver man inte särskilt understryka. Nu hoppas jag att inte någon uppfattar detta som riktat mot utskottet, som underkastat hela detta frågekomplex en välgörande saklig behandling, men det hindrar inte att på sina håll misstron mot de enskilda företagsformerna lockar fram en kritik- och reformlust, som inte alltid kan uppfattas som helt välvillig mot företagsamheten som sådan.

Ett visst mått av rörelsefrihet är oundgängligt för att aktiebolagen skola tjäna sitt syfte att vara organ för skapande företagsamhet, d. v. s. för att skapa dessa varor och dessa tjänster, som utgöra bolagens uppgifter. Det är därför viktigt att den begränsning av rörelsefriheten, som hänsynen till andra berättigade intressen gör nödvändig, sker med all den urskiljning, som är möjlig för att ej en hämsko skall läggas på det skapande arbetet.

Det allmänna har all anledning att värda sig om att betingelserna för aktiebolagens verksamhet bli så gynnsamma som möjligt, ty såsom alstrare av en mångfald varor och nyttigheter, utan vilka vårt folks levnadsstandard ej skulle kunna upprätthållas, äro aktiebolagen i vidare mening allmännyttiga.

I detta sammanhang vill jag gärna gå in på några av de begrepp, som jag antydde i början av mitt anförande. När man talar om bolagens försörjningsuppgifter i samhället skulle jag icke vilja lägga huvudvikten — såsom ofta nog göres — på antalet anställda i de olika företagen utan på kvantiteten av de varor och produkter, som ställas till folkhushållets förfogande. Medan jag talar om dessa saker skulle jag också vilja reagera mot den definition på aktiebolagens syfte, som ganska allmänt anförts, nämligen att de skola bereda aktieägarna vinst. Jag förnekar naturligtvis icke, att det är varje aktiebolags syfte att åstadkomma vinst, men det är ett syfte vid sidan av andra syften. Huvudsyftet är väl i alla fall att verksamheten fyller en efterfrågan

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

och ett behov. Vinsten är sedan ett resultat, ett uttryck för att verksamheten varit riktigt och förnuftigt planerad, haft en uppgift att fylla och ett tecken eller bevis på att det hela gått ihop.

När det nu är fråga om att genom lag meddela föreskrifter, som skola skydda i sammanhang med bolagsväsendet stående intressen, som genom en eventuell självständig skötsel av bolaget kunna trädas för nära, vare sig det rör sig om borgenärernas, en aktieägareminoritets eller de anställdas eller det allmännas rätt, gäller det, att denna lag avfattas så att en avvägning sker mellan å ena sidan bolagets behov av rörelsefrihet och å andra sidan de begränsande föreskrifter, som hänsynen till dessa andra uppgifter gör nödvändig. Det erkännandet bör göras i detta sammanhang, att i utskottets föreliggande förslag denna avvägning på det hela taget skett så att näringsverksamhetens behov och önskningsar i relativt stor utsträckning tillgodosetts med några undantag, som i dag varit föremål för debatt och som jag skall återkomma till.

Herr talman! Jag skall nu be att få göra några kommentarer till den reservation, som jag fogat vid utskottets betänkande. Vissa olägenheter hava uppkommit för de mindre bolagen och för bolag med litet antal aktieägare, som en följd av att alla typer av aktiebolag inordnats i en och samma aktiebolagsform. Lagförslaget har när det gäller att värna om olika lojala intressen, som lagen avsett att skydda, tagit särskilt sikte på de stora företagsenheterna. Därigenom ha olägenheter drabbat de smärre och de små företagen liksom företag av det slag, som pläga benämnas familjebolag, alltså bolag av den formen att de endast ha ett litet antal aktieägare.

Det har från olika håll omvittnats, att denna lag är mycket svårtillgänglig, vilket i och för sig är en olägenhet. Men denna olägenhet träffar de smärre och medelstora företagen mera än de större, där den juridiska expertisen i allmänhet är ständigt tillgänglig. Särskilt betänkligt blir detta förhållande med hänsyn till det system av säkerhetsföreskrifter, som kringgårdat bolagsrörelsen, och de stränga straffbestämmelserna, som gälla vid överträdelser och försummelser. Jag har i min reservation bl. a. påpekat, att bestämmelserna angående styrelseledamöternas antal och vissa kvalifikationsföreskrifter för revisorer, vilka ha sitt fulla berättigande för bolag, vars aktier äro ute i allmänna marknaden eller fördelade på många händer, icke äro påkallade för s. k. familjebolag, som ofta icke ha några gäldenärsförpliktelser alls och inte ens några anställda. Alla de uppgifter, som denna lag till skyddande av utanför bolagen stående intressen ha att fylla, komma sålunda i väsentlig mån att falla bort. Den motsägelse, som ligger i att lagen icke lägger hinder i vägen för att bolagens alla aktier kunna vara samlade på en hand men samtidigt föreskriver, att bolagen skola ha minst tre ledamöter i styrelsen, säger en hel del. Herr Lindqvist sade, att denna motsägelse i och för sig icke var för handen, då beträffande ett sådant enmansbolag i lika mån gällde önskvärdheten att styrelsen var sammansatt av flera personer. Ja, det ligger naturligtvis någonting i detta. Men lika säkert är nog också, att man för anskaffandet av dessa personer, som icke äga ekonomiskt intresse i det företag, som de som styrelseledamöter skola vara med om att leda, måste på ett eller annat sätt intressera folk att ingå i styrelsen och deltaga i detta ansvar genom att liksom underborgen ställes från ägarens sida, något som icke kommer att innebära stort annat än att styrelsen är att betrakta såsom bestående av en man i alla fall.

Tveksamma till sina verkningar äro även vissa föreskrifter, som avse en ökad publicering av olika affärsekonomiska data. Jag är enig med utskottet om, att tillräcklig och ökad publicitet är av nöden, men den får ej medföra ett blottande av affärsförhållanden, som kan utnyttjas av konkurrenter eller

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

eljest verka hämmande på bolagens utveckling och planer. I detta sammanhang skulle jag kanske ha omnämnt att skyldigheten att specificera innehavet av aktier i andra bolag knappast fått en sådan formulering i utskottets förslag, som medför att en större frihet, varav behov finnes, verkligen uppnås. Även när det gäller dessa publicitetsbestämmelser måste man säga, att de medföra större olägenheter för de mindre företagen än för de större. De kunna lättare skada de mindre företagen, som äro mera lättöverskådliga. Deras balansräkningar äro mindre komplicerade än de större företagens balansräkningar, där även långt gående detaljeringar knappast äro i stånd att häva förefintliga ovissheter och osäkerhetsmoment vid bedömandet.

Det bör också tillses att aktiebolagslagen icke utnyttjas på ett för lagens egentliga syfte ovidkommande sätt, så att företagarna genom denna lag åläggas uppgiftsskyldighet i olika avseenden, vilken icke i samma grad träffar företagsformer av andra slag. Det bör vara en rimlig begäran att aktiebolagen icke skola försättas i särställning gent emot andra företagsformer utan att aktiebolagens förhållanden böra regleras i lag blott i den mån denna företagsforms egenart så kräver. I strävan att åstadkomma skydd för borgenärer, aktieägare och de anställda borde det sörjas för att man undviker att infordra sådana upplysningar eller uppgifter, varav praktiskt taget icke kan utläsas någonting med visshet. Ej heller bör man infordra sådana interna upplysningar, som mindre äro ägnade att giva ekonomisk klarhet än föranleda missuppfattningar och misstolkningar. Av dessa skäl anser jag att tillägget till 103 § i lagen, enligt utskottets förslag, icke bort införas i aktiebolagslagen. Men då detta tillägg är att anse som en kompromiss, till vilken utskottsmajoriteten anslutit sig under beaktande av utskottsminoritetens synpunkter, har jag intet yrkande på den punkten.

Herr talman! Jag skall nu till slut övergå till att säga några ord om anläggningstillgångarnas upptagande i balansräkningen enligt 100 § och i samband därmed om aktiekapitalets ökning enligt 64 §, d. v. s. sådan ökning, som sker annorledes än genom nyteckning. Aktiebolagslagstiftningen, såväl den förutvarande som den hittillsvarande, är att betrakta som en garanti för ett sunt aktiebolagsväsen. Vid redovisning av ett företags tillgångar tillses därför, att dessa ej få upptagas till för höga värden. Man har icke på samma sätt varit angelägen att förhindra att värdena kunna upptagas till för låga belopp. Det finnes regler för hur de högsta värdena få sättas, både när det gäller omsättningstillgångar och anläggningstillgångar varvid något strängare regler gäller för omsättningstillgångarna. Anläggningstillgångarna få upptagas till de kostnader de dragit vid anskaffandet eller tillverkningen, även om dagsvärdet skulle vara lägre, mot det att ett avskrivningsförfarande användes. Företagets nettoförmögenhet får sålunda gärna vara större men ej mindre än en lagligen upprättad balansräkning utvisar. Det är mycket sunt och mycket naturligt, att så är fallet. Om en övervärdering sker drar det med sig att skenbara vinster komma fram med alla de vådor, som följa därav. En undervärdering däremot kan ej draga med sig några konsekvenser beträffande företags stabilitet eller möjlighet att fullgöra sina förpliktelser. Genom denna undervärdering uppkommer s. k. dolda reserver och befintligheten av sådana är sålunda principiellt tillåten. Men om det ur redovisningssynpunkt är tillåtet att på detta sätt låta ett företag äga dolda reserver, bör det också vara tillåtet att upplösa dessa dolda reserver genom att de undervärderade tillgångarna uppskrivas och införas i balansräkningen till det verkliga värdet, då omständigheterna äro sådana, att det för bolaget kan var önskvärt eller behövt att så sker.

I den hittillsvarande lagen har en sådan uppskrivning icke varit tillåten med den motiveringen, att en utdelningsbar vinst icke får uppkomma genom en så-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

dan uppskrivning. Såsom den föregående lagen var konstruerad var det ej möjligt att förhindra detta. Men förbud mot uppskrivning var som lagberedningen uttalat att gå för långt och har lett till obilliga resultat i det praktiska livet. Det bör medgivas rätt till uppskrivning av vissa för lågt upptagna tillgångar under förutsättning att vinstutdelning därigenom ej möjliggöres. Nu kan man åstadkomma detta på två sätt, vilka båda äro upptagna i utskottets förslag. Det ena sättet är att andra tillgångar samtidigt nedskrivs, så att en utjämning sker därigenom. Det andra sättet är att genom uppskrivning nytillkomna värden föras till aktiekapitalet. Mot detta sistnämnda alternativ ha flera socialdemokrater avgivit reservation liksom de reserverat sig mot att någon del av reservfonden, d. v. s. den del av denna som överstiger 20 procent av aktiekapitalet, skulle kunna överföras till aktiekapitalet enligt 64 §. Reservanterna äro ej benägna att skänka gehör åt lagberedningens utförliga motivering för dessa åtgärder, utan säga att icke bärande skäl anförts för utvidgande av bolags rätt att utdela gratisaktier. Ja, »icke bärande skäl», det kan vara en omdömesfråga, vad man vill beteckna därmed. Det förhållandet, att ett bolag, vars anläggningstillgångar ha ett värde, som vida överstiger det belopp, vartill de äro bokförda, vid uppkommande förluster kan bli föranlett att likvidera, därför att $\frac{2}{3}$ av aktiekapitalet skenbart gått förlorat, då i själva verket täckning finnes i de för lågt upptagna anläggningstillgångarna, synes ej utgöra för reservanterna något skäl för att tillgångarna skola få uppskrivas och aktiekapitalet på motsvarande sätt ökas, varigenom en likvidation undviks. Ej heller fäster man något avseende vid vad lagberedningen anført angående användningen av reservfonden, enligt vilken bestämmelse, märk väl det är icke så illa, som det kan låta, man icke har rätt taga i anspråk reservfonden i sin helhet utan blott en del av en överstor reservfond, d. v. s. en reservfond, uppgående till vida mer än 20 procent av aktiekapitalet. Det är ett ianspråktagande av den över dessa 20 procent av aktiekapitalet liggande delen det är fråga om. Detta har även berörts av herr Lundberg. Lagberedningen har uttalat att betänkligheter med hänsyn till bolagets borgenärer eller från allmän synpunkt icke föreligga i förevarande avseende, enär efter överförande till aktiekapitalet reservfonden blir fastare bunden vid bolagets kapital. Herr Olsson i Mellerud finner dock denna bestämmelse, att belopp från reservfonden kunna överföras till aktiekapitalet, stötande. Det är ett känslöskäl, som jag förstår. Jag tycker dock, att den sakliga argumentering, som han vill stödja denna sin känslösynpunkt på, knappast blir, som herr Lindqvist påpekade, övertygande. Jag vet icke, om det ligger någon mening — jag har ej varit i stånd att fatta den — i vad herr Olsson i Mellerud anför såsom skäl mot att reservfonden användes till att öka aktiekapitalet. Att vid en sådan emission, s. k. gratisemission, där rätten att erhålla nya aktier utgör en på två, en på tre eller en på fyra förutvarande aktier, åtkomsten av behöfliga delbevis för att åstadkomma fullt antal nya aktier skulle vara svårare för dem, som hade den mindre köpkraften än för dem som ha större köpkraft, är en synpunkt, som jag tror har mycket litet med verkligheten att göra. När en sådan emission verkställes sker en rättvis fördelning på alla aktieägare med användning av delbevis medelst vilka även clearing verkställes mellan aktieägarna för det fall ett eller annat bevis är behöfligt för erhållande av hel ny aktie. I varje fall gäller detta herr Olssons i Mellerud argument ej speciellt såsom skäl mot reservfondens användande för överförande till aktiekapitalet utan skulle väl vara ett skäl mot gratisemissioner överhuvud taget.

»Bärande skäl ha icke anförts för utvidgande av bolags rätt att utdela gratisaktier», säga reservanterna. Men de finna ett nöje i — det verkar åtmins-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

tone så — att så många gånger som möjligt använda de odiösa uttrycken gratisaktier och gratisemissioner. Dessa uttryck, som i inkomna yttranden av våra ledande näringsorganisationer utdömts såsom vilseledande, som lagrådet medgiver äro missvisande och som Kungl. Maj:t anser vara vilseledande, de upprepas på reservationens 47 rader 6 gånger eller på var åttonde rad. Jag kan icke frigöra mig från känslan av att reservanterna genom detta trägna upprepande av den vilseledande benämningen själva låtit sig fångas av den från ordets makt över tanken härrörande föreställningen att genom dylik emission aktieägarna tillföras en ytterligare tillgång utöver den de förut ägt i egenskap av aktieägare. Det är annars svårt att förstå den allmänna motviljan mot denna typ av emissioner, varigenom faktiskt ett bolag frivilligt avhänder sig det fria disponerandet av öppna eller dolda reserver genom dessas överförande och bindande till aktiekapitalet.

Som enda sakliga skäl mot fondemissioner har anförts, att aktieägarna efter utgivandet av gratisaktier icke sällan förvänta samma procentuella vinstutdelning på såväl nya som gamla aktier. Detta skäl har av herr Olsson i Mellerud också omnämnts. Trots det orimliga i hela denna tankegång, att en utdelningsbar vinst skulle bli större därför att en balansteknisk åtgärd företages på balansräkningens passivsida, händer det naturligtvis, att aktieägarna göra sig dylika förväntningar, men då just dessa bottna i samma vanföreställning om fondemissionens natur, som givits spridning åt genom sådana uttryck som att ett bolag »utdelar gratisaktier», skulle det bästa sättet att upplysa aktieägarna om det riktiga förhållandet och motverka dylika tendenser vara att utmönstra de vilseledande benämningarna gratisemission och gratisaktier, som näringslivet är i full färd med att göra och icke på politisk väg uppmuntra uttryckens konservering, såsom nu skett i tvenne reservationer.

Herr talman! Med det anförda önskar jag yrka bifall till utskottets förslag så när som på det tillägg utskottet föreslår i 100 § 2 mom. och utskottets förslag i 101 § 2 mom.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet **Bergquist:** Herr talman! Ur debatten ha nu utkristalliserat sig två tvistefrågor, som väl i fortsättningen också komma att behärska diskussionen och även bli föremål för votering. Trots det synnerligen ringa intresse riksdagens andra kammare till synes hyser för detta betydelsefulla ärende, anser jag mig likväl pliktig att angiva skälen för mitt ståndpunktstagande i de omstridda spörsmålen.

Den första frågan det här gäller är, under vilka förutsättningar ett aktiebolag skall ha rätt att utdela sådana aktier, som med ett oegentligt namn betecknas gratisaktier. Därvidlag föreligger det skiljaktighet mellan utskottsmajoritetens förslag och en manstark reservation. Utskottsmajoriteten har i huvudsak anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag, under det att reservanterna göra gällande, att man bör stanna vid den nuvarande lagens ståndpunkt.

Den nuvarande lagen innehåller i det hänseendet, att för utdelning av s. k. gratisaktier få användas besparade vinstmedel, som icke avsatts till reservfond. Nu föreslår Kungl. Maj:t i sitt av utskottet tillstyrkta förslag, att det skall ske en utvidgning i två hänseenden. Först och främst skall emission av gratisaktier få ske även av vinstmedel, som avsatts till reservfonden, under förutsättning att denna genom emissionen icke går ned under lagstadgat minimum av 20 % eller det högre belopp, som kan vara stadgat i bolagsordningen. Vidare föreslår Kungl. Maj:t, att för utdelning av gratisaktier skola få användas även

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

uppskrivna anläggningstillgångar. Det är mot dessa två utvidgningar reservanternas rikta sig, och herr Olsson i Mellerud har här i kammaren framfört reservanternas synpunkter på frågan.

För mig ha, då jag haft att taga ställning till saken, spörsmålen varit följande. Finns det överhuvud taget något skäl att gå längre än den nuvarande lagen gör? Är det ett legitimt behov att utvidga möjligheterna till emission av sådana aktier? Och, om svaret blir jakande, kan man gå med på en sådan utvidgning utan att riskera missbruk och utan att luckra upp kontrollbestämmelserna i vår aktiebolagslagstiftning?

Jag har vid övervägande av frågan funnit, att det verkligen finns legitima skäl för en utvidgning av denna möjlighet, och jag kan icke komma ifrån, att jag fått det intrycket, att det till stor del är känslöskäl, som ligga bakom reservanternas ståndpunktstagande här, en allmän olust inför emission av gratisaktier, vilken i ganska hög grad bottnar i en missuppfattning av vad emission av gratisaktier egentligen innebär. Om man ser på de rent sakliga skälen, måste man, såsom herr Lindqvist framhöll, komma till den uppfattningen, att det icke är någon fara att genomföra den utvidgning, som innefattas i Kungl. Maj:ts förslag, utan att det tvärtom ur många synpunkter är till gagn.

Men den första frågan var, som jag nämnde: finns det verkligen något behov att ändra på lagen? Enligt min mening har man kunnat uppvisa bärande skäl för de två utvidgningarna.

I fråga om rätten att taga reservfonden i anspråk i den mån den överstiger visst belopp har man pekat på att det förekommit i åtskilliga bolag, att man avsatt så stora belopp till reservfonden, att denna ibland kommit att bli större än själva aktiekapitalet. En sådan avsättning ger den ytliga betraktaren en felaktig bild av bolagets ställning. Har bolaget ett mycket ringa aktiekapital och en stor reservfond, kan man, om man icke tränger närmare in i handlingarna, få en oriktig bild av bolagets ekonomiska ställning. Även om man erkänt, att det kanske finns ett behov, har man ställt den frågan, om det icke är riskabelt att gå med på att medel i vissa fall få tagas av reservfonden. Man har pekat på att om man gör en gratisemission av aktier, detta leder till att aktieägarna komma att kräva utdelning på de nya aktierna med samma belopp, som de tidigare krävt på de gamla, och att de därvid försöka mjölka ur bolaget så mycket som möjligt. Man har också framhållit, att man försämrar borgenärernas ställning genom ett sådant förfarande. I den nya lagen har man emellertid genomfört sådana bestämmelser i fråga om vinstutdelning, att faran för utmjölkning genom ökade krav på utdelning icke får sakligt underlag. Man har infört bestämmelser om skuldregleringsfond och om utdelningsspärr under vissa förhållanden och därigenom fått en direkt garanti mot ett missbruk. Vad borgenärerna beträffar, måste farhågorna för att deras ställning skall försämrans bero på en missuppfattning. Genom att medlen överföras från reservfonden till aktiekapitalet bli de ingalunda lättillgängligare utan tvärtom mera bundna. Faktiskt innebär ett överförande av medel från reservfonden i den begränsade utsträckning, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, att bolagets konsolidering främjas. Bolaget kommer genom detta att på ett tidigare stadium bli skyldigt att göra avsättningar till reservfonden för att hålla denna vid dess legala minimum, och årsvinsten kommer alltså att i motsvarande grad undandragas från utdelning. Det kan icke vara någon försämring av bolagets ställning med denna begränsade möjlighet att överföra medel från reservfonden till aktiekapitalet, utan det kan tvärtom leda till en starkare ställning för bolaget.

I fråga om den andra utvidgning, som man här talat om — alltså att man

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

skall ha rätt att uppskriva anläggningstillgångar för att göra emission av nya aktier — så har i det hänseendet framhållits, att det icke finns något behov härav och att det innebär en fara. Men det finns ett mycket klart behov. Man måste nämligen söka få likställighet mellan bolag, som konsolidera sig på olika sätt. Ett bolag kan konsolidera sin ställning genom att avsätta stora belopp till reservfonden. Ett annat bolag går den andra vägen och konsoliderar sin ställning genom att göra stora avskrivningar och skaffa sig dolda reserver. Nu är det ur alla synpunkter givetvis önskvärt, att bolag, som följa olika vägar för att stärka sin ställning, skola vara jämställda i det hänseendet, att det ena bolaget icke genom att det skapat dolda reserver skall komma i ett sämre rättsligt läge än det bolag, som har öppna reserver.

Man har då sagt, att det innebär en stor fara att man skall bara genom ett penndrag kunna skriva upp sina anläggningstillgångar och använda dem till en ökad aktieemission. Den faran är enligt min bestämda uppfattning betydligt överdriven. Här ha i lagen uppställts noggranna villkor för att en uppskrivning av anläggningstillgångar överhuvud taget skall få ske. Det skall vara fråga om en mycket väsentlig och en bestående värdeförhöjning och dessutom får, enligt första särskilda utskottets förslag, om det gäller fastighet, uppskrivning icke ske över taxeringsvärdet. Man har på allt sätt skapat garantier för att dessa uppskrivningar icke skola kunna ske utan att de äro verkligt sakligt motiverade.

Herr Olsson i Mellerud framhöll som ett föredöme för mig den förtjänte man, som var justitieminister vid tiden för genomförandet av nu gällande aktiebolagslag. Han föredrog ur kammarens protokoll vad denne uttalat och strök under att han varnat energiskt för att gå med på några uppskrivningar. Jag har all aktning för de skäl min företrädare i ämbetet då framhöll, men herr Olsson i Mellerud påpekade ju icke, att förhållandena nu äro helt annorlunda och att man numera i själva lagen infört bestämmelser, som eliminera de risker, som dåvarande justitieministern befarade skulle uppkomma, om man gick med på en rätt till uppskrivning.

Sedan vill jag också påpeka, att en uppskrivning av anläggningstillgångarna och deras användande för emission av nya aktier är en ur synpunkten av bolagets konsolidering god väg att använda dessa pengar. Man har ju också den andra väg, som lagen anvisar men som jag icke har anledning att nu gå in på. Genom användandet av uppskrivna tillgångar kommer nämligen det kapital, som man fått fram, direkt under kontroll. Det övergår till aktiekapitalet, och detta får icke tillgripas under andra förutsättningar än dem som angivas direkt i lagen. Tillåter man icke denna väg, kan ingen makt i världen hindra ett bolag att förfara så, att det i stället säljer de starkt nedskrivna tillgångarna — och säljer dem för mycket höga värden. De försäljningssummor bolaget får, kunna sedan anses som rörelsevinst, och bolaget kan dela ut pengarna direkt som en vanlig vinstutdelning. Ingen människa kan väl vilja påstå, att det är ett bättre sätt att stärka bolagets ställning, att man säljer de lågt nedskrivna tillgångarna och därigenom skapar vinst som delas ut. Då är det för bolagets soliditet av större värde, att man binder dessa medel i aktiekapitalet. Jag kan icke finna annat i denna del än att man har visat skäl för en ändring av gällande lag och att de farhågor, som uttalats, icke äro berättigade, då man, samtidigt som man gått med på en utvidgning, uppställt sådana garantier i den nya lagen, att missbruk i görligaste mån förhindras. För min del vill jag alltså liksom herr Lindqvist förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Jag skall därefter säga några ord om den andra fråga, som varit föremål för debatt, nämligen frågan om skyldigheten att redovisa aktier i andra före-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

tag. Det finns, som herr Lindqvist påpekade, icke mindre än fyra olika förslag att välja på. Vi ha den nu gällande lagens ståndpunkt, som innebär, att ett bolag är skyldigt att specificera sitt innehav av aktier i främmande bolag. Detta förslag har upptagits av herr Undén m. fl. i deras reservation, och herr Olsson i Mellerud har här i kammaren talat för det. Sedan ha vi lagberedningens förslag, som innebär att man skulle införa en generell dispens från skyldigheten att specificera innehavet. Man föreslog, att om undantag från specificeringsregeln med hänsyn till bolagets bästa var påkallad, skulle man kunna få, som det heter, klumpredovisa en viss andel av aktieinnehavet, och denna andel var ställd i relation till den behållna förmögenheten i bolaget. Kungl. Maj:ts förslag innebär, att man principiellt fastställer offentlighetsprincipen, d. v. s. att ett bolag är skyldigt att specificera innehavet av aktier i andra bolag, men man har infört en möjlighet till dispens. Det är nämligen stadgat, att om en sådan specificerad redovisning skulle kunna visas vara till förfång för bolaget, Kungl. Maj:t eller den myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, får giva dispens. Utskottet har kommit med ett fjärde förslag, som skiljer sig från Kungl. Maj:ts i visst hänseende. Utskottets majoritet har funnit, att det kan behövas en dispensrätt i fråga om offentlighetsprincipen, och man har föreslagit, att om detta påkallas ur enskild och allmän synpunkt, Kungl. Maj:t skall kunna giva dispens. Däremot har man tagit bort rätten för Kungl. Maj:t att delegera dispensrätten till underordnad myndighet. Skillnaden mellan Kungl. Maj:ts och utskottets förslag — det vill jag göra klart för kammarens ledamöter — är alltså den, att Kungl. Maj:t anser att dispens bör få beviljas antingen av Kungl. Maj:t eller av den myndighet åt vilken Kungl. Maj:t delegerar rätten att ge dispens — man har närmast tänkt på kommerskollegium — under det att utskottet vill, att Kungl. Maj:t själv skall träffa avgörandet. Vidare är skillnaden, att förutsättningen för dispens enligt Kungl. Maj:ts förslag är, att offentlig redovisning är till förfång för bolaget, medan utskottet säger, att förutsättningen bör vara att undantag från specificationskyldigheten är påkallad ur enskild och allmän synpunkt.

Det förslag herr Olsson i Mellerud talat om här och som innefattas i herr Undéns reservation innebär, som nämnt, att man skall bibehålla den nu gällande regeln i fråga om bolagens skyldighet att specifikt redovisa aktieinnehav. Jag vill för min del deklarerera att jag är principiell anhängare av offentlighetsprincipen, och jag anser, att man som allmän regel skall ha detta stadgande, att ett bolag skall vara skyldigt att tala om vad det har för aktier i andra bolag. Detta är påkallat ur aktieägarnas synpunkt och även ur allmänhetens och borgenärens synpunkt. Om bolagen generellt få klumpredovisa sina aktier i andra företag, är det praktiskt taget omöjligt att ur deras balansräkningar och styrelseberättelser o. s. v. utläsa bolagens ekonomiska ställning. Om därur icke klart framgår just vad det är för aktier, har man ingen möjlighet att bilda sig en uppfattning om hur stark bolagets ställning är och vad de aktier, som äro upptagna till ett visst belopp, i verkligheten äro värda. Därför bör man ur allmänna synpunkter enligt mitt förmenande starkt hålla på offentlighetsprincipen. Men frågan är, om icke starka skäl finnas för att man skall kunna göra undantag härifrån. Jag vill säga, att jag anser att det måste vara synnerligen starka skäl, om man skall kunna göra undantag, icke minst ur den synpunkten, att den nuvarande lagen direkt föreskriver offentlighetsprincipen. Det låter egendomligt, att när man nu genomför en ny lag, som skall öka kontrollen och skärpa möjligheterna till uppsikt över bolagen, man mjukar upp en sådan bestämmelse. Det skulle vara betänkligt, om det i verkligheten innebure en uppmjukning. Men var och en som

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

sysslat med dessa saker vet, att bestämmelsen om offentlighetsprincipen icke tillämpas utan att man har sökt sig olika vägar för att komma förbi den. Man bildar konsortier, och man söker på olika sätt få bort aktierna ur balansräkningen. Vad som nu föreslås är alltså icke ett avsteg från vad som nu faktiskt tillämpas, utan ett försök att få kontroll.

Innan jag tog ställning till frågan hade jag liksom utskottet en överläggning med representanter för vår exportindustri för att få en klar bild, om det fanns ett starkt behov ur konkurrenssynpunkt av att få en dylik dispensmöjlighet, och jag blev övertygad, att det är i landets intresse, att vi ha denna möjlighet. Det har åberopats två skäl för att medgiva klumpredovisning. För det första har man talat om förhållandena inom landet och sagt, att det är otrevligt för ett bolag att uppgiva, vilka aktier det äger i andra bolag. Särskilt i de fall, då ett bolag tänker köpa ett annat, skulle det vara till skada att behöva tala om att bolaget har aktier i det tilltänkta objektet för köpet. Detta skäl ger jag icke mycket för, och jag är övertygad om att lägges dispensrätten hos Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t delegerar rätten åt, blir det endast i undantagsfall, som ett bolag får dispens från klumpredovisning av hänsyn till den inländska konkurrensen. Det kanske kan åberopas något fall, då det kan vara befogat, men det är icke mycket styrka i det skälet. Det som varit för mig avgörande är förhållandena på den internationella marknaden. Man har från exportindustriens sida gjort gällande, att det med hänsyn till den allt mera ökade nationalism, som kännetecknar vår tid, kommer att bli mycket svårt för utländska bolag att göra sig gällande i främmande länder. Om de där ha dotterbolag eller andra bolag, som de äro intresserade i, kommer det att uppstå svårigheter för dem, om ett krav på specificerad redovisning uppställs. Man har hävdad att det är nödvändigt ur den internationella konkurrensens synpunkt att få en möjlighet till klumpredovisning, då det gäller aktier i utländska företag. Jag har för min del blivit övertygad av det skälet.

Nu sade herr Olsson i Mellerud, att detta är bara spekulationer. Han gjorde gällande, att företagen nu för tiden hålla så väl reda på varandra, att även om ett bolag försöker dölja sitt innehav av dylika aktier, blir saken snart nog känd ändå. Det ligger givetvis något i detta resonemang. Det har emellertid gentemot herr Olssons i Mellerud uppfattning framhållits — enligt min mening med rätta — att en dylik möjlighet till klumpredovisning under den första tiden, då det gäller att bygga upp ett företag i ett främmande land, hindrar konkurrenterna att få insyn i vad som sker. Har man bara fått fast fot en gång, gör det inte så mycket, om saken blir yppad. Då kan man reda sig i alla fall. Jag anser att det är ett nationellt intresse att man skapar en begränsad och starkt kontrollerad möjlighet till dispens ifrån den offentlighetsprincip, som eljest gäller.

Anledningen till att jag för min del inte anslöt mig till lagberedningens förslag var huvudsakligen, att jag ansåg detta förslag vara för vittgående. Där föreslogs inte, att någon offentlig myndighet skulle utöva kontroll över hur denna klumpredovisning i verkligheten komme att genomföras. Jag ansåg det angeläget att just få en sådan kontroll, och därför blev Kungl. Maj:ts förslag utformat såsom jag har angivit.

Jag vill i detta sammanhang även erinra om att vår nuvarande lag i detta avseende står fullkomligt i särklass. Såvitt jag vet föreskrives inte i något europeiskt land en så specificerad redovisning som i vår nuvarande lag och som herr Olsson i Mellerud och hans medreservanter vilja genomföra i den nya lagen. Det säger väl ändå någonting om behovet av en dylik möjlighet

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

till dispens, att intet av de stora industriländerna har ansett sig våga gå med på en sådan generell offentlighetsprincip utan de ha alla skapat möjligheter till ett mindre öppet förfarande. När jag framförde detta argument i första kammaren, framhölls det från något håll, att det ju ändå vore förnämligt, om vårt land ville gå i täten och vi ville höja oss till denna höga nivå i förhållande till andra länder. Detta låter vackert och bestickande. Men det är väl även på detta område rätt farligt för ett litet land att försöka gå i täten. Denna uppmaning påminner om den gamla uppmaningen, som på sin tid ställdes, att vårt land i första hand skulle avrusta, varefter de andra skulle följa vårt exempel. Det är inte säkert, att detta blir resultatet. Jag tror tvärtom att de stora länderna komma att bibehålla sina möjligheter till klumpredovisning och att vi försätta oss i ett sämre läge genom att inte gå med på bestämmelsen om dispensmöjlighet.

Nu sade herr Olsson i Mellerud att nu ha vi rätt oss i tjugo, trettio års tid med 1910 års aktiebolagslag, och då kunna vi väl även göra det framdeles. Han menade att man därför kunde godtaga reservationen. Då blir läget oförändrat, och bolagen få göra som de hittills gjort. Vi veta ju alla, att bolagen ha kringgått denna bestämmelse — de ha ansett sig nödsakade att göra det. Är det då riktigt att rekommendera bibehållande av den gamla bestämmelsen och göra det under den tysta förutsättningen och med den klara uppfattningen, att om man går den vägen, komma bolagen fortfarande att på de vägar, som stå dem till buds, försöka kringgå denna bestämmelse. Är det då inte riktigare, att man hos en offentlig myndighet lägger en prövning av denna fråga och låter denna myndighet pröva alla de skäl, som bolagen kunna anföra.

Gentemot detta kan man säga — och den repliken kommer väl — att det gör detsamma om man skriver så, ty om man inför en dispensmöjlighet och ett bolag får avslag på sin ansökan, kan väl bolaget i alla fall kringgå den gällande lagen. Jag tror emellertid att det föreligger en väsentlig skillnad om man har denna dispensmöjlighet införd i lagen eller icke. Om riksdagen nu antager en lag, som förbjuder allt medgivande av dispens och man gör det i den tanken, att det får väl ordna sig liksom hittills, då ligger det nära till hands även för ett lojalt bolag att försöka finna vägar att komma vid sidan av lagstiftningen. Men om man inför en bestämmelse, som ger bolagen, om de anföra sakliga skäl för sin begäran, en möjlighet att få dispens, och de gå den vägen och få avslag på sin dispensansökan, komma inte de lojala bolagen att söka kringgå en sådan prövning av offentlig myndighet. Då har man all anledning att räkna med att ett sådant bolag kommer att foga sig i detta utslag och ta konsekvenserna av detsamma. Jag kan alltså inte finna, att det föreligger skäl att stänga denna möjlighet till undantag i de fall, då det verkligen kan visas, att det ligger direkt i landets intresse att ett undantag göres.

Man har även från reservanternas sida framhållit, att det är olämpligt att lägga en dylik prövning hos Kungl. Maj:t eller underordnad myndighet och att Kungl. Maj:t skulle komma att ingripa i konkurrensförhållanden inom det enskilda affärlivet och ta ställning till dylika ömtåliga frågor. Jag tycker inte att denna invändning är så allvarlig. Kungl. Maj:t får ju ta ställning i en massa mycket ömtåliga och mycket svåra frågor och kan väl göra det även i denna. Jag medger emellertid, att det ligger något i denna invändning, då det gäller Kungl. Maj:t. I det fallet kan man säga, att det är rätt egendomligt, att den politiska regeringen skall direkt sitta och pröva dylika frågor. Men det blir inte mycket kvar av denna invändning, om riksdagen följer Kungl. Maj:ts förslag och lägger denna prövning hos Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer. Detta skulle i så fall bli kommerskollegium. Man

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

kan knappast säga, att det skulle bli en så förfärligt ömtålig sak för kommerskollegium att pröva dylika ärenden, och man behöver därför inte hysa tvekan ur den synpunkten.

Nu har som kammarens ledamöter veta första kammaren godtagit Kungl. Maj:ts förslag, och med den argumentering, som jag här fört, är det självfallet, att jag hemställer även till andra kammaren att godkänna Kungl. Maj:ts förslag. Jag tror att det är det bästa av de två sist avgivna förslagen. För mig står valet mellan Kungl. Maj:ts förslag och utskottets förslag, som enligt min mening är det näst bästa.

Herr Lindqvist hade en annan uppfattning. Han ansåg utskottets förslag vara det absolut bästa, och för att man nu såsom ett samfällt resultat av riksdagens beslut skulle få utskottets förslag, skulle man rösta på herr Undéns m. fl. reservation, varefter en sammanjämkning skulle ske enligt utskottets förslag. Jag vill för min del livligt anbefalla andra kammaren att rösta på Kungl. Maj:ts förslag. Skulle andra kammaren inte vilja antaga Kungl. Maj:ts förslag, vill jag i andra hand rekommendera utskottets förslag, vilket som sagt enligt min mening är det näst bästa. Och om andra kammaren skulle följa utskottets förslag, utesluter detta inte heller en sammanjämkning. Detta skulle enligt min mening vara en mycket sympatisk sammanjämkning, som skulle innebära att man godtager den av utskottet angivna förutsättningen för dispens, nämligen att en sådan skall vara påkallad ur allmän och enskild synpunkt, men man skulle lägga rätten att bevilja dispens hos Kungl. Maj:t eller den myndighet, åt vilken Kungl. Maj:t uppdrager en sådan prövning.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få i första hand förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Kilbom**: Herr talman! Även om det kan låta underligt måste jag säga, att jag inte vet vad det är för fråga som kammaren nu realiter behandlar. Är det frågan om hur man på effektivaste sätt skall likvidera kammarens och riksdagens anseende ute i landet? Man skulle nästan tro det, att döma av kammarens intresse för denna fråga. Jag vet inte, herr talman, vad orsaken kan vara till kammarens bristande intresse. Kan det vara den olyckliga omständigheten, att ärendet skulle ha behandlats i onsdags men kommit upp först nu och att en del av kammarens ledamöter — efter utkvittning — av tvingande göromål äro förhindrade att närvara, eller kan det bero på andra omständigheter? Jag tror inte att jag någon gång under min tjugoåriga riksdagstid varit med om en sådan här historia. Det må vara, att aktiebolagslagen är ett tråkigt kapitel. Det gäller emellertid i detta fall inte enbart en lagfråga, det gäller en utpräglad social och ekonomisk fråga, som är av största betydelse inte minst för de arbetande folkklasserna i landet. Större intresse borde för den skull visas. Jag tror det vore anledning för presidiet och vederbörande på annat håll att med hänsyn till riksdagens anseende ta en överläggning om huruvida man har råd med att sådana här historier upprepas. Kvittning måste allmänt genomföras om man skall vara borta.

Vad nu utskottets förslag beträffar måste jag säga, att jag i vissa stycken känner mig tilltalad av de synpunkter, som anförts i herr Olsons i Göteborg reservation. Den som har läst akterna vet ju också, att det under det förberedande arbetet har diskuterats, huruvida inte herr Olsons synpunkter bort beaktas såtillvida, att man skapade särskilda bestämmelser för mindre bolag av den typ, som man i Tyskland kallar Gesellschaft mit beschränkter Haftung. Det har emellertid ansetts, att detta icke gick för sig. Jag tror dock att det ligger någonting i vad herr Olson i Göteborg har anført, även om hans resonemang om familjebolag inte riktigt är tillämpligt på de bolag, som falla

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

under denna tyska term. Men därmed upphör givetvis mina sympatier för de av herr Olson anförda synpunkterna.

Jag skall nu inledningsvis be att få säga några ord om lagförslagetets formella sida. Efter debatten i första kammaren, där jag var i tillfälle att höra justitieministerns förklaring med anledning av herr Linders reservation, ha uppenbarligen de känslor, som kommit till uttryck i denna reservation, trängt på djupet. Jag måste draga den slutsatsen, då jag hörde justitieministerns anförande i dag i denna kammare. Däri underströk justitieministern på ett helt annat sätt än i första kammaren, att lagen, för att citera en myndighet, som yttrat sig över densamma, är svårtillgänglig och svårbegriplig. Naturligtvis är det omöjligt att skriva en lag som denna på ett sådant sätt, att den för menige man blir någon skönlitteratur. Det är emellertid inte detta, som herr Linder har begärt. Herr Linder har, såvitt jag förstått hans i reservationen framförda synpunkter rätt, påpekat det beklagliga i att lagen är skriven för jurister och icke för svenska folket. Lagarna böra vara sådana, att menige man i största möjliga utsträckning kan använda dem utan förmedling av jurist. Vore det inte ur demokratiens synpunkt lyckligt, om så vore fallet? Om man på detta svarar: ja, men det går inte, då säger jag: det är nu inte bevisat. Under alla förhållanden är det en tiodubbel plikt för folkets representanter att gång på gång framhålla att det måste ses till, att vi få ett sådant språk och en sådan formulering av våra lagar, att inte allmänheten i så stor utsträckning som fallet är behöver vara hänvisad till att anlita juridisk sakkunskap. Ty vad blir eljest resultatet? Jo, att det uppstår en klyfta mellan lagarna och medborgarna, en klyfta, som är så mycket farligare som den skall utfyllas av icke enbart ämbetsmannajurister och ledamöter av Sveriges advokatsamfund utan också av herrar — kanske även damer, det vet jag inte — vilkas enda traktan med juridiken är att klå allmänheten på pengar. Jag har med detta, herr talman, icke velat hävda att de som skriva lagarna inte bemöda sig om att göra dem lättillgängliga och begripliga. Jag bara konstaterar att det är nödvändigt att det vid varje tillfälle, då lagfrågor föreliggå, kraftigt understrykes, att man bör göra allt man kan för att åstadkomma det bästa i detta avseende.

Det innebär för övrigt inte heller något angrepp på vare sig ämbetsmannajurister eller betrodda advokater, om jag hävdar, att deras uppfattning om sätet att uttrycka en sak av juridisk innebörd automatiskt måste vara en annan än hos folk, som icke syssla med att skriva lagar. Det är ju dock så, att vår miljö och vårt arbetsområde påverka vårt sätt att tänka och uttrycka oss. Mina erfarenheter från bevillningsutskottet ge mig så mycket större fog att säga detta. Under den nuvarande ärade ordförandens tid har det alltid gjorts mycket kraftiga ansträngningar att få fram sådana formuleringar, att han efter slutad diskussion kunnat få ett ja på sin fråga: »Förstå vi nu det här riktigt?»

Jag har även ett annat skäl att fästa uppmärksamheten på denna sak. Vissa av våra på senaste tiden tillkomna skattelagar — jag syftar särskilt på krigskonjunkturskattelagen — äro sådana, att det är omöjligt för den stora allmänheten att förstå dem. Jag medger gärna, att de behandla svåra områden. Men icke desto mindre är det därifrån ett långt steg till förklaringen, att de inte kunde varit bättre. Det får inte bli någon slentrian på detta område. Det får inte bli ett språk för ämbetsmannajurister i den centrala förvaltningen, ett annat språk bland tolkande jurister och ett tredje ute bland den stora allmänheten.

Jag säger inte detta för att på något sätt göra mig viktig. Det är en uppfattning som har stadgat sig hos mig under flera års deltagande i diskussioner om lagfrågor. Det är fara å färde för riksdagen om allmänheten, när den

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

tar del av en lag, som beslutats av riksdagen, säger: »Vad är det för folk vi ha där uppe, som inte kan skriva begripligt?» Jag har ofta fått den frågan riktad till mig i fråga om lagar: »Vad är det där för någonting?» Man kan inte fatta annat än att riksdagen som sådan också bestämmer formuleringarna. Allmänheten är inte inne i våra arbetsmetoder utan man ser endast på resultatet. Jag tror för den skull, att det är anledning för riksdagen att se upp litet mera när det gäller dylika ting.

Sedan jag läst den föreliggande propositionen hade jag tänkt föreslå utskottet att efter realbehandlingen försöka åstadkomma en språklig översyn av lagförslaget. Jag kom emellertid mycket snart till den uppfattningen, att detta inte gick att genomföra på grund av att frågan kommit upp så sent, att en sådan sak inte skulle medhinnas. Jag skulle emellertid — hur galet det för många än kan förefalla — vilja vädja till regeringen, om det inte vore någonting att tänka på att försöka få fram en språklig översyn innan lagförslag framlägges. Jag menar därmed en språklig översyn med hänsyn till enkelheten i formuleringen.

Jag skall be att få illustrera vad jag nu anfört med ett par exempel ur det föreliggande lagförslaget. Om vi slå upp sidan 86 i utskottsbestämmandet, läsa vi där i 26 §: »I fråga om talan å beslut, som fattats på konstituerande stämman eller särskild stämma enligt 24 §, skall vad om talan å bolagsstämmobeslut är stadgat i 138 § 1 mom. första stycket och andra stycket första punkten samt 2 mom. så ock i 139 § äga motsvarande tillämpning. Har bolaget i strid mot vad i 192 § 1 mom. sägs blivit registrerat, ehuru sådan grund till klander mot beslutet om bolagets bildande förelåg som avses i 138 § 1 mom. andra och tredje styckena, vare beslutet gällande, om klandertalan ej instämts inom föreskriven tid eller instämd klandertalan ogillats.» Detta är ett av de minst anmärkningsvärda exemplen — det finns värre. Jag skulle vilja fråga de kammarens ledamöter, som följde med min uppläsning: begrep ni innehållet? Herr Severin svarar ja, men att han begrep det är ju inte så underligt, ty han har ju suttit i utskottet. Jag tror emellertid inte, att någon icke utskottsledamot skulle kunna redogöra för innebörden i denna paragraf.

En av vårt lands främsta juridiska experter, därtill vetenskapsman, nämligen professor Holmbäck, har i en artikel i Dagens Nyheter, justitieministerns liv- och husorgan, också påtalat den underliga svenskan i detta lagförslag. Jag tar som exempel 36 § 1 mom. första stycket på s. 90 i utskottsutlåtandet och citerar: »Har aktiebrev, som är ställt till innehavaren, blivit av någon, som hade det i händer, överlåtet och kommit i förvärvarens besittning; finnes sedan att överlåtarens ej var rätte aktieägaren eller behörig att å dennes vägnar förfoga över aktiebrevet, äge nye innehavaren ändock företräde till aktien, utan så är att han visste, att den andre ej ägde överlåta handlingen, eller han åsidosatt den aktsamhet som, efter omständigheterna, skäligen bort iakttagas.» Ja, herr talman, jag förstår nog den som tycker, att det här är litet konstigt. När vi diskuterade denna paragraf i utskottet blev jag mycket glad, då en ledamot av första kammaren, en gammal domstolsjurist med rik erfarenhet både som lagförfattare och domare, gick till aktion mot formuleringen. Jag bara beklagar att vederbörande sedan, då han uppträdde i debatten i första kammaren, tydligen hade glömt bort sitt uttalande i utskottet.

Jag vill endast ännu en gång understryka, att det är nödvändigt att man icke glömmer bort, att lagarna äro till för menige man, ty det är dock han som får betala kalaset. Vi måste stifta lagar, som allmänheten förstår, som icke döda respekten för lagarna.

Nu frågar man sig kanske, varför icke jag från dessa utgångspunkter avsluter mig till den Linderska reservationen. På den frågan skall jag sva-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ra, att när jag försökt bedöma denna lag med hänsyn till dess materiella innehåll, har jag funnit, att den trots vissa brister och t. o. m. försämringar i jämförelse med hittills gällande lag — brister och försämringar, å aktierna endast kunna förklaras av att vi nu ha en samlingsregering — har vissa fördelar framför den gamla lagen. Jag har därför icke velat gå med på något förslag att förkasta lagen som sådan.

Om jag så övergår till de andra reservationerna kan jag yttra mig relativt kort. Herr Karl Johan Olsson i första kammaren och jag ha tillåtit oss att anföra en reservation, vilken återfinnes på s. 209 i utskottsbetänkandet, angående utskottets motivering till 9 § eller frågan om benämningen å aktierna. Herr Olson i Göteborg har då ett underligt sätt att citera. Han framhåller, att näringsorganisationerna yrkat att benämningen »gratisaktie» icke skall användas, och tillägger, att lagrådet ansett denna beteckning oriktig. Jag finner det helt naturligt att näringsorganisationerna blivit stötta av uttrycket »gratisaktie», men ser jag efter vad lagberedningen i sitt betänkande sagt om denna sak — ett uttalande, som återfinnes i *lagberedningens* förslag på s. 235 — finner jag följande uttalande: »De nya aktier som utgivas i en sådan ökning av aktiekapitalet kallas allmänt gratisaktier. Denna benämning har ansetts kunna upptagas i förslaget.» Men herr Olson i Göteborg, fanns det icke en del representanter för näringsorganisationerna också i lagberedningen? Om jag sedan ser efter vad *lagrådet* sagt i det avseendet måste jag säga, att hans citat är något otillfredsställande. På s. 145 i propositionen heter det härom: »Benämningen gratisaktier, mot vilken erinringar framställts i *vissa* yttranden, torde vara så inarbetad i det allmänna språkbruket, att den, ehuru något missvisande, likväl bör godtagas. Liknande uttryck begagnas i åtskilliga främmande länder.» Jag tycker sålunda att det icke finns någon så särskilt stor anledning för dem, som anse att uttrycket gratisaktier är i hög grad otillfredsställande, att härvidlag ropa hej. Mig förefaller det därför som om utskottets förslag på denna punkt till sitt sakliga innehåll är något missvisande. I utskottets utlåtande talas bara om »nya aktier». Detta är *språkligt* sett i viss mån riktigt. Så fort den som har en aktie får en till, får han en »ny» aktie. Men det säger naturligtvis ingenting om hur denna nya aktie kommit till o. s. v., och i det avseendet är väl det allmänna språkbruket det riktigtaste. Det är nog så betecknande, att då de stora företagen annonsera gratisemissioner försöka de använda en annan benämning. Vad ligger nu i begreppet gratisaktie? Jo, enligt tidigare av mig gjorda uttalanden i det avseendet, vilka jag icke finner mig ha anledning rucka på, betyder det att en person, som utan kostnad får en aktie, erhåller denna *gratis*. Han betalar inget för den. Men aktiens värde åstadkommes väl på något sätt. Man förklarar nu, att den förutvarande aktiens värde sjunker till hälften samtidigt med att en gratis delas ut, vilket jag dock skall visa är riktigt. Men hur kan det då bli så mycket fonderade medel, så att gratisaktier kunna delas ut? Aktieägarna ha ju icke satsat nya pengar, och företaget har sålunda icke fått någon vidgad bas för sin verksamhet genom ökad insats från aktieägarens sida. Det finns bara två förklaringar. I intetdera fallet spelar aktieägaren som sådan någon roll. Den ena förklaringen innebär, att konsumenterna fått betala ett högre pris på produkterna än vad dessa kostat att framställa. Den andra förklaringen är — givetvis kan en kombination av båda förekomma — att den som framställt en produkt fått mindre betalt än vad hans arbete varit värt. Om man alltså godkänner utgångspunkten, herr Olson i Göteborg, att bolagen ha en social funktion att fylla, frågar jag: borde icke den sociala funktionen framträda främst, då det gäller att förbilliga varorna för konsumenterna, så att produktionen därigenom kan stegras, och så att den, vilken fram-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ställer en produkt får mera betalt för sitt arbete, från den högste till den lägste? Jag måste då jag nu sannolikt för sista gången yttrar mig till kammarens protokoll i denna sak bestämt vidhålla min förut uttalade uppfattning. Därtill måste jag ge ett uttryck för min förvåning över att en del personer påstår sig ha socialistisk utgångspunkt då de hävda en annan mening.

Vidare säger man, att den som får en gratisaktie därför icke får en större andel i sitt bolags tillgångar. Ja, det är nog så riktigt, men erfarenheten visar, att han med gratisaktien ökar sina tillgångar. Han kan sälja den nya aktien på börsen och få goda svenska kronor för den. Men, hävdas det, när ett bolag delar ut gratisaktier sjunker det nominella värdet eller det börsnoterade värdet på de gamla aktierna ofta ända till hälften. I det avseendet har jag ett par ganska talande exempel. Ett bolag, som herr Olson i Göteborg säkerligen i detalj känner till, har haft fyra gratisemissioner. Det bolaget hade från början ett aktiekapital på 900 000 kronor mot 1 500 000 kronor numera. Bolaget utdelade före den första gratisemissionen under en följd av år 12,5 procent. Efter den sista gratisemissionen och tills nu har det utdelat 10 procent. Eller ett annat exempel — det är möjligt att herr Olson i Göteborg eller hans meningsfränder känna till det också. Det företaget började 1915 med ett aktiekapital på 750 000 och har därefter haft två gratisemissioner på respektive 1 750 000 kronor och 2 500 000 kronor. Genom gratisemissionerna har aktiekapitalet sålunda stigit till 4 250 000 kronor. Under alla de år jag kunnat kontrollera har bolaget delat ut 9 procent. Ur aktieägarnas uppslagsbok kan jag ta ett ännu mera talande exempel. Det berör ett företag som heter Skandia. Inom parentes frågar jag: när tänker regeringen göra slut på de upprörande förhållanden, som för närvarande råda inom försäkringsbranschen? På s. 615 i denna bok kan man se varifrån sådana här gratisaktier komma och vad de böra heta.

Med det sagda tror jag, herr talman, att jag anfört nog av bevis i detta kapitel, och då jag tyvärr måste resa bort och har kvittat efter klockan 3, får jag sluta denna del med att yrka bifall till den reservation, som avlämnats av herr Karl Johan Olsson och mig.

Sedan kommer jag till den näst sista frågan, nämligen om *utdelning* av gratisaktier. Jag hörde mycket intresserat på justitieministerns anförande, och jag får säga, att han i fråga om bolagens rätt att utgiva nya gratisaktier gav åtminstone en del svaga skäl för rätt till anläggningstillgångarnas uppskrivning. Det synes mig dock som om lagförslaget härvidlag skulle innebära en försämring trots bestämmelserna om en skuldregleringsfond. När jag hörde den nuvarande folkpartistiske justitieministern herr Bergquist, kom jag att tänka på den gamle reaktionäre justitieministern Petersson i 1910 års högerministär, som framlade propositionen om den nu gällande aktiebolagslagen, och jag sade mig: ack, du gamle hederlige Justitiepelle! Jag undrar nämligen om några så stora förändringar inträffat, att de motiverat detta frångående i den föreliggande propositionen av de gamla grundläggande principerna, att man icke får skriva upp ett företags tillgångar för att dela ut gratisaktier. Om man hade nöjt sig med att låta exempelvis ett sågverk, vilket också tillverkar pappersmassa, skriva ned sågverket och skriva upp pappersmassefabriken, skulle jag säkerligen låtit resonera med mig, men här har man åberopat något så underligt, att det förvånar mig att en så klok och klarsynt karl som min vän herr Lundberg i Hälsingborg nappat på kroken.

Jag hävdar principiellt, att reserverade medel äro medel, vilka tillhöra vederbörande bolag i dess egenskap av socialt organ i förhållande till konsumenterna, som genom överpris å produkterna åstadkomma reserverna, och i förhållande till arbetarna, som fått för dåligt betalt för sitt arbete, måste jag säga

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

mig, att en utdelning av gratisaktier ur reservfonden, också då denna överstiger 20 procent, är ett oting. Man bör icke glömma att dessa bestämmelser på längre sikt kan innebära faror för bolaget. Då jag utdelar ett bolags tillgångar på detta sätt, lägger jag måhända grunden till bristande stabilitet. När en aktieägare får en gratisaktie kan ingen hindra honom att sälja den på börsen, och ett företag, som före en gratisemission med avseende å sin aktiemajoritet legat i fasta och säkra händer, kan via kriser och gratisemissioner komma i allt annat än fasta händer. De sista 25 åren ha visat många exempel på dylikt. Hur var det med Vulcanbolaget i Jönköping, hur var det icke med en del uppländska bruk? Herrarna hitta ett exempel i dag, om ni se på den affär, som Hakonbolaget i Västerås köpt i Österby bruk. Jag hoppas att jag blir förstörd av justitieministern, när jag säger, att jag icke kan vara med om en sådan här anordning, och jag tror nog, att vi som stå antecknade för denna reservation ha mycket starka skäl för vår mening.

Den andra förutsättningen för att man skall få dela ut gratisaktier är således att man kan skriva upp en anläggning eller dess värdebeständiga tillgångar. Vilka exempel på sådana tillgångar har man nu anfört? Jo, bl. a. har man sagt så här. Ett gammalt trävarubolag äger stora skogstillgångar, som förvärvats under en tid då skogen icke var så högt taxerad som den är nu. Nu behöver bolaget i fråga skriva upp sin skog för att gentemot andra bolag få en rättvisare ställning. Är icke detta en fiktion, herr statsråd? Om ett bolag behöver kredit, så frågar ju den kreditgivande institutionen vad bolaget har för säkerhet att bjuda. Han låter icke bestämma sig av vare sig en upptaxering av bolagets tillgångar eller en uppskrivning i böckerna, utan skickar ut egna värderingsmän, och på grundvalen av deras bedömanden ges krediten. Det är ju bara en gammal inbillning att man genom att taxera upp en fastighet eller genom att skriva upp sina tillgångar kan få ökade lånemöjligheter. De kreditgivande institutionerna taga liten hänsyn till det *bokförda* värdet, de fordra att själva få värdera den erbjudna säkerheten. Men för övrigt, mitt herrskap, hur åstadkommes ett ökat värde i exempelvis ett trävarubolag? Ytterst är det avgörande för skogens värde, vad skogens *produkter* betinga på världsmarknaden, men det är icke trävarubolaget ensamt som åstadkommer grundvalen för det värdet. Sågverks-, pappersmasse- och snickeriindustrierna äro väl ett resultat av hela samhällets ekonomiska utveckling. För att skog skall stiga i värde kräves också, att järnväg drages genom eller i närheten av området, att flottleder utbyggas eller att det skapas vägar. Tro ni icke, att skogar, som vid tiden för inlandsbanans tillkomst lågo otillgängligt till och då hade lägre värde, ha stigit i värde på grund av att inlandsbanan dragits fram? Är det någon som på fullt allvar vill hävda inför kammaren att det är riktigt, att tack vare att samhället dragit fram inlandsbanan skola enskilda bolags aktieägare ha rätt att få nya aktier för att skogstillgångarna stigit i värde? Den ståndpunkten vore ju, tycker jag, rent orimlig. Jag är icke alldeles säker på att det icke för till konsekvenser som justitieministern icke är beredd att draga, om man börjar titta på det från här anförda utgångspunkter. Detta om anläggningskostnadernas uppvärdering, det är ingenting annat än en art av urvattning. Om den av mig företrädde uppfattningen icke vore riktig, skulle hela den politik, som vi alla känna till, nämligen strävandet hos alla människor, som begripa något av ekonomi, att i tider då priserna sjunka skaffa sig realvärdet, om de ha pengar, vara fullkomligt oriktig, en chimär. Jag måste således på denna punkt yrka bifall till den reservation som i anslutning till paragraf 64 avlämnats av herr Linder m. fl.

Så kommer jag till de sista reservationerna, som avse frågan om *offentlig redovisning*. Jag vet icke om kammarens ledamöter fäste sig vid att justitie-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ministern i sitt anförande sade, att det icke finns något *europiskt* land, där man har gått in för så offentlig redovisning. Intet »europiskt» land har gjort det, men jag undrar, om det icke förekommer i vissa utomeuropeiska länder. Det finns olika skäl varför man måste kräva offentlig redovisning. Det är lyckligt att vi äro ense med justitieministern i princip, men svårigheterna bruka börja, när det blir fråga om genomförandet i praktiken. Ett av skälen för kravet på offentlig redovisning är arbetarpartens berättigade intresse att ha möjlighet att bedöma de uppgifter som lämnas från arbetsgivarpartens sida. Under de år det förhandlats om ramavtalet, har man från arbetsgivarpartens sida sagt, att förutom att statens penningpolitik är den och den, är ställningen för företagen sådan, att det för närvarande är omöjligt att betala vad arbetarna begära. När arbetarparten har begärt bevis på det, har man backat och sagt, att det kan arbetarparten icke få se. Det är, säger man från arbetsgivarpartens sida, våra uppgifter, vi lämna icke ut dem.

På grund av en uppgift som, då vi behandlade denna sak i utskottet, lämnades av en ärad representant för högern, vilken förklarade, att det var intet hinder för arbetarparten att få vilka statistiska uppgifter den ville från arbetsgivarparten, har jag öppet ställt frågan till landsorganisationens ordförande, herr August Lindberg, hur det förhåller sig med denna sak. Jag visste nämligen, att herr Lindberg vid sista ramavtalsförhandlingarna hävdade, att arbetarna ha svårt tro arbetsgivarpartens uppgifter om företagets ställning, om de icke bestyrkas med tillförlitligt siffermaterial. Herr Lindberg bemyndigade mig att inför kammaren meddela, att arbetarparten icke kan få några statistiska uppgifter om företagets ställning. Landsorganisationen har föreslagit arbetsgivarföreningen att ordna gemensam lönestatistik. Förslaget blev avslaget. Arbetsgivarföreningen har hemligstämplat, upplyses från annat håll, hit hörande statistik, i varje fall för vissa grupper, som nu klaga över det tillstånd som för närvarande råder. Hur skola arbetarna i längden kunna bringas att gå med på en politik som för dem innebär stora uppoffringar, relativt sett större än för andra folkgrupper, med mindre de få fakta på bordet, som visa, att det är nödvändigt? Det är, tycker jag, att gå en liten smula för långt att begära att de skola tro motparten på vederbörandes ord.

Jag tycker nog, att herr justitieministern på denna punkt alldeles särskilt misslyckades i sin argumentation. Jag vill säga — som jag tror herr Olsson i Mellerud gjorde — att jag från början hade sympatier för propositionen, men när jag hade hört de sakkunniga som tillkallades i utskottet, ändrade jag uppfattning. Det sades nämligen från en av dessa, att ett av skälen till att man behövde dölja uppgifter är att företaget kanske håller på att skaffa sig aktiemajoriteten i ett annat företag. Sedan transaktionen är genomförd, kan man tala om det hela, men under tiden man håller på att köpa aktiemajoriteten kan man icke tillåta, att det skrives om saken i tidningarna. Det invändes, att resultatet blir, att den som säljer aktierna blir lidande, men det stötte icke vederbörande det ringaste. Icke kan *detta* väl vara ett legitimt intresse för riksdagen att slå vakt om.

Vad slutligen gäller den andra punkten, som berör frågan om innehav av *utländska* aktier, var jag ända till sista ögonblicket i utskottet betänkt på att gå med på bestämmelser så att våra inhemska storföretag icke skulle behöva utsättas för insyn i förtid av konkurrenter. Men också här måste jag medge, att de sakkunnigas argumentation inför utskottet bragte mig att slutligen sätta mitt namn under den Undénska reservationen. Vad som sedan inträffat med Kullager i Göteborg och förhandlingarna omkring detta har ännu mer styrkt mig i den uppfattningen att vårt lilla land icke har råd att skydda en politik, där mäktiga koncerner eller truster skaffa sig utländska in-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

tressen, som måhända förr eller senare komma i konflikt med vederbörande land, konflikter som i det långa loppet *kunna* drabba *hela* vårt land. Också med hänsyn därtill, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som i denna punkt avgivits av herr Undén m. fl.

Herr *Jonsson* i Skutskär instämde häruti.

Herr *Lundberg* i Hälsingborg erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr *Kilbom* påtalade att lagen icke är lättläst. Det har nog var och en kunnat konstatera. Jag vill emellertid opponera mig emot, att han försökte göra gällande, att denna lag skulle vara särskilt svårläst, och därvid androg speciellt § 36. Jag tror icke, att herr *Kilbom* observerat, att ordagrant samma paragraf förekommer i nuvarande lagen, nämligen § 27. Därvidlag är det alltså icke fråga om någon ändring.

I övrigt vill jag säga, att om man har varit tveksam om vad nya aktier skola kallas, när sådana kommit till på annat sätt än genom nyteckning, så blir man mer och mer övertygad om att de icke böra kallas gratisaktier, efter att ha hört, hur herr *Kilbom* bollade med uttrycken gratisaktier och gratisemission. Det är icke så, som herr *Kilbom* ville göra gällande, att om aktieägare, som genom en sådan emission utan nyteckning erhålla nya aktier, försälja dessa, bolagets ekonomiska ställning därigenom skulle på något sätt förändras. Ingalunda. Om herr *Kilbom* tror det, har han helt missförstått hela transaktionen. Det var bara detta jag ville säga.

Herr *Kilbom*, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Det är herr *Lundberg* som missförstått mig. Jag sade att ur bolagets synpunkt kan det *på kort sikt* vara bättre att man förvandlar reservfonden till aktiekapital. I det långa loppet utsättes bolaget emellertid för anspråk på utdelning och ökade risker genom att aktierna kunna säljas och en eventuell fast majoritetsgrupp spolieras.

Vidare yttrade:

Herr *Lundstedt*: Herr talman! Jag skall icke gå in på några detaljfrågor, vare sig sådana som ha eller sådana som sakna samband med det föreliggande ärendet. Jag skall tala helt allmänt och icke beröra någon annan reservation än herr *Linders*. Även när jag blott på detta allmänna sätt berör denna fråga, känner jag mig långtifrån sakkunnig. Jag har icke det minsta anspråk på att i detta ärende uppfattas såsom sådan. För sakkunskap i en lagfråga av denna art kräves icke bara att man är jurist. Det räcker icke ens med att ha högst grundlig juridisk utbildning. Det kräves, såvitt jag förstår, en mycket mångsidig erfarenhet ifrån affärsvärlden. Det kräves också en grundlig orientering i bokföringskonsten. Den här erforderliga sakkunskapen förmodar jag är ganska tunnsädd i kammaren. Här finnas förvisso skickliga affärsmän, men de äro icke jurister. Och här finnas jurister och durkdrivna lagutskottsmän, men de sakna större erfarenhet från affärsvärlden, vilken ju närmast beröres av en sådan lag som aktiebolagslagen.

Men också om man icke är sakkunnig, måste man ju försöka taga ståndpunkt i och för ärendets avgörande. Jag har för min del efter bästa förmåga studerat detta lagförslag. Under mitt studium har jag på indirekt väg letts till en reflexion över något, som för mig framstår som en ganska anmärkningsvärd egendomlighet. Hand i hand med utvecklingen av vår demokratisering har också den egentliga civil- och kriminallagstiftningen gått fram i forcerat

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

tempo. Att den s. k. sociala lagstiftningen skulle drivas fram med stormsteg är en sak för sig. Vad jag har i sikte är sådana områden, där de nya socialt demokratiska behoven icke synas motivera några nya lagregler. Också på dessa områden, har, förefaller det mig, den nutida lagstiftningen fått något hektiskt över sig. Jag har någon gång tillåtit mig uttrycka det så, att rättfärdighetschimären grasserar inom nutida lagstiftning. Detta fenomen har möjligen sin grund däri, att rättvisan har varit den främsta hävstången i kampparollerna för folkens frigörelse. Men detta är *en* sak. Att söka verkligen realisera rättvisan är en *annan* sak; och det är en omöjlig sak, det är vad man kallar en chimär. I den mån man verkligen söker taga rättvisan till ledstjärna på rättens område inträda alltid förr eller senare större eller mindre bakslag.

Också över det lagförslag, herr talman, som vi nu ha framför oss, synes mig sväva något av rättfärdighetschimärens ande. På annat sätt synes det mig vara svårt att förklara, att kloka och praktiska män ha förmått sig till framläggande av ett lagförslag, som genom sin utförlighet och detaljering blivit så opraktiskt i jämförelse med sitt eminent praktiska syftemål. Det går icke att skapa en samhällsbild — vare sig på detta område eller på några andra områden — som är idealisk i alla vinklar och vrår. Använder man för sådant ändamål paragrafer och straffhot, då inträda lätt bakslag i form av otrevnad och otrygghet samt hämning i själva företagarlusten. Det är sant, att det lagstiftningsarbete, som vi nu ha att bedöma, i detta avseende står i viss särklass. En viss utförlighet i lagtexten blir ju här enligt sakens egen natur av nöden. Men lagtexten får icke göras alltför utförlig och detaljerad; då kan den bli överskådlig och svärbegriplig och jämväl på andra sätt motverka företagssamheten. Sveriges advokatsamfund har i detta avseende ett uttalande, som synes mig beaktansvärt, desto mer som detta samfund väl måste betraktas som den kår, vilken sitter inne med den mångsidigaste expertisen på området. Med allt fog har advokatsamfundet givit uttryck åt sin respekt för lagberedningens grundliga utredning och erkänt vissa stora förtjänster hos lagberedningens förslag. Men samfundet har också uttalat följande, som jag nu läser upp i enlighet med referatet i utskottsbetänkandet. Enligt detta referat har advokatsamfundet som sin mening uttalat, att lagberedningen »i vissa fall övervärderat faran för missbruk och därigenom föranlett att uppställa utförliga lagregler även då endast ett teoretiskt behov därav förelegat. Å andra sidan hade beredningen överskattat möjligheten att genom lagbestämmelser hindra förverkligandet av ohederliga uppsåt och underskattat betydelsen av det besvär och de olägenheter, som genom stadganden av hithörande slag uppkomme vid lagens användning. Förslaget har belastats med detaljföreskrifter, som i vissa fall framstode såsom onödiga. Samfundet ifrågasatte även, om icke i större utsträckning en lösning kunnat sökas efter helt nya linjer.» — Bekräftar inte detta i någon mån vad jag nyss uttalade om faran av att ge sig rättfärdighetschimären i våld?

Emellertid har nu lagrådet faktiskt skurit ned lagberedningens förslag med omkring 10 procent. Reservanten herr Linder, med sin stora domarerfarenhet bakom sig, säger dock, att lagtexten genom lagrådets omarbetning snarast har blivit ännu obegripligare för allmänheten än lagberedningens förslag. Den värderingen vågar jag mig nu varken på att biträda eller taga avstånd ifrån. Jag känner mig alltför litet sakkunnig, som jag redan sagt, i ämnet för att våga ett bestämt påstående i frågan. Men det förefaller mig dock, som om lagrådets omarbetning, d. v. s. propositionen, utgjorde ett betydligt framsteg framför lagberedningens förslag.

Emellertid skriver nu herr Linder vidare angående den kungl. propositionen: »Skall en jurist verkligen kunna gå till botten med det framlagda propositions-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

förslaget till lag om aktiebolag och verkligen vara hemmastadd i alla lagens invecklade spörsmål och uttryckssätt, behöver han nära nog hava gjort lagen till sitt levnadsstudium.» Må så vara att detta herr Linders uttalande genom retoriken däri har fått en särskild tillspetsning; man kan dock icke misstaga sig på det djupa allvaret bakom hans ord. Och om man kan uttala sig på detta sätt om lagen utifrån juristernas horisont, vad skola väl då vi här, mer eller mindre osakkunniga, i kammaren anse om detta förslag? Vi måste ju säga oss, att också menige man både inom och utom affärslivet, inte bara domare och affärsjurister, bör vara i stånd att inhämta tillförlitlig kunskap om lagens innehåll, därest denna på tillfredsställande sätt skall kunna fylla sin social-ekonomiska uppgift.

Herr Kilbom hänvisade till en del besvärliga formuleringar i lagförslaget. Jag undrar, om någon av mina ärade kolleger i kammaren verkligen har försökt att taga närmare del av 210 § i förslaget? Sannolikt inte. Den paragrafen läser man inte med någon kunskapsbehållning i brådrasket. Visste man inte att det var en lag, skulle man kunna tro, att det var en sifvertabell eller kanske hellre en chifferskrift. Hela innehållet i denna, jag säger monstruösa, paragraf jämte 213 § och de ävenledes rätt så chiffermässiga §§ 214 och 215, hela innehållet i dessa paragrafer, tillsammans utgörande en lagtext på $3\frac{1}{2}$ sidor, har i den danska aktiebolagslagen av 1930 sin motsvarighet i följande lättfattliga ord, som belöpa sig på $1\frac{1}{2}$, icke *sida* utan *rad*: »Overtrædelse af denne Lov som ikke falder ind under borgerlig Straflov truffes med Bøder.» Punkt och slut. Det danska förslaget till ny aktiebolagslag av 1942 har härutinnan inte gjort någon ändring. Den danska lagen har 91 paragrafer emot 228 paragrafer i vårt förslag, vars text drager ett utrymme omkring fyra gånger så stort som den danska lagen. Vad det danska lagförslaget beträffar, vilket för övrigt tillkommit på tillskyndan från svenska juristers sida, innehåller det 111 paragrafer, och jag tror icke, att lagtexten i det nya danska förslaget ens går upp till hälften av det oss nu förelagda förslaget.

Om ett handlingssätt icke är brottsligt enligt allmän strafflag, så torde det heller inte böra kunna i egentlig mening betraktas såsom brottsligt på grund av stadganden i aktiebolagslagen. En sak för sig är, att en sådan lag måste stadga straff för åsidosättande av dess särskilda föreskrifter, men ett sådant åsidosättande är att betrakta såsom straffbart oberoende av det subjektiva rekvisitet, d. v. s. oberoende av ont uppsåt och grov vårdslöshet. Med andra ord, en aktiebolagslag synes icke böra stadga annat straff än böter för politiförseelser. Verkliga brott, d. v. s. handlingar som kunna draga urbota straff med sig, skola ha sin straffgrund i den allmänna strafflagen. Jag tror detta vara den linje, som bäst harmonierar med en realistisk uppfattning om strafflagens sociala funktion.

Med fullt fog synes mig reservanten herr Linder ha anmärkt på att vissa betydelsefulla paragrafer såsom rättesnöre upptaga allmänna uttalanden, sådana som att en åtgärd icke får lända bolaget till förfång eller att en åtgärds behörighet skall vara beroende på överensstämmelse med allmänna bokföringsgrunder och god köpmannased. I själva verket är det här, åtminstone i de två sista fallen, fråga om innehållslösa fraser. Den sista frasen, om god köpmannased, synes mig dessutom vara motsägelsefull, i allt fall alldeles särskilt meningslös. Låt oss taga som exempel dess användning i 102 § om vinst- och förlusträkning. Hittillsvarande köpmannased går faktiskt i riktning mot en allt större ogenomskinlighet, alltså summarisk vinst- och förlusträkning. 102 § stadgar däremot en mycket specificerad slutredovisning och föreskriver extraordinär specifikation, om detta påkallas jämlikt allmänna bokföringsgrunder eller god köpmannased. Hur skall enligt köpmannaseden en sådan spe-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
cifikation kunna krävas, när köpmannaseden själv tenderar till summarisk redovisning? Det går näppeligen ihop.

Herr Linder har påpekat svårigheterna för en domare att döma med ledning av dessa tomma fraser. Man nödgas instämma med honom. Men än mera beklagansvärda synas mig ledamöterna av bolagens styrelser understundom bliva, vilka vid äventyr av straffansvar skola inrätta sitt handlande efter dessa ihåliga fraser. Jag förmodar emellertid att de så småningom komma att betraktas såsom döda bokstäver i den nya lagen. Förvisso vore det en förbättring av lagen att helt enkelt stryka dem och i enlighet därmed justera om formuleringarna. Om det inte vore utsiktslöst, skulle jag med hänsyn härtill ha ställt ett yrkande om återremiss till utskottet.

Vad jag nu uttalat visar, att jag sympatiserar med den av herr Linder avgivna reservationen. Denna reservation har i själva verket gjort ett mycket starkt intryck på mig. Beaktansvärd synes mig även vara herr Olsons i Göteborg allmänna reservation i fråga om familjebolagen. Så som vårt samhälls-ekonomiska system är inrättat, kunna i princip inga sociala invändningar framställas däremot, att exempelvis vid en industriidkares död hans arvingar sätta företaget — som det heter — på aktier. Tvärtom synes mig en aktiebolagsbildning här ha sin givna socialekonomiska motivering. Men om det förhåller sig på detta sätt, bör samhället inte lägga några onödiga hinder i vägen för en bolagsbildning i dylika fall genom föreskrift om minst tre styrelseledamöter och två revisorer. Trots att aktiekapitalet överstiger 500 000 kronor kan ju — såsom herr Olson i Göteborg låter förstå — karaktären av familjebolag mycket väl vara för handen. Möjligt är dock — jag vågar inte med bestämdhet yttra mig i ämnet — att dessa förhållanden icke lämpligen låta sig arrangeras annorlunda än i enlighet med vad som föreslagits i utskottsutlåtandet.

De anmärkningar, som jag här tillåtit mig att framställa, få naturligtvis inte skymma lagförslagets stora förtjänster. Men varken dessa förtjänster — dit jag främst räknar den betydande utvecklingen av minoritetsskyddet även som tendensen i fråga om kontrollen — eller det gedigna utredningsarbete, som ligger bakom förslaget, kan förändra det, såvitt jag förstår, påtagliga förhållandet, att lagen genom sin detaljmässiga behandling av frågorna blivit svårhanterlig och för de flesta, som av lagen beröras, stundom hart när obegriplig samt att lagen på detta sätt delvis kommer att motverka sitt syfte. Utöver detta vill jag emellertid ånyo erinra om det advokatsamfundets uttalande, som jag nyss citerade. Jag tror inte, att det är klokt, att i lagar söka så fullständigt som möjligt kringräna en i och för sig socialt nyttig, för att inte säga nödvändig, företagareverksamhet med straffhotande pekpinnar. Det är visserligen sant, att med den större friheten ohederligheten kan få ett något större spelrum. Men ur samhällets synpunkt tror jag, att detta många gånger om uppväges av att företagaren får utveckla sin verksamhet i så stor frihet som möjligt.

Herr talman! Jag skall strax sluta mitt anförande. Dessförinnan tillåter jag mig dock helt parentetiskt nämna, att jag vid mitt studium av förslaget mången gång undrat över, hur en så praktisk och affärsklok man som amiral Lindman skulle ha ställt sig till föreliggande lagförslag. Det väcktes en gång här i kammaren en motion, som gick ut på att den nuvarande lagen skulle ändras på det sättet, att föreskrifter skulle införas om mera specificerad slutredovisning, framför allt om skyldighet för en bolagsstyrelse att särskilt redovisa för tillskott. Jag vill minnas, att amiral Lindman då motionen väcktes hade lämnat riksdagen. Han skrev emellertid till motionären och förebrådde denne för hans motion. Amiral Lindman framhöll därvid, att han i dylika frågor kunde

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

åberopa sig på en ganska stor erfarenhet, samt uttalade, att han icke kunde finna det vidsynt att stifta en lag med det av motionären föreslagna innehållet. Just i den fråga, som amiral Lindman här berörde, har jag visserligen en annan uppfattning än han. Jag har emellertid anfört amiral Lindmans ståndpunkt, när jag med kändedom därom inte kan tänka mig annat, än att han skulle ha skrivit under det uttalande, som jag nyss gjorde om det olämpliga i att på detta intensiva sätt klavbinda rörelsefriheten med straffhotande pekpinna. Man kan visserligen säga, att amiral Lindman hade högermannens syn på den samhällliga tillvaron. Men det finns vissa intressen, som måste vara gemensamma för alla partier. Dit hör bl. a. befrämjandet av den allmänna produktionen och omsättningen. Så länge vi ha en s. k. kapitalistisk ordning, d. v. s. en ordning enligt vilken samhällsekonomin väsentligen är beroende på det enskilda initiativet, måste vi väl alla vara ense om det angelägna däri, att även den affärsverksamhet, som drives i bolagsform, kommer att bli så gagnelig som möjligt för produktionen och omsättningen i samhället.

Herr talman! Jag skulle givetvis helst se att ytterligare en omarbetsning skedde av lagförslaget samt att ett nytt förslag till aktiebolagslag i sinom tid framlades. Jag skulle således i enlighet därmed vilja yrka avslag på utskottets hemställan. Men, såsom jag betonade i början av mitt anförande, känner jag mig alltför osakkunnig för att våga ta på mig ansvaret för ett avslagsyrkande. Man måste vara på ett annat sätt, än vad jag är, bevandrad i den egentliga affärsvärlden för att här kunna vara bergsäker på sin sak. Och bergsäker bör man ju vara, om man vill medverka till stjälpande av ett förslag, bakom vilket det ligger många års tråget arbete av skarpsinniga och i övrigt på området skickliga män. Jag får därför, herr talman, nöja mig med att sluta mitt anförande med förklaringen, att jag icke med min röst kommer att medverka till förslagets antagande.

Herr Brandt: Herr talman! Jag har jämte några kammarkamrater framlagt en motion, vari vi framföra några önskemål om ändringar i det nu föreliggande förslaget till ny aktiebolagslag. Det gäller framför allt den offentliga redovisningen, §§ 101, 102 och 103. Vi ha fått några av våra önskemål genomförda i utskottsutlåtandet, även om nu första kammaren har avslagit ett av dem. Jag skall inte gå in på alla dessa spörsmål, som vi ha berört i vår motion, utan hålla mig till huvudsakligen den offentliga redovisningen.

Enligt 85 § i nuvarande lagen äro bolagen skyldiga att årligen rapportera till patentverket, men i den mån så sker, behöver den insända årsberättelsen strängt taget innehålla endast ett mycket ofullständigt återgivande av balanskonto samt vinst- och förlustkonto. Det blir endast klumpsummor man där finner, och de äro ganska intetsägande. Årsberättelsen blir därför ofta otillfredsställande för bedömning av ett bolags ställning. Ofta kan man helt enkelt konstatera, att bolaget kan ge sken av att bolaget går dåligt eller bra, allt efter behag. Såväl lagberedningen som departementschefen har framhållit bristerna i den hittillsvarande lagstiftningen. Således framhåller departementschefen, att »i balansräkningen ofta sammanföras olikartade tillgångar och skulder i gemensamma poster under allmänt avfattade, mångtydiga eller rent missvisande benämningar. Härigenom försvåras för aktieägarna och bolagets borgenärer att bilda sig en uppfattning om bolagets ställning och resultat av dess verksamhet». Och han fortsätter: »En viss specificering av årsredovisningen är enda medlet för att denna redovisning skall bli översiktlig och klar samt sålunda verkligt upplysande i fråga om bolagets ställning och resultatet av dess verksamhet.»

Nu hade man efter denna deklaration väntat sig ett förslag, som tillfreds-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

stälde dessa önskingar, men så är inte fallet. Jag kan visserligen erkänna att det föreliggande förslaget i paragraferna 101, 102 och 103 innehåller bestämmelser, som ge en fullständigare och mera rättvisande bild av bolagens vinst- och förmögenhetsförhållanden än vad hittills gällt. Men — som vi säga i motionen — bestämmelserna synas ändå ha utarbetats huvudsakligen med tanke på aktieägarnas, långivarnas och den kapitalplacerande allmänhetens intresse av att erhålla en pålitlig grundval för sin bedömning av respektive bolags ekonomiska förhållanden. Det blir endast indirekt som man tillgodoser det mera allmänna önskemålet att befrämja utvecklingen av sunda och stabila företag samt fortsatt ekonomiskt och socialt framåtskridande. Förslaget ger visserligen väsentligt ökade möjligheter till välgrundad bedömning av ett företags soliditet och räntabilitet, men däremot kan man icke säga, att bestämmelserna ge upplysning om det enligt min mening väsentliga, nämligen *hur* en rörelsevinst uppkommit.

Lagberedningen har diskuterat den i Amerika tillämpade metoden med bruttoredovisning, men stannat vid att föreslå nettoredovisning, och departementschefen har praktiskt taget följt beredningens förslag. Vår motion innebär, att bruttoredovisningens princip skall genomföras, så långt bokföringsmässiga förutsättningar föreligga, d. v. s. att på vinst- och förlusträkningens inkomstsida skall bruttoomsättningens redovisas och specificeras på huvudgrenar av rörelsen. Av omkostnaderna på utgiftsidan skola framgå omsättningens storlek, utgifter för råmateriel, försäljning, resor, reklam, representation och antalet anställda arbetare. Vi vilja, att lönesumman skall redovisas med uppdelning på förvaltningspersonal och arbetspersonal i produktionen o. s. v., alltså att den post i vinst- och förlusträkningen, som brukar redovisas med en klumpsumma, »Allmänna förvaltningskostnader», skall specificeras. Utskottet har på denna punkt såtillvida tillmötesgått vårt krav i motionen, att i 103 § tillförts ett nytt andra stycke i mom. 1 med bestämmelser, att i förvaltningsberättelsen eller å vinst- och förlusträkningen — det blir tydligen företagets ensak att avgöra, vilket man vill ha — skall uppgivas medeltalet anställda arbetare och tjänstepersonal, utbetalda löner och ersättningar till arbetare, förvaltningspersonal, direktörer och företagsledning etc. Det är klart att jag är mycket tacksam för detta tillmötesgående från utskottets sida, men, som jag sagt tidigare, det väsentliga i kravet om offentlig redovisning kvarstår i alla fall.

Nu säger utskottet i sin motivering på s. 63, sista stycket: »Väl är det riktigt, att den av motionärerna åsyftade bruttoredovisningen med därav följande större öppenhet i sin stränga tillämpning möjliggör en än klarare uppfattning om bolagens räntabilitet. Å andra sidan bör emellertid beaktas det synnerligen allvarliga men, som denna större öppenhet kan medföra med hänsyn till det oundvikliga blottställandet av fullt legitima affärshemligheter i förhållande till konkurrerande företag. Såvitt utskottet har sig bekant har icke heller någon främmande bolagslagstiftning föreskrivit redovisningsskyldighet enligt den rena bruttoredovisningens princip. En annan sak är att, såsom också motionärerna antytt, i Amerikas förenta stater vissa större bolag ansett sig kunna tillämpa bruttoredovisning; upplysningar om i vilken form detta skett ha dock ej stått utskottet till buds.» Så fortsätter utskottet och säger, att det finns bokföringsmässiga hinder och tekniskt invecklade saker som skulle göra det tidskrävande med en omläggning, och utskottet slutar med att i princip tillstyrka nettoredovisning.

Jag måste bekänna, att jag inte finner utskottets motivering tillfredsställande och inte heller så synnerligen stark för avslag på bruttoredovisningsmetoden, men jag kan förstå utskottets tvekan att tillstyrka bruttoredovisning enbart för de företag, som drivas i aktiebolagsform, utan någon föregående ut-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

redning om konsekvenserna för övriga företag. Men jag finner det beklagligt att utskottet så kategoriskt avslår bruttoredovisningen eller den offentliga redovisningen och uttalar sig för nettoredovisning. Beträffande vad utskottet säger om den amerikanska bolagslagstiftningen på hithörande område kan jag inte finna annat än att detta är missvisande. Jag har ifrån amerikanska legationen av en person, som innehar speciell expertis på dessa frågor, inhämtat, hur det är ordnat i den amerikanska lagstiftningen. Jag kanske först skall säga ett par ord om hur det är vid nyemissioner. Där gäller, i Federal Securities Act, att bolag, som på öppna marknaden vilja utbjuda aktier eller obligationer, måste ge en mycket utförlig redovisning om sin rörelse och ekonomiska ställning. Denna redogörelse omfattar bolagets historia från början, tidigare emissioner o. s. v. samt tre års vinst- och förlusträkningar. Dessa senare måste vara synnerligen utförliga enligt bruttoredovisningsprincipen och således omfatta omsättning, omkostnader i form av löner, räntor, avskrivningar med utförlig redovisning av avskrivningsprinciperna, råvaruutgifter o. s. v. Dessutom måste bolagen redovisa hur många aktier bolagets direktörer och aktieägare inneha. I lagen Securities Exchange Act föreskrives vidare att bolag, som äro introducerade på börserna — och det är faktiskt så många bolag att de omfatta hälften av hela det samlade aktiekapitalet i Amerika — äro skyldiga att uppge direktörernas och de större aktieägarnas aktieinnehav. De måste också prestera en vinst- och förlusträkning enligt bruttoredovisningsprincipen, d. v. s. just vad vi i motionen krävt skulle tillämpas här. Det är således inte alldeles riktigt som utskottet säger, att vissa bolag ha funnit sig kunna tillämpa denna princip. Såvitt jag kunnat inhämta äro alla de bolag, som äro introducerade på börserna i Amerika, skyldiga att föra en bruttoredovisning. Köp och försäljningar av aktier och obligationer, som göras av bolagets direktörer eller större delägare, måste månad för månad rapporteras till en särskild myndighet, Securities Exchange Committee. Därigenom bli dessa uppgifter offentliga. För att undvika en replik på denna punkt vill jag i detta sammanhang inskjuta att allt som sammanhänger med bruttoredovisningen skall anmälas till en kommitté, som sedan är skyldig att förevisa insända handlingar, vilka på det sättet i praktiken bli offentliga. Om exempelvis en direktör säljer aktier just dagarna före ett dåligt bokslut, uppmärksammas detta genom denna ständiga rapportering.

Även handeln med aktier i icke börsnoterade bolag genom firmor, som bedriva värdepappershandel, kontrolleras. Om den nyssnämnda övervakningsmyndigheten observerar något egendomligt i denna handel, undersökes genast vederbörande bolags förhållanden. I övrigt råda emellertid växlande förhållanden i Amerika beträffande redovisningsskyldigheten för icke börsnoterade bolag. Bestämmelserna härom äro olika i olika stater. En del stater ha bestämmelser om mycket utförlig bruttoredovisning, under det att andra stater uppställa lika få krav som vi här i Sverige, ja ibland ännu färre.

Jag kanske i detta sammanhang även skall tillägga att i Amerika bruttoomsättningen skall införas i vinst- och förlusträkningen. Detta är kanske det viktigaste men det som möter det största motståndet här i landet. Jag kan emellertid inte finna annat än att det skulle vara ett allmänt intresse att vi även i vårt land genomförde den offentliga redovisningens princip. Ett bolags verksamhet är nämligen inte uteslutande en privatsak. Jag erinrar härutinnan om vad lagberedningen yttrade i sitt betänkande. Lagberedningen förklarade nämligen bl. a. att »ett nutida bolags uppgift icke är begränsad till att vara ett instrument för privatekonomisk vinning, utan det har att i överensstämmelse med nutida social åskådning fylla en viktig funktion i hela näringslivets och folkförsörjningens tjänst». Om man utgår ifrån denna ståndpunkt borde konsekvensen bjuda att bestämmelserna om bolags ekonomiska redovisning få en

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

sådan avfattning, att icke endast bolagets rent finansiella utan även dess sociala och produktionsekonomiska förhållanden belysas.

Jag kan för min del icke frigöra mig från känslan av att avvägningen i denna proposition mellan allmänt och enskilt intresse mera är byggd på hänsynstagande till traditionellt hemlighetsmakeri och känslomässig motvilja mot allt slags offentlighet från företagsägarnas sida än på rationella överväganden om vad som faktiskt kan vara mest förenligt med såväl företagarnas eget som samhällets intressen. Jag säger med avsikt företagarnas eget intresse, ty alla företagare ha givetvis ett stort intresse av att få insyn i andra företags förhållanden, men företagen äro alltid mycket ängsliga för att det skall bli någon som helst insyn från annat håll beträffande de egna förhållandena.

Som motivering för införande av offentlig redovisning kan man anföra, att den även skulle, såvitt jag förstår, verka produktivitetsfrämjande. Det är väl alldeles uppenbart att aktieägarna i de mindre effektiva bolagen, om de finge en offentlig redogörelse av de effektiva bolagens ställning, skulle söka sporra det egna företaget till att nå samma resultat som de effektiva bolagen med de av dem använda metoderna. Säkerligen skulle även arbetarna med det positiva intresse, som de numera ha för produktionen och näringslivet i dess helhet, bli i viss mån opinionsbildande för att förmå mindre bärkraftiga företag att vidtaga åtgärder, som skulle möjliggöra större fördel för både arbetarna, företaget och samhället som sådant. Man skulle även kunna motivera den offentliga redogörelsen med att man därigenom skulle tvinga fram en strängare bokföring, vilket måste vara en samhällelig angelägenhet av vikt.

Jag vill i detta sammanhang även beröra en annan sak som har stor samhällelig betydelse, nämligen arbetskonflikterna. Herr Kilbom snuddade något vid detta problem i sitt anförande här i dag. Jag skall emellertid söka att ytterligare belysa denna fråga för att påvisa att arbetskonflikterna kunna elimineras. För närvarande ha arbetarna ganska liten möjlighet att sätta sig in i eller få ett begrepp om företagens ekonomiska bärkraft. Vid avtalsförhandlingar framhåller arbetsgivaren endast att så och så är bolagets ekonomiska ställning, och den är ju aldrig så dålig som när förhandlingar föras. Om arbetarparten verkligen fick en saklig och objektiv uppgift om vederbörande företags ekonomiska ställning och bärkraft, skulle, tror jag, många arbetskonflikter aldrig behöva uppstå. Som förhållandena nu äro tillgripes ofta en arbetskonflikt även i sådana fall, där det inte finns någon ekonomisk möjlighet att genomföra den till arbetarnas fördel. Arbetarsidan har emellertid ingen som helst skyldighet att tro på arbetsgivarnas uppgifter, då arbetarna inte ha någon möjlighet att kontrollera dem. Genom den offentliga redovisningen skulle man således kunna eliminera många arbetskonflikter, vilket ju är ett väsentligt samhällsintresse.

Herr talman! Jag skulle vilja göra många fler tillägg och reflexioner i förevarande fråga. Jag skall emellertid icke längre uppehålla kammarens tid. Tyvärr kan jag inte framställa något yrkande enligt mina intentioner. Jag tillåter mig emellertid att begära att vid föredragningen av 101—103 §§ få återkomma med det förslag till ändring i utskottets motivering på s. 63 sista stycket, som jag tidigare refererade. Detta mitt förslag kommer inte att på samma kategoriska sätt, som utskottets motivering ger vid handen, ta avstånd från bruttoredovisningsprincipen. Enligt mitt förslag bör utskottet i stället utsäga att det icke ansett sig kunna tillstyrka nämnda princip dels på grund av att tillräcklig utredning därom icke föreligger och dels med hänsyn till befarade konsekvenser gentemot andra bolag än aktiebolag. Med en sådan motivering skulle således det föreliggande förslaget tillstyrkas. Jag finner det angeläget med en ändring i motiveringen även ur den synpunkt

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

som jag nyss framförde, nämligen att utskottet beträffande den amerikanska lagstiftningen på området skrivit i viss mån missvisande.

Herr **Severin** i Stockholm: Herr talman! Det har under debatten och för övrigt även i utskottet av jurister av facket framställts så grava invändningar mot hela förslaget att jag, ehuru icke jurist, dock såsom medskyldig till att utskottets förslag, sådant det nu är, kommit att presenteras inför kamrarna, känner mig i behov att säga något till försvar för utskotts-förslaget, framför allt efter vad herr Kilbom sade och även herr Lundstedt.

Det är klart att ett lagförslag om 228 paragrafer är en smula otillgängligt inte blott för allmänheten, utan jag skulle tro även för juristerna, för såvitt de inte ha enbart denna lag till föremål för sitt studium. Ur den synpunkten kan jag således hålla med kritiken. Jag skulle också önskat att lagen varit kortare och tillgängligare. När emellertid utskottet och således inte jag själv heller har kunnat pretera ett bättre förslag, så skulle jag såsom ett försvar kunna anföra, att icke heller någon av kritikerna ha lyckats med detta. Det är det allmänna felet med kritiken av lagtext, sådan som herr Kilbom framförde den, att kritiken aldrig någonsin besvärar sig med att göra ett enda praktiskt förslag till en annan formulering eller en annan lydelse. Jag har inte under all den kritik, som framförts såväl här i anledning av det föreliggande förslaget till lag om aktiebolag som mot lagtexter i övrigt, mer än en enda gång sett exempel på ett vederbörande presenterat ett förslag till ny lagtext i stället för den kritiserade. Det var professor Wellander som gjorde detta, och han tog såsom exempel på, vilka avskräckande monstra lagparagrafer ibland kunna vara, ett stycke ur pilsnerförsäljningsförordningen och citerade detta. Han sade, att det var nästan obegripligt, och däri hade han nog rätt. Det var mycket svårt att förstå. Så här skulle det i stället ha skrivits, sade professor Wellander, och så presenterade han en ny text. Den var i och för sig bra, den var nog lättillgängligare än den andra, men det var ett väsentligt fel med den: det stod inte detsamma som i den paragraf han kritiserat, det stod något annat. Jag skulle också kunna göra ett förslag till aktiebolagslag, som vore mycket enklare att förstå men som innehölle något helt annat än det föreliggande. Som emellertid detta icke är av något intresse har jag inte besvärat mig med det. Jag har velat framhålla detta som ett försvar för mig, ty jag är liksom varje annan kammarledamot medansvarig för att förslaget småningom blir lag. Jag har därtill i egenskap av ledamot i utskottet känt ett särskilt ansvar.

Beträffande de särskilda paragraferna skall jag sedan säga ett par ord till försvar för utskottets förslag. Det är nämligen så länge sedan någon i denna debatt uppträdde till försvar för utskotts-förslaget, att man rent av skulle kunna tro att det egentligen inte finns någon som är anhängare därav. I fråga om 64 § ha reservanterna föreslagit att någon del av reservfonden icke skulle få överföras till aktiekapitalet. Herr Kilbom sade t. o. m. att det nu föreliggande förslaget i detta avseende utgjorde en försämring gentemot gällande lag, som icke medgav något dylikt överförande från reservfonden till aktiekapitalet. Jag vill fästa uppmärksamheten på att om man anser detta vara en försämring, så får man inte glömma den förbättring ur samma synpunkter som herr Kilbom förfäktade, som ligger däri att reservfonden enligt det nya förslaget nu skall komma att uppgå till 20 % av aktiekapitalet under det att den enligt gällande lag inte behöver uppgå till mer än 10 % av aktiekapitalet. Det är visserligen sant att om man har överfört mer än 10 % av aktiekapitalet till reservfonden, får reservfonden enligt gällande lag inte tas i anspråk för utdelande av gratisaktier. Men å andra sidan ger ju detta lagförslag ovill-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

korligen en större säkerhet, eftersom reservfonden icke får nedgå under 20 % av aktiekapitalet, såvida den icke måste tagas i anspråk för täckande av förlust e. d., vilket även kan bli fallet enligt nu gällande lag och som för övrigt är en av reservfondens huvuduppgifter. Gratisaktier äro för alla utom för dem som få dem en mycket impopulär företeelse. Jag har emellertid inte kunnat frigöra mig från att denna impopularitet delvis beror på något som man rent av skulle kunna kalla för spökrädsla. Hur man än betraktar emission av gratisaktier, måste man ovillkorligen medge att de medel, som användas härtill, inte kunna vara något annat än innehållen vinst. Intet hinder hade förelegat för bolaget att tidigare utdela så mycket högre vinster, att bolaget inte haft råd till emission av några gratisaktier. På grund härav torde det således ur allmänhetens synpunkt vara likgiltigt, om aktieägaren kommer i åtnjutande av sin vinst i form av gratisaktier eller i form av reda pengar. Om jag exempelvis har låt mig säga 4 aktier à 100 kronor i ett bolag och jag på dem får 10 % i årlig utdelning, så har jag efter fem år erhållit 200 kronor. Om utdelningen i stället hållits nere vid 5 % men det femte året i stället utdelats en gratisaktie på fyra gamla, har jag också erhållit 200 kronor. Det blir precis samma sak.

Nu säger herr Olsson i Mellerud, att om ett bolag kan utdela gratisaktier, så beror detta på att det fört en ur konsumenternas synpunkt oskäligen prispolitik, och det kan jag mycket väl hålla med om, men detta blir ju även fallet, om bolaget år efter år ger något högre utdelning men icke lämnar några gratisaktier. Man kan ju också tänka sig, att bolaget använder den metoden, att det år efter år delar ut sina vinster för att sedan, när det behöver öka aktiekapitalet, göra detta genom en vanlig aktieemission. Aktieägarna, som fått den högre utdelningen, kunna då av sina utdelningar betala en aktie till, och resultatet blir då precis detsamma, som om de hade fått en gratisaktie. Det förefaller emellertid, som om detta icke skulle väcka samma opposition som att utdelningen utgått i form av gratisaktier.

För min del anser jag det vara skäligen likgiltigt i vilken form aktieägarna få sin utdelning. Ur andra synpunkter är det däremot fördelaktigt, att vinsterna på detta sätt bindas i bolaget. Nu kan man visserligen säga, att sedan man en gång avsatt vinstmedel till en reservfond, så äro medlen i alla fall bundna, förutsatt att man bestämmer att de icke få utdelas, men en sådan lagstiftning kan ju knappast drabba andra företag än sådana, som redan ha avsatt mer än 20 % av aktiekapitalet till reservfonden. Företag, som icke ha gjort detta men som vilja disponera medel till eventuell framtida utdelning av gratisaktier, avsätta naturligtvis icke mera till reservfonden. De kunna ju i stället konsolidera företaget genom att avsätta medel till en dispositionsfond eller till en skuldregleringsfond eller till vilket annat ändamål som helst.

Reservanterna tyckas för övrigt utgå ifrån, att skuldregleringsfond icke får tas i anspråk för utdelning av gratisaktier. Denna fond, heter det i reservationen, kan emellertid när som helst överföras till reservfonden för att därefter tagas i anspråk för utdelning av gratisaktier. Detta är uppenbarligen en missuppfattning. Det går nämligen mycket väl för sig att ta skuldregleringsfonden till utdelning av gratisaktier, förutsatt att företagets främmande skulder icke äro så stora, att det icke får ske, men det är en annan sak.

Samma spökrädsla, för att använda det uttrycket, finner jag det vara, att man är så rädd för att taga medel i anspråk för utdelning av gratisaktier, som erhållits genom uppskrivning av anläggningsskapital. I allmänhet är det ju icke ofta, som anläggningsskapitalet verkligen ökar i värde under ett bolags livstid. Det förekommer knappast utom i fråga om jordegendom, fastighet o. d. Annan egendom, som bolaget besitter förlorar väl i stället i värde ef-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

terhand som den slits. Det finns emellertid vissa betingelser, under vilka även andra anläggningstillgångar växa i värde, och det är vid sådana tillfällen, som vi åtminstone i någon mån ha upplevt nu under kriget, nämligen under en inflation. Då kunna även sådana inventarier, som slitas ut under företagets arbete, växa i värde beroende på hur långt man driver inflationen. Drivs den till sådana orimligheter som under 1920-talet i Tyskland, framstår orimligheten av att icke anläggningskapitalet skall få uppskrivas klarare. Om man efter en sådan inflation icke får skriva upp anläggningskapitalet, antingen det nu skall ske genom att dela ut det uppskrivna beloppet såsom gratisaktier eller genom att stoppa dem någon annanstans, så tvingas bolaget att bilda ett nytt bolag, som köper tillgångarna till högre pris, eftersom det måste vara fullständigt orimligt att hålla värdena nere vid det nominella värde, som de hade före inflationen.

Såsom redan förut har påpekats, följer icke av en uppskrivning av anläggningstillgångarna och utdelning av gratisaktier, att företagets ekonomiska ställning försämras. Medlen äro ju allt fortfarande bundna i företaget starkare än de kunna bindas på något annat sätt. Det kan emellertid mycket väl inträffa, som för övrigt herr Olson i Göteborg påpekade, att det företag, som sköts bäst, kan komma i de största svårigheterna på grund av ett förbud mot uppskrivning av anläggningstillgångar. Det kan till exempel finnas två företag vid sidan av varandra, av vilka det ena har skött sig mycket väl, gjort betydande avskrivningar och på det sättet konsoliderat sig, men som på grund av de gjorda avskrivningarna har fått låga bokförda tillgångsvärden, medan det andra företaget har gjort låga avskrivningar och som resultat härav fått höga anläggningsvärden. Skulle nu båda företagen råka ut för en olycka och göra en stor förlust, så skulle det företag, som är bäst konsoliderat och som har den bästa ekonomiska ställningen, fortast bli nödsakat att gå i likvidation, medan det andra företaget, som på grund av att det försummat att göra avskrivningar och i själva verket har en undergrävd ställning, utan vidare får vegetera och leva vidare. Något dylikt kan mycket väl inträffa. Jag kan därför icke se, att det finns den fara i en uppskrivning av anläggningstillgångarna, som man vill göra gällande, detta alldeles bortsett ifrån att jag i princip anser, att bolagens balansräkningar i möjligaste mån böra ge uttryck för den verklighet, som ligger bakom.

Jag kommer härefter över till 101 §, där utskottet har gjort en ändring i Kungl. Maj:ts förslag. I Kungl. Maj:ts förslag medgavs bolag rätt att redovisa aktieinnehav i klump, därest det befanns kunna lända bolaget till förfång, om det skulle lämna en specificerad redovisning. Dispens från redovisningskyldigheten skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag kunna givas av Kungl. Maj:t eller den myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer.

För min del fann jag omedelbart vid ett första studium av lagtexten, att denna kvalifikation, att det skulle kunna lända till förfång för bolaget, var rätt odiös. Det anfördes av de näringslivsexperter, som voro vänliga nog att komma ned till utskottet för att diskutera just denna paragraf, bland andra skäl för nödvändigheten av att få redovisa aktierna i klump, att ett bolag kunde hålla på att köpa in aktier i ett annat bolag för att förvärva aktiemajoriteten i detsamma. Om bolaget emellertid nödgades redovisa de aktier, som det i smyg höll på att köpa in, så skulle detta fästa aktieägarnas i det andra bolaget uppmärksamhet på vad som skedde, vilket omedelbart skulle komma att driva upp kursen på detta bolags aktier.

Jag vill överhuvud taget säga, att de skäl, som näringslivsexperterna anförde i utskottet för klumpredovisning, icke voro vidare imponerande. Om jag icke redan tidigare hade varit oförmögen att upptäcka den skada, som kunde

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

uppträda genom en sådan klumpredovisning under de förutsättningar, som utskottet nu föreslår, skulle jag utan vidare ha underskrivit herr Undéns m. fl. reservation, så föga övertygande voro verkligen de skäl, som framlades. Denna omständighet, att en redovisning av aktieinnehav i andra bolag skulle kunna i förtid förråda förhållandet att inköpa majoriteten i ett annat bolag och att man därför skulle bli nödsakad att betala ett högre pris för aktierna, anser jag icke vara något skäl, som kan vara giltigt ur Kungl. Maj:ts eller någon annan myndighets synpunkt, ty varken Kungl. Maj:t eller den myndighet, till vilken Kungl. Maj:t har delegerat dispensrätten, kan väl ha större skyldighet att tillse, att ett bolag får köpa aktier till ett billigt pris, än att tillse, att säljaren får ett högre pris. Ingendera av dem kan ju göra anspråk på någon särskild prioritetsrätt, och därför kan detta icke vara ett skäl.

Man vet ju icke heller av vilken anledning bolaget köper in aktiemajoriteten i det andra bolaget. Det kan ju tänkas, att skälet är att nedlägga detta bolags verksamhet, därför att man vill bli av med en konkurrent. Denna konkurrent är otvivelaktigt till förfång för bolaget. Det är klart, att det är till förfång för varje näringsidkare att ha en konkurrent, och därför sträva ju också alla näringsidkare att avskaffa alla konkurrenter. De försöka alltså få ett monopol, om det är möjligt. Om lagtexten är sådan, att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t bestämmer skulle medge bolaget rätt att redovisa aktieinnehav i klump, därest det befanns kunna lända till förfång för bolaget att lämna en specificerad redovisning, så skulle åtminstone den myndighet, som Kungl. Maj:t bestämmer, medge dispens i ett sådant fall, eftersom det faktiskt vore till förfång för bolaget, att det skulle få betala ett högre pris eller icke kunde bli i tillfälle att inköpa ett annat bolag för att lägga ned dess verksamhet. Det är uppenbarligen till förfång för bolaget, men det är icke till förfång »ur allmän och enskild synpunkt», såsom utskottet har formulerat bestämmelsen. Därför är utskottets formulering att föredraga.

Justitieministern gjorde invändning mot att Kungl. Maj:t icke skulle få delegera dispensrätten. Jag skall gärna medge, att Kungl. Maj:t kan komma i ömtåliga situationer, när dylika spörsmål skola avgöras, men Kungl. Maj:t är ju icke säker på att slippa från dessa situationer, ens om dispensrätten delegeras, ty i detta fall liksom i alla andra skulle väl den, som till äventyrs icke tillmötesgicks av den underordnade myndigheten, äga rätt att besvara sig hos Kungl. Maj:t, och då fick ju Kungl. Maj:t i alla fall ärendet under prövning och nödgades avgöra det. Fullt säker är sålunda Kungl. Maj:t icke i alla fall, och då är det ju lika bra, tycker jag, att Kungl. Maj:t omedelbart tar ställning.

Jag är för min del således anhängare av utskottets förslag och detta även därför, att Kungl. Maj:ts beslut i ett sådant fall kommer att ytterligare granskas av riksdagens konstitutionsutskott. Det är också därför som jag anser, att ingen som helst fara föreligger att medge denna dispensrätt, och jag har därför icke heller kunnat underskriva herr Undéns m. fl. reservation.

Emellertid har frågan, sedan första kammaren tagit Kungl. Maj:ts förslag, kommit i ett något annat läge. Kungl. Maj:ts förslag anser jag mig som sagt på de skäl, som jag här har anfört, icke kunna godkänna. Justitieministern rekommenderade för sin del andra kammaren att ta utskottets förslag, om den icke ville godkänna Kungl. Maj:ts förslag. I så fall skulle det nämligen kunna bli en sammanjämkning på det sätt, att man skulle ta utskottets förslag men tillfoga, att Kungl. Maj:t skulle kunna delegera dispensrätten till underordnad myndighet. För mitt vidkommande måste jag säga, herr statsråd, att jag icke nappar på den kroken. För att vara säker på att utskottets förslag skall antagas av riksdagen, kommer jag hellre att rösta för herr Undéns m. fl. reser-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

vation för att få utskottets förslag såsom sammanjämkning. Jag vet ju inte, om det kommer att gå på det sättet, men jag har ju tillfälle att även i utskottet arbeta för att utskottets förslag blir det förslag, som slutligen på nytt skall föreläggas kamrarna med en bestämd begäran, att kamrarna nu ville antaga det, så att vi åtminstone få en ny lagstiftning till stånd.

Jag skall sluta med ett par ord om det förslag, som herr Brandt här talade för. Det är nog riktigt, som herr Brandt framhöll, att när utskottet icke var så angeläget om denna bruttoredovisning, så var det mycket därför — åtminstone var så fallet för mitt eget vidkommande — att det skulle innebära att ställa bolagen i en särställning. Vilken enskild näringsidkare som helst kan företa vilket hemlighetsmakeri som helst, men ett bolag skulle vara tvingat till en redovisningsmetod, som går mycket långt. Detta tycker jag rent av är att i lagstiftningen angiva bolagen såsom misstänkta företeelser, vilka därför böra observeras mer än andra. Detta är emellertid icke alls fallet. Hade jag för min del ansett, att bolagen voro så tvetydiga företeelser, skulle jag ha motionerat om att de skulle förbjudas existera. Ingen människa anser emellertid, att vi kunna driva vårt näringsliv utan aktiebolag. Aktiebolagsformen är praktiskt taget den enda form, i vilken verkligt stora företag kunna drivas, eftersom det är så få människor, som äga så stor personlig förmögenhet, att de kunna starta ett företag med ett anläggningsskapital på många miljoner. Följaktligen måste vi ha aktiebolagen, och skola vi ovillkorligen ha aktiebolag, skall man icke göra dem till strykpojkar. De skola icke åläggas mera än som är rimligt och skäligt. Större redovisningsskyldighet än enskilda böra de naturligtvis ha, därför att de arbeta med från många håll uppsamlade medel. Inför alla dem, som sålunda äga aktier eller ämna köpa aktier, måste de ju anses redovisningsskyldiga, vilken redovisningsskyldighet rimligtvis måste vara större än den skyldighet, som åvilar de enskilda företag, som bara arbeta med sitt eget kapital. Det finns även där gränser. En utredning rörande i vilken mån företag överhuvud taget skola lagligen underkastas en bruttoredovisning har jag för min del ingenting att invända mot. Skulle sålunda andra kammaren besluta bifalla herr Brandts förslag till ändring av utskottets motivering, kan jag för mitt vidkommande mycket väl rösta därför.

Herr **Olsson** i Mellerud erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Herr Severin i Stockholm säger, att det icke kan spela någon roll ur allmän synpunkt, om aktieägarna bekomma sina vinster i form av gratisaktier eller om de erhålla dem genom utdelning på sina gamla aktier. Enligt mitt sätt att se föreligger det emellertid en mycket väsentlig skillnad därvidlag. Först och främst är det ju så, att gratismitterade aktierna så småningom kräva *förräntning* och sålunda för framtiden komma att belasta företagen. Vad beträffar det gamla aktiekapitalet är det ju en fördel ur allmänhetens kontrollsynpunkt, att utdelningen sker på en enda post, som är kontrollerbar. Vi veta ju, att aktiebolagen äro känsliga för att låta utdelningsprocenten bli så hög, att den verkar för stor.

Herr **Severin** i Stockholm, som jämväl på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Om man i utdelning på fem år får 200 kronor och tecknar en ny aktie för 100 kronor därav eller om man i utdelning får 100 kronor och en gratisaktie, måste det för såväl aktieägaren som för bolaget vara alldeles detsamma. Ett bolag skall i möjligaste mån söka utdela även på gratisaktier, men om ett bolag från en aktieägare efter det att bolaget först delat ut en hundralapp sedan får tillbaka denna för en ny aktie, har bolaget

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
samma skyldighet att förränta kapitalet. Därför kan det icke vara någon skillnad, utan det måste ovillkorligen vara samma sak.

Herr **Olsson** i Mellerud erhöll på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det måste vara en fördel ur allmän kontrollsynpunkt, att man har utdelningen på en post, så att man klart ser vad utdelningen går till. Om man företager utdelningar efter olika metoder, måste detta få till följd att utdelningen blir okontrollerbar.

Härefter yttrade:

Herr **Molander**: Herr talman! Jag skall tillåta mig att helt kort framföra några synpunkter, som väsentligen beröra 101 § 2 mom., som handlar om öppna redovisningar av utländska aktieinnehav. Vi befinna oss i det läget, att vi ha att taga ställning till huruvida riksdagen i dag skall på denna punkt frångå gällande rätt, d. v. s. de bestämmelser som gälla i den nuvarande lagen, eller om riksdagen skall taga utskottets eller Kungl. Maj:ts förslag och därigenom medverka till en uppmjukning av de nuvarande bestämmelserna. Det föreligger på denna punkt, som bekant, en reservation av herr Undén m. fl.

Inledningsvis skall jag be att få erinra om att den nuvarande aktiebolagslagen tillkommit för 34 år sedan och att vi icke haft någon ändring i samma lag sedan år 1924. Det är alltså, tycker jag, klart, att denna lag har en sådan karaktär, att man icke snarast kan förvänta, att det kommer att bli möjligt att göra några nya ändringar. Därför tycker jag, att det är mycket viktigt, att vi ha klart för oss vart det bär åstad, om vi i dag ändra den gamla lagen.

När jag såsom medlem av utskottet, mycket förhoppningsfull för övrigt, hade förmånen att vara med om beredningen av denna lag, trodde jag i varje fall till en början, att man skulle ha i mycket klar hägkomst de diskussioner, som man förde i början på 1930-talet efter Kreugerkraschen. Icke blott i våra svenska tidningar utan även i den allmänna diskussionen hörde man då mycket ofta krav resas på större offentlighet angående våra olika företags förvaltningar, och dessa krav på större öppenhet framfördes icke allenast från s. k. radikalt håll utan även — skulle jag tro — från andra håll inom samhället, där man kände stort ansvar för företagens liv. Denna paragraf, som kanske kommer att innehålla en uppmjukning så till vida, att ett företag får tillstånd till klumpredovisning av sitt innehav av utländska aktier, kommer att stå i uppenbar strid mot de intressen, som gå ut på större offentlighet över våra företag. Jag tror, att det är en mycket olämplig tidpunkt att nu vara med om några uppmjukningar av denna lag.

Det är naturligtvis flera skäl som tala för att man icke frångår den gamla lagens bestämmelser. Det här ofta framförda skälet, att företag, särskilt när det gäller utländska dotterbolag och utländska företag med svenska intressen, skulle kunna stöta på svårigheter, det tror jag icke på. Till dags dato ha våra svenska företag visat, att de både kunna och vilja följa framkomliga vägar, när det gäller just deras utländska intressen. Jag tror icke, att kammaren i dag gör klokt i att göra några eftergifter på denna punkt. Jag tror, att det är ett alldeles särskilt skäl för att icke gå på vare sig utskottsmajoritetens eller Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende. Enligt min mening är det ledsamt, om man skall gå in för en uppmjukning av offentlighetsprincipen. Jag noterar med särskild tillfredsställelse, att justitieministern själv förklarar sig i princip vara anhängare av offentlighetsprincipen. Detta uttalande kan kanske innebära ett hopp för framtiden, då vi kunna tänkas komma att anknyta till det. I dagens läge gäller det ju emellertid att i lag slå fast något som strider mot offent-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

lighetsprincipen. Jag tror också, att man genom att ge efter i fråga om denna offentlighetsprincip kommer att engagera Kongl. Maj:t i ganska vittutseende och ömtåliga handelspolitiska problem. Icke minst därför, herr talman, tror jag, att vi på denna punkt få lov att gå på herr Undéns reservation, till vilken jag ber att få yrka bifall.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr Hedlund i Rådom: Herr talman! Efter den långa debatt som förts här i detta ämne skall jag begränsa mig till att redovisa de viktigaste skälen till att jag i de två stora tvistefrågorna följer utskottsmajoriteten. Jag syftar då givetvis i första hand på frågan om bestämmelserna angående utgivandet av gratisaktier genom överförande av medel från reservfonden eller medel, vunna genom uppskrivning av anläggningstillgångarna. Jag syftar vidare på den s. k. klumpredovisningen av främmande aktier.

I förstnämnda hänseende — alltså i fråga om utgivande av s. k. gratisaktier — innehåller ju utskottsförslaget bestämmelser om trenne vägar för utgivande av nya aktier vid sidan om den vanliga vägen genom nyteckning. I första hand har man behållit den gamla linjen om överförande av vinstmedel som icke äro fastlåsta i reservfonden. Sedan har man tillskapat två nya möjligheter, nämligen överförande av medel från reservfonden och användande av vissa uppskrivna belopp. Mot att använda besparade vinstmedel som icke överförts till reservfonden för utgivande av nya aktier har, såvitt jag vet, knappast någon invändning rests. Det måste väl också anses förtjänstfullt, om ett bolag, i stället för att dela ut till sista öret, sparar medel i bolagets fonder och på det sättet konsoliderar sin ställning för nya arbetsuppgifter och för mötande av svårigheter som kunna inträffa. Om man är klar med att det är önskvärt att bolagen fondera vinstmedel på det sättet, frågar man sig, om det egentligen finns någon anledning att på annat sätt behandla ett företag som låst fast sina medel i reservfonden, varigenom man velat varaktigt förhindra, att dessa medel skulle komma att delas ut till aktieägarna, och alltså velat bevara medlen åt bolaget. Finns det, frågar jag, någon anledning att beträffande dessa medel förfara annorlunda än med de medel, som icke blivit fastlåsta på det sättet? Det skulle man kunna säga, om det gällde den del av de fastlåsta medlen, som enligt lag eller bolagsordningen ständigt skola finnas hos bolaget för att utgöra en trygghet för bl. a. borgenärerna, men icke i fråga om överskjutande belopp som f. ö. kanske kommit att bli mångdubbelt större än aktiekapitalet. Enligt min mening förefaller det att vara en tämligen förtjänstfull åtgärd från bolagsledningens sida då man vill överföra reservfondskapital till aktiekapitalet, åtminstone då detta sker med tanke på att ånyo fortsätta med att tillföra reservfonden medel. Man har mot ett sådant förfarande här eller annorstädes knappast riktat någon annan erinran än den, att om man ökar aktiekapitalet kan detta ha den psykologiska effekten med sig, att det kommer att resas krav på högre utdelning, d. v. s. icke högre utdelning procentuellt utan högre sammanlagd utdelning än tidigare. Jag vill ingalunda fränkänna det argumentet allt värde, men jag vill säga, att de bolag det här är fråga om så gott som undantagslöst ha en mycket god ställning och en betydande reservfond, något som väl regelmässigt beror på att en majoritet av aktieägarna önskat föra en sund utdelningspolitik och att den ej varit alltför lyhörd mot krav i annan riktning som kan ha framförts av en minoritet bland aktieägarna. Det är knappast anledning antaga att aktieägarmajoriteten kommer att ändra inställning i detta avseende blott av den anledningen att en överföring sker från reservfonden till aktiekapitalet.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Beträffande det andra fallet av gratismission som föranlett denna debatt, nämligen det som är avsett att ske genom uppskrivning av anläggningstillgångar har man i första hand att uppmärksamma, att man genom att taga del av balansräkningen och räkenskaperna överhuvud taget får en skev bild av ett bolags ställning försåvitt anläggningstillgångarna äro bokförda långt under deras egentliga värde. Detta är en synpunkt, som här enligt min mening väger mycket tyngre än den gör i det förra fallet där den också blivit åberopad. När härtill kommer att det mot bolag, som gjort avskrivningar på sina anläggningstillgångar i stället för att samla till reservfonden, skulle innebära en orättvisa om de ej längre finge möjlighet till uppskrivningar av dessa tillgångar för nyemission, så finner jag, att man även här klargjort, att behov föreligger för utgivande av nya aktier i den ordning som är föreslagen. Här kan man självfallet komma med den erinran, att genom att släppa lös avskrivningsmöjligheterna på detta sätt kunna räkenskaperna komma att bli missvisande. Det kan komma att gå på det sättet, att man skriver upp värdena utöver vad som verkligen är motiverat. Den risken föreligger naturligtvis, det läser icke kunna bestridas, men förutsättningarna för att en uppskrivning skall få ske äro tämligen utförligt angivna i lagen, och det åligger revisorerna att tillse, att uppskrivning icke sker med mindre än att förutsättningarna därför verkligen föreligga. I fråga om fast egendom kan man också erinra om att utskottet här infört en särskild garanti i detta avseende genom bestämmelsen, att taxeringsvärdet utgör maximigräns för uppskrivningen.

Från något håll har det gjorts gällande, att det vore riktigare, om ett företag med betydande dolda tillgångar eller tillgångar i reservfonden i stället för att ge ut gratisaktier sänkte priserna på sina varor. Det är säkerligen ett allmänt önskemål, att varuprisen icke skola hållas högre än vad som är nödvändigt. Men man får väl också komma ihåg, att inom samma bransch få företagen lov att hålla ungefär samma priser. Man kan knappast begära, att ett företag med stora reservfonder — alltså ett företag som underlåtit att göra vinstutdelning utan sparat medlen — av den anledningen skall sänka sina varupriser under vad andra företag kunna göra som utdelat kraftigare.

Den andra stridsfrågan här gäller klumpredovisning av främmande aktier. Den allmänna principen i lagförslaget är att främmande aktier skola specificeras. Det skall anges i vilka bolag aktierna finnas, och aktiernas antal skall uppgivas. Det har nu gjorts gällande, att den bestämmelsen skulle bli till hinder för näringslivet. Bolag som önskade köpa upp aktier i ett annat bolag kunde störas i sitt förhåvande om förvärvet av aktier måste redovisas innan det blivit slutfört. Från flera håll i denna kammare har sagts att dessa argument måste tillmätas en synnerligen ringa betydelse. Jag hör till dem som icke vill tillmäta det någon betydelse alls. Däremot skänker jag större värde åt ett annat skäl som åberopats i detta sammanhang. Det har av näringslivets män gjorts gällande, att det kan vara av viss betydelse att kunna hemlighålla aktieinnehavet i utländska dotterbolag. Man har sagt, att allmänheten i främmande länder ibland kan vara obenägen att göra affärer med ett företag som man vet ligger i utländska händer. Det påståendet har jag för min del ansett icke kunna fränkännas ett visst värde. I den mån detta påstående är riktigt har det naturligtvis betydelse för svenskt näringsliv, för den svenska arbetsmarknaden o. s. v. om klumpredovisning får ske eller ej. De utskottsledamöter som icke velat vara med om sekretessmöjligheter på detta område ha invänt, att oavsett hur man förfar med redovisningen av aktier i utländska dotterbolag kan man icke i längden hemlighålla innehavet av sådana aktier. Det må vara sant, men det har också från näringslivets represen-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

tanter betonats, att möjligheten att temporärt hemlighålla innehavet av aktier kunde ha ganska stor betydelse för möjligheter för ett svenskt bolags dotterföretag i utlandet att inarbeta sig på den utländska marknaden. Om aktieinnehavet först härefter blir känt för allmänheten i det främmande landet medför detta icke alls, säges det, samma olägenheter som om det bleve bekant på ett tidigt stadium. Å andra sidan kunna vådorna av en sekretess av här ifrågavarande slag knappast bli några, om man överlåter åt offentlig myndighet att pröva när sekretessen bör tillåtas. Två här framförda förslag, gå ut på en prövning av offentlig myndighet, nämligen propositionens och utskottets. Meningarna om vilket av dem som är att föredraga kunna givetvis vara delade. I ett avseende är enligt min mening utskottets förslag avgjort att föredraga, nämligen i fråga om de förutsättningar under vilka sekretess skall få äga rum. I Kungl. Maj:ts förslag stadgas, att sekretess kan äga rum redan om ett bolag tillskyndas förfång — det kan ju vara rena konkurrenshänsyn som här kunna bli avgörande — medan man i utskottets förslag har ett krav på att det skall vara ett allmänt intresse som talar för hemlighållandet av aktieinnehavet.

Det föreligger ytterligare en skillnad mellan propositionens och utskottets förslag, i det att enligt propositionen Kungl. Maj:t kan delegera sin beslutanderätt till en underordnad myndighet. Om Kungl. Maj:t själv bibehåller denna rätt, har ju riksdagen en viss kontrollmöjlighet över hur denna befogenhet utövas, i det att konstitutionsutskottet då kan granska, hur Kungl. Maj:t har handhaft sin rätt att medgiva hemlighållande av innehav av främmande aktier. Det har emellertid sagts, att Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt skulle vara att föredraga med hänsyn till att det ofta kan bli en utrikespolitiskt sett ganska delikat sak för Kungl. Maj:t att ta ställning till huruvida innehav av främmande aktier skall få hemlighållas eller icke. För egen del skulle jag tro, att det i detta avseende kommer på ett ut, om Kungl. Maj:t eller en underordnad myndighet har att taga ställning till frågan. Även om det mången gång blir så att Kungl. Maj:t med hänsyn till utrikespolitiska förhållanden ej anser sig vilja bifalla ansökning om klumpredovisning, lär det vara en överdrift när man i den av herr Velander m. fl. avgivna reservationen anför, att det skulle vara tämligen ringa utrymme för Kungl. Maj:ts möjligheter att medgiva dispens. Där man i det främmande landet förfar så, att man hemlighåller innehav av svenska aktier, bör det åtminstone icke stöta på betänkligheter att tillämpa enahanda förfarande från svensk myndighets sida.

Jag kommer alltså till den slutsatsen, att utskottets förslag är att föredraga framför Kungl. Maj:ts förslag. Då jag har den inställningen och vet, att första kammaren har antagit Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, vill jag av det skäl som har anförts av herr Lindqvist förorda ett bifall till herr Undéns reservation i tanke att man därigenom skall få en sammanjämkning efter utskottets linjer.

Herr **Olson** i Göteborg: Herr talman! När man behandlar dessa spörsmål om vad som numera inom näringskretsar och bland företagare betecknas som fondemission men som reservanterna och andra kretsar med en viss envishet gärna vilja benämna gratismissioner, är det klart, att man mycket väl kan ägna en god del eller huvuddelen av sitt intresse åt de omständigheter som ha förorsakat de dolda och öppna reserver, vilka kunna vara anledningen till dessa emissioner. Då kan man väl därvid också rulla upp en socialpolitisk diskussion av ganska stora mått och framlägga sådana synpunkter som herr Kilbom i dag gjort sig till tolk för. Man kan säkerligen också visa upp, att en viss monopolställning och ett visst utnyttjande av konsumenterna ha bi-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

dragit till att dessa fonder ha bildats, likaväl som man kan visa exempel på att det allmännas åtgärder ha varit orsaken härtill. Men man kan säkerligen även konstatera, att det finns företag, som på grund av att de haft en framsynt och god ledning kommit att skapa sådana reserver, för att icke tala om de företag som genom stor återhållsamhet vid utdelningar kunnat erhålla dylika reserver. Men, mina damer och herrar, vad ha nu dessa olika förhållanden att göra med det spörsmål, som vi här behandla i aktiebolagslagen?

Här är det fråga om huruvida dessa reserver som uppsamlats, vare sig de äro dolda eller öppna, skola med lagens tvång bevaras i sin egenskap av att vara mer eller mindre rörliga reserver, sålunda disponibla för aktieägarna till utdelning eller andra ändamål, eller om man skall tillåta ett bolag att överföra dessa reserver i en fastare och säkrare form, där de icke kunna användas till utdelning. Det är ju detta spörsmål, som lagts fram här, och man kan med fog fråga sig, vilket som är bäst ur de synpunkter som företrädas av reservanterna. Tilläggas bör kanske också, att om man nu tänker på möjligheten till utdelningar, så är det ju uppenbart, att i och med att dessa fonder överföras till aktiekapitalet har möjligheten att disponera medel till utdelning därmed i motsvarande grad minskats. Man bör sålunda därmed nå just det syfte, som reservanterna avse, men som de tro att man bättre når genom att med lagstiftningens hjälp förhindra en överföring av dessa medel till aktiekapitalet.

Sedan är det ju också klart — vilket jag skulle ha velat understryka för herr Kilbom, om han varit kvar här — att det avgörande i fråga om de argument han särskilt uppehållit sig vid icke är vad som sker, när denna emission kommer till stånd, utan det avgörande är ju det som skett dessförinnan, när värdena samlats hos bolagen. Genom emissionen sker ju ingenting alls i detta avseende. Ingen aktieägare får därigenom ett enda öre mer än vad han hade förut. Han hade en viss andel i bolaget, och efter emissionen har han precis samma andel i bolaget. Möjligen har han ett papper mer i sin hand. Detta är sålunda orsaken till att det hade varit önskvärt, att det vilseledande ordet gratisaktier icke kommit till användning, varigenom framför allt aktieägarna vilseledas. Det är besvärligt nog ändå iför många företagare som vilja, att företagen skola ledas på ett framsynt och sunt sätt, att ha att göra med aktieägarna när dessa vilja lägga sina egna intressesynpunkter på utdelningspolitiken. När dessa få för sig, att de fått något gratis och vilja ha valuta härför i form av utdelning, är det icke så lätt för företagarna att hålla emot. Därför skulle jag vilja rekommendera åt dem som nu hålla på benämningen gratisaktier, att de av det skäl som jag här anfört stödja de lojala företagarna i deras utdelningspolitik genom att icke yrka på en benämning, som av aktieägarna med orätt tolkas såsom innebärande för dem en rätt att få högre utdelning än de förut hade.

Jag skulle även vilja säga några ord till herr Brandt. Jag är alldeles enig med honom om premisserna, att en tillräcklig och ökad publicitet är av behovet påkallad. Men man kan ju i alla fall fråga sig, om det från denna gemensamma utgångspunkt skall vara alldeles nödvändigt att så att säga kläda av företagsamheten inpå bara benen. Det är icke förhållandet, herr Brandt, att denna obenägenhet från företagarevärlden att röja allt som sker och finns inom företagen bottenar i ett »traditionellt hemlighetsmakeri och en känslomässig motvilja mot all slags offentlighet från företagarnas sida». Det förhåller sig icke på detta sätt. Jag skulle här vilja draga en parallell, som kanske kan vara en liten tankeställare även för herr Brandt.

Vi böra, när vi yrka på denna stora öppenhet vid all redovisning, betänka, att det finns bland många andra två olika grupper av företag. Det finns så-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

dana företag, som redan kommit in i en relativt stabil fåra, såsom fallet kan vara, när omsättningen och alla produktionsfaktorer äro på ett eller annat sätt tryggade. Sådana företag, som vi ha många exempel på, kunna utan olägenhet lämna alla sorters upplysning om sina egna förhållanden, ty deras framgång är på ett helt annat sätt tryggad än vad fallet är med den andra typen av företag, som jag skulle vilja beteckna som företag, vilka utföra ett pionjärbete i kamp med intressen av olika slag, konkurrenters och andra intressen, som kunna resa sig mot företagsamheten som sådan och som sålunda måste brytas av företaget på vägen mot målet. För denna typ av företag är det betänkligt, det är en olägenhet och till skada för dem att behöva med en bruttoredovisning lämna upplysning om allt vad som sker i företaget.

Vi kunna ju bara erinra oss, att det icke är lätt att spela ett parti kort, om motspelaren ser in i korten. Och han skall vara bra stark och sitta ovanligt väl till för att kunna spela med upplagda kort och ta hem spelet. Sådana anspråk få vi icke ställa på företagarverksamheten, utan vi få nog förfara på det sätt som herr Lundstedt antydde, nämligen att vi få ta med i beräkningen, att så länge vi ha ett privatkapitalistiskt system, som hela vår försörjning är beroende av, så få vi göra det bästa möjliga för denna verksamhet och underlätta den på allt sätt som är möjligt. Dit hör att icke begränsa dess rörelsefrihet och icke försvåra dess verksamhet genom en publicitet, som sträcker sig utanför vad som av andra samhällseliga intressen är av behovet påkallat.

Herr Lundell: Herr talman! Jag skall icke yttra mig om alla de många spörsmål som här ha berörts utan endast gå in på ett par punkter.

Det var egentligen när herr Kilbom talade som jag kände mig föranledd att fundera på att begära ordet, och det är ju inte första gången, som det är den orsaken till att jag begär ordet här i kammaren. Herr Kilbom är tyvärr icke kvar här i kammaren nu. Han började sitt anförande med att ta kammarens ledamöter i kraftig upptuktelse för att de i stort antal genom sin bortovaro nonchalerade det viktiga avgörande som här förestår. Han använde mycket starka ord, men sedan han väl sagt vad han hade på hjärtat, så har han själv försvunnit från denna sammanträdeslokal. Jag tror icke, att en sådan attityd på något sätt kan anses vara heroisk. Här ha emellertid i avseende å vad jag nu kommer att beröra framhållits samma synpunkter som av herr Kilbom även av herr Olsson i Mellerud, och han kanske kan taga vara på något av det jag tänker att säga. Det rör sig så gott som helt och hållet om dessa tilläggsaktier eller s. k. gratisaktier.

Detta är ju en sak som har berörts av många talare här. Den utgör emellertid inte direkt någon tvistepunkt i utskottsutlåtandet annat än i avseende på dels benämningen och dels frågan om huruvida reservfondens medel skola få användas som underlag för tilläggsaktier. Men herr Kilbom och flera med honom ha talat om detta system med tilläggsaktier ur rent principiell synpunkt, och det är på den punkten jag vill göra några invändningar.

Herr Kilbom sade direkt, ordagrant tror jag, att de emitterade medlen hade ju aktieägarna icke gjort något som helst för att åstadkomma. Det är en uppfattning som jag många gånger har hört uttalas från socialdemokratiskt håll, och det är ju en alldeles felaktig uppfattning, som ligger bakom detta uttalande. Aktieägaren har givetvis gjort lika mycket eller lika litet för att åstadkomma den del av vinsten som reserveras, som han gjort för att åstadkomma den del av vinsten som blir utdelad. En del av vinsten användes ju till rörelsens konsolidering och utvidgning, och en annan del utdelas. Jag kan inte finna, att det är något märkvärdigt i detta, och inte heller kan jag finna att det är nå-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

got förkastligt, ty ur samhällets intresse måste det väl vara synnerligen tacknämligt att en rörelse kan utvidgas, d. v. s. att produktionen växer. Det kan omöjligt vara lämpligt att all intjänad vinst inom aktiebolagen skulle komma att utdelas, och under sådana förhållanden kan det väl inte vara något att anmärka på att vederbörande aktieägare få särskilda äganderättsbevis — något annat utgöra ju inte dessa aktier — för de för utvidgning av rörelsens omfattning reserverade medlen.

Hur är det för övrigt i detta avseende med en rörelse, som bedrivs av enskild man? Jo, ägaren kan ju, om han så vill, taga ut hela rörelsevinsten, men han kan också låta hur stor del därav, som han vill, stå kvar inom företaget för utvidgning av rörelsen eller för att öka likviditeten. Vad han då inte tar ut av rörelsevinsten kommer omgående till uttryck såsom en ökning av hans förmögenhet, d. v. s. en ökning av skillnaden mellan hans tillgångar och skulder. Ett liknande förhållande måste av naturliga skäl gälla för ägarna till företag, som blivit satta på aktier.

Nu kan man ju säga, att för en viss aktieägare kan det ur olika synpunkter vara ganska likgiltigt, om han fortfarande har tio aktier, med ett aktuellt börsvärde av, låt oss säga 250 kronor per styck, eller om han i stället har tjugo aktier, d. v. s. tio gamla och tio nya, vilka för tillfället värderas till 125 kronor stycket. Den känsliga punkten härvidlag är — det framhöll ju också herr Kilbom — frågan om utdelningsanspråken när det gäller dessa nya aktier. Herr Kilbom tycktes ju räkna med att det är mycket tveklaktigt, om det kan finnas något legitimt anspråk på utdelning på dessa nya aktier.

Om man med ett enkelt exempel vill göra klart för sig, i vad mån sådana anspråk kunna vara berättigade, kan man taga det fall att en person sätter in pengar, som han inte behöver, på sparkasseräkning. Vid årets slut kan han då antingen taga ut den upplupna räntan eller också låta den stå kvar, och då lägges den ju till kapitalet, och han får sedan, som man säger, ränta på ränta. Skulle man resonera på samma sätt som herr Kilbom här, skulle man emellertid säga, att banken borde göra skillnad mellan de medel, som stodo inne på sparkasseräkningen vid årets början, och dem som lagts till i form av ränta vid årets slut. Jag skulle inte tro, att herr Kilbom själv, om han har medel inestående på sparkasseräkning — vilket är rätt sannolikt med hänsyn till hans goda inkomster, såvida han nu inte gjort på samma sätt som en annan framstående medlem av det socialdemokratiska partiet en gång gjorde, d. v. s. köpt aktier i Grängesbergsbolaget och Enskilda banken för pengarna — skulle säga till bankstyrelsen: »Jag vill bara ha ränta på det kapital, som stod inne från början. På den upplupna ränta, som jag låtit bli att ta ut, vill jag inte ha någon avkastning, ty det anser jag inte rättvist.»

Jag skulle inte tro, att herr Kilbom i det fallet resonerade på det sättet, och om han inte gör det, vad finns det då för anledning att resonera så beträffande medel, som satts in direkt i ett produktivt företag? Det är väl självklart, att i den mån upplupen vinst inte uttages av aktieägarna, utan får stå kvar i bolaget, så har man rätt att påräkna ungefär samma avkastning på denna som på det äldre kapitalet.

Jag anser till och med, att en förutsättning för att aktieägarna överhuvud taget skola vara villiga att låta vinstmedel stå kvar inom bolagen är att de få avkastning på dessa vinstmedel i samma utsträckning genomsnittligt räknat som på det äldre kapitalet. Annars kan det ju ligga nära till hands för aktieägarna att taga ut dessa medel och sätta in dem på ett annat ställe, där de få den avkastning, som nekats dem inom bolagen. Det får väl emellertid sägas vara ett allmänt intresse, att inte aktieägarna taga ut vinstmedlen ända till botten, utan låta dem stå kvar i en sådan utsträckning att produktionen kan

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

utvidgas, om så behöves, och företagens ställning blir så pass säker och konsoliderad, att företagen inte falla samman vid första allvarligare kris, som sätter in.

Men hur skall det nu gå till, när det skall lämnas avkastning på de reserverade vinstmedlen? Jo, det kan ske på två sätt. Antingen kan man, i den mån det i bolaget inestående kapitalet växer, öka utdelningen på de gamla aktierna, så att där man från början utdelade 5 procent är det naturligt att man efter vissa år utdelar 6 procent och efter ytterligare vissa år 7 procent o. s. v., allt efter det bolagets fonder växa i jämförelse med aktiekapitalet. Eller också kan man, i den mån bolagets egendom växer genom att vinstmedel få stå kvar, lämna ut nya aktier i samma takt som den egna förmögenheten växer men bibehålla utdelningen på aktierna oförändrad och därvid ha samma utdelning på de nya aktierna som på de gamla. I båda dessa fall vederfares principiellt inte aktieägarna något annat än som vederfares varje innehavare av ett sparkassekonto, vilken inte tar ut sina upplupna räntor mer än till en del.

I regel går man nog en medelväg mellan dessa båda metoder — d. v. s. att antingen höja utdelningen eller öka aktiekapitalet genom tilläggsaktier eller nya aktier. Vilken metod som psykologiskt är den mest tilltalande, skall jag inte här försöka utreda. Just den omständigheten, att man i regel brukar gå en medelväg, tyder väl på att man inte funnit vare sig det ena eller andra förfarandet ha något bestämt företräde.

Men det finns ytterligare en orsak till detta legitima krav på ökad utdelning eller på ett utökat aktiekapital med oförändrad utdelning, och det är penningvärdets fall. Såvitt jag hört är det emellertid ingen av dem, som här uppträtt, som fäst uppmärksamheten på den saken. Det finnes ju aktiebolag, som fortfarande redovisa samma nominella aktiekapital som före 1914. Jag är själv en obetydlig delägare i ett gammalt bolag, som har samma antal miljoner i aktiekapital nu som det hade före 1914. Men det är självklart, att de realvärden, som stå på tillgångssidan i den balans, där dessa miljoner fortfarande stå på skuldsidan, ha stigit värderade i penningar ungefär i samma mån som penningvärdet har fallit och ännu mera i den mån som avsättningar skett inom bolaget. Även sådana omständigheter måste rimligtvis föranleda antingen ökad utdelning på de gamla aktierna, i procent räknat, eller utdelning av nya aktier.

Om vi ha ett bolag, som vid tiden före 1914 redovisade, låt oss säga 10 milj. kronor i aktiekapital, så är det, även om där inte sedan gjorts några fonderingar av vinster, ganska rimligt att de oförändrade reallgångar, som finnas i bolaget t. ex. år 1942, då levnadskostnaderna stigit till 236 med 1914 som basår, tagas upp till 23,6 milj. kronor. Man bör inte bortse från denna penningvärdets inverkan, när man resonerar om tilläggsaktier eller nya aktier, ty det är en av de orsaker, som gör att det inte är annat än fullt normalt och riktigt att tilläggsaktier utdelas.

Sedan veta vi ju alla, att anledningen till att tilläggsaktier eller nya aktier en tid så flitigt delades ut var att söka i våra beskattningsregler, som gjorde det önskvärt att den vinst, som redovisades, var så liten som möjligt i förhållande till summan av aktiekapital och reservfond.

Vad angår den speciella fråga, om vilken här den egentliga tvisten råder, alltså frågan om huruvida reservfundsmedel skola få användas till emission av tilläggsaktier eller inte, skulle jag tro, att den saken i praktiken betyder ganska litet. Det kan ju emellertid finnas situationer, då det kan vara rättvist att ett bolag har denna möjlighet. Jag tror nog, att man ur rättvisesynpunkt bör hålla på den rätten, och jag vill därför yrka bifall till förslaget om att även reservfundsmedel skola få användas till emission av nya aktier.

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Utöver detta skulle jag bara i all korthet vilja dröja vid frågan om klumpredovisning av aktier i balansräkningen. Om man nu vill hindra att bolagen medgivnas rätt till klumpredovisning av en del aktieposter, så bör man ha klart för sig, att detta i rätt stor utsträckning kommer att bli en bestämmelse på papperet. Det skulle nämligen inte vara så svårt att kringgå en sådan bestämmelse. Vi kunna tänka oss, att man inom ett bolag, där t. ex. herr Paulsen, som står här bredvid mig, är verkställande direktör, vill köpa upp ett bolag i närheten men samtidigt inte vill väcka majoritetskonsortiets misstankar. Hur gör herr Paulsen då? Jo, han uppdrager åt, låt mig säga herr von Friesen att undan för undan köpa upp dessa aktier, och samtidigt lämnar styrelsen i herr Paulsens bolag herr von Friesen lån, som gör det möjligt för honom att köpa dessa aktier. Hur skall man kunna komma åt en sådan sak? Det enda sättet skulle vara att det föreskrevs att revisorerna i sin revisionsberättelse vore skyldiga att tillkännage, att den och den summan hade utlånats till en viss person med uppdrag att köpa in aktier i det och det företaget. Men sådana detaljerade föreskrifter för revisionen kan det ju ändå inte här bli fråga om. Vad skall det emellertid under sådana omständigheter tjäna till att komma med föreskrifter, som på ett så enkelt sätt kunna kringgås, naturligtvis även i mycket större bolag än det, som jag här tänkte mig att herr Paulsen var verkställande direktör för?

Vidare undrar jag, om det inte är en sak som man förbisett i detta sammanhang — jag vill dock inte uttala mig med bestämdhet på den punkten. Äro föreskrifterna för ekonomiska föreningar avsedda att bli lika stränga som nu föreslagits i fråga om aktiebolagen i vad gäller specifikation av aktieinnehav i balansräkningen? Eller kanske det är så, att man vill lämna öppet åt företag i kooperativ form att köpa upp under hand olika aktiebolag, medan man inte vill medge samma rätt åt aktiebolagen. Jag säger inte detta särskilt med hänseelse till Kooperativa förbundet, ty detta företag redovisar, såvitt jag vet, mycket utförligt i sin balansräkning sitt innehav av aktier i andra företag. Men det kan ju hända, att om man gör restriktionerna här för stränga för aktiebolagen, så glider näringslivet mer och mer över i andra former, där restriktionerna inte äro så stränga.

Herr talman! Det var bara dessa två saker jag ville beröra, och jag ber att i fråga om den senare, alltså klumpredovisningen av aktier, få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag, vilket är något bättre än utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, blev 1 § av kammaren godkänd.

2—63 §§.

Godkändes.

64 § 1 mom. föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag skall i fråga om detta moment be att få yrka bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av 64 § 1 mom. i den av utskottet föreslagna lydelsen dels ock på godkännande av den lydelse av 64 § 1 mom., som föreslagits i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Mellerud begärde emellertid vote-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ring, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 64 § 1 mom. i första särskilda utskottets förevarande förslag till lag om aktiebolag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av 64 § 1 mom., som föreslagits i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för nej-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Lindqvist, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 58 ja och 64 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 64 § 1 mom. i den lydelse, som föreslagits i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

64 § 2 och 3 mom. samt 65—70 §§.

Godkändes.

Efter föredragning av 71 § yttrade:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Linder m. fl. till denna paragraf fogade reservationen.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Såvitt jag förstår, hänger denna paragraf samman med 64 §, varom beslut redan fattats. Jag yrkar emellertid bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på godkännande av utskottets förslag till lydelse av 71 § dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

72—99 §§ och 100 § 1 mom.

Godkändes.

100 § 2 mom. föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! I fråga om andra momentet i denna paragraf ber jag att få yrka bifall till herr Linders m. fl. reservation.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Jag hemställer om bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt, d. v. s. om bifall till reservationen av herr Velander m. fl.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Det blir väl bäst att jag yrkar bifall till utskottets förslag. Herr Lundbergs yrkande och utskottets förslag skilja sig i så måtto, att utskottet har infört en punkt, där det heter: »I fråga om fast egen-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)
 dom må dock ej i något fall uppskrifning ske över senast fastställda taxeringsvärdet.» Jag yrkar alltså bifall till utskottets förslag.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av 100 § 2 mom.; 2:o) godkännande av den lydelse av 100 § 2 mom., som föreslagits i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av 100 § 2 mom. i den lydelse, som föreslagits av Kungl. Maj:t; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Olsson i Mellerud begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 2:o) angivna propositionen, efter given varsel, följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 100 § 2 mom. i första särskilda utskottets förevarande förslag till lag om aktiebolag, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av 100 § 2 mom., som föreslagits i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren godkänt 100 § 2 mom. i den lydelse, som föreslagits i den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

100 § 3—10 mom. och 101 § 1 mom.

Godkändes.

101 § 2 mom. föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Olsson** i Mellerud: Herr talman! Jag skall be att i fråga om andra momentet få yrka bifall till den av herr Undén m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag i denna punkt.

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Med hänvisning till vad jag förut i dag yttrat, nämligen om första kammarens beslut, kan jag icke här yrka bifall till utskottets förslag, utan jag kommer för min del — och jag skulle tro att utskottets majoritet i övrigt gör det — att rösta för herr Undéns m. fl. reservation.

Vidare yttrades ej. Herr talmannen framställde propositioner på 1:o) godkännande av utskottets förslag till lydelse av 101 § 2 mom.; 2:o) godkännande av 101 § 2 mom. i den lydelse, som föreslagits i den av herr Undén m. fl. avgivna reservationen; samt 3:o) godkännande av den lydelse av 101 § 2 mom., som föreslagits av Kungl. Maj:t; och fann herr talmannen den under 2:o) angivna propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr **Lundberg** i Hälsingborg begärde emellertid votering, i anledning varav och sedan till kontraposition antagits den under 3:o) angivna propositionen, efter given varsel, följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

Den, som vill, att kammaren godkänner 101 § 2 mom. i den lydelse, som föreslagits i den av herr Undén m. fl. avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt den lydelse av 101 § 2 mom., som föreslagits av Kungl. Maj:t.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Lundberg i Häl-singborg, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 76 ja och 47 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså godkänt 101 § 2 mom. i den lydelse, som föreslagits i den av herr Undén m. fl. avgivna reservationen.

101 § 3--7 mom.

Godkändes.

Efter föredragning av 102 och 103 §§ yttrade:

Herr **Brandt**: Herr talman! Med hänvisning till mitt tidigare anförande ber jag att få föreslå en ändring i utskottets motivering på sidan 63 sista stycket. Jag föreslår sålunda, att detta stycke, vilket inledes med meningen: »Den ståndpunkt förslaget sålunda intager innebär enligt utskottets mening ett stort och synnerligen beaktansvärt framsteg i förhållande till nu gällande bestämmelser på detta område», i fortsättningen får följande ändrade lydelse: »Motionärerna ha, under hänvisning till gällande bestämmelser i motsvarande amerikanska lagstiftning, föreslagit en ännu mera långtgående utförlighet i redovisningen. En sådan större offentlighet, exempelvis angivande av bruttoomsättningen, kan för ett enskilt företag måhända kännas som ett allvarligt men, med hänsyn till vad som därmed blottas för konkurrenter och andra. Utskottet har därför icke ansett sig kunna föreslå en lagstiftning med krav på mera utförlig redovisning enbart för de företag, som drivas i aktiebolagsform, då någon utredning icke föreligger om vilka konsekvenser detta bör medföra för övriga företag, alltså sådana som ägas av ekonomiska föreningar eller enskilda personer. Dessutom vill utskottet erinra om att de svenska aktiebolagens bokföring med all sannolikhet allenast efter tekniskt invecklade och även tidskrävande omläggningar kan tjäna till underlag för en bruttoredovisning av vinst- och förlusträkningen. Utskottet måste därför för närvarande i hudsak biträda den kungl. propositionens grundtanke att kräva nettoredovisning av rörelsen med specifikation endast av vissa särskilda kostnadsposter.»

Herr **Lindqvist**: Herr talman! Jag förmodar, att herr Brandt icke kommer att fresta kammaren med en votering, ty det är ju omöjligt att tänka sig, att kammaren skulle kunna förstå vad det egentligen är, som herr Brandt föreslår. För det första, vill jag säga till herr Brandt, är det ju så, att första kammaren redan fattat beslut. För det andra: även om herr Brandt skulle få andra kammaren med sig, så får han ju icke med motiveringen, ty motive-

Förslag till lag om aktiebolag m. m. (Forts.)

ringen bortfaller ju enligt gängse praxis, så det har ingen betydelse. För det tredje vill jag säga, att jag här har Brandts förslag framför mig (jag har hämtat det hos honom), och att jag funnit det något oklart minst sagt. Det heter där på ett ställe: »Utskottet har därför icke ansett sig kunna föreslå en lagstiftning med krav på mera utförlig redovisning enbart för de företag, som drivas i aktiebolagsform, då någon utredning icke föreligger om vilka konsekvenser detta bör medföra för övriga företag, alltså sådana som ägas av ekonomiska föreningar eller enskilda personer.» Nu är det ju en del ekonomiska föreningar, som ha aktier. Så har exempelvis Kooperativa förbundet aktier i vissa bolag, och dessa bolag falla likasåväl som andra under denna lag. Vad sedan beträffar den omständigheten, att man icke vet vilka konsekvenser det får för de ekonomiska föreningarna, så är det ju så, att man räknar med att innan denna nya aktiebolagslag träder i kraft skola vi ha en utredning och förslag om nya bestämmelser för andra aktiebolag än dem det här gäller, försäkringsaktiebolag o. s. v. Vidare har det varit meningen — jag tror det fortfarande är justitieministerns uppfattning — att när vi fått denna nya aktiebolagslag, måste vi även överse lagstiftningen om ekonomiska föreningar. Då är det väl troligt det blir så, att samtidigt som denna lag träder i kraft, få vi även en ny lagstiftning för de andra bolag, jag talade om och för ekonomiska föreningar o. s. v. Det kan icke vara riktigt att fresta kammaren med en votering här.

Herr talman, jag hemställer, att kammaren godkänner utskottets motivering.

Vidare anfördes ej. På av herr talmannen därå given proposition blev först utskottets förslag till lydelse av 102 och 103 §§ av kammaren godkänt.

Härefter framställde herr talmannen beträffande motiveringen till 102 och 103 §§ propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i denna del dels ock på godkännande av utskottets berörda motivering med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr Brandt; och godkände kammaren utskottets motivering i sagda del.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Härpå gav herr talmannen beträffande motiveringen till 9 § propositioner dels på godkännande av utskottets motivering i denna del dels ock på bifall till det av herr Kilbom under överläggningen framställda yrkandet om godkännande av den motivering, som föreslagits i den av herrar Karl Johan Olsson och Kilbom vid 9 § avgivna reservationen; och blev utskottets berörda motivering av kammaren godkänd.

De återstående av utskottet tillstyrkta lagförslagen.

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A).

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslagen fattade beslut.

Punkten B).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

Föredrogs första särskilda utskottets utlåtande, nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 51 § lagen den 12 augusti 1910 (nr 88 s. 1) om aktiebolag.

Utskottets hemställan bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.22 em.

In fidem
Sune Norrman.

Lördagen den 10 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av örlogsvarven;

nr 177, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44 m. m., i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 178, i anledning av väckt motion angående anslag för budgetåret 1944/45 till dövtumhemmet å Riis;

nr 179, i anledning av väckta motioner angående anslag för budgetåret 1944/45 till riksförbundet för sockersjuka m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 2.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 180, i anledning av väckta motioner angående ersättning till i utlandet bosatta svenska medborgare för förluster genom krigsskada.

Ersättning till i utlandet bosatta svenska medborgare för förluster genom krigsskada.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Fru **Rydh Munck af Rosenschöld**: Herr talman! Det är naturligtvis med tillfredsställelse, som jag, såsom huvudmotionär i denna fråga, noterar statsutskottets välvilliga inställning till tanken i motionen. Utskottet säger, att »utskottet delar motionärernas uppfattning, att en understödsverksamhet ut-

Ersättning till i utlandet bosatta svenska medborgare för förluster genom krigsskada. (Forts.)

över den, som för närvarande bedrivs med bidrag av statsmedel, i många fall kan visa sig vara påkallad». Utskottet menar emellertid, att eftersom utlandssvenskarnas förening skrivit till Kungl. Maj:t i ämnet förutsätter utskottet, att Kungl. Maj:t ägnar denna fråga, som alltjämt är beroende av Kungl. Maj:ts prövning, vederbörlig uppmärksamhet.

Jag kan för min del icke annat än beklaga, att utskottet icke ansett att det varit av värde, om riksdagen fått tillfälle att taga en mera positiv ställning till frågan. Det skulle varit av mycket stor psykologisk betydelse för våra av kriget — det krig som vi själva åtminstone ännu så lyckligt undgått — hårt prövade landsmän, om de åtminstone sett vår goda vilja. Nu få de i stället kort och gott höra, att den motion av vilken de, som överhuvud taget vetat om den, väntat sig så mycket icke föranlett till någon riksdagens åtgärd. Kanske hade det ej heller skadat, om riksdagen gentemot regeringen intagit en mera angelägen ställning till den här frågan.

Det förhåller sig så, att den av utskottet omnämnda skrivelsen från utlandssvenskarnas förening överlämnades till Kungl. Maj:t genom utrikesdepartementet den 25 juni 1943. Det är alltså jämnt ett år, som gått, utan att något svar har avhörts. Jag har gjort mig underrättad i utrikesdepartementet och fått veta, att man visserligen nu söker på diplomatisk väg få till stånd någon överenskommelse om viss ersättning från tyska staten till de utbombade svenskarna. Men jag vill kraftigt betona, att även om, som jag hoppas, en sådan överenskommelse uppnås, äro våra landsmän i regel icke hjälpta därmed, åtminstone icke, om man ej samtidigt kan träffa en överenskommelse om att de få rätt att överföra en sådan ersättning till Sverige. Vad många av utlandssvenskarna i Tyskland och i de ockuperade länderna framför allt skulle behöva, det vore att få flytta hem till Sverige och här söka bygga upp en ny existens.

Jag tror jag kanske bäst belyser dessa personers nuvarande situation genom att läsa upp stycken ur ett brev, som kommit till utlandssvenskarnas förening från kyrkoherde Perwe i Berlin. Det heter där: »De totalt utbombade ha lidit stora förluster, då de förlorat allt, vilket innebär, att de förutom liv lyckats rädda endast en resväska med en omgång gång- och underkläder. I många fall icke ens så mycket. Några äro fastighetsägare och ha förlorat sina hus; det finns änkor, för vilka deras hus varit den enda inkomsten för dem själva och deras barn, och som, sedan husen förintats, stå alldeles medellösa. Somliga ha fått kontanta medel uppbrända liksom värdehandlingar, vilka ej kunna ersättas. För många betyder utbombningen arbetslöshet för längre eller kortare tid, och skadorna åstadkomma dessutom icke minst en psykisk och fysisk förslitning, som är särskilt kännbar, om vederbörande märker, att han saknar varje stöd från hemlandet.

Den som fått svåra bombskador i sin bostad måste, för att kunna göra den skadade lägenheten något så när beboelig, anskaffa en hel del nytt. En helt utbombad måste skaffa allt nytt, såsom köksutrustning efter familjens storlek, matservis, matbestick, kläder, lakan, sängkläder, handdukar etc. etc.; i de krigshärjade länderna kan man ju i allmänhet icke få köpa det som behövs. För att anskaffa nytt fordras därför i stort sett, att man disponerar över svensk valuta för att kunna köpa det man behöver i Sverige och som kan sändas till vederbörande, om han alltjämt är kvar på platsen. Det största behovet för mången utbombad är att få komma hem till Sverige, men sedan man erfarit, att det icke går att räkna med någon mera avsevärd hjälp för att åter kunna börja på nytt, draga de sig ofta för hemresan, då de mena sig icke förtjänat komma hem som tiggare.» Denna deras inställning är så mycket

Ersättning till i utlandet bosatta svenska medborgare för förluster genom krigsskada. (Forts.)

starkare, som man i flertalet fall själv har sparmedel, vilka emellertid icke kunna användas därför att vederbörande, när de resa hem, icke få dessa med sig. Dessa svårigheter i samband med hemresan och de hinder, som alltså uppställas, göra att en hel del föredraga att stanna. De, som komma hem, bli naturligtvis tillfälligt hjälpta genom de medel, som Kungl. Maj:t ställt till utlandssvenskarnas förenings förfogande. Men jag vill framhäva, att detta långt ifrån är en hjälp, som har någon form av ersättning i proportion till lidna förluster, det är en hjälp att täcka det allra mest skriande behovet för ögonblicket. Jag vill tillägga att även minister Richert i Berlin i brev till utlandssvenskarnas förening har uttalat en förhoppning om att motionen om ersättning till utbombade svenskar skall leda till resultat.

Man kan fråga sig, hur många människor det här rör sig om. Detta är svårt att säga just av den anledningen, att när utlandssvenskarna ha en känsla av att icke bli hjälpta, när de komma hem, dra de sig för att anmäla, att de blivit utbombade. Utlandssvenskarnas förening antar emellertid, att det rör sig om högst 300 familjer från Tyskland och de ockuperade länderna. Att dessa icke kunna hjälpa varandra, förstår man därav, att 87 svenska familjer i en enda stad blevo utbombade. Av dem ha 76 familjer blivit av med allt vad de ägde.

Det är nog tyvärr så, att de utbombade svenskarna icke tycka att regeln att »charity begins at home» gäller i Sverige. Det är däremot en regel man tillämpat i Schweiz. De schweiziska myndigheternas åtgärder till förmån för egna landsmän i liknande situationer kunde faktiskt tagas till förebild både beträffande den direkta hjälpen och i övrigt genom det stöd, som lämnats utlandsschweizarna att få tillgodohavanden i tyska mark transfererade till hemlandet.

Det förefaller, som om vi icke ha fantasi nog att föreställa oss, hur det känns för skötsamma och på allt sätt aktade människor att fullkomligt oförskyllt stå utblottade utan att känna att de ha ett verkligt stöd från dem, som stå dem närmast, d. v. s. från landsmännen i hemlandet. Det spelar, det få vi icke glömma, i en sådan situation en oerhört stor roll, om hjälpen kommer inom en månad eller några månader eller om det som nu dröjt ett år, innan man alls börjat på allvar utreda saken.

Jag förstår, att det icke lönar sig att mot utskottets enhälliga mening nu ställa något yrkande. Jag är mycket ledsen över att icke finna någon regeringsledamot närvarande i den tunnsådda kammaren i kväll. Eljest hade jag åtminstone kunnat rikta en varm vädjan till regeringen att så snart ske kan beakta utskottets förväntan, att denna skrivelse från utlandssvenskarnas förening skall få ett resultat.

Jag vill sluta med att upprepa ett par ord ur motionen: det är en hederssak för Sverige att lösa denna fråga.

Häruti instämde herr *Håstad*.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den ärade motionären framställde ej något yrkande, varför det kan synas onödigt, att jag tager till orda i denna fråga. Motionären framförde emellertid i sitt anförande så många vädjanden och riktade så mycken kritik mot den ståndpunkt statsutskottet intagit, att jag anser mig skyldig säga några ord.

Motionären beklagade, att utskottet trots dess välvilliga inställning till själva saken icke ställt sig mera positivt gentemot regeringen genom att tillstyrka förslaget till skrivelse. Härtill vill jag kort och gott säga, att vad som

Ersättning till i utlandet bosatta svenska medborgare för förluster genom krigsskada. (Forts.)

förmått statsutskottet att sälla sig avvaktande gentemot förslaget till utredning och det beslut, som Kungl. Maj:t kan komma att fatta på grund av den gjorda framställningen är, att man ej har någon aning om storleksordningen av den fråga, som här rullas upp. För den som studerat Kungl. Maj:ts proposition nr 183, som vi behandlade för endast ett par veckor sedan här i kammaren, står det klart, att skall man här träda in hjälpande och, som motionären uttryckte sig, ersätta de skador, som svenska medborgare kunna ha lidit, kommer det att röra sig om synnerligen stora belopp. De ersättningar, som enligt propositionen nr 183 skulle utgå till sådana, som varit i svensk tjänst i utlandet under utrikesförvaltningen, uppgå sålunda till synnerligen stora belopp, och ändock utgå dessa ersättningsbelopp endast till en handfull personer, vilka varit stadda i svensk tjänst och mot vilka staten sålunda måste anses ha helt andra förpliktelser, än när det gäller personer, som för egen utkomsts skull kanske under många år varit bosatta i annat land, men som av en eller annan anledning bevarat sitt svenska medborgarskap.

Motionären uppgav, att det kanske här skulle gälla omkring 300 familjer. En representant för utlandssvenskarnas förening, vilken representant var uppe i tredje avdelningen av statsutskottet, uppgav en högre siffra. Det är ju svårt att bedöma, vilken av de nämnda uppgifterna som är riktig, men även om det endast skulle gälla 300 familjer och det här är fråga om att giva ersättning för förlorad egendom såsom kontor, varulager, hus o. s. v., förstå vi ju, att det skulle komma att röra sig om synnerligen stora belopp. Det är därför, som statsutskottet ej velat giva sig in på frågan. En skrivelse i motionens syfte skulle så att säga betyda en förhandsdeklaration om hur man skulle komma att ställa sig i själva anslagsfrågan. Utskottet har icke velat vara med därom, därför att man icke vet, vilket belopp som det i detta avseende rör sig om. Men utskottet har i alla fall genom sitt skrivsätt, som motionären var synnerligen tacksam för, velat poängtera sitt intresse för saken och förmenar att Kungl. Maj:t bör undersöka både de ekonomiska förutsättningarna och de formella detaljer, som i detta avseende kunna vara till finnandes för att fatta ett beslut. Därest Kungl. Maj:t fattar beslut om att göra en hemställan till riksdagen, förmodar jag, att vi gemensamt komma att göra det bästa möjliga i den situation, som föreligger.

Det är detta, som jag kan anföra såsom motivering till statsutskottets ståndpunktstagande. Ytterligare vill jag endast nämna, att första kammaren bifallit utskottets hemställan. Att det icke förekom en utförlig debatt i första kammaren kan möjligen bero på, att huvudmotionären där på grund av uppdrag i rikets tjänst utanför landets gränser ej var i tillfälle närvara vid ärendets avgörande i kammaren.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Rydh Munck af Rosenschöld: Herr talman! Jag har svårt att förstå den argumentering, som utskottets ärade talesman begagnade sig av. Han sade, att man icke kunde begära utredning, därför att man icke visste vilka belopp det skulle komma att röra sig om. Men det var just en utredning därom, som vi hade begärt. Vi ha ej heller begärt, att ersättning skall lämnas direkt i reda pengar för varje förlorad sak, utan vi ha begärt en utredning om de principer, efter vilka ersättning skulle komma att lämnas.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Den ärade motionären förstår icke statsutskottets försiktighet i detta avseende. När den ärade motionären får vara ledamot av svenska riksdagen lika länge som jag, kommer den saken

Ersättning till i utlandet bosatta svenska medborgare för förluster genom krigsskada. (Forts.)

att stå klar för henne. Skulle statsutskottet skrivit i motionens syfte, skulle det innerst inne inneburet en beställning av det anslag, som för detta ändamål skulle behövas, och det vill icke statsutskottet bära ansvaret för i sakens nuvarande läge.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 3.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 46, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, dels ock i ämnet väckta motioner.

Förslag till lag om ändring i förordningen angående patent.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade

Herr **Lundberg** i Hälsingborg: Herr talman! I det här ärendet har jag väckt en motion, vilken giver mig anledning säga några få ord.

I motionen uttalas farhågor för formuleringen av 1 §. Härom gör emellertid utskottet ett uttalande på s. 11, där det säges, att »utskottet utgår från, att därmed icke avsetts någon utvidgning av det patenterbara området utöver vad som nu anses gälla och har fördenskull icke funnit erforderligt att vidtaga någon omformulering av lagtexten».

Därmed har utskottet tagit ställning till de önskemål, jag framfört i motionen, vilket jag tacksamt vill notera. Beträffande det i motionen upptagna spörsmålet om metallegeringars patenterbarhet säger utskottet, att »vad som framkommit tyder emellertid på att en utbredd opinion inom den svenska metallindustrien hyser missnöje med vad som nu gäller i fråga om legeringars patenterbarhet och önskar särskilda undantagsbestämmelser. Detta kräver utan tvivel beaktande.» Till slut heter det att spörsmålet bör emellertid ingående övervägas. Jag tolkar detta så, att utskottet utgår från att utredningsarbetet skall fortsätta och att denna fråga om legeringars patenterbarhet då blir en av de allra första frågorna, som tages upp till behandling. Jag har endast velat notera detta och har intet yrkande annat än om bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 4.

Föredrogs vart efter annat första lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

nr 49, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitat biträde.

Kammaren biföll vad utskottet i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 5.

*Utredning om
inrättande av
en kyrklig
högtidsdag i
vårt land
under höstens
lopp.* Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 50, i anledning av väckt motion angående utredning om inrättande av en kyrklig högtidsdag i vårt land under höstens lopp.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Mosesson: Herr talman! Det är ju tillbörligt, när en motionär har blivit så välvilligt behandlad av ett utskott som min medmotionär och jag har blivit, att man frambär ett varmt tack till utskottet. Jag har anledning göra det jämväl ur den synpunkten, att utskottet ju varit angeläget att höra de myndigheter, som kunna tänkas ha intresse av detta. Att döma också av den pressdebatt som förekommit i vårt land synes det som om frågan skulle vara mogen för ett beslut i ena eller andra riktningen. Det råder således enighet därom, såvitt jag kan bedöma det — i varje fall är detta förhållandet inom utskottet — att hösten bör få någon helgdag.

Efter vad jag sport var det någon talare i första kammaren, som vid behandlingen av denna fråga på förmiddagen påpekade det olämpliga i att bryta sönder det gamla kyrkoåret. Alla de kyrkliga högtiderna äro nu förlagda till enbart första hälften av kyrkoåret. Jag har för min del inte någon önskan att bryta sönder denna ordning, men då den kristna kyrkan utövar sin verksamhet i alla länder, får man nog ta hänsyn till att i en del länder, såsom fallet är hos oss, behovet av ett avbrott nu och då i det vanliga arbetsschemat kommer att vara mera trängande än vad det blir i andra länder, där de klimatiska förhållandena äro andra än hos oss.

Utskottet har inte tagit ställning till spørsmålet, till vilken tidpunkt en ny helgdag skall förläggas. Utskottet har heller inte tagit ställning till spørsmålet, huruvida någon av de kyrkliga helgdagar som finnas under det första halvåret bör offras för att vi skola få en ny, utan har hemställt att allt detta skall göras till föremål för utredning, och jag har i det avseendet inte alls någon önskan att ta upp någon diskussion med utskottet. Jag är som sagt var tacksam för vad utskottet gjort och har blott en mening i saken, och den går ut på bifall till utskottets förslag.

Jag anar att den största debatten i utskottet har rört sig om spørsmålet, huruvida den nya helgdagen skulle ha kyrklig eller profan karaktär. Jag har i motionen hemställt om att det måtte bli en kyrklig helgdag. Men jag skall inte heller i det avseendet göra något annat än med ett par ord motivera, varför enligt min mening denna nya helgdag, om vi få den, bör vara en kyrklig helgdag. Det skulle kunna uppfattas rätt illa om man berövade det kristna folket i vårt land en av de kyrkliga helgdagar vi ha och i stället på hösten införde en profan helgdag, om jag använder det uttrycket. Det bör enligt min uppfattning i detta avseende inte vara så att man tar bort någon av de helgdagar som vi ha utan att placera en sådan på annan tid. Såsom utskottet påpekar är det ju inte något som hindrar en person, som inte vill använda denna helgdag för religiöst ändamål, att använda den såsom vilo- eller förströelsedag. Men det finns många som önska få använda dagen såsom en kyrklig helgdag, och då böra de ju få det.

Jag ber med dessa ord, herr talman, då jag yrkar bifall till utskottets hemställan, att ännu en gång få till utskottet uttala mitt tack för behandlingen av motionen.

Herr Sundqvist: Herr talman! Inte heller jag har något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan. Det har för utskottet stått klart att åtskilliga omständigheter kunna anföras till förmån för önskemålet om en ar-

Utredning om inrättande av en kyrklig högtidsdag i vårt land under höstens lopp. (Forts.)

betsfri dag på hösten. Däremot ha inom utskottet, såsom framgår av utlåtandet, delade meningar förefunnits rörande frågan, huruvida den nya arbetsfria dagen på hösten skulle ha kyrklig karaktär eller inte.

Jag har hört till dem inom utskottet som mena, att den nya arbetsfria dagen borde ha kyrklig karaktär, d. v. s. bli en kyrklig helgdag. De synpunkter som för mig varit avgörande finner jag mig ha anledning att, efter som denna fråga nu föranleder en stunds debatt, anföra även här i kammaren. Jag menar att allt som kan förringa helgdagens värde inom vårt folkliiv bör hindras. Jag tror nämligen att det ligger ett värde i rytmen mellan helg och söcken. För många ter sig därpå tanken på en arbetsfri dag utan helgkaraktär betänkelig. Jag har den bestämda uppfattningen att känslan för helgden alljämt är ganska djupt rotad inom vårt folk.

Jag kan nämna för kammarens ledamöter att jag för ett par veckor sedan fick en ganska drastisk belysning av detta förhållande vid ett sammanträffande med en god vän ute i landet, en socialdemokrat, som uttalade sig mycket indignerat över att inte den 1 maj hölls i helgd. Kan du tänka dig, sade han, att det finns folk som t. o. m. arbeta på 1 maj! Jag tolkar detta såsom ett uttryck för en värdesättning av helgden. Jag tror också man skulle finna, om man hade möjlighet att göra sig underrättad om människornas inställning härvidlag, att de flesta skulle anse en arbetsfri dag utan helgkaraktär på något sätt innehållslös. Jag föreställer mig att inga andra inflytelser skulle komma att göra sig gällande än de som sporadiska initiativ av olika slag skulle förorsaka. Med en sådan syn på frågan har det för mig, herr talman, sett sig såsom angeläget att vid den kommande utredningen allt möjligt beaktande skänktes önskemålen att helgden i största möjliga utsträckning bevarades.

Jag har alldeles nyss, när jag åter tittat på utskottsutlåtandet, gjort några reflexioner angående utskottets svårighet att finna ett lämpligt uttryck för denna nya arbetsfria dag. Utskottet har kallat den för en »allmän högtidsdag». Jag har härvid frågat mig: Kan man tala om en högtidsdag utan något firningsämne, utan något högtidsämne? Man kan naturligtvis säga att det att slippa arbeta kan innebära en högtid. För mig implicerar emellertid begreppet högtid ett firningsämne med helgd. Jag menar således att redan i utskottets önskemål om att utredningen skall avse en allmän högtidsdag ligger ett uttryck för känslan, att den arbetsfria dagen bör äga något slag av helgd.

Som jag nyss sade, herr talman, har jag intet yrkande utöver det om bifall till utskottets hemställan. Jag har emellertid velat anföra några av de synpunkter jag framfört i utskottet.

Herr Lindqvist: Herr talman! Den siste ärade talaren poängterade mycket starkt att han hade den uppfattningen, att skall det bli en ny fridag på hösten, borde den få kyrklig karaktär. Ja, om den saken, säga vi i utlåtandet, har det rätt delade meningar i utskottet. Men herr Sundqvist vet väl, att vi inte så noga ha diskuterat just den detaljen.

Att jag nu begärt ordet beror bara på att när en utredning kommer till stånd det skall vara någon som ifrån utskottets sida stryker under, att det är en förutsättningslös utredning vi ha begärt. För min personliga del vet jag inte i detta nu, vilken ställning jag skall inta till frågan, huruvida helgdagen bör ha kyrklig karaktär eller inte. Jag har inte tillräckligt tänkt igenom detta spörsmål. Men jag kan kanske tala om att en dag när vi hade behandlat denna fråga i utskottet träffade jag här i korridoren en gammal partikamrat från Småland, och jag berättade då för honom vad vi sysslade

Utredning om inrättande av en kyrklig högtidsdag i vårt land under höstens lopp. (Forts.)

med. Då säger han att skall det bli en fridag, låt den för all del få kyrklig karaktär! Varför? frågade jag. Jo, svarade han, därför att det har visat sig på många ställen att den 1 maj inte av alla betraktas som en verklig fridag; som en helgdag, utan det har blivit allt fler och fler som börjat arbeta även den 1 maj. Jag vet inte om detta blivit vanligt på många platser i landet, men i hans trakter var det så i alla fall, och därför sade han: Låt dagen få kyrklig karaktär! Därför tvingar man inte någon att gå i kyrkan, utan var och en får göra som han vill. Min kamrat trodde emellertid att om dagen fick kyrklig karaktär skulle detta vara det bästa, då fick den en verklig prägel av fridag och högtidsdag.

Det kanske inte skadar att säga att sådana här åsikter finnas. I övrigt, herr talman, vill jag endast erinra om att utskottet i sin motivering angivit hurudan man anser att utredningen bör vara, och detta bör vara vägledande för utredningen. Naturligtvis bör den också ta all möjlig hänsyn till såväl vad herr Mosesson som herr Sundqvist här anfört. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lövgren: Herr talman! När vi nu gå till en utredning i denna fråga tycker jag man skulle kunna skipa rättvisa mellan profana och religiösa synpunkter genom att göra Mikaelstdagen till allmän helgdag, eftersom den i många landsdelar faktiskt redan betraktas som en helgdag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 6.

Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 51, i anledning av väckt motion angående effektiviserande av lagstiftningen mot bestickning.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 7.

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. Föredrogs första lagutskottets utlåtande, nr 52, i anledning av väckt motion om rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 397, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herrar *Lindberg* och *Lundgren* hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville hemställa om förslag till sådan ändring av § 41 sjömanslagen, att sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri, finge åtnjuta rätt till hyra för den tid han av sådan anledning vore utan anställning, dock högst under två månader, samt för riksdagen förelägga förslag till sådan lagändring.

Utskottet hemställde, att förevarande motion, II: 397, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Lindberg*, som med instämmande av herr *Berg* och fru *Gustafson* inom utskottet yrkat, att utskottet måtte hemställa om bifall till motionen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr Lindberg: Herr talman! Jag har tillsammans med ett par andra utskottsledamöter fogat en reservation till detta utlåtande, en reservation som

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

utmyunnar i en hemställan om bifall till den i ämnet väckta motionen, som i sin tur går ut på en hemställan om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning av denna fråga.

Jag kanske först bör intyga att utskottet kostat på denna motion en mycket välvillig motivering, men denna motivering motsvaras inte av det yrkande utskottet framställer, nämligen om avslag på motionen. Man har inom utskottet sagt, att när man kostat på sig en så välvillig motivering skulle det inte behövas något yrkande om utredning. Man menar tydligen därmed, att eftersom man har skrivit så välvilligt som man gjort, frågan i alla fall skulle observeras och att Kungl. Maj:t, utan att riksdagen därom uttalar någon speciell önskan, skulle sätta i gång en utredning i ärendet.

Jag måste säga, att jag icke kan dela denna uppfattning. Det är ju många gånger, som t. o. m. riksdagens skrivelser med begäran om utredning icke föranleda åtgärd från Kungl. Maj:ts sida av en eller annan anledning, och då måste det väl vara ganska orimligt att tänka sig, att Kungl. Maj:t, sedan det blivit avslag på en framställning om utredning, självmant skulle sätta i gång en sådan. Däremot vill jag säga, att utskottets motivering kan vara mycket värdefull att ha vid kommande framställningar i samma ämne. Men det är en sak för sig, och jag tycker icke, att man skulle behöva göra flera framställningar i denna fråga, så vida nu icke en utredning, därest den skulle komma till stånd, leder till ett negativt resultat.

Den lag, som vi ha och vilken motionärerna vilja ha ändring i, genomfördes år 1934 och var resultatet av en framställning vid internationella arbetsorganisationens konferens i Genua 1920. Man rekommenderade länderna att ratificera en konvention med det innehåll lagen nu har. Från sjöfolkshåll ansågo vi, när denna fråga behandlades i riksdagen år 1934, att vi icke skulle motionera om någon förbättring av lagförslaget, därför att vi trodde att det skulle komma att tillämpas på ett helt annat sätt än vad som sedan skett. Vidare var det så, att man då hade anledning att räkna med bättre arbetstillgång. få fartygsförlisningar o. s. v., och trodde att frågan icke skulle få så stor betydelse som den i själva verket sedan fått.

Nu finns det en bestämmelse i lagen, som funnits ända sedan sjömanslagen kom till, vilken jag skall be att få läsa upp. Det är första stycket i 41 §, och det kan också sättas i samband med andra stycket, vilken motionärerna avse att få ändring i. I första stycket heter det: »Går fartyget till följd av sjöolycka förlorat, eller förklaras det efter sjöolycka icke vara iståndsättligt, upphör sjömans tjänsteavtal att gälla, där ej annat följer av avtalets innehåll; dock åligger det sjöman att mot hyra och underhåll deltaga i bärgningen och bliva tillstädes, till dess sjöförklaringen avgivits.» Här säges alltså klart och tydligt ifrån, att om ett fartyg råkar ut för haveri, upphör sjömannens anställningsavtal att gälla, och hans hyra upphör naturligtvis också omedelbart att utgå. Men när man kommer till andra stycket i samma lagparagraf, blir förhållandet ett annat. Enligt denna skall besättningsman tillerkännas högst två månaders hyra, om han på grund av fartygs totalförlisning — som det uttolkats — blir arbetslös. Sjömannen blir, om fartyget råkar ut för haveri och om det kan bärgas men icke är iståndsättligt — förresten om det kan bärgas och är iståndsättligt också — utan arbete omedelbart och får ingen ersättning. Men i det andra fallet skall fartyget ha totalförlisat för att de två månaders hyra skall utgå. Jag måste inom parentes säga, att denna hyra icke är avsedd att utgå under alla förhållanden utan endast för det fall, att sjömannen är arbetslös på grund av fartygets förlisning i hela två månader. Är han ar-

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

betslös fjorton dagar, får han icke mer än fjorton dagars hyra. Är han arbetslös en månad, blir det icke mer än en månads hyra. Denna bestämmelse har av rederierna också utnyttjats på ett sätt som man icke trodde var möjligt när lagen kom till. Det händer ju — och har hänt under detta krig många gånger för övrigt — att fartygsbesättningar kommit från totalförlista fartyg och omedelbart efter det att de anlant till Sverige och verkställt den formella avmönstringen från det totalförlista fartyget blivit erbjudna nytt arbete. Därest de icke kunnat taga detta med detsamma, ha de icke fått någonting av de två månadernas hyra. Det är ju ganska naturligt, att en sjöman, som kommer från ett totalförlist fartyg, icke genast han satt sin fot på svensk mark kan taga emot ett erbjudande om nytt arbete, då han icke är utrustad för ett sådant. Han har bl. a. icke kunnat skaffa sig ny utrustning kläder och icke heller de nya papper, som äro nödvändiga för att överhuvud taget kunna mönstra på ett svenskt fartyg. Men detta tager man ingen hänsyn till. Man erbjuder honom ett arbete, och vägrar han, går han miste om den ifrågavarande hyran.

Nu har det icke varit meningen i motionen, att det skulle göras några undantag såtillvida, att en besättningsman skulle under alla förhållanden ha de två månadernas hyra, som lagen talar om. Meningen är ju, att man skall sköta om att han får en ny anställning, vilket naturligtvis för sjömännen är det bästa. Men vad man har anledning att begära i detta sammanhang — och jag vill särskilt understryka det — är att han icke skall burdus skickas iväg på ett nytt fartyg utan den nödvändiga utrustningen. De anständiga redarna taga hänsyn till sådana omständigheter och påfordra icke, att sjömannen skall omedelbart bege sig ut igen. Man förstår ju också, att vid fartygsänkningarna under kriget sjömännen bli utsatta för sådana psykiska påfrestningar, att de ha rätt att ställa det kravet på sina arbetsgivare, att dessa icke skola kräva omedelbar utgång i nytt arbete igen efter en fartygskatastrof. Det har i utskottsutlåtandet också ganska starkt tryckts på det samband förevarande motion har med motionen om klädesersättningarna, och man har förmenat, att riksdagen en gång tidigare i år tagit ställning till en liknande fråga och att man icke utan vidare kan ha en annan inställning nu. Jag måste säga, att det är en väsentlig skillnad i dessa fall. Det andra ärendet gällde klädesersättningen. Det är jag som skrivit även den motionen. Jag hade mycket väl reda på den gången, att det tidigare väckts en motion i samma ämne, som utmynnat i en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning. Det gällde samma paragraf i sjömanslagen, och på så sätt ha ju dessa saker samband med varandra. Jag visste, när jag skrev motionen, att man inom kommerskollegium slutat en utredning om klädesersättningarna, men jag hade icke klart för mig, att det fanns ett färdigt lagförslag i ämnet. Det var detta som gjorde, att utskottet den gången beslöt sig för att avstyrka motionen. Emellertid finns i utredningsmännens förslag en § 41 inskriven i sjömanslagen, varav andra stycket har exakt samma innehåll som i den lag vi för närvarande ha. Däremot har det gjorts ett tillägg till denna paragrafs sista stycke, där det heter, att vid förlust av effekter skall ersättning utgå icke bara vid fartygs förolyckande utan också vid sjöröveri eller brand eller annat haveri, som fartyget drabbats av. Det är sålunda nästan exakt den formulering, som finns i gällande avtal mellan Sveriges redareförening och Svenska sjöfolksförbundet. Tydligt är sålunda, att den behandling den förra motionen fick här i kamrarna var baserad på att ifrågavarande utredning var klar och låg färdig i departementet, men att man icke ville låta bestämmelsen gälla förrän det bleve fredliga förhållanden och man kunde komma till tals med de nordiska ländernas regeringsrepresentanter.

Vad beträffar utredningen i denna andra fråga, så är det väl också ganska

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

klart, att man skulle kunna från riksdagens sida skriva till Kungl. Maj:t och begära en sådan. Jag är väl medveten om att bestämmelserna äro av internationell karaktär och att det sålunda icke går att under nu rådande förhållanden få någon ordentlig utredning på den punkten, än mindre få de andra ländernas regeringar att gå med på en ändring av lagen. Efter vad som sagts mig har man emellertid inom en hel rad andra länder gått med på en förbättrad uttolkning av lagbestämmelsen sådan den är, och andra länders sjömän ha sålunda i det avseendet bättre förmåner än vi ha här i Sverige. I fråga om klädesersättningen är själva ersättningsbeloppet ju bestämt i en förordning utfärdad av Kungl. Maj:t i kraft av bestämmelsen i 41 § sista stycket.

Jag skall nu göra några anmärkningar till redareföreningens yttrande över den motion, varom fråga är. Redareföreningen anger, att under perioden 1935—1943 totalförlist icke mindre än 311 fartyg. Det är ju en tid av nio år, och man vill naturligtvis därmed säga, att det bleve en mycket stor kostnad för den svenska rederirörelsen, om man skulle utsträcka bestämmelsen om arbetslöshetsersättning under två månader också till haverifallen. Man räknar här från redareföreningens sida med ett belopp av i runt tal 200 000 kronor per år. Det är naturligtvis en riktig siffra i och för sig, men man har då icke tagit hänsyn till att det är krigsförlisningsfallen som gjort, att antalet totalförlista fartyg blivit så skrämmande stort som det blivit. I den kungl. propositionen nr 137 vid 1934 års riksdag, som låg till grund för denna lags tillkomst, angavs, att det år 1927 förliste 33 fartyg och att två månaders hyra till besättningen på dessa fartyg skulle uppgå till ett belopp av 60 500 kronor. 1928 förliste 42 fartyg, och hyran skulle bli 125 200 kronor. 1929 förliste 35 fartyg, och summan skulle bli 83 000 kronor. Antalet förlista fartyg 1930 var 25 och summan 55 600 kronor, antalet 1931 23 och summan 65 000 kronor, antalet 1932 19 och summan 48 000 kronor. Därvid har man, så vitt jag förstår, räknat med att det totala besättningsantalet skulle få fulla två månaders hyra, men i verkligheten blir det icke på det sättet. Speciellt nu under kriget kan man icke räkna med att hela besättningarna komma i åtnjutande av hyra, ty det är en hel rad fartyg, som försvunnit med man och allt, och jag tycker, att det är en smula cyniskt av Sveriges redareförening att angiva dessa katastrofsiffror, som icke kunna ha med normala förhållanden att göra. Vidare är det så, att långt ifrån hela besättningarna även under normala tider få ut två månaders hyra.

Det har också i redareföreningens — och kanske också kommerskollegiums — yttrande framskymtat, att det skulle bli för betungande för rederinäringen, om man skulle även för andra haverifall än totalförlisning utbetala denna två månaders hyra. En av utskottsledamöterna har också sagt, även om det icke kommit till uttryck här, att det naturligtvis är vissa risker förenade med en sådan anordning. Jag måste då för det första säga, att om ett fartyg råkar ut för haveri, blir det icke fråga om att besättningen skall få någon tvåmånadershyra om fartyget skadats helt obetydligt, utan detta blir fallet då besättningen på grund av haveriet blir arbetslös. Och sådana haverier blir det dessbättre icke så ofta. Men det måste ändå, tycker jag, vara en orimlig anordning, att besättningsmannen, såsom jag tidigare påpekat, skall vid fartygshaveri gå miste om sin anställning och sin hyra, medan redaren-arbetsgivaren icke skall ha några förpliktelser.

Det kunde kanske vara rätt mycket att säga i denna fråga men det får för min del vara nog för denna gång. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Lövgren* och *Viklund*.

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

Herr Lindqvist: Herr talman! Alla ledamöterna i första lagutskottet och säkerligen alla riksdagsledamöterna vilja väl ge sitt varma erkännande åt det hårda och farofyllda arbete, som våra sjömän utföra, särskilt under nuvarande oroliga tider. Hade vi i första lagutskottet kunnat tänka oss att genom ett bifall till motionen på något sätt hjälpa sjömännen, hade utskottet, det vet herr Lindberg, tillstyrkt motionen. Utskottets välvilliga inställning till densamma framgår ju också av den motivering, som utskottet presterat för sitt avslagsyrkande, och jag vet, att herr Lindberg själv anser, att det är en mycket välvillig motivering utskottet kommit med.

Jag vet icke, hur många av kammarens ledamöter som givit sig tid att studera hela denna fråga. Om de det gjort, ha de funnit, att redan på sidan 2 i utlåtandet finns en redogörelse för vad statsrådet Möller framhöll i riksdagen år 1934 på tal om konventionen, som gav anledningen till denna lag. Nu har ju, som herr Lindberg ser, riksdagen redan förut tagit ställning till en liknande fråga. Andra kammarens andra tillfälliga utskott avstyrkte enhälligt en motion, som då förelåg, och ingen här i kammaren hade någonting att invända mot det avstyrkande, som då kom från andra tillfälliga utskottets sida. Det gällde då klädesersättningen, och utskottet uttalade följande: »Med hänsyn till att sjömanslagen är av internordisk karaktär är det dock önskvärt, att ändringar av dessa bestämmelser vidtagas samtidigt i samtliga nordiska länder, vilket rådande förhållanden dock tills vidare torde omöjliggöra. Utskottet förutsätter emellertid, att frågan upptages till slutligt avgörande, så fort förhållandena det medgiva.»

Det är ju detta första lagutskottet också nu pekat på i sitt utlåtande över denna motion. Man talar här om att det är en fråga, som vi inte gärna kunna lösa själva, utan att vi böra lösa den i samråd med andra länder, särskilt våra nordiska grannländer, men att detta inte är möjligt att göra för tillfället. Så hänvisar utskottet, som jag förut har angivit, till den ställning som andra kammaren tidigare har intagit till denna fråga. Vi ha ansett, att kammarens ställningstagande då är bindande för oss även i dag, och att vi därför inte haft möjlighet att hemställa om en skrivelse till Kungl. Maj:t. I stället har utskottet för att ytterligare understryka sin välvilja till motionens önskemål sagt, vilket inte sägs så ofta i ett avstyrkande utlåtande, att från svensk sida synas förberedande åtgärder härför lämpligen böra redan nu vidtagas inom vederbörande departement.

Nu kan ju herr Lindberg säga — och han har redan sagt det — att detta dock icke är detsamma som en skrivelse. Men jag tror, herr Lindberg, att med detta vinna vi lika gott resultat som om det hade blivit en riksdagsskrivelse. En riksdagsskrivelse ha vi ansett inte vara riktigt att föreslå just på grund av det ärende, som andra kammaren förut i princip har tagit ställning till.

Alltså, herr talman, med erkännande av det berättigade i vad motionärerna föreslagit, ha vi likväl inte på grund av de skäl, som utskottet här anfört och vilka jag nu ytterligare utvecklat, ansett oss kunna tillstyrka motionen, utan hemställt om avslag. Jag hemställer om bifall till utskottets utlåtande.

Herr Lindberg erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Det är kanske en smula oförsiktigt av mig att inte ha försett mig med andra kammarens andra tillfälliga utskottets utlåtande, men jag vill minnas att avslagsyrkandet där berodde på den utredning, som redan föreligger. Herr Lindqvist kanske inte observerade eller hörde vad jag sade, att det kan inte ha något med 41 §, andra stycket, att göra, därför att andra stycket i denna paragraf i utredningen är exakt lika med det som nu finns i sjömanslagen.

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

Följaktligen, om denna utredning — det är statens offentliga utredningar 1939, nr 21 — kommer att ligga till grund för en ny lagstiftning på området, så kommer icke någon ändring att ske i andra stycket av 41 §. Därför hade det väl inte varit ur vägen att man också hade erinrat om och begärt en ändring av detta och fått den samtidigt med frågan om klädesersättning.

Härpå anförde

Herr **Lundgren**: Herr talman! Jag hade tänkt nöja mig med att instämma i herr Lindbergs anförande, men jag anser det vara nödvändigt att kammaren får reda på, att det säkerligen inte finns något land som tolkar den här bestämmelsen så snävt som vad man gör här i Sverige. Jag tar mig friheten att relatera ett par fall.

Den 13 januari i år grundstötte ett fartyg utanför Norrköping och sprang läck. Bärgningsångare rekvirerades. Medan bärgningsarbetet pågick friskade vinden och besättningen var nödsakad att överge fartyget. När bärgningen återupptogs konstaterades, att man inte kunde bärga hela fartyget, utan måste nöja sig med att bärga halva fartyget. Halva fartyget bärgades och inbogsrades först till Norrköping och sedan vidare till Göteborg. Den 13 januari strandade fartyget, och den 26 maj var fartyget åter reparerat i Göteborg och kunde insättas i trafik. Under nästan hela den tiden hade besättningsmännen gått arbetslösa, men de fingo inte någon som helst ersättning. När man krävde rederiet på ersättning på grund av arbetslöshet, betalade rederiet ut sju dagars hyra och påstod, att det hade rätt att vänta med att betala de sju dagarnas hyra som ersättning för avskedande utan uppsägning ända till dess, att man var fullt på det klara med att fartyget kunde bärgas.

Ett annat fall inträffade i Stettin. Vid en bombraid mot Stettin sänktes ett fartyg i Stettins hamn. Besättningen sändes hem till Sverige. I det fallet har man tillämpat § 41, första stycket, men när besättningsmännen sedan kommo hem till Sverige och krävde ersättning för arbetslöshet, då svarade redaren, att det går inte att få någon sådan ersättning, ty vi kunna bärga fartyget — det ligger alltjämt i Stettins hamn. Denna besättning går fortfarande arbetslös, men någon ersättning från rederiet blir det aldrig fråga om. Antagligen har man inte tid att bärga fartyget, utan det får ligga på botten i Stettins hamn till dess kriget är slut, men någon ersättning får inte manskapet.

Det finns, som jag sade, inte något land som tolkar denna bestämmelse så snävt som man gör här i Sverige. Jag har helt nyligen varit uppe på socialdepartementet hos den tjänsteman, som varit anställd vid internationella arbetsbyrån i Genève, och där har jag konstaterat att den internationella arbetsbyrån har sänt ut ett frågeformulär till samtliga medlemsstater. Man var nämligen på det klara med att den konvention, som antogs i Genua 1920, skulle komma att tolkas olika i olika länder. Svar ha kommit från flera länder, och från Kanada, Frankrike, Spanien, Grekland och Jugoslavien har man meddelat, att man utbetalar ersättning för iråkad arbetslöshet i händelse att sjömännen måste avmönstra från fartyget. England, som egentligen var saker till att konventionen fick en sådan text som den fick, har meddelat, att man icke bedömer saken generellt, utan man bedömer förlisningarna eller sjöolyckorna från fall till fall. Det tolkas i England på så sätt, att när ett engelskt fartyg blir utsatt för sjöolycka och kommer in i en främmande hamn och sjömännen avmönstras och sändas hem till England, då ha de rätt att åtnjuta ersättning på grund av arbetslöshet, men icke ens det ha vi här i landet.

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

Detta är ju inte för rederinäringen någon stor sak. När konventionen antogs här i landet, hade departementet räknat ut, att på en tioårsperiod skulle kostnaderna för rederinäringen bli 67 000 kronor om året. Redareföreningen bestrider detta men har tagit andra år som utgångspunkt. Den har, såsom herr Lindberg sade, bland annat tagit med tre krigsår, och på denna tid ha 173 fartyg förlist. Redare ha beräknat kostnaderna till 200 000 kronor per år. Men om man betraktar, att bruttoinseglingen för den svenska handelsflottan 1938 var nära 362 miljoner kronor, kan man inte säga att 67 000 är mycket. Jag vet inte, hur mycket bruttoinseglingen varit under krigstiden, men jag tror att bruttoinseglingen under kriget motsvarar de 200 000 kronorna. När man kommer in i fredliga förhållanden igen, kommer naturligtvis summan att minska. Och märk, att vid uppskattningen till 67 000 kronor om året har man beräknat två månaders hyra till varje man ombord i fartyget, men konventionen innehåller bestämmelse om att sjöman skall ha ersättning upp till två månader. Alltså, om man får arbete omedelbart, skall han naturligtvis inte ha någon ersättning. På så sätt måste summan 67 000, eller vad det nu blir, minskas.

Utskottet säger, att detta är en internationell konvention och att man bör göra upp detta internationellt. Men den här saken är så obetydlig, att jag tror inte att internationella arbetsbyrån, om den kommer till stånd igen, skulle taga upp en så obetydlig sak. En utgift på 67 000 kronor för hela rederinäringen kan inte vara så stort belopp att internationella arbetsbyrån skulle taga upp denna sak till ny prövning.

Vidare har påtalats den motion, som tidigare blivit avslagen. Men det ligger ju så till, att innan kriget utbröt hade man i Norge redan ändrat sjömanslagen på så sätt, att ersättning för förlorade effekter utgick till de norska sjömännen till och med vid haveri, ungefär på samma sätt som vi ha det reglerat i kollektivavtalet. Danskarna svarade, att de ingenting hade att anmärka emot en sådan ändring. Finnarna däremot sade sig vara tveksamma. Det är klart att det är mycket stora möjligheter att kunna få till stånd en interskandinavisk överenskommelse inom den närmaste tiden, men det finns enligt min uppfattning inte någon som helst möjlighet att få en internationell överenskommelse i denna riktning på mycket lång tid.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Lindqvist**, som på begäran erhöll ordet för kort gemäle, yttrade: Herr talman! Jag vill endast ge en replik till herr Lindberg.

Han beklagade, att han inte hade tillgång till det utskottsutlåtande, ur vilket jag gjorde ett citat, och han misstänkte att jag inte hade citerat rätt, men jag var i tillfälle att lämna herr Lindberg detta, så han skall säkert finna, att jag inte har citerat falskt, varken på ena eller andra sättet.

Medan jag har ordet för replik tillåter jag mig säga i anledning av herr Lundgrens yttrande, att det förefaller, inte bara av herr Lundgrens utan även av herr Lindbergs yttrande som om mycket, inte allt, men en hel del, skulle vara att vinna genom förhandlingar mellan parterna. Det är ju så, som herr Lundgren säger, att det är tillämpningen som är olika, och vid förhandlingar med redareföreningen kanske man skulle kunna uppnå ett resultat, intill dess att man kan få ett nordiskt samarbete till stånd om en ändring av konventionen.

Vidare anförde:

Herr **Lundgren**: Herr talman! Jag är mycket glad över den fingervisning jag fick, men som underhandlare i 25 år vet jag, att det är ytterst svårt att få

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

motparten att gå ifrån en princip, ändå att principen i ekonomiskt hänseende är av ringa betydelse. Man biter sig fast vid en princip, och här är ju en lag som föreskriver, att fartyget skall vara totalförlist, för att rätt till ersättning skall inträda. Det är fullkomligt omöjligt att vid förhandlingar kunna få en ändring till stånd på den punkten.

Under kriget ha vi verkligen träffat överenskommelse om att de sjömän, som voro anställda på vissa angivna fartyg, skulle få arbetslöshetsunderstöd på det sätt vi anse att lagen bort föreskriva, men vi lyckades den gången därför, att sjömännen inte kunde hemtransporteras till Sverige. Längre än så kommo vi inte, och jag skulle inte våga en strid med arbetsgivareföreningen för ett principspörsmål av denna art.

Herr Erlander: Herr talman! Jag skall inte säga något om den sakfråga, som här diskuteras, men det kanske kan verka överraskande för kammarens ledamöter om det skulle förhålla sig så, att den omständigheten att Sverige ratificerat en konvention vid den internationella arbetsorganisationen skulle förhindra ett i och för sig önskvärt socialt framsteg. Det är emellertid så, att vi här i vårt land ha varit mycket bokstavstroga, när det gäller den internationella arbetsorganisationen i konventioner. Det har emellertid alltid varit ett önskemål från den svenska regeringens sida att få till stånd en ökad rörelsefrihet, så att icke socialt långt framskridna länder som t. ex. Danmark och Sverige skulle vara förhindrade att ratificera konventioner av den anledningen, att vi ha utformat vår lagstiftning på olika punkter på ett annat sätt än vad den internationella arbetsorganisationen har gjort. Därför har vid årets konferens i Philadelphia den svenska regeringens ombud fått direktiv att gå in för en uppmjukning av bestämmelserna för framtiden på det sätt, att man kan ratificera en konvention och få prövat, huruvida den svenska, danska eller engelska lagstiftningens innehåll överensstämmer med konventionens sakinnehåll, även om det skulle vara på någon punkt formell överensstämmelse.

Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta att lämna den upplysningen till kammarens ledamöter, då det otvivelaktigt kan se egendomligt ut att en organisation, som skall vara till för att främja det internationella framstegsarbetet, skall kunna stå hindrande i vägen för ett önskvärt framsteg.

Herr Lindberg: Herr talman! Jag vill bara i anledning av herr Lindqvists senaste anförande säga, för det första att jag inte har misstänkt honom för att citera falskt ur andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, och för det andra att jag bestrider allt fortfarande att detta utlåtande kan ha något med 41 §, andra stycket, att göra. Det rörde en helt annan sak, nämligen frågan om klädesersättningen, och det är bara en konstruktion när man säger, att på grund av detta utlåtande skall inte denna fråga kunna bifallas.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den i ämnet väckta motionen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lindberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 52, röstar

Ja:

Rätt till hyra under viss tid för sjöman, som blivit arbetslös till följd av fartygs haveri. (Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen; och hade kammaren alltså bifallit den i ämnet väckta motionen.

Herr talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

§ 8.

Föredrogs andra lagutskottets memorial, nr 52, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande nr 49 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till arbetstidslag för hotell, restauranger och kaféer, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls, såvitt angick andra kammaren.

§ 9.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 53, i anledning av väckt motion om undantagande från preskription av rätt till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr Spångberg: Herr talman! Jag kan i stort sett förklara mig nöjd med vad utskottet här föreslagit. Vi motionärer hade visserligen tänkt oss möjligheten av ett direkt beslut av riksdagen, som skulle gå ut på att ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen icke skulle bli föremål för preskription. Vi anse att en lagändring knappast kan vara behövlig för ett sådant beslut. Det är ju nämligen så att några bestämmelser om preskription icke finnas upptagna i lagen om olycksfall i arbete. Det påtalade preskriptionsförfarandet är en rätt sen företeelse och tillkom närmast på initiativ av en ämbetsman. Lagen antogs ju som bekant 1916, och preskriptionen infördes icke förrän 1930. Vid tillfället i fråga voro ledamöterna av riks-försäkringsanstalten icke heller eniga om beslutet. Tidigare hade riks-försäkringsanstalten visserligen prövat dylika ärenden, men man hade då icke funnit det lämpligt med ett preskriptionsförfarande. Det var först efter ett generaldirektörsskifte som anstalten i likhet med sin dåvarande generaldirektör Ribbing började betrakta olycksfall som vanliga affärstransaktioner, och vi känna till, åtminstone i viss utsträckning, vilka tragiska öden de som drabbats av olycksfall av olika grader utsatts för.

Det förhåller sig icke precis på samma sätt med ersättningar, som utgå på grund av olycksfall, som det gör med pengar, som någon lånar, eller med en överrock eller en radioapparat, som en person tar på avbetalning. Vid åtskilliga olycksfall framträder den verkliga skadan först efter rätt lång tid. Jag är mycket tillfredsställd med att utskottet i stort sett delar motionärens rent principiella synpunkter, att ersättning bör utgå från det skadan uppges, och det framgår ju också av bilagorna, att försäkringsrådet och riks-försäkringsanstalten äro inne på samma tankegång. Nu ifrågasätter utskottet om icke, därest särskilda preskriptionsbestämmelser införas, dessa böra inskrivas i lagen. Det

Undantagande från preskription av rätt till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen.

Undantagande från preskription av rätt till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

är naturligtvis önskvärt, om man vill ha någon preskriptionstid, att reglerna härom införas i lagen så att var och en kan få en klar uppfattning om dem, vilket ju icke är möjligt med den nuvarande tolkningen. Det har sannolikt aldrig varit lagstiftarens mening att 1864 års preskriptionsanslag skulle tillämpas på olycksfallsersättningar. Emellertid äro icke heller motionärerna alldeles främmande för tanken att det kunde vara lämpligt med bestämmelser i ett avseende, och vi ha därför framhållit i motionen, att i den mån som preskriptionsbestämmelser kunna anses lämpliga i fråga om olycksfallsersättning, bör tillämpning gälla så till vida att ersättning tillerkännes retroaktivt för en tid av tio år räknat från det anmälan skedde eller nya anspråk gjordes. För ett sådant förfarande bör det givetvis finnas bestämmelser i olycksfallsförsäkringslagen. En sådan lagändring bör även få retroaktiv verkan. Många fall visa önskvärdheten av att en utredning, om den, som jag hoppas, nu kommer till stånd, bör komma till stånd så fort som möjligt.

Bestämmelserna om ersättning för olycksfall ha krånglats till på ett för många synnerligen otrevligt sätt. Jag känner till ett fall, där ersättning skall utgå från ett statens affärsdrivande verk men där, på grund av att preskriptionsbestämmelser finnas i en snart hundraårig lag som icke nämnes i olycksfallslagarna, skriftväxling i ärendet pågått under mer än tre år utan att det därför kunnat klarläggas vem som skall betala den läkare, som behandlat skadan. I ett annat fall, som i och för sig är mycket upprörande, har det pågått och pågår för närvarande en process. Det gäller en person, som hade blivit påkörd av en automobil, och det blev klarlagt, att felet var bilförarens. Den påkörde fick vistas närmare tre år på sjukhus på grund av olyckshändelsen, och till vederbörande betalades ut 20 000 kronor från ett försäkringsbolag, vilket belopp nästan helt och hållet gick åt att betala läkare och sjukhusvård. Efter sjukhusvården konstaterade läkaren, att olyckan förorsakat över 33 procents invaliditet och komme att medföra bestående mycket stora obehag. Där-efter har det pågått skriftväxling och rättegång parterna rörande den ersättning svaranden hade att ytterligare betala den skadade. I vanliga fall räknar man väl med att preskriptionstiden därigenom skall brytas, men det hela är så oklart att det för närvarande pågår process bl. a. om preskription skall anses bruten i anledning av en tidigare rättegång i målet. Även andra fall böra — om nu frågan kommer att utredas genom Kungl. Maj:ts försorg — rättas till. Sedan motionen väckts har en läkare tagit upp frågan till behandling i Social-Medicinsk Tidskrift. De beaktansvärda synpunkter som där framförts ha även tillställts utskottet. Det gäller lagningen av tandproteser, som blivit sönderslagna i samband med olycksfall. Hittills har sådant icke ersatts enligt olycksfallsförsäkringslagen, utan den som drabbas av en dylik olycka i arbetet får själv vidkännas läkarkostnaderna. Den ifrågavarande läkaren, doktor Thuréus, skriver: »Erfarenheten visar att detta mången gång kan leda till beklagliga följder och uppenbar orättvisa. Som exempel kan anföras att det ej sällan inträffar, att en person vid olycksfall i arbete skadar en tandprotes. Han kan ej få den ersatt, då inga egna tänder skadats, även om han har kostat på sig betydande summor för att hålla sin tandvård i bästa skick samt för att tuggförmågan skall vara tillfredsställande, då i annat fall bl. a. rubbningar i det allmänna hälsotillståndet kan följa i form av t. ex. mag- och tarmsjukdomar.» Han framhåller slutligen: »Det synes därför skäligt att även i här föreliggande fall preskriptionstiden upphäves samt att ersättning lämnas efter vissa grunder även vid skada på tandproteser.»

Jag har då kammaren nu går att fatta beslut i denna sak, ett beslut som jag hoppas kommer att bli i överensstämmelse med vad andra lagutskottet före-

Undantagande från preskription av rätt till ersättning enligt olycksfallsförsäkringslagen. (Forts.)

slagit, velat passa på tillfället att peka på dessa problem, vilka enligt min mening böra bli föremål för utredning. Jag ber att med det anförda få yrka bifall till utskottets förslag.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Med anledning av vad den föregående ärade talaren sade vill jag framhålla, att just de exempel han anförde visa, att man icke kan lagstifta på detta område så där utan vidare, utan att man först behöver få frågan utredd. Utskottet har ju också varit mycket starkt inställt på, att en utredning är nödvändig, och har därvid helt godtagit den tanke, som framförts i motionen. Jag hoppas att det skall gå bra. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Vidare anfördes ej.

Kammaren biföll vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 10.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 54, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i förordningen den 15 juni 1934 (nr 264) om erkända arbetslöshetskassor.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11.

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m. Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m. dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 mars 1944 dagtecknad proposition, nr 205, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa; samt
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts två motioner, nämligen nr 300 i första kammaren av fru *Sjöström-Bengtsson m. fl.* och nr 491 i andra kammaren av fröken *Nygren m. fl.*

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen, med förklarande att de genom propositionen framlagda lagförslagen icke kunnat av riksdagen i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga av utskottet framlagda förslag till

- 1) lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa;
- 2) lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag);

B. att motionerna I: 300 och II: 491 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A. anført.

Sedan herr talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Fröken Hesselgren, som yttrade: Herr talman! I fråga om föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 55 får jag föreslå,

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.
(Forts.)

att detsamma må företagas till avgörande punktvis och punkten A. på det sätt, att de däri tillstyrkta lagförslagen föredragas vart för sig, det med 1) betecknade paragrafvis och, i den mån så erfordras, styckevis med slutbestämmelser, ingress och rubrik sist, varefter och sedan de båda under punkten A. tillstyrkta lagförslagen blivit genomgångna utskottets hemställan i punkten A. föredrages,

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfattas utlåtandet i dess helhet, samt

att lagtext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Detta förslag bifölls.

Punkten A.

Utskottets förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa.

Efter föredragning av 1 § anförde:

Herr **Erlander**: Herr talman! Jag befinner mig i en för en talesman för socialdepartementet rätt egendomlig situation. Vi ha ju inom socialdepartementet i regel lyckats så utforma våra förslag att det är sällan som de icke stått sig vid prövningen i utskott och kamrar. Det har icke lyckats helt i förevarande fall. Då jag kommer att tala mot ett enhälligt lagutskott, och första kammaren, visserligen mot en betydande minoritet, följt lagutskottet, kan jag genast från början deklarerera, att jag icke vågar ha allt för stora förhoppningar om att kunna få andra kammaren att följa Kungl. Maj:t.

Innan jag går in på den punkt, där det finns skiljaktiga meningar mellan Kungl. Maj:t och andra lagutskottet, skall jag be att få ta upp en liten detaljfråga, där enligt min mening en beklaglig försämring av propositionen blivit gjord. Det är på punkten om rätten att överklaga beslut om intagning i och utskrivning från anstalterna. Där har utskottet enligt min mening alldeles förbisett vad som var så att säga finessen i Kungl. Maj:ts förslag. Vi hade föreslagit, att man icke skulle ha en vanlig klagerätt i detta fall, utan att man skulle hos sinnessjukhusnämnden kunna påkalla prövning av beslut om intagning och utskrivning. Genom den formulering, som andra lagutskottet givit paragrafen, har man försvårat möjligheterna att vid behov så att säga, när någon anser sig önska påtala ett besluts förnyade prövning, ta upp frågan på det sätt som sker inom sinnessjukhusnämnden. Jag tror att det är en ganska beklaglig konsekvens av andra lagutskottets ställningstagande att man nu infört ett formellt överklagningsförfarande, vilket alltså gör att det blir betydligt besvärligare att få frågorna på nytt upptagna till prövning, om till äventyrs förhållanden framkommit, som skulle motivera en förnyad prövning. Det är, herr talman, en detalj, men en detalj, som enligt min mening visar att det kan vara förenat med vissa risker att göra om ett förslag som detta, vilket, det kan jag försäkra kammarens ledamöter, har varit föremål för en mycket noggrann prövning inom socialdepartementet. Jag kan vitsorda, fastän jag icke tror att jag tillhör dem som äro alldeles oemottagliga för andras synpunkter och trots att jag lyssnade mycket uppmärksamt på debatten i första kammaren, att jag icke kunnat upptäcka någon enda synpunkt, som icke varit under övervägande inom socialdepartementet, innan dess chef tog ställning i ärendet.

Den fråga där skiljaktigheterna verkligen betyda något är emellertid frågan om tillsyningsmyndigheten, där departementschefen och Kungl. Maj:t förordat, att medicinalstyrelsen skall vara tillsyningsmyndighet, medan ut-

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.
(Forts.)

skottet förordat skolöverstyrelsen. De motiv, som dikterat departementschefens och regeringens ställningstagande, äro följande. Det kommer icke att gå att inom överskådlig framtid uppnå den ideala skiljelinjen mellan de sinnessjuka, de obildbara sinnesslöa och de bildbara sinnesslöa, som självfallet är det mål vi sträva efter. Redan i propositionen framhålles ju, att förutsättningen för att det skall bli tillräckligt med utrymme för de bildbara sinnesslöa är att man skaffar utrymme åt de obildbara, och beträffande dem är det ju ingen som ifrågasätter annat än att de skola ha medicinalstyrelsen som tillsyningsmyndighet. Men för att de obildbara skola få utrymme säger man, att man har för avsikt att föreslå att Källshagens sjukhus ersättes med ett nytt sinnessjukhus. Det framgår redan av detta exempel att under den tid vi kunnat överblicka kommer det att bli mycket besvärligt att ha två ansvariga myndigheter. Redan platsbehovet motiverar, att man har en enhetlig ledning för såväl obildbara som bildbara sinnesslöa. Det är beklagligt att vi skola befinna oss i en sådan situation, och ingen skulle högre än jag önska att vi kunde befinna oss i ett annat läge, så att vi kunna garantera att vi hade tillräckligt med platser för de bildbara sinnesslöa. Jag tror emellertid att det är realitetsbetonat att se det hela på det sätt jag har angivit. Det är ett skäl, som jag tror utskottet icke skulle ha viftat bort.

Det andra skälet för departementschefens ställningstagande är att — låt vara att den pedagogiska sakkunskapen är utomordentligt värdefull vid dessa barns fostran — den medicinska sakkunskapen dock måste ha det avgörande inflytandet, när det gäller dessa barn, vilka det vore en illusion att göra gällande att de äro normala. Vårt mål är att skaffa psykiatrisk sakkunskap för barnavården i varje län. Det är mycket ledsamt att icke denna kammarens ledamöter — och dessvärre icke heller första kammarens ledamöter, därför att anförandena inföllo under lunchrasten — icke kunde höra vad representanter för Stockholms län och Värmlands län hade att anföra i det avseendet. Jag tror att speciellt representanten för Värmlands län givit åtskilligt att tänka på om betydelsen av att man låter den medicinska sakkunskapen i så stor utsträckning som möjligt få inflytande i fråga om omhändertagandet av dessa barn. I departementet hade vi svårt att tänka oss, att det skulle vara lämpligt att icke låta medicinalstyrelsen bli chefsmyndighet för de psykiatriska läkare, som vi hoppas så småningom kunna anskaffa. Jag tror att det kommer att visa sig, att det blir en dualism här, som kommer att bli ganska ödesdiger, och att det borde vara mycket lättare att ta hänsyn till de pedagogiska synpunkterna under medicinalstyrelsens chefskap än att låta de medicinska synpunkterna insorteras under skolöverstyrelsens översyn. Detta är ju icke det enda problemet av denna beskaffenhet, där blandade intressen göra sig gällande. Jag ber att få hänvisa till skyddshemsvården. Jag vet att de finnas, som anse att skyddshemmen böra läggas under skolöverstyrelsen. Jag tror icke att den som har ansvaret för socialvården inom vårt land vågar ge sig in på det nu, i vart fall icke innan vi fått en utbyggnad av skolöverstyrelsen med en stark social avdelning. Och jag säger detsamma här. Det är olyckligt att lägga denna betydelsefulla vårdgren under skolöverstyrelsen, innan denna utbyggt med en tillräckligt stark medicinsk avdelning. Jag ber också få fästa kammarens uppmärksamhet på att skolöverstyrelsen visserligen förklarar, att den tillstyrker att denna vård överflyttas till skolöverstyrelsen, men märk, detta mot skolöverläkaren, som alltså haft en annan uppfattning. Det är nog ganska nyttigt att man observerar detta förhållande.

Detta var alltså det andra skälet för departementschefens ställningstagande. Det tredje skälet är kanske ändå det avgörande, nämligen att vilka pedago-

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.
(Forts.)

giska synpunkter man än lägger på denna fråga, kan man väl ändå icke begära, att de pedagogiska synpunkterna skola läggas på andra än de barn, som äro i skolåldern. Om kamrarnas ledamöter titta efter i utskottsförslaget 3 § skola ni där finna att den centralanstalt, vars tillsyn skall läggas under skolöverstyrelsen, skall omfatta: a) upptagningshem för sinnesslöa barn, som ej börjat skolan, b) skolhem för med sinnesslöskola för undervisning av barn i skolåldern och c) arbetshem för ytterligare utbildning i praktiskt hänseende av dem, som avslutat skolundervisningen i skolhemmet. De synpunkter som utskottet anfört kunna uppenbarligen icke gälla mer än gruppen b). Nu sades i första kammaren, att förskolebarnen äro så få att de icke spela någon roll. Jag är överraskad av ett sådant uttalande, ty det strider i vart fall mot tillgängliga statistiska siffror. Jag vill hänvisa till sakkunnigutredningen på s. 43, där det står angivet hur många barn under 5-årsåldern som 1941 intogos på landets offentliga vårdhem. Det var 41 av sammanlagt 121. Vart tredje barn är alltså under 5-årsåldern. Det är väl ganska orimligt att säga, att siffran är så liten att den inte spelar någon roll för bedömandet av frågan. Jag hänvisar vidare till att i de enskilda hemmen var det precis samma proportion. 65 stycken intagna och 22 av dem voro under 5 år, vilken ålder uppenbarligen är en ålder under skolåldern. Men sedan kommer man till de äldre. Är det icke en ganska underlig historia, att man utan att bygga upp en socialmedicinsk avdelning i skolöverstyrelsen lägger på skolöverstyrelsen tillsynen över barn även sedan de slutat skolåldern. Såsom professor Petren i en av dagens morgontidningar mycket riktigt påpekat blir en nödvändig konsekvens av detta att även eftervården för de utskrivna kommer att läggas på skolöverstyrelsen. Jag tror, herr talman, att om vi varit i en annan situation och haft en mera fulltalig kammare här än nu är fallet, jag icke skulle ha tvekat om att det skulle ha gått att övertyga kammaren om, att andra lagutskottet icke på samma sätt genomtänkt problemet som Kungl. Maj:t. I den situation, som jag befinner mig i, med omöjligheten att nå kammarmajoriteten, medger jag att utsikterna därtill äro ringa. Jag skulle därför vilja säga att jag, oavsett de beslut som här fattas, föreställer mig att vi få taga upp denna sak till en omprövning ifrån olika utgångspunkter under de år som komma och se på vilka punkter man genom en väsentlig förstärkning av skolöverstyrelsen kan nå ett resultat, där man dock har spolierat det som enligt min mening varit ett bärande motiv för förslaget, nämligen det fortsatta utbyggandet av psykiatrikervården med chefspsykiatriker i de olika länen.

Jag har — trots att läget är det, att man icke har möjlighet att få igenom Kungl. Maj:ts förslag — icke kunnat underlåta, herr talman, att framföra dessa synpunkter.

Fröken Nygren: Herr talman! När man nu går att genomföra skolplikt för de bildbara sinnesslöa så är det att hälsa med största tillfredsställelse. Det kommer att bli till mycket stor nytta för alla barn som besöka våra folkskolor. Det förhållande som hittills varit rådande kan ju ingen människa vara glad åt. Dels kommer det att bli till nytta för de normala barnen i våra folkskolor att de sinnesslöa barnen nu bli omhändertagna. Men den allra största nyttan kommer givetvis de sinnesslöa barnen att få av den nya anordningen. Det har i mycket stor utsträckning varit föräldrarnas fel att dessa barn ha varit kvar i folkskolan. Föräldrarna ha icke velat gå med på att barnen flyttats över till sinnesslöanstalternas skolhem. Man förstår naturligtvis föräldrarna härvidlag. Det är ju icke lätt att inse eller erkänna ens för sig själv att ens barn är sinnesslött. Men den lag som vi nu skola fastställa

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.

(Forts.)

kommer att draga en tydlig gräns mellan bildbara och icke bildbara sinnesslöa, och jag föreställer mig att det är just denna frånvaro av gräns mellan de olika grupperna som gjort föräldrarna så ovilliga att skicka över sina barn till sinnesslöskolorna. Föräldrar som besökt en sinnesslöanstalt och sett asylisterna där måste helt naturligt reagera, ty deras bildbara sinnesslöa barn skilja sig i så väsentlig grad från asylisterna att ingen kan tveka om att de stå mycket närmare de normala barnen. Särskilt är det psykologiskt klokt att gå den linje utskottet gjort och draga gränsen också organisatoriskt, så att det fastställs att skolhemmen och även de andra anstalterna a)- och c)-anstalterna, eftersom de måste följas åt, äro skolor, som allihop komma att sortera under skolöverstyrelsen. Det är bara fråga om en gradskillnad mellan de barn som hänvisas till hjälpklasserna i våra folkskolor och de som måste hänvisas till sinnesslöanstaltens skolhem eller till externaten i de städer, där man har sådana inrättade.

Såsom utskottet fastslagit är det i första hand fråga om undervisning och fostran på anstalterna. Undervisning och fostran äro mera utmärkande för anstalterna än vård. Detta gäller icke bara b)-anstalterna, d. v. s. skolhemmen, utan även såväl a)- som c)-anstalterna. Det är fråga om att bibringa även småbarnen under 7-årsåldern den grad av uppfostran man kan. Nu säger herr Erlander att det skulle vara så avvita att c)-anstalterna, d. v. s. arbetshemmen, skulle ställas under skolöverstyrelsens inseeende. Mot detta vill jag framhålla att eftervård och yrkesutbildning av såväl blinda som dövstumma har skolöverstyrelsen som tillsynsmyndighet. Det blir nu samma förhållande här. Till och med konsulenten, som finns anställd för att bispringa de dövstumma sedan dessa lämnat anstalterna, sorterar under skolöverstyrelsen.

Att man skall taga bort läkarinflytandet ifrån anstalterna har ju ingen människa tänkt sig och allra minst utskottet. Det är alldeles givet att läkarna skola vara med och ha sitt starka inflytande när det gäller avgörande om vilka barn som äro sinnesslöa eller icke och vilka som skola tagas in där. Det visar sig emellertid att man ju helt enkelt icke kan knyta en läkare helt till en anstalt. De sakkunniga slå ihjäl sin motivering själva på den punkten. De påpeka att läkare finns anställd vid varje anstalt, i flertalet fall tjänsteläkare med en gedigen allmän läkarutbildning men utan specialutbildning i psykiatri. Denna anordning har visat sig medföra vissa olägenheter. Sedan tala de litet om pedagogien, och så komma de tillbaka till talet om läkaren. De anföra, att flertalet av de nuvarande anstalterna äro för små att vid sig kunna binda heltidsanställda läkare. De sakkunniga ha därför övervägt om man för uppnående av en rationell sinnesslövård borde sträva efter att koncentrera sinnesslövården till ett färre antal större anstalter med specialutbildad läkare som chef. Men sedan säga de, att man kan icke gå den vägen och förorda det system vi nu ha med små anstalter spridda i länen. Det är alldeles säkert det lyckligaste. När man icke kan få läkarna helt knutna till dessa anstalter förefaller det åtminstone mig mycket egendomligt, att läkaren där i alla fall skall vara huvudpersonen. Det är i de flesta fall provinsialläkaren som är anstaltens läkare. Han kan endast komma dit en eller annan gång. Men om man har den anordning propositionen föreslår, är det läkaren som skall taga initiativ i alla möjliga frågor. Läkaren i samråd med anstaltens föreståndare skall göra det ena eller andra. Emellertid är det föreståndaren, vilken har sin dagliga gärning förlagd till anstalten, som ser vad som behöver uträttas och har den närmaste kontakten med klientelet. Det är då naturligast att han tar initiativet och gör det i samråd med läkaren.

Man kan icke inordna läkaren under skolöverstyrelsen, säger herr Erlander

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.

(Forts.)

och gör gällande att vi skola inom överskådlig framtid få tillräckligt antal psykiatriskt utbildade läkare ute i landet så att vi skola kunna få nödig sakkunskap knuten till anstalterna. Jag tror att det kommer att dröja ganska länge, och de komma icke att bli helt knutna till anstalterna. Det kunna de icke av ekonomiska skäl, ty vården skulle då bli onormalt dyrbar. De ha sin huvudsakliga utkomst på annat håll. De få icke tid att ägna sig helt åt dessa anstalter. Det blir som hittills ett och annat besök. Mot påståendet att man icke kan inordna läkare under skolöverstyrelsen vill jag framhålla, att det var icke länge sedan vi här i riksdagen gingo in för och fastställde en organisation med skolläkare och skolsköterskor för skolhälsovården i alla skolor i hela vårt land. Det var ingen som talade om att den institutionen skulle skiljas från skolväsendet i övrigt, och på den punkten har ju icke heller skolöverläkaren haft någon annan mening, fast han märkvärdigt nog när det gäller sinnesslöskolorna har haft en avvikande mening.

Herr Erlander talade också om vad som sagts i första kammaren. Han sade, att representanten för Stockholms läns landsting talade så övertygande om förmånen att ha läkaren som den verkliga chefen. Jag var emellertid också inne i första kammaren och hörde hela debatten. Det var två representanter för Stockholms läns landsting som talade, och de hade ifrån samma utgångspunkter kommit till precis motsatta uppfattningar. Den andre talaren från samma håll ansåg att utskottet handlade rätt och förordade dess linje. Man kan tydligen komma till helt olika uppfattning. Det är ju icke så egendomligt, eftersom det är fråga om så skilda saker som skola samordnas. Naturligtvis vore det önskvärt med en uppdelning av det medicinska under medicinalstyrelsen och det pedagogiska under skolöverstyrelsen. En sådan uppdelning kan emellertid icke förekomma, och då får man gå den linje som man anser vara bäst, och eftersom det i första hand och i större utsträckning är fråga om fostran än om vård förefaller det helt naturligt att det just blir skolöverstyrelsen, vilken har dessa frågor om hand, som också får bli chefsmyndighet.

Innan jag slutar vill jag säga några ord om utskottets behandling av motionen i vad den avser externatskolorna. Alla äro överens om att externaten äro skolor och ingenting annat. Vi ha därför i motionen föreslagit att orternas folkskolestyrelser skulle få direkt hand om externatskolorna. Det har utskottet icke velat gå med på därför att, säger man, enhetlig ledning av de olika grenarna av centralanstaltens verksamhet är nödvändig. Med hänsyn till önskvärdheten av enhetligheten i registreringen av och kontrollen över de sinnesslöa barnen synes utskottet en sådan anordning som motionärerna föreslå icke vara ändamålsenlig. Jag förstår mycket väl den synpunkten, ty det är givet att man måste ha en enhetlig registrering. Jag kan därför gå med på den linje som utskottet här föreslagit, men jag hoppas att man på någon annan väg skall kunna komma fram till den kontinuitet som man i alla fall här måste eftersträva. Det är ju nämligen så att externaten i de allra flesta fall vuxit fram ur våra hjälpskolor. På sina håll dela de skollokaler, och det finns exempel på att överlärare för hjälpskola närmast är den som har hand om externatskola. Det är mycket viktigt att man icke bryter detta samarbete, men jag förmodar att utskottet tänkt sig, hur man i fortsättningen skall kunna uppnå detta samarbete, även om externatet direkt ligger under centralanstaltens styrelse. Jag har alltså intet yrkande på den punkten, utan jag vill i allt ansluta mig till lagutskottets förslag.

Herr von Friesen: Herr talman! Som kammarens ledamöter förstå av den redan förda diskussionen har ju striden stått om vården av de bildbara sinnes-

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.

(Forts.)

slöa ur både medicinska och pedagogiska aspekter. Det är i den frågan jag skall försöka komma till en slutsats. Jag önskar nämna för kammaren, att jag i egenskap av läkare vid en sinnesslöanstalt i åtskilliga år har sysslat med dessa frågor och följaktligen besitter åtminstone någon sakkunskap härutinnan. Om vi först gå till frågans medicinska del, så gäller ju frågan vad den medicinska sakkunskapen, läkaren, har att göra på en sinnesslöanstalt. Det första han har att göra är att sortera det inkomna klientelet. Han har att bedöma, huruvida den som har skickats in till anstalten verkligen är i behov av vård på anstalten. Vidare har han att göra en första sortering mellan avdelningarna, alltså bestämma till vilken avdelning vederbörande rätteligen hör, om det är fråga om en arbetshemselev, en skolelev eller en obildbar sinnesslö. Därutöver måste man säga att läkaren icke har mycket att göra. Han kan visserligen få sig uppgifter förelagda under den tid sinnesslöa vårdas på anstalten. Sinnesslöa kunna angripas av sinnessjukdom och vara i behov av vård på annan anstalt. Det åligger därför läkaren att i så fall utfärda de vederbörliga intygen.

Vidare har läkaren till uppgift — och det tar kanske den största tiden i anspråk — att sörja för den rent kroppsliga vården av de sinnessjuka. Dessa samhällets olycksbarn — ty så får man väl lov att kalla dem — kunna lika väl som de sinnesfriska drabbas av kroppsliga sjukdomar. Epidemier kunna t. ex. uppstå på anstalten. I sådana fall är det självklart, att den medicinska sakkunskapen får ingripa rådgivande och vägledande.

Beträffande den egentliga behandlingen av de sinnesslöa är det emellertid endast den pedagogiska sakkunskapen som förmår utträtta någonting — det måste jag även såsom läkare säga. Det är inte läkaren som skall behandla en sinnesslö — han står fullkomligt maktlös om han framför sig har en individ, på vilken denna diagnos har ställts. I sådana fall förmår ingen som helst läkarbehandling, ingen medicinsk terapi utträtta någonting. Läkaren kan ställa sin diagnos, och sedan blir det andra som få ingripa för att åstadkomma vad jag skulle vilja kalla en social anpassning av dessa människor. De få därefter omhändertagas av lärare, som lära dem läsa och skriva och — vilket är ännu viktigare — av särskilt utbildade lärare som undervisa dem i praktiska göromål. Ty det är när det gäller praktiska ting som de sinnesslöa ha de största möjligheterna att infoga sig i samhället. Det finns olika former för handarbete som de kunna utföra. Var och en som varit i tillfälle att studera förhållandena på en sinnesslöanstalt blir rent av förbluffad över i vilken utsträckning fingerfärdigheten kan uppövas. Det är förvånande att finna, vilka vackra handarbeten och ganska kvalificerade slöjdarbeten eleverna under sakkunnig ledning kunna utföra. Det är alltså på det praktiska området de sinnesslöa ha möjlighet att hävda sig, och det är i detta avseende anstalterna ha sin stora betydelse. Dessa ting ligga som kammarens ledamöter förstå knappast på det medicinska planet.

På grund av dessa skäl, herr talman, har jag funnit, att den slutsats som utskottet har kommit till är den riktiga, detta trots att jag själv representerar den medicinska sakkunskapen i denna fråga. För övrigt vill jag säga, att man inte bör göra denna sak till en alltför stor stridsfråga. Frågan har inte den stora betydelse som man på sina håll har tillmätt densamma. Att döma av vissa uttalanden från medicinskt håll i pressen skulle det verkligen vara fara å färde, om man lägger sinnesslovården under skolöverstyrelsens tillsyn. Så är emellertid ingalunda förhållandet. Jag är övertygad om att det kommer att gå alldeles förträffligt, även om skolöverstyrelsen får hand om dessa ting, vilket jag finner fullt naturligt. Jag har, herr talman, inte kunnat underlåta

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.

(Forts.)

att i detta sammanhang framföra dessa synpunkter och tillåter mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Erlander: Herr talman! Jag vill till herr von Friesen säga, att han förbigick ungefär fem sjättedelar av den argumentation, som ligger till grund för Kungl. Maj:ts förslag. Han förbigick fullkomligt det samarbete, jag talade om beträffande platsbehovet, och resonemanget om skolöverstyrelsen som tillsyningsmyndighet över eftervården av de vuxna sinnesslöa. Han uppehöll sig uteslutande vid skolbarnen. Jag är rätt överraskad över att en läkare anser sig vilja förklara läkarens roll så obetydlig, när det gäller omhändertagandet av dessa i hög grad missanpassade varelser. Jag har, herr talman, endast begärt ordet för att säga, att så länge som jag har möjlighet att utöva något inflytande på de sociala ärendenas handläggning, kommer den rakt motsatta linjen att följas så vitt på mig ankommer.

Jag tror att vi inom socialvården ha mycket större behov av socialt kunniga och socialt skickliga läkare än vi ha tillgång till för närvarande. Jag kan därför inte undgå att finna det beslut, som riksdagen nu kommer att fatta, beklagligt. Olycka är måhända ett för kraftigt ord, men jag måste i alla fall beteckna det som ett beklagligt återfall till den uppfattningen, att läkarexpertisen icke bör anknytas till socialvården i den utsträckning, som jag trodde att man numera var ganska ense om att göra.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Det är klart att den som suttit och arbetat med denna proposition skall tycka, att utskottet har burit sig illa åt, då utskottet har gjort en så pass grundlig omarbetning av det föreliggande förslaget. Jag kan emellertid försäkra statssekreteraren, att vi inte gjort det i hastigt mod. Vi voro ganska tveksamma inom utskottet. Vi debatterade frågan fram och åter, och vi hade experter uppe i utskottet, som representerade än den ena och än den andra uppfattningen i denna fråga. Vi ha varit ute vid Slagsta, vi ha varit vid externatskolan. Vi ha alltså allvarligt försökt sätta oss in i vad detta förslag innebar.

Slutresultatet har i alla fall blivit att hela utskottet har enats om att gå på den linjen att starkt stryka under den pedagogiska sidan av dessa barns behandling. Vi ha utgått ifrån, att syftet är att stifta en lag för de bildbara sinnesslöa. I och med att man erkänner dem som bildbara, har man också däri inlagt den uppfattningen, att de böra få utbildning och pedagogisk ledning. Men därför att vi ha lagt tillsynen av denna verksamhet under skolöverstyrelsen och därmed lagt huvudvikten på den pedagogiska ledningen, ha vi på intet sätt bortsett från just den psykiatrisk-medicinska vården. Vi ha i utskottet uttalat oss för att man skall söka få tillgång till psykiatrisk läkarexpertis i den utsträckning som är möjlig, men vi måste å andra sidan erkänna, att tillgången till sådan specialexpertis i närvarande stund är ganska ringa. Detta hindrar emellertid inte, att en vanlig läkare med gängse god utbildning givetvis också har stora möjligheter att förstå sig på barnen även ur annan än rent medicinsk synpunkt. Det finns ju för övrigt särskild föreskrift om att det skall finnas läkare vid varje sådan central anstalt samt att vederbörande föreståndare skall rådgöra med läkaren i fråga. Gentemot Kungl. Maj:ts förslag företer utskottets förslag härutinnan endast den skillnaden, att utskottet satt föreståndaren som den avgörande och läkaren som den rådgivande parten. I Kungl. Maj:ts förslag äro deras roller ombytta. Vi ha i utskottet företagit denna ändring med utgångspunkt från den synpunkten, att den, som dagligen samman-

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.
(Forts.)

lever med barnen och kan följa deras utveckling på nära håll, också bör kunna avge det säkraste omdömet om hur barnen utvecklats sig o. s. v. Läkaren däremot kan icke dagligen följa dessa barn. Han har icke ens tid att göra de s. k. testundersökningarna, utan det blir i allmänhet föreståndaren som får verkställa dem. Därjämte ha vi i utskottet vid behandlingen av detta ärendet haft den känslan, att det för den personal, som skall utföra detta utomordentligt krävande och ömtåliga arbete vid de olika anstalterna och som fördenskull bör ha pedagogisk utbildning, kommer att vara av en viss betydelse att stå i kontakt med och lyda under det ämbetsverk, som har med den pedagogiska verksamheten i allmänhet att skaffa. Det är möjligt, att vi i detta avseende ha misstagit oss. Herr Erlander utalade här nyss bestämt, att så skulle vara fallet och att utvecklingen under de kommande åren skulle visa detta. Jag tillåter mig emellertid att tvivla på att så blir förhållandet. Osvuret är dock bäst, då det givetvis icke är alldeles uteslutet, att herr Erlanders farhågor kunna bli besannade. Därest så skulle bli fallet, ha vi likväl i utskottet det lugna samvetet, att vi försökt vrida utvecklingen i en riktning, som inte minst ur barnens och föräldrarnas synpunkt syntts oss vara den riktiga.

Då nu denna undervisning för bildbara sinnesslöa skall bli obligatorisk, tror jag i likhet med fröken Nygren, att det betyder oändligt mycket, att det sker i en sådan form, att både lärarna och barnen känna det som om de tillhörde den vanliga skolan, ehuru det för dem inrättats en särskild avdelning. Jag hoppas även att lärarna och barnen skola få en dylik känsla av samhörighet med den vanliga skolan.

I motsats till herr Erlander är jag icke rädd för att icke skolöverstyrelsen skall kunna ta hand om dessa arbetshem. Det har tidigare påpekats, att skolöverstyrelsen redan nu har hand om överinseendet av vissa andra arbetshem. Skolöverstyrelsen har ju för övrigt lika väl som medicinalstyrelsen möjlighet att samarbeta med socialstyrelsen. I vissa fall måste ju skolöverstyrelsen dessutom samarbeta med arbetsmarknadskommissionen för att kunna bereda barnen möjlighet till arbete.

Jag tror inte att det lönar sig att vi här ytterligare debattera denna fråga. Var och en synes nämligen ha sin mycket bestämda och orubbliga åsikt i frågan. Det torde därför vara skäl att avsluta debatten och låta omröstningen avgöra, till vilket förslag kammaren vill ansluta sig.

Innan jag slutar, vill jag emellertid besvara en direkt fråga av fröken Nygren rörande externatskolorna. Fröken Nygren har i en motion hemställt, att de lokala skolstyrelserna i de distrikt, där externatskolor förekomma, skulle få i uppdrag att fungera såsom styrelse för dessa skolor, som så nära kunde jämföras med hjälpklasskolorna. Som fröken Nygren påpekade, ha vi i utskottet ansett, att man måste ha en enhetlig central styrelse på detta område, som måste ha hand om de tre olika skolformerna. Under sådana förhållanden ha vi i utskottet icke ansett oss kunna lägga dessa externatskolor under de lokala skolstyrelserna. Givetvis är det ingenting som hindrar — vilket vi i utskottet förutsatt — att centralanstaltens styrelse i sin tur delegerar sin befogenhet till vederbörande skolstyrelse att utföra det arbete, som här ålagts den centrala styrelsen, därest en sådan anordning skulle visa sig vara mera praktisk.

Jag vill slutligen som en förklaring till att det kan synas som om utskottet vidtagit en mängd ändringar i Kungl. Maj:ts förslag nämna, att flertalet av de vidtagna ändringarna endast äro följdändringar av utskottets beslut att lägga tillsynen av dessa skolor under skolöverstyrelsen. Vi ha i utskottet därjämte ändrat på några av Kungl. Maj:t använda uttryck. Vi ha således brukat benämningen »inskrivna» i stället för den av Kungl. Maj:t genomgående

Förslag till lag om undervisning och vård av bildbara sinnesslöa, m. m.
(Forts.)

använda beteckningen »sinnesslöa». En dylik ändring har ju ingen som helst saklig betydelse, utan den har vidtagits i känslan av att man i den utsträckning det är möjligt skall behandla de bildbara sinnesslöa som vanliga människor.

Herr Erlander påpekade i sitt anförande, att utskottet genom att underlåta att taga med sinnessjukhusnämnden trasslat till förhållandena i avseende å klagorätten. Jag vill i anledning härav upplysa herr Erlander om att vi fullt medvetet utslutit sinnessjukhusnämnden, då vi icke velat, att de bildbara sinnesslöa skulle på något sätt sammankopplas med den egentliga sinnessjukvården. Under sådana förhållanden ansågo vi oss icke kunna använda sinnessjukhusnämnden som den i vissa frågor avgörande instansen, utan vi ha velat, att man skall försöka gå den väg, som vi nu föreslagit. Om erfarenheten visar, att vårt förslag härutinnan är opraktiskt, är det ingenting som hindrar, att man med bibehållande av vårt förslag i övrigt ändrar bestämmelserna i denna del.

Herr talman! Under hänvisning till vad jag nu anført hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Vidare yttrades ej. Paragrafen godkändes.

Övriga delar av lagförslaget.

Godkändes.

Utskottets förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 3 mom. lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård och ungdomsskydd (barnavårdslag).

Godkändes.

Utskottets hemställan i punkten A.

Förklarades vara besvarad genom kammarens i fråga om lagförslagen fattade beslut.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 12.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av väckt motion om ändring av gällande bestämmelser rörande gäldandet av viss ersättning till ägodelningsnämndemän.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Till bordläggning anmäldes:

utrikesutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av väckt motion angående svenskt initiativ till uppbyggande av en världsorganisation för trygghandet av fred mellan folken m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av kapitalinvesteringar i Svenska skifferoljeaktiebolaget;

nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1944/45 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till kristidsnämndernas verksamhet;

nr 184, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av bränsleförsörjningen;

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1943/44 till teckning av preferensaktier i ett planerat aktiebolag för övertagande av de allmänna restaurangbolagens rörelse jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 186, i anledning av väckta motioner angående restitution av tull för vissa partier till kaffesurrogat avsedda sockerbeter och cikorierötter;

bevillningsutskottets betänkanden och memorial:

nr 43, i anledning av väckta motioner om en översyn av författningsreglerna för jordbrukets och skogsbrukets inkomsttaxering, m. m.;

nr 44, i anledning av väckta motioner angående rätten till avdrag för värdeminskning vid taxering av inkomst av annan fastighet; och

nr 45, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av väckta motioner om ändrad pensionsålder för hemvärnschefen;

nr 61, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om utförande av avfuktninganordningar inom visst skyddsrum; och

nr 62, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning i fråga om tillgodoräkning i pensionshänseende för förvaltaren vid riksbankens pappersbruk C. A. Wallentin;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av väckta motioner om skärpning av straffansvaret för illegal vadhållning (s. k. bookmakeri);

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 54 och 56 §§ utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344);

nr 55, i anledning av väckt motion angående revision av gällande bestämmelser för försäljning av kyrklig jord, m. m.; och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag ur kyrkofonden till avlöning av pastorer vid svenska församlingar i utlandet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 57, i anledning av väckt motion om viss ändring i bestämmelserna rörande arbets- och vilotid för automobilförare i yrkesmässig trafik;

nr 58, i anledning av väckt motion om dyrtidstillägg å ersättningar enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 59, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning rörande tvångsinlösen av enskild järnväg; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till hushållnings-sällskapens organisation och verksamhet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogs-vårdens befrämjande m. m.;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av en statens högre skogsskola jämte i ämnet väckta motioner;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av veterinärrättningen i Skara m. m.; och

nr 65, i anledning av väckta motioner om anläggande av ett större jordbruk å de s. k. Ragundabottnarna.

§ 14.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående allmänna grunder för pensionering av vissa f. d. anställningshavare vid vägväsendet jämte i ämnet väckta motioner;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension av statsmedel åt vissa f. d. befattningshavare hos vägdistrikt; och

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

§ 15.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.05 em.

In fidem
Sune Norrman.

Tisdagen den 13 juni.

Kl. 4.30 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande juni.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 286, angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av kostnad för barackbyggnad vid landsstatshuset i Luleå.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 181—186, bevillningsutskottets betänkanden och memorial nr 43—45, bankoutskottets utlåtanden nr 60—62, första lagutskottets utlåtanden nr 53—56, andra lagutskottets utlåtanden nr 57—59 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 60—65.

§ 4.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först jordbruksutskottets utlåtanden nr 60—64 samt därefter statsutskottets utlåtanden nr 181—185, bevillningsutskottets memorial nr 45, bankoutskottets utlåtanden nr 60—62, första lagutskottets utlåtanden nr 54 och 56, utrikesutskottets utlåtande nr 1, statsutskottets utlåtande nr 186, bevillningsutskottets betänkanden nr 43 och 44, första lagutskottets utlåtanden nr 53 och 55, andra lagutskottets utlåtanden nr 57—59 och jordbruksutskottets utlåtande nr 65.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 5.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för vissa oriktigt utbetalade familjebidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 347, i anledning av väckt motion om befrielse för vissa militära befattningshavare från skyldigheten att återbetala av dem obehörigen uppburna barn tillägg;

nr 348, i anledning av väckta motioner om befrielse för fanjunkaren A. W. Lilienberg från viss återbetalningsskyldighet;

nr 349, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till ersättningsanskaffningar och förnyelsearbeten för kommunikationsverken m. m.;

nr 350, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till oförutsedda utgifter;

nr 351, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 352, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1944/45 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1943/44, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 361, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder i anledning av förgiftningsfaran vid gengasdrift;

nr 362, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1944/45 till nykterhetsvården jämte i ämnet väckt motion;

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den centrala organisationen för utlänningskontrollen; och

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tandläkarinstitutet m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Vidare anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 371, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent;

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 1 november 1940 (nr 924) med särskilda bestämmelser angående patent vid krig eller krigsfara m. m.;

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 550) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för rikets försvar eller folkförsörjningen m. m.; och

nr 374, i anledning av väckt motion angående utredning om inrättande av en kyrklig högtidsdag i vårt land under höstens lopp.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.39 em.

In fidem
Sune Norrman.